COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

Jacques Chabannes

În raniță, bastonul de mareșal

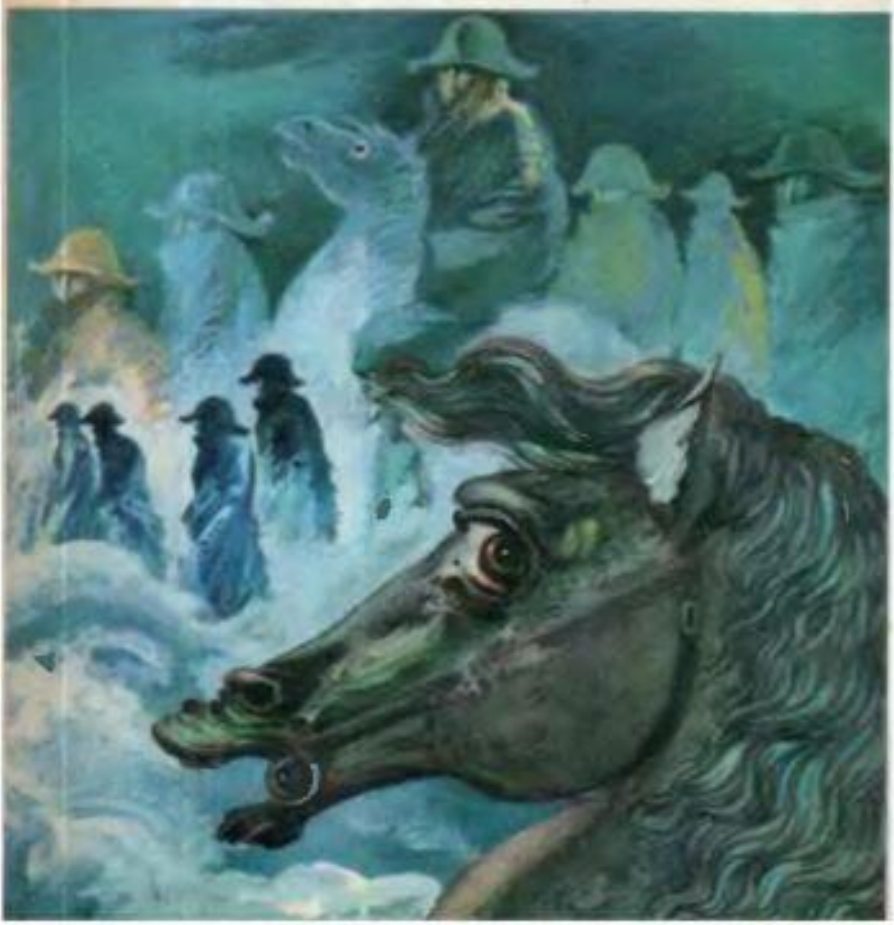

COLECŢIA ROMANULUI ISTORIC

JACQUES CHABANNES

ÎN RANIŢĂ, BASTONUL DE MAREŞAL

Versiunea digitală 1.0 – noiembrie 2023

Realizată după volumul apărut la Editura Univers, Bucureşti, 1977

Titlul lucrării în original: Jacques Chabannes – *LE BÂTON DANS LA GIBERNE*, © Editions Fleuve Noir, Paris, 1969

Traducere: Andriana Fianu
Desenul copertei: Vasile Olah

Partea întâi
REPUBLICA SCOASĂ LA MEZAT (1796–1799)

Capitolul I
ÎN CARE DIRECTORATUL CAUTĂ O DIRECȚIE

E ora cinci după-amiază. Se lasă întunericul. Cetățeana Amélie Guérard e obosită. Deși poate nu s-ar zice, a trecut de șaizeci de ani. Stă toată ziua în picioare pentru a-și vinde marfa unor flecare neroade.

Magazinul său, atât de mic încât poți trece pe lângă vitrină fără s-o observi, se află pe strada Faubourg-Honoré, aproape în fața palatului Elysée. Cetățeana Amélie are o prăvălie cu articole de podoabă. Nu mai e ca pe vremea Teroarei, când vindea bijuterii minuscule în formă de ghilotină. După ce Thérésia Tallien a lansat moda, s-a specializat în peruci.

A izbutit deci să străbată anii crânceni. În fiecare dimineață când se piaptănă în fața oglinzii se felicită că e singura supraviețuitoare din familie, – sau aproape singura – căci, dacă stă să se gândească bine, parcă i-ar mai fi rămas câțiva veri în emigrație.

Amélie Guérard este o doamnă în vârstă, ofilită, dar ochii săi cenușii au o strălucire vie. Măruntă, zveltă, nu-și pierde nici cu un deget subțirimea taliei, iar gura-i cărnoasă schițează un surâs de o surprinzătoare tinerețe.

Câteva cochete, purtând rochii străvezii cu cordon lat și pălării cu bride, umplu prăvălia strâmtă, flecărind întruna.

Doamna Amélie bate din palme:

— Cetățenelor, e ora închiderii!

Apoi, adresându-se vânzătoarei, bruneta Margot:

— Te-așteaptă iubitul, drăguța mea. Nu-l lăsa să-ți ducă dorul.

Ultimele cochete pleacă, urmate, după o clipă, de Margot.

Afacerile mergând bine, Amélie a putut să închirieze un mic apartament în apropierea prăvăliei, camera pe care o ocupa din 1791, la primul etaj, fiind într-adevăr neconfortabilă.

Odată magazinul închis, va ieși pe ușa încăperii din spate, va da într-o grădiniță, apoi într-o fundătură. Mai întâi va trebui să-și facă socotelile. Cum asignatele[1] nu mai au niciun fel de valoare, cetățeana Amélie a hotărât să nu primească decât ludovici de aur. Este, desigur, o încălcare a legii. Dar când s-a depus o plângere împotriva ei la comisariatul din Roule, a reușit să se descurce de minune, simulând ignoranța și uitând, la plecare, pe masa comisarului câțiva ludovici: dacă o țară s-a lăsat pradă corupției, este mai bine să fii de partea corupătorilor decât de cea a corupților.

Clientele bogate, neveste de traficanți și de speculanți de tot felul, cam strâmbă din nas când le cere să-și ia înapoi bancnotele și să vină cu ludovici.

---

[1] Bancnote emise de Revoluție și devalorizate în scurt timp.

Perucile, şalurile, brăţările, pieptenii de baga oferă însă destule ispite pentru a convinge clientele.

În odăiţa din spatele dughenei, Amélie Guérard numără ludovicii aşezându-i în fişicuri de câte zece pe micul birou stil Ludovic al XV-lea, care îi slujeşte drept casă de bani. După ce termină această operaţie, împinge piesele de aur, plăcut zornăitoare, într-o pungă de piele strânsă cu un şnur.

E gata de plecare, când cineva ciocăneşte în fereastra prăvăliei. Nu va deschide acestei cliente întârziate. E nerăbdătoare să ajungă acasă, să-şi încălzească cina şi să se culce. Se uită, totuşi, spre stradă; o siluetă se profilează pe geam. Amélie face câţiva paşi în magazinul îngust şi strigă:

— E prea târziu! S-a închis! Reveniţi mâine.

A început să cadă o ploaie măruntă, amestecată cu măzăriche. La licărirea unui felinar care luminează trotuarul drept în faţă, ghiceşte o tânără în căutare de lucru. Colindase probabil toate magazinele de pe stradă înainte de-a ajunge la al său.

Răsuceşte cheia în broască, deschide uşa.

— Eşti leoarcă, sărmană copilă! exclamă ea. N-ai cum să te-ncălzeşti, căci am lăsat focul să se stingă. Mă pregăteam să plec.

Tânăra fată, cu părul lipit de ploaie, clănţăne din dinţi.

— O, Doamne! suspină cetăţeana Amélie lăsând-o să intre. Ai măcar ce să mănânci şi unde să dormi în noaptea asta?

Cu toate că sfeşnicul rămăsese pe biroul din odăiţa din spate, doamna Amélie remarcă frumuseţea vizitatoarei în clipa când închide uşa prin care răbufneşte vântul aducând picuri de ploaie. Tânăra îşi şterge faţa cu mâinile şoptind:

— Sunteţi marchiza de Curzon, nu-i aşa?

Cetăţeana Amélie tresare. Evident, teroarea din Thermidor a trecut de un an şi jumătate. Cei care n-au apucat să emigreze nu mai sunt vânaţi, totuşi… încearcă să râdă.

— Ce idee! Cine ţi-a spus una ca asta?

— Sunteţi ultima mea speranţă, răspunse tânăra clătinându-se şi sprijinindu-se de tejghea.

După ce a răsucit cheia în broască, doamna Amélie o duce pe fată în odăiţa din spate, o ajută să se aşeze, apoi o cercetează din nou, la lumina lumânării.

— Cine eşti dumneata? o întreabă. De unde vii? Cine te-a trimis aici?

— Vin din Poitou unde m-am născut. Toţi ai mei au fost ghilotinaţi. Sunt singură pe lume. Zilele trecute am aflat că ultimul supravieţuitor din familie a murit la Coblenz. Sunteţi unica mea salvare.

— Eu? se miră Amélie care, de altfel, trecuse prin atâtea. De ce tocmai eu?

Pe jumătate bănuitoare, pe jumătate înduioşată, se aplecă s-o privească mai atent pe această vizitatoare care o îngrijorează.

— Un gentilom mi-a spus că vă este prieten foarte bun şi că v-a rămas îndatorat: baronul de Batz.

— Batz! exclamă Amélie cu o strâmbătură. Numai de-astea se ţine! Aşadar e în Franţa?

— A venit la noi deunăzi, sperând să-l întâlnească pe tatăl meu. Domeniul nostru a fost vândut ca bun naţional. Arendaşii care m-au găzduit mă foloseau la munci grele. Domnul de Batz m-a sfătuit să vă rog să mă ajutaţi să-l găsesc pe Ludovic de Florensac, o rudă a mea. A făcut parte din Convenţie, iar acum, după cât se pare, este deputat în Adunarea celor Cinci Sute.

— Florensac? Eşti rudă cu Florensac? Cum te numeşti?

— Agnès de Vaudreuil.

Brusc, Amélie cuprinde mâinile tinerei într-ale sale.

— Sărmană copilă! Am cunoscut cândva un Vaudreuil, un tânăr canadian, care era îndrăgostit nebuneşte de mine. Eram tânără şi frumoasă, uşuratică şi cochetă. Mi-e teamă că l-am făcut să sufere mult. În Canada, vărul meu Florensac s-a căsătorit cu sora acestuia înainte de-a veni să aţâţe, cu ideile sale republicane, focul în Franţa. E un mizerabil, dar are suflet mare. Mi-e foarte drag.

Tânăra fată e străbătută de un fior. Cetăţeana Amélie o ajută să se ridice.

— Să mergem, se hotărăşte ea. Ai să mănânci şi ai să dormi la mine. Mâine te voi instala aici. E o cameră la primul etaj.

— Sunteţi bună, doamnă, bâiguie Agnès.

— Am devenit, răspunde bătrâna doamnă înfăşurându-se într-o largă manta îmblănită. De fapt, nu te-am întrebat dacă Alain al meu ţi-e rudă apropiată.

— E tatăl meu, răspunde Agnès.

Sfeşnicul tremură puţin în mâinile Améliei care, după ce a deschis uşa, stinge lumânarea, dă din cap şi se opreşte în prag.

— Deci dumneata eşti moştenitoarea domeniului din Quebec pe care vărul meu Florensac l-a apărat de englezi? Fii atentă, acolo e o treaptă.

— După ce tatăl meu a revenit, împreună cu Bougainville, din războiul american, n-a mai vrut să se întoarcă acolo, spune fata. Asta, fiindcă în timpul absenţei sale – în 1780 – m-am născut eu, iar mama a murit la naştere. Până în ziua când sanchiloţii l-au prins, n-a mai părăsit castelul nostru din Poitou. Spunea că nu are de ce se teme de revoluţie, că a fost republican înaintea lor, că a eliberat, împreună cu Washington, America.

— Băiatul ăsta şi-a făcut totdeauna iluzii, suspină Amélie. Dar, sărmană copilă, cred că nu vei putea să-ţi recapeţi prea curând moştenirea din Canada din cauza blocadei!

Închide cu grijă uşa în urma ei şi, luând-o de braţ pe Agnès, traversează repede grădiniţa.

*

„Mă întreb dacă nu e acelaşi poştalion în care m-am suit la Tours, când calul meu şchiopăta, acum exact patruzeci şi şase de ani, în 1750. În afară de vizitiu şi de cai nimic nu s-a schimbat. În faţa mea, acest tânăr de optsprezece ani visează că va cuceri Parisul. Probabil că are în buzunar o scrisoare de recomandare către unul dintre membrii Directoratului, aşa cum aveam şi eu o scrisoare pentru doamna de Pompadour care îl preţuia pe tatăl meu. Tata a fost un mare soldat.

Va fi din nou o seară de răzmeriţă când vom ajunge la bariera d'Enfer. Tânărul mă priveşte cu acelaşi amestec de respect şi teamă cu care îl priveam şi eu pe domnul în vârstă aşezat în faţa mea. După cât îmi amintesc, acel domn în vârstă avea ambele braţe şi faţa nu-i era împărţită în două de o cicatrice căpătată în bătălia de la Quebec, pe care o scot în evidenţă ridurile ce se adâncesc an de an.

M-am dus să-mi văd alegătorii girondini pentru a le cere iertare că le sunt din nou, fără voia mea şi fără voia lor, reprezentant în Adunarea celor Cinci Sute. În ciuda protestelor mele, colegii mei din Convenţie, aflată în agonie, au decretat (într-o minoritate preferenţială) că două treimi din membrii Convenţiei, cărora le expiră mandatul, vor deveni, automat, deputaţi în Adunarea celor Cinci Sute. Iată adevărata democraţie la care eu nu mă pricep defel. Oare ca să-mi facă o farsă, au hotărât că voi fi printre deputaţi? Domeniul Florensac ar avea totuşi nevoie de stăpân. Dar Barras s-a străduit să mă convingă că prezenţa mea este încă necesară la Paris, iar eu am acceptat.

N-am văzut oare destule? Curtea lui Ludovic al XV-lea, războiul din Canada, ocupaţia engleză, domeniul de la Rivière-du-Loup şi biata mea Isabelle; războiul american de Independenţă (pe care l-am făcut alături de Washington, după ce l-am combătut violent), braţul pierdut în bătălia de la Yorktown (acest braţ absent care mă mănâncă în zilele de furtună sau de umezeală), întoarcerea mea în Franţa, lupta împotriva puterii regale, captivitatea la Bastilia, evadarea la 13 iulie 1789, plimbarea triumfală de la Versailles la Paris alături de rege… Bietul Ludovic al XVI-lea! Pe măsură ce trece vremea, cum îl mai compătimesc. Nu era făcut nici pentru coroana regală, nici pentru cea de martir.

A doua călătorie în Canada, întoarcerea împreună cu fiul meu, micul piele-roșie, Atala. Deputat iacobin în Convenție, iată-mă în luptă împotriva Teroarei, înscris pe listă de către Saint-Just și Couthon, dar Robespierre mă salvează băgându-mă în temniță. Gilbert Lecourt, deputat girondin, soțul nepoatei mele Isabelle, este ghilotinat. Frumos sfârșit pentru un ins mediocru. Isabelle se căsătorește atunci cu fiul meu natural, Atala. Și iată-mă la șaizeci și trei de ani în același poștalion ca în 1750. Dacă nu-i același, e frate bun cu celălalt.

Dacă alegătorii mei ar fi putut vota, fără îndoială că n-ar fi reales un iacobin din Convenție (cu toate că eu n-am votat moartea regelui). Totuși, m-au întâmpinat fără răceală. Unii mi-au spus „domnule conte", alții „cetățene-colonel". Foarte puțini m-au tutuit.

Mă întreb cum se descurcă scumpul Barras. Desigur că nu mai intenționează să-și umple buzunarele cu bancnote, de când știe că nu fac doi bani.

Biata Franță! Au fost omorâți cei mai buni și cei mai puțin răi. N-a scăpat bineînțeles nici Robespierre, care ghilotina, de fapt, numai din slăbiciune. Ghilotina n-a convins niciodată pe nimeni. Numai de n-ar începe s-o folosească Barras! E un mijloc atât de comod de a-ți asigura provizoriu puterea.

Încă nu s-a sfârșit totul. Nimic nu se sfârșește niciodată.

Fiul meu Atala se luptă pe Rin. De data asta nu pentru a „apăra Republica", ci pentru a jefui vecinii prosperi. De nu l-ar omorî! Când Atala s-a întors din războiul din Vendeea, am făcut totul ca să-l conving să rămână la Florensac, împreună cu Isabelle. Ar fi redat domeniului meu trăinicia de care are nevoie. Dar nu e nimic de făcut cu acest afurisit de piele-roșie. (E adevărat că-i fiul meu și nepotul tatălui meu.)

Caldarâmurile astea, care-mi fac zob rinichii și mărunțaiele, vestesc apropierea Capitalei. Chiar mâine la Adunarea celor Cinci Sute voi lansa un strigăt de alarmă. Voi fi ascultat; dar urmat? Mă îndoiesc. Ce greutate are Directoratul? Carnot și prietenul său Letourneur sunt oameni liniștiți și inteligenți. Reubell e o lichea. La Revellière înfulecă preoți, ca pe vremuri. S-ar părea că, după exemplul lui Robespierre, vrea să întemeieze o nouă religie! Cel mai bun mijloc pentru a reuși ar fi să se lase păgubaș. Mă îndoiesc că are un asemenea gând.

Ce voi face în acest iad, la vârsta mea, după ce am scăpat cu viață? Sunt, fără îndoială, incorigibil. Poate că la bariera d'Enfer găsesc o birjă care să-mi ia bagajul și să mă ducă până acasă.

Va ploua. Mâna pe care n-o mai am mă mănâncă."

Poştalionul se opreşte la bariera d'Enfer unde coboară fostul colonel-conte Ludovic de Florensac, erou al războiului din Canada, al războiului american de Independenţă, fost deputat al iacobinilor, deputat în Adunarea celor Cinci Sute. Îşi poartă sprinten cei şaizeci şi trei de ani. Statura sa înaltă nu s-a înclinat deloc.

Se urcă în prima birjă din staţie. Cine ar îndrăzni să i-o ia înainte?

— Încarcă-mi bagajul, cetăţene vizitiu, şi du-mă iute acasă, pe strada Vieux-Colombier.

*

— Bani, bani! Ştim bine unde se găsesc bani: în Piemont, în Lombardia, nu în Renania!

Barras oftează. Stă în capul mesei, iar ceilalţi membri ai Directoratului – câte doi la dreapta şi la stânga lui. Lazare Carnot, care se află la dreapta sa, îl întrerupe brusc:

— Armatele noastre trebuie să aducă libertatea în lume, nu să prade provinciile ocupate!

Reubell râde eu poftă.

— Mă amuzi, Carnot! Îţi închipui că noi putem întreţine armate în timp ce poporul moare de foame? Barras a primit ieri o scrisoare de la Schérer. Comandantul armatei din Italia cere bani. Bani!

— I-ai şi răspuns? întreabă Letourneur, un om scund cu păr ondulat şi privire ageră.

— Prin curier, spune Barras. Dacă nu are bani, să se lipsească de ei sau să-i ia de unde există.

— Zău! e de părere Reubell. Abundenţa e în spatele unei porţi care trebuie forţată, asta-i tot.

De mai bine de o oră, cei cinci membri ai Directoratului reuniţi în consiliu, în pavilionul Marsan, unde până mai ieri îşi avusese sediul Comitetul Salvării Publice (în ciuda voinţei lui Barras, nu îndrăzniseră să se instaleze la Tuileries), discută despre buget sau mai degrabă despre lipsa lui.

— Îţi dai seama, insistă Reubell, că la frontiera cu Italia avem o armată capabilă să-i facă să tremure pe despoţii încoronaţi? Piemontul şi Lombardia sunt pline de aur, iar Schérer este incapabil să pătrundă acolo. Bate pasul pe loc.

— Nu există alt mijloc de a pune ordine în finanţele publice decât jaful? întreabă cu naivitate Letourneur, care de la începutul discuţiei nu-şi pierduse calmul.

— Nu cunoşti starea armatei noastre? intervine sec Carnot. Nişte zdrenţăroşi fără soldă, înfometaţi, purtând încălţări din paie împletite! Iată oamenii cu care vrei să învingi Austria.

— Şi apoi, intervine La Revellière, oricare ar fi rezultatele campaniei voastre, ele n-ar însemna decât o picătură într-un ocean.

— Găseşte altă soluţie! se înfurie Barras. Bunurile naţionale nu mai aduc venituri. Domeniile emigraţilor şi ale clerului s-au vândut demult. Dacă a rămas aur în Franţa, numai un ins tare dibaci îl va putea scoate din ascunzătoare!

Barras i-a lăsat pe ceilalţi patru membri ai Directoratului să-şi constate neputinţa. Deschide un dosar.

— Cu câteva săptămâni înaintea zilelor lui Vendemiar[2], generalul Doulcet, pe atunci ministru de război în ultimul Comitet al Salvării Publice…

— Un imbecil desăvârşit, observă Carnot.

— …A primit un raport al generalului Buonaparte referitor la un eventual război în Italia.

— Într-adevăr, încuviinţează Letourneur. Îmi amintesc foarte bine. Au fost chiar întreprinse studii la biroul topografic.

Barras surâde.

— Ai de gând să-i dai acestui mic corsican comanda armatei din Italia? întreabă Carnot bănuitor.

— Faptul că astăzi suntem aici, toţi cinci, răspunde cu bunătate prefăcută Barras, se datorează şi acestui mic corsican.

— Protejatul tău comandă armata din interior, continuă Carnot. Mi-e teamă că într-o zi vom mai avea nevoie de el. De data asta nu împotriva formaţiilor regaliste, ci împotriva foştilor iacobini pe care îi stârneşte domnul Babeuf.

— Linişteşte-te, Carnot, răspunde Barras. Pentru a pune lucrurile la punct nu vom avea nevoie de armată.

— Ne vom mulţumi să reînfiinţăm ghilotina, propune La Revellière; evident, dacă va fi nevoie.

— Cetăţeni, conchide Barras, Buonaparte e în mâna mea. Dacă îi încredinţăm armata din Italia, va şti ce aşteptăm de la el.

— Ai într-adevăr de gând, strecoară mieros Reubell, frecându-şi uşor ceafa cu mâna stângă, să-ţi însori protejatul cu cetăţeana văduvă Beauharnais?

— Dacă mă gândesc bine, îl întrerupe Letourneur, mă alătur şi eu alegerii tale. Nu cred că Buonaparte se încurcă în scrupule. E-n stare să-i facă pe toţi, chiar şi pe papă, să scoată banii.

---

[2] Luna cuprinsă între 22 septembrie şi 22 octombrie, prima din calendarul revoluţionar.

— E un general iacobin, insistă Barras, să nu uităm. Slugile împăratului şi ale papei vor tremura în faţa lui. Îmi daţi mână liberă pentru a-l convinge să întreprindă această campanie care pentru soldaţi va însemna cu totul altceva decât să lâncezească la Nisa, altceva decât traiul călduţ de paraziţi, fără soldă, fără disciplină, fără speranţă?

— Dar, obiectează Reubell, acest tânăr general de douăzeci şi şase de ani va şti oare să se impună în faţa lui Massena, care are peste patruzeci, în faţa bătrânului Sérurier, a lui Augereau, fiul poporului?

— E treaba lui cum se va descurca.

Terminând şedinţa, membrii Directoratului se despart. Reubell îi strecoară la ureche lui La Revellière:

— Buonaparte îl va scăpa de sâcâitoarea văduvă Beauharnais. Pentru asta merită într-adevăr să fie răsplătit prin comanda unei armate.

— Un dar de nuntă care nu-l costă scump, rânjeşte La Revellière punându-şi pălăria cu pene.

*

O zi frumoasă de februarie. Cerul e gri-albăstrui, soarele încă timid dar binefăcător şi binevenit.

Isabelle intră în grădina Luxemburg, pe care Convenţia a pus-o la dispoziţia parizienilor. Nu i-a fost uşor să ajungă aici din strada Vieux-Colombier, deşi nu-i prea departe. Se aşază pe o bancă de piatră. Deodată, se simte cuprinsă de o bucurie intensă: micuţul a mişcat. Nu mai este o povară, ci o prezenţă vie, o fiinţă pe care o hrăneşte cu sângele ei, care va fi opera ei.

Evenimentul se va petrece în iunie. Va veni oare Atala la naşterea fiului său, căci negreşit va fi un băiat, un Florensac? Suspină, închide ochii.

În timpul celor câţiva ani ai marii ei iubiri, ar fi dorit să aibă un copil cu Gilbert. Dar lui i-a fost dat să treacă prin viaţă ca un meteor, fără să lase nimic în urmă. Cine îşi mai aminteşte de frumosul Gilbert Lecourt? Cu siguranţă că nici grasa Contat care, în ciuda proporţiilor sale, şi-a reluat locul la Comedia franceză, nici Thérésia Cabarrus, devenită doamna Tallien, amanta lui Barras şi regină a Franţei. Fără îndoială că din cauza ei, dacă nu din vina ei, a fost ghilotinat Gilbert. Dar ar fi putut oare avea altă soartă? E cu neputinţă să ţi-l închipui îmbătrânind, încărunţit, zbârcit, cu burtă.

Un nou suspin al Isabellei. S-a căsătorit cu vărul ei, Atala, aşa cum navigatorul se refugiază într-un port ca să scape de furtună. Şi apoi nu este Atala ultimul dintre descendenţii familiei Florensac, ramură incertă, zămislit de hurona[3] Damagoya?

---

[3] Băştinaşă, piele-roşie.

Unchiul Ludovic a refuzat să-i povestească despre viaţa sa în Canada, despre căsătoria cu cealaltă Isabelle, Isabelle de Vaudreuil, moştenitoarea domeniului Rivière-du-Loup, de pe malul fluviului Saint-Laurent.

De fiecare dată când a încercat să-l întrebe pe Florensac despre anii de lupte împotriva ocupanţilor englezi, acesta s-a închis în sine ca o scoică la ora fluxului. Şi n-a vrut niciodată să vorbească nici despre mama lui Atala, indiana aceea, care trăieşte acolo, credincioasă şi muncitoare, chezăşie a domeniului.

Cât de ciudate sunt legăturile născute de războaie şi revoluţii! Înainte de 1789, cine şi-ar fi putut-o închipui pe Isabelle de Florensac măritându-se cu Gilbert Lecourt, fiul unui proprietar viticultor? Cine şi-ar fi închipuit că ultimul din familie, contele Florensac, şi-a salvat descendenţa recunoscând, târziu, un mic bastard născut de o băştinaşă pe malul fluviului Saint-Laurent? Şi că ea, Isabelle, neconsolata văduvă a lui Gilbert, s-a măritat cu acest metis, vărul său, şi că rodul acestei uniuni se răsuceşte brusc în pântecul ei pentru a-şi face simţită tulburătoarea prezenţă. Extraordinară forţă a vieţii!

Isabelle oftează din nou. Ar fi trebuit să-l însoţească pe unchiul Ludovic la Florensac. I-a propus cu jumătate de gură, iar el s-a grăbit s-o refuze: nu trebuia să expună pruncul nici unui risc. Da! Isabelle are douăzeci şi nouă de ani. Vlăstarul este aproape nesperat.

I-ar plăcea să primească o scrisoare de la Atala. Trece oare prin primejdii acolo, în armata Rinului? Nu pomeneşte nimic despre asta în biletele lui prea scurte. De fapt, ei se aseamănă. Amândoi sunt Florensac – integri, pasionaţi şi ascunşi. Dacă se aseamănă, înseamnă că nu se completează deloc.

În realitate, îl cunoaşte prea puţin pe acest văr-soţ. S-a întors din războiul din Vendéea, îndrăgostit nebuneşte. S-au căsătorit şi a plecat din nou, în armata Rinului. Fără îndoială că tot aşa s-a întâmplat şi pe vremuri, în Canada, cu unchiul Ludovic şi cu soţia sa, galeşa Isabelle, şi cu mama M Atala care se numeşte Damagoya. Atala trebuie să-i semene – părul negru, nasul drept, privirea aproape de neînfruntat, dar şi o pudoare extremă, adesea exagerată, uneori supărătoare.

Unchiul Ludovic i-a mărturisit într-o zi că Damagoya, pe când era copil, le-a salvat viaţa, lui şi Isabellei de Vaudreuil, după teribila bătălie de la Fort Carillon.

Un nou suspin. Timpul se răceşte. Se apropie ora întoarcerii acasă. Soarele nu va întârzia să apună. Suntem abia în februarie. Pardon, în primele zile din Ventôse[4].

---

[4] Timpul cuprins între 19 februarie şi 20 martie, adică luna a şasea din calendarul revoluţionar.

Isabelle se ridică. Va ajunge în strada Vieux-Colombier odată cu amurgul. O aşteaptă o seară lungă, înainte de-a o cuprinde somnul.

Cum în vremuri de război şi de revoluţie nu e bine să-ţi faci planuri de viitor, îşi îndreaptă gândurile spre trecut, un trecut la fel de amar, aproape insuportabil. Isabelle coboară pe strada Cassette. Alături sunt carmeliţii. Se înfioară. Doamna Tallien, care i l-a răpit pe Gilbert, era acolo. Deveniseră chiar prietene! Şi apoi drumul spre tribunal, adică spre moarte. Toate astea s-au petrecut aici. Nu cu multă vreme în urmă: acum doi ani! Parc-a fost ieri! Maşinal, grăbeşte pasul.

*

— Iată-l pe prietenul nostru Florensac! Fără îndoială că ţi-ai vizitat, ca şi mine de altfel, „alegătorii"?

— Evident, dragul meu episcop, răspunde vesel Florensac, dând vizitiului un teanc de bancnote.

Omul pune cufărul pe trotuar şi se urcă iar pe capră.

— Pot să te ajut? îi propune monseniorul Grégoire.

Şeful Bisericii constituţionale este un om scund, cu o faţă blândă, cu privire ascuţită.

— Te-au primit bine? îl întreabă el.

— Firește, răspunde Florensac, doar le-am fost stăpân înainte de-a le fi deputat. De bună seamă, ei nu cred că lucrurile stau cu totul altfel decât în vremea domniei lui Ludovic al XV-lea.

Grégoire clatină din cap.

— Treburile Franţei merg din ce în ce mai rău, oftează el. Viitorul ne va da mult de furcă.

Se apropie de cufăr şi îl apucă de unul dintre mânere. Cu unica sa mână, Florensac îl apucă de celălalt şi amândoi pornesc pe culoarul îngust al clădirii, episcopul deschizând drumul, Florensac urmându-l. Urcă bagajul pe scări, până la palierul celui de-al treilea etaj.

— Excelent exerciţiu, constată Grégoire gâfâind puţin, în timp ce Florensac trage de şnurul soneriei.

O femeie tânără deschide uşa, grăbindu-se apoi să-i ajute pe cei doi bărbaţi să bage cufărul în vestibul.

— Cetăţeana Isabelle? întreabă Florensac.

— A ieşit, ca în fiecare după-amiază, răspunde îngrijitoarea.

— Eu mă duceam la Adunarea celor Cinci Sute, intervine Grégoire, tu nu vii?

În antreul strâmt, pe un scrin, este pusă la vedere o scrisoare. Florensac o ia.

— Pot să te rog să o deschizi? îl întreabă pe monseniorul Grégoire. Eu nu dispun, din păcate, decât de o mână.

Grégoire se grăbește să rupă plicul, Florensac citește:

— Fără ochelari! exclamă episcopul. Tu sfidezi timpul!

„Vere.

O tânără fată blondă a căzut din cer în magazinul meu. Are șaptesprezece ani. Se pare că este nepoata dumitale, fiica scumpului nostru Alain. De altfel îi seamănă. Se numește Agnès de Vaudreuil. Toți ai ei – și Alain – au trecut pe sub cuțitul mașinii lui Guillotin sau au murit în emigrație.

Am adăpostit-o, cu toate că nu îmi este rudă (decât poate prin dumneata), dar aș dori ca imediat ce te vei înapoia să ne îngrijim de viitorul ei. Faptul că este, precum cred, moștenitoarea domeniului de la Rivière-du-Loup, nu o îmbogățește pentru moment; fără îndoială că te numeri printre ultimii francezi care s-au întors înainte de blocadă.

Vino cât mai repede, prietene, ca să ne sfătuim.

Amélie."

— Mă tem, spune monseniorul Grégoire coborând scara, că va trebui să mergem pe jos până la Tuileries.

Tăifăsuind, cei doi parlamentari coboară spre Sena prin rețeaua străduțelor din cartierul Saint-Sulpice. După numai câteva luni de putere, Directoratul a devenit nepopular. Situația financiară și economică este catastrofală.

— Bancnota de o sută de franci valorează cincisprezece centime, suspină monseniorul Grégoire. Ești la curent cu planurile membrilor Directoratului? Vor să înlocuiască bancnota, care nu mai valorează nimic, printr-un „mandat teritorial" garantat de „bunurile naționale", care nu mai există. Aceste „mandate" vor fi schimbate în bancnote la cursul de un franc-mandat pentru treizeci de franci-bancnote. Nu sunt expert în finanțe, dar tare mi-e teamă că poporul nu va avea mai multă încredere în noua monedă decât în cea veche.

— Bineînțeles, spune Florensac, și poate că dreptatea va fi de partea lui.

— Cum putem suporta, se indignează Grégoire, mizeria claselor populare laolaltă cu luxul etalat de traficanți și speculanți, ca și corupția generală ai cărei martori neputincioși suntem și pe care membrii Directoratului sunt incapabili să o învingă?

Schimbând aceste vorbe amare, cei doi bărbați au traversat Sena. În spatele colinei Saint-Cloud, soarele apune. Au ajuns la Tuileries pentru a afla că Adunarea celor Cinci Sute nu ține ședință în ziua aceea.

— Înţelegi ceva? protestează Grégoire mânios. Sunt atâtea de făcut pentru a scoate căruţa din noroi! Comisiile se constituie greu. Starea a treia este aproape în totalitate contrarevoluţionară. Noii deputaţi îi privesc cu dezgust pe „regicizi”. Or, toţi cei cinci membri ai Directoratului sunt „regicizi”. În schimb, poporul din Paris se agită. Îl regretă pe Robespierre şi ghilotina. Babeuf este din ce în ce mai mult ascultat. *Tribunalul poporului* şi *Manifestul celor egali*, a cărui redactare i-a încredinţat-o lui Sylvain Maréchal, sunt foarte citite. Clubul de la Panthéon regrupează pe supravieţuitorii furioşi. Te poţi crede la Clubul Cordelierilor, în toiul Teroarei. Bineînţeles, Hébert nu mai există, în schimb există Babeuf. Mă aştept ca mai curând sau mai târziu iacobinii noştri să recucerească puterea.

— Fără îndoială, dar nici tu, nici eu nu vom mai fi printre ei, remarcă ironic Florensac.

Se despart. Grégoire se grăbeşte să convoace comisia Instrucţiunii publice, al cărei preşedinte este, şi să-l întâlnească pe cetăţeanul Monge şi pe cetăţeanul Daunou pentru a studia planul de învăţământ adoptat la trei Brumar şi a urgenta deschiderea noii Şcoli politehnice.

Ludovic traversează cu paşi mari piaţa Revoluţiei pentru a ajunge în Faubourg-Honoré.

Amélie îşi întâmpină cu entuziasm vizitatorul, îndreptându-se spre el şi dând la o parte clientele care probează peruci în faţa oglinzilor.

— Ludovic, exclamă ea. În sfârşit! Mă gândeam fără încetare la dumneata de câteva zile.

— Să ştii, verişoară, răspunde cu voioşie Florensac, că prima mea vizită e aici. Spune-mi, nu-i aşa că afacerile îţi merg bine, în ciuda crizei?

Ea se ridică pe vârful picioarelor pentru a-i şopti la ureche:

— Toate sunt nişte parvenite, neveste sau întreţinute ale speculanţilor de bursă. Jalnic!

Izbucneşte în râs şi îl conduce spre odăiţa îngustă din dos, de unde porneşte o scară.

— Găzduieşti vreun conspirator, ca pe vremea Teroarei? întreabă Florensac încruntându-şi sprâncenele.

— Ce idee! Ştii bine că am devenit republicană în Vendemiar!

Cum una dintre cochete îşi alesese în sfârşit peruca, vânzătoarea o cheamă pe Amélie să facă socoteala bancnotelor. Aceasta se înfurie.

— Nici vorbă de bancnote, frumoasa mea, protestează ea. Vrei să mă ruinezi? Aici nu se plăteşte decât în ludovici sunători şi cu greutatea cuvenită, ca pe vremea regilor noştri.

Clienta e indignată.

— Ce vrei să fac cu bancnotele dumitale? continuă Amélie. Ca să cumpăr o altă perucă mi-ar trebui mult mai mult decât mi-ai da.

— Zău, verişoară, se miră Florensac, eram sigur că duşmanii bancnotelor sunt în primejdie de moarte, iar circulaţia aurului – interzisă.

— Crezi că vor scoate ghilotina de la remiză pentru că vând eu peruci cu doi ludovici bucata? întreabă Amélie zeflemitoare. Nu oblig pe nimeni că mi le cumpere. Şi apoi Thérésia Tallien şi cetăţeana Beauharnais sunt clientele mele. Barras, membru al Directoratului, m-a onorat cu vizita sa. Thérésia l-a convins că perucile mele sunt cele mai bune şi cele mai frumoase de pe piaţă, şi chiar aşa este.

Lăsându-şi clienta să-şi ia înapoi bancnotele şi nemaiocupându-se de peruci, Amélie continuă:

— Nu, nu un conspirator adăpostesc în cămăruţa de la primul etaj, ci pe tânăra despre care ţi-am scris. Nu prea ştiu ce să fac cu ea. O folosesc, deocamdată, ca vânzătoare dar, bineînţeles, nu acesta este locul ei. Mi-e teamă ca cealaltă fată, Margot, care este uşuratică, să n-o ademenească pe un drum greşit. Ar fi păcat. Micuţa-i fermecătoare, şi tocmai de aceea mai expusă pericolului decât dac-ar fi fost o pocitanie. Sunt cazuri în care fetele urâte au noroc.

— Unde e? întreabă Ludovic, curios.

— În fund, lângă uşă, pune o perucă blondă pe capul unei cumetre slute.

Ludovic se întoarce. I se pare că vede o nălucă a trecutului. Se vor împlini în curând treizeci de ani de când Isabelle a fost ucisă şi de atunci, în fiecare seară, el, francmasonul, revoluţionarul, se roagă pentru ea, care a murit salvându-i viaţa. Isabelle, soţia sa după care a plâns atâta, sfâşiat între tristeţe şi remuşcare, Isabelle se află aici, la câţiva paşi de el, reînviată. Ea e, cu aerul acela distant, nepăsător, care îl scotea din fire altădată.

Amélie de Curzon se nelinişteşte:

— Nu te simţi bine, Ludovic? Stai jos.

— Din cauza căldurii, îngaimă el, şi a oboselii. De-abia am coborât din poştalionul de Bordeaux.

Se aşază pe un taburet, cu ochii aţintiţi asupra fetei sfidătoare; aceasta, după ce scosese peruca de pe capul hâd al clientei, îi potrivea, cu gesturi graţioase alta.

— Agnès! o strigă Amélie. După ce termini cu clienta, vino la mine.

Agnès ridică ochii. Privirea sa o întâlneşte pe cea a lui Florensac. De la moartea Isabellei, femeile n-au jucat niciun rol în viaţa lui Ludovic. Ar fi fost o jignire adusă memoriei femeii iubite. Inima sa era moartă, chiar dacă el trăia. Iată, însă, că o emoţie ciudată îl cuprinde. I se pune un nod în gât. Simte

trezindu-se în el un gust de viaţă uitat. Izbucneşte în râs; şi-a amintit că are şaizeci şi trei de ani.

— Slavă Domnului! Acum te simţi mai bine, constată Amélie. Eram îngrijorată. Arătai rău.

După ce isprăveşte cu clienta, Agnès se apropie. E mai scundă decât Isabelle, mai puţin zveltă, mai puţin suplă, ochii îi sunt mai puţin limpezi.

— Iat-o, spune Amélie, pe Agnès de Vaudreuil, vara dumitale.

Ea îl priveşte, impresionată de acest om înalt, slab, cu obrazul ca tăiat în două de o cicatrice. Acesta e, deci, Ludovic de Florensac, erou al războiului din Canada, al războiului american de Independenţă, despre care tatăl ei vorbea cu atâta admiraţie? Chiar cu câteva zile înainte de a fi arestat, făcuse aluzie la Florensac, devenit deputat iacobin în Convenţie. Iată-l aici, în faţa ei, în carne şi oase şi foarte palid. Ce e de fapt? Un erou sau un monstru? Ori şi una şi alta?

— Dumnezeule! Eşti deci fiica lui Alain!

— Nu ştiu ce să fac cu ea, mărturiseşte Amélie. M-am gândit că îi vei putea găsi un adăpost la Paris sau la Florensac. E singură pe lume şi n-are nicio leţcaie.

— Dacă eşti fata lui Alain, domeniul de la Rivière-du-Loup îţi aparţine, spune Ludovic. Dar blocada engleză…

— Vom vedea asta mai târziu, îl întrerupe Amélie. Mai am cliente. Cinezi cu noi în seara asta, domnule reprezentant?

— Nu, trebuie s-o întâlnesc pe nepoata şi nora mea pe care n-am apucat s-o văd de când m-am întors.

— Atunci vino mâine.

— Straniu cât de bine semeni cu mătuşa ta, murmură Ludovic.

Pleacă, fără a-şi lua rămas bun. Doamna Amélie ridică din umeri:

— E el cam original, dar are o inimă de aur. L-am văzut pus la încercare în clipe grele. Cred că nu s-a gândit niciodată la el, în acest răstimp de peste patruzeci de ani. S-a bătut cu morile de vânt, asemeni personajului din romanul acela spaniol, Don Quijote, mi se pare. E la fel de înalt şi de slab ca şi acela.

Agnès priveşte uşa pe unde a dispărut Ludovic.

Acesta străbate cu paşi mari Faubourg-Honoré, indiferent la trecătorii de care se loveşte. Isabelle s-a şters puţin câte puţin din memoria lui. Se petrecuseră atâtea evenimente din ziua în care o ţinuse moartă în braţe! Şi iat-o reapărând într-o dugheană derizorie, alături de bătrâna aceea vorbăreaţă.

Merge, cu capul înfierbântat. Pe Strada Honoré, casa în care i-a făcut ultima vizită lui Robespierre. Mai departe, lângă biserică, colţul unde micul general

Buonaparte îşi aşezase tunurile pentru a prinde în bătaia lor pe rebelii din Vendemiar.

Se pierde în păienjenişul străzilor din jurul Halelor, nepăsător la fetele care încearcă să-l reţină, trăgându-l de mâneca goală. Va merge oare în pelerinaj până la ultimele vestigii ale Bastiliei, unde s-a numărat printre cei din urmă captivi?

Ridică din umeri, traversează Sena, se opreşte pe pod, se reazemă în cot, priveşte fluviul curgând, martor impasibil al istoriei. Iată, acolo e Luvrul; fereastra prin care regele Carol al IX-lea a tras asupra hughenoţilor în noaptea sfântului Bartolomeu. Îşi revine brusc, se scutură, îşi trece mâna peste fruntea jilavă. Nu trăieşti de două ori. Dacă această fată este moştenitoarea familiei de Vaudreuil, va trebui să o trimită la Rivière-du-Loup.

*

Înălţându-se pe vârful picioarelor, Jeannette se agaţă de gâtui lui Hulin care, prinzând-o de şolduri, o face să se răsucească. Ea râde în cascade:

— O, Hulin! Hulin! Iată că te-ai întors!

El se aşază, o ia pe Jeannette pe genunchi, o priveşte cu dragoste. Cât e de drăguţă, ştrengăriţa, şi cât de mult i-a lipsit! Ce groaznică a fost campania de pe Rin! Ţărăncuţe dezgolite la repezeală în clăile de fân, ce viaţă-i asta, când ai o soţie ca Jeannette care te aşteaptă la Paris, într-un pat moale?

— Eşti frumos, Hulin! gângureşte ea.

La douăzeci şi nouă de ani e la fel de proaspătă ca pe vremea când juca la Comedia italiană şi îl făcea gelos.

Jeannette acoperă faţa eroului său cu mici sărutări muşcate.

— Miroşi urât şi te ador. Jură-mi că nu te vei reîntoarce în blestemata aia de armată a Rinului, printre nemţoaicele acelea care se culcă atunci când li se cere să se aşeze.

El râde zgomotos.

— Bineînţeles că nu, puicuţo! Vom uza de relaţiile noastre şi vom încerca să fim numiţi la Paris.

— Cum se face că Hoche, care nu se poate lipsi de tine, te-a lăsat să pleci?

— A venit să primească noi ordine de la Directorat. Am profitat de ocazie.

— Va avea o surpriză neplăcută generalul tău Hoche, izbucneşte Jeannette trecându-i mâna prin păr. Iubita lui, Rose de Beauharnais, se mărită cu generalul Buonaparte. Dacă a venit anume ca s-o vadă…

Hulin o gâdilă şi ea râde înfundat.

— Nu, îi răspunde el, cred că e vindecat. S-a întors la nevastă şi se simte bine.

O oră mai târziu, cuibărită la pieptul uriaşului Hulin, Jeannette îi murmură la ureche:

— Jură-mi că nu te vei întoarce în Alsacia!

— Mă voi duce la generalul Buonaparte şi voi obţine de la el să mă reţină la Paris.

Ea îl ciupeşte.

— Prostule! exclamă. Îţi interzic să te duci la Buonaparte. A fost numit comandant al armatei din Italia. Ar fi în stare să te ia cu el.

— Buonaparte în Italia? se miră Hulin. Înseamnă că se va întâmpla ceva acolo!

— Fără tine. Te am şi te păstrez.

Mai târziu, languroasă, cu ochii închişi, întreabă:

— Numai voi doi aţi venit, Hoche şi cu tine?

— Nu, răspunde Hulin, mângâind cu mâna lui mare corpul durduliu al Jeannettei. L-am adus şi pe Atala Florensac. A fost o ocazie pentru el să-şi vadă nevasta care aşteaptă un mic viconte sau un mic huron, cum vrei.

Jeannette sare:

— Iată o idee! Cetăţeanul Ludovic este un prieten îndatoritor. El are influenţă asupra Directoratului. Nu încape îndoială că va încerca să obţină ca fiul său să rămână la Paris în perioada când va naşte Isabelle. Noi trebuie să procedăm în aşa fel încât să fii şi tu mutat! Am atâta nevoie de tine! Nu e sănătos să faci dragoste numai de două ori pe an.

— Rămâne de văzut dacă Atala va fi de acord! răspunde Hulin. Acest băiat este un excelent amestec de Florensac şi de huron. Riscă tot. La atacuri mă treceau fiori pe şira spinării. Dobitocul! Cum îşi roteşte sabia în timpul încăierărilor. Şi întotdeauna scapă nevătămat.

— Tu nu te mai duci, tu nu te mai duci, scânceşte Jeannette. La urma-urmei, mai ai şi drepturi. Doar ai luat parte la căderea Bastiliei!

— Şi avansarea mea? suspină Hulin.

— Te prefer colonel viu decât general mort, ripostează ea sărind din pat, drept care se pomeneşte cu o palmă răsunătoare peste fese.

*

— Sălbaticule, spune tandru Isabelle, aşezată în faţa toaletei, şi se îndreaptă apoi spre Atala, care stă la fereastră. I-am promis Thérésiei că voi lua parte la serata ei şi vom merge.

— Nu-mi place că îi frecventezi pe Tallien, Barras, Beauharnais…

— Gelos?

— De ce nu? Doar s-au întâmplat atâtea în „închisoarea” voastră, a carmelitelor, înainte de Thermidor!

— Nu fi prost, răspunde Isabelle, aşezându-se din nou în faţa oglinzii. Rose se căsătoreşte cu generalul Buonaparte. Thérésia dă o serată cu acest prilej. Eşti în permisie, e cu neputinţă să nu mergem.

— Te vei obosi, replică Atala, şi în starea ta…

— Linişteşte-te. Nu se vede încă! răspunde ea izbucnind în râs.

Bate cineva la uşă. Intră Florensac.

— Te pregăteşti să fii regina balului? întreabă el.

— Huronul tău e îmbufnat, îi spune Isabelle.

— Trăsura aşteaptă la poartă. Eşti gata, draga mea noră?

Ea se ridică, schiţează o reverenţă. Florensac îşi bate afectuos pe umăr fiul.

— Răbdare, o vei avea numai pentru tine la întoarcere. Vei avea partea leului.

La familia Tallien, la *Chaumière*[5], este o zi mare. Thérésia e fericită. Căsătoria prietenei sale Rose cu micul general Buonaparte este opera ei. Era timpul ca Rose să pună punct. Thérésia s-a străduit să o convingă. Dacă Barras este de acord, înseamnă că s-a săturat de ea. Ce se va alege de ea dacă el o părăseşte? Nu mai e foarte tânără. În schimb, protejat de Barras, Buonaparte are un viitor frumos. Rose a făcut tot ce a trebuit şi micul general a obţinut comanda armatei din Italia.

Toată lumea bună a Parisului se grăbeşte astă-seară să ajungă la *Chaumière*. Thérésia a arborat o rochie uluitoare. E mai frumoasă ca oricând. Buonaparte, înconjurat de multă lume, vorbeşte întruna, cu accentul său caraghios. Valeţi în pantaloni scurţi circulă oferind răcoritoare. Thérésia şi Barras deschid balul.

Tallien, lângă uşă, primeşte oaspeţii pe care îi introduce un majordom impunător.

— Cetăţeanul reprezentant Florensac, maiorul Florensac, cetăţeana Florensac.

Thérésia se repede spre Isabelle:

— Draga mea! Ce bucuroasă sunt că ai venit. Ni l-ai adus şi pe soţul tău? Cât e de frumos! Vino să ţi-l prezint pe logodnicul lui Rose.

O ia pe Isabelle de braţ, ducând-o cu ea. Peste puţin timp, Florensac şi Atala le ajung din urmă.

— Cetăţene Florensac, strigă Buonaparte înălţând capul, sunt fericit să te revăd. Nu ne-am mai întâlnit din Vendemiar. Acesta-i tânărul maior în permisie?

— Aş dori să nu se mai întoarcă în armata Rinului, spune Florensac.

---

[5] În traducere: colibă, casă rustică.

— Bineînţeles că nu se va mai întoarce acolo, exclamă Buonaparte ciupindu-l de ureche pe Atala. Va veni cu mine în Italia. O să facem lucruri mari.

Se răsuceşte pe călcâie şi, luând-o pe Rose de braţ, o duce spre alt grup.

— Vei pleca, într-adevăr, în Italia? bâiguie Isabelle.

Se simte cuprinsă de o uşoară tulburare. Ludovic şi Atala se grăbesc să o conducă spre un divan.

Se aşază, greoaie.

— Vezi bine, spune Atala, că n-ar fi trebuit să venim.

— Tată, murmură Isabelle, poţi să-l convingi pe generalul Buonaparte să nu-l ia cu el pe fiul tău?

Florensac îl întreabă din ochi pe Atala. Acesta sărută mâna soţiei sale.

— Să vedem, să vedem! Avem tot timpul, spune el în grabă.

Florensac ia de pe un platou purtat de un lacheu o cupă de şampanie şi o dă nurorii sale.

— Bea. Dacă fiul meu vrea să persevereze în cariera militară, să se alăture mai degrabă lui Buonaparte decât lui Hoche. Micul corsican are memorie bună, iar prietena ta, Rose, amintiri.

— Război, mereu război! se vaită Isabelle.

Florensac se întoarce. Urmată de Agnès, fosta marchiză de Curzon înaintează cu paşi mărunţi.

— Ei bine! ne-ai părăsit, vere, exclamă ea privind mulţimea tinerilor eleganţi şi a femeilor luxoase. Sunt ani de când n-am mai ieşit în lumea bună, dacă asta se poate numi lume bună. Frumoasa Thérésia m-a invitat. N-aş fi vrut, pentru tot aurul regimului, să pierd o ocazie atât de prielnică de a-mi distra micuţa protejată… şi de a vedea ce înseamnă o serată în înalta societate a Directoratului.

Se întoarce spre Agnès, făcându-i semn cu mâna:

— Vino, copila mea, vino. Suntem în familie.

Agnès schiţează o reverenţă.

— Fiul meu, Atala. Isabelle, nepoata şi totodată nora mea, spune Florensac. Agnès de Vaudreuil, a cărei singură rudă pare-se că sunt eu şi care este moştenitoarea averii de la Rivière-du-Loup.

Atala pare izbit de frumuseţea tinerei fete.

— E o proprietate minunată pe care tatăl meu a păstrat-o cu grijă, zice el. Mai există însă membri din familia de Vaudreuil în Canada. Eu însumi cunosc destui.

— Acum trei ani, în ultima mea călătorie la Quebec, niciunul nu şi-a revendicat drepturile asupra domeniului Rivière-du-Loup. Toţi ştiau că,

murind biata mea Isabelle şi fratele ei Patrice, Alain a rămas singurul stăpân. Mama lui Atala, care îngrijeşte domeniul, îl aştepta fără încetare.

— Tatăl meu a fost ghilotinat, spune încet Agnès.

Vizibila admiraţie a lui Atala nu i-a scăpat Isabellei. Se ridică brusc.

— Sunt obosită. Am să-l rog pe soţul meu să mă conducă acasă.

— Nora mea e contrariată, spune Ludovic în timp ce tinerii se îndepărtează. Aşteaptă un copil şi generalul Buonaparte vrea să-l ia pe Atala în Italia.

— Şi el e de acord? se miră Amélie.

— E soldat, răspunde Ludovic. Simte mirosul prafului de puşcă.

Amélie se aşază pe canapea, pe locul lăsat liber de Isabelle.

— Blocada engleză nu ne îngăduie, pentru moment, să ne gândim la plecarea acestei copile în Canada…

Cum tocmai se apropia un tânăr muscadin, Amélie nu scăpă prilejul:

— Ar trebui să dansezi, copila mea.

— Dar nu ştiu!

— Ştii asta din instinct când faci parte dintr-o familie aleasă. Te vei descurca foarte bine.

Apoi, adresându-se lui Florensac:

— Aşază-te lângă mine, vere.

El se supune. Amélie continuă:

— N-am impresia că nora ta va primi cu bucurie s-o găzduiască pe protejata noastră.

— De îndată ce va fi posibil, răspunde Ludovic, urmărindu-i din ochi pe tineri, o voi trimite în Canada. Dacă va fi nevoie, o voi însoţi chiar eu.

— Până atunci n-ai putea s-o instalezi la Florensac?

El ridică din umeri:

— S-ar plictisi acolo în tovărăşia podgoreanului care are în grijă domeniul şi, încă mai rău, a nobililor de ţară din împrejurimi, care au supravieţuit.

— Nu-i aşa că e drăguţă? întreabă Amélie pe care începe să o amuze atitudinea lui Florensac.

— Seamănă leit cu biata mea Isabelle.

Capitolul II
INIMA NU ÎMBĂTRÂNEŞTE (1796–1797)

„Milano, 23 iunie 1796

Da, de la Milano îţi scriu, dragă Isabelle. Ai aflat fără îndoială că la 11 noi am ocupat oraşul. Alături de generalul Massena, ne-am întâmpinat comandantul la poarta Romană. Peste tot au fost plantaţi arbori ai Libertăţii. Generalul a prezidat un banchet şi a promis milanezilor că vor fi liberi pentru totdeauna: «Dacă Austria vă va ataca din nou, a adăugat el, nu vă voi părăsi.»

Lupta a fost grea la Podul Lodi. Am fost uşor rănit, dar glonţul austriac a străpuns doar carnea braţului: nu l-am ţinut deci prea mult timp în eşarfă.

Voi primi sarcina să aduc în Franţa două milioane în aur şi un tratat – pe care generalul-comandant îl negociază, chiar în răstimpul când scriu, cu reprezentanţii papei. Se spune că Sfântul Părinte va avea de plătit douăzeci şi unu de milioane de lire, dintre care cincisprezece milioane în monezi sau lingouri, iar cinci milioane în merinde şi mărfuri necesare trupei. De îndată ce tratatul va fi semnat (desigur mâine), iar Roma va face să ajungă în mâinile generalului câteva din milioanele pretinse, voi porni negreşit spre Franţa, cu o escortă puternică, pentru a-mi isprăvi convalescenţa alături de tine.

Credem că vă bucuraţi, la Paris, de victoriile noastre şi că numele generalului Buonaparte este pe toate buzele. Spune-i tatălui meu că a procedat cu înţelepciune sfătuindu-mă să părăsesc armata Rinului pentru cea din Italia. Sper ca, după ce mă voi fi vindecat, să iau parte la alte lupte glorioase. Există temerea că austriecii vor reacţiona cu străşnicie şi că lucrurile nu s-au încheiat. În ceea ce mă priveşte, aş fi foarte nenorocit dacă o bătălie decisivă s-ar declanşa în absenţa mea.

S-ar putea ca această epistolă să ajungă numai cu câteva zile înaintea mea. Poate că Dumnezeu a voit să fiu alături de tine când îmi vei dărui un fiu. Sper să sosesc la timp. Ce bucurie să văd venind pe lume primul nostru copil.

Atala.”

E plin de farmec acest sfârşit al după-amiezii de 30 iunie (10 Messidor) sub arborii de pe Champs-Elysées. Pe terasa uneia dintre cafenelele care împodobesc largul bulevard, Florensac se apleacă spre Agnès de Vaudreuil.

— Ne-a scris fiul meu. Generalul Buonaparte este un mare comandant. Face minuni. A dovedit de asemenea că e un maestru în arta de a stoarce totul populaţiei regiunilor pe care le „eliberează”.

Agnès surâde.

— Fiul dumitale, desigur, îţi seamănă. Tatăl meu vorbea de dumneata cu admiraţie. Erai un erou pentru el.

— Cu toate astea, îi răspunde Florensac, când a venit din Canada nu mi-a dat niciun semn de viaţă. Am crezut că a rămas la Rivière-du-Loup. Când am obţinut de la Adunarea Legislativă o misiune în Quebec, speram să-l regăsesc acolo, stăpân pe domeniul său.

— Nu a avut curajul să rămână acolo, răspunde cu glas stins Agnès. Îi era din cale-afară de greu.

— Fie, mormăie Florensac, dar putea totuşi să-mi scrie. La urma urmei eram cumnaţi.

— Doica mea îmi spunea adesea că după ce s-a întors nu mai era acelaşi.

— A stat, aşadar, închis în castelul familiei Vaudreuil din Poitou mai bine de zece ani? Un om de valoarea lui! El, care l-a însoţit pe Bougainville în înconjurul lumii!

Agnès ezită o clipă, apoi continuă:

— Îmi vorbea adesea de dumneata. Oricât de vechi mi-ar fi amintirile, dumneata eşti prezent în ele. Seara, la căldura focului, îmi povestea viaţa voastră începând cu prima întâlnire de la Vincennes, pe când eraţi amândoi elevi-ofiţeri şi până în ziua în care te-a părăsit, pe jumătate mort, la spitalul din Yorktown.

— De necrezut! Când a început Revoluţia, a rămas în mlaştinile lui să vâneze raţe şi să bea coniac! Iată ceva care nu-i era în fire deloc! A lăsat Revoluţia să lunece pe lângă el.

— Până în ziua când…

Fără a-şi isprăvi gândul, fata lasă capul în piept. Florensac o ia de mână.

— Iartă-mă, Agnès. Te-am necăjit. Să vorbim mai bine despre dumneata. Am încercat să obţin veşti de la Rivière-du-Loup. Din păcate, cu blocada engleză nu-i de glumit. Nu poţi fi lăsată să te aventurezi. Corsarii englezi sunt necruţători mai ales cu prizonierele, dacă sunt drăguţe. Cu toate astea, am încercat să fac să ajungă un mesaj preşedintelui Washington. Deşi treburile sale cu englezii nu merg deloc strălucit, poate trimite un emisar în Canada. Dacă va primi scrisoarea mea, fără îndoială că o va face. Dar va mai dura.

— Nu sunt grăbită, răspunde Agnès ridicând ochii.

El întoarce capul.

— Te-ai instalat bine la familia Hulin? Jeannette se ocupă de dumneata aşa cum mi-a promis? Măcar până când i se va întoarce soţul.

— E foarte prevenitoare, foarte veselă. Vorbeşte mult. E furioasă că Hulin al ei a plecat în Italia, după ce-i promisese că va solicita un comandament la Paris.

Florensac ezită o clipă, apoi întreabă:

— Ce-ai zice dacă am merge mâine la teatru?

— N-aş vrea să abuzez de dumneata. Sunt atât de proastă şi de neştiutoare!

— Nimic nu-mi place mai mult decât tovărăşia dumitale, protestează Ludovic.

Îşi duce cu neîndemânare paharul la buze, îl goleşte dintr-odată, tuşeşte.

— Vom merge la *Variétés*, la domnişoara Montansier. Se joacă o comedie de mare succes. Mi-ar plăcea să te văd râzând.

Agnès roşeşte şi bate din palme.

— Apoi vom merge să cinăm?

— Dacă vrei, la Palais-Royal.

— Ca îndrăgostiţii?

Faţa lui Florensac se întunecă. Cheamă chelnerul.

— Vrei să nu mai spui prostii?

Se ridică punând pe masă câteva mandate, noua monedă care înlocuieşte bancnotele.

*

— Era prima oară când am fost la teatru, spune Agnès muşcând dintr-un măr. Sunt o mică ţărancă, o fiică a bălţii. Mă tem că i-am părut stângace.

Jeannette o urmăreşte, plină de curiozitate, pe Agnès. Îi aminteşte de sălbăticiunea care fusese ea însăşi, cu doisprezece ani în urmă, când a venit la Paris să-şi încerce norocul. Câte întâmplări în doisprezece ani! S-ar putea scrie un roman.

— Hulin n-a vrut să mă mai urc pe scenă niciodată, spune ea în cele din urmă. E gelos. Adesea teatrul îmi lipseşte. Dar se pare că atunci când eşti nevastă de colonel nu poţi juca nici măcar alături de Talma.

— Mi-ar fi plăcut să te văd la teatru. Erai talentată?

— Aşa se spunea. Mi se prezicea un mare viitor. Să nu mai vorbim de asta.

Curăţă cu atenţie un măr.

— Nevasta trebuie să stea acasă şi să aştepte întoarcerea războinicului. Aşa gândeşte Hulin. Deci nu-mi mulţumi că am acceptat propunerea domnului conte.

Îşi muşcă buza şi se corectează:

— A cetăţeanului Florensac, vreau să spun.

Se apleacă spre Agnès, ezită, apoi se hotărăşte:

— Vorbeşte-mi despre baronul de Batz.

— L-ai cunoscut, parcă aşa mi-ai spus?

— Bine. Chiar prea bine. Nu! N-a fost niciodată amantul meu. Mai rău. Prefer să nu-mi amintesc de anii aceia… dinainte de Hulin.

Clatină din cap.

— Noi femeile, continuă, nu ne prea pricepem la politică. Republica, regele, revoluția… sunt treburi de bărbat. Dar unii știu să se folosească de noi. Batz e un diavol.

— Un diavol? se miră Agnès.

Vede lacrimi în ochii Jeannettei, care rostește parcă la capătul puterilor:

— Noi femeile când iubim sau când urâm suntem în stare de orice.

Agnès îi ia mâna.

— Te necăjești și e vina mea.

Jeannette o sărută pe Agnès pe frunte și se duce să strângă masa. Tinerele femei se îndreaptă spre bucătărie, zorindu-se să spele vasele.

— Nu e un noroc că suntem femei, conchide Agnès rânduind farfuriile într-un dulăpior.

Jeannette privește pe fereastra bucătăriei:

— E frumos afară, hai să ne plimbăm pe bulevarde, hotărăște ea. Am câteva târguieli de făcut, mergi cu mine.

Tot sporovăind, trece în dormitor, unde a întins un pat de campanie pentru Agnès. Apoi se îmbracă amândouă.

— Avem aproape aceeași statură, spune Jeannette deschizând un dulap, rochia asta ți se va potrivi de minune.

— Cât e de frumoasă! se miră Agnès, nu vreau să te lipsesc de ea.

— Am prea multe rochii, protestează Jeannette, am trăit în lux. Acum nu mă mai atrage, crede-mă.

O ajută pe Agnès să îmbrace rochia, pe care i-o ajustează la iuțeală.

— S-ar spune că e făcută pe măsură, exclamă ea.

— De ce ești atât de bună cu mine? întreabă Agnès. De ce domnul de Florensac e atât de bun?

— Nu-și face decât datoria. Și apoi să ne înțelegem odată pentru totdeauna, cetățeanul Florensac e un domn în vârstă foarte bun la suflet.

— Nu-l găsesc atât de bătrân, spune Agnès privindu-se într-o oglindă mare, în timp ce-și potrivește pe cap o pălărie cu bride și boruri largi.

Jeannette înalță capul. Privirea ei se încrucișează în oglindă cu cea a Agnèsei care întoarce ochii.

— Mi-a promis, reia Agnès, că mă va duce să asist la o ședință a Adunării.

— Și eu am avut parte de ședințele Adunării, mormăie Jeannette. De cele adevărate, ale Convenției, cu ghilotina după ușă. Cere-i mai bine să te ducă la un alt teatru, unde actori adevărați joacă firesc și stârnesc râsul.

*

— Un băiat frumos, spune Florensac aplecându-se peste leagăn. Continuă, copila mea, avem nevoie de cel puțin doi.

Isabelle, întinsă pe patul ei mare, cu părul răsfirat pe umeri, îi surâde lui Atala care stă nemişcat lângă fereastră.

— Cum îl vom boteza? întreabă Florensac întorcându-se spre Isabelle. Aş înclina pentru Enguerrand, cum îl chema pe tatăl meu, unul din eroii de la Fontenoy.

— Şi Ludovic, ca pe tine, tată, adaugă Atala. Te rog să-l ţii tu deasupra cristelniţei.

— Cu o singură mână? întreabă Florensac râzând. Fii liniştită, copila mea, nu-l voi lăsa să cadă.

Pruncul începe să ţipe să se răsucească în coşuleţ.

— Ce glas de comandant! constată Florensac.

— O, nu! se roagă Isabelle. Să nu-l faceţi soldat. Promiteţi-mi amândoi.

— Fie, fie, o linişteşte Florensac schimbând o privire cu fiul său. Dar dacă la timpul potrivit ne va, sui chiar el?

— Voi face totul ca să-l abat de la gândul ăsta, răspunde ea cu hotărâre.

— Te lăsăm să te odihneşti, continua Florensac scoţându-şi ceasul din buzunarul de la vestă, dar nu vom întârzia.

Se apleacă peste pat, o sărută pe Isabelle pe frunte, aruncă o ultimă privire spre copilul care a adormit. Atala face şi el întocmai. Ies.

— Voinicul ăsta seamănă cu mama ta, spune Florensac începând să coboare scara. Să ne grăbim. Avem întâlnire la Amélie cu Agnès de Vaudreuil, noua stăpână de la Rivière-du-Loup. Le-am invitat pe amândouă la cină.

E voios ca un licean. Cheamă o trăsură de piaţă şi dă adresa din Faubourg-Honoré. Când ajung, Amélie tocmai închide prăvălia. Florensac nu-şi poate opri o grimasă când o zăreşte pe Jeannette Hulin pe marginea trotuarului.

Masa începe vesel. Se bea şampanie pentru naşterea unui nou Florensac. Ludovic e neliniştit. Adineauri, tocmai în clipa când intra în restaurant, Jeannette l-a apucat de mâneca goală şi i-a şoptit la ureche:

— Trebuie neapărat să-ţi vorbesc.

Nu poate fi vorba decât de Agnès. Bucuria i se spulberă. I-a răspuns:

— Vino mâine, la orele două, la Adunare.

Ar vrea să ştie însă mai repede despre ce e vorba. La desert, Atala pleacă, Florensac îl şopteşte Jeannettei:

— După ce ajungeţi acasă, găseşte un pretext să cobori din nou. Te aştept în trăsură, la colţul străzii.

A mai simţit şi altădată această greutate în piept. În ziua când a aflat că femeia pe care o iubea fusese aleasă de Ludovic al XV-lea pentru a locui câtva timp la Parc-aux-Cerfs.

Faptul acesta l-a hotărât să plece în Canada. Încercând să ghicească în întuneric figura Agnèsei, aşezată în faţa lui, în trăsura de piaţă, se simte la fel de nenorocit ca în acea zi îndepărtată, de acum mai bine de patruzeci de ani.

Când vizitiul opreşte calul, Ludovic coboară primul, ajutându-le apoi pe cele două tinere femei să se dea jos.

— Îmi face totdeauna plăcere să te revăd, spune el luând mâna Jeannettei. Când îi vei scrie scumpului Hulin, nu uita să adaugi complimentele mele.

— Am primit o scrisoare de la el, răspunde. Jeannette. Se plictiseşte. Războiul lâncezeşte. Generalul Buonaparte crede că Directoratul nu are încredere în el. Spune că vrea să ceară un concediu.

— Ar fi absurd, exclamă Ludovic. De altfel, Clarke, pe care membrii Directoratului l-au trimis în Italia pentru a examina situaţia, s-a şi întors convins că Buonaparte este omul Republicii.

Înainte de a dispărea, Jeannette îi face un semn cu mâna.

El se urcă din nou în trăsură, spune vizitiului să mâne câţiva paşi, nu are răbdare, coboară şi începe să se plimbe în sus şi în jos pe trotuar. În sfârşit, o zăreşte pe Jeannette care aleargă spre el.

— Ei bine, întreabă neliniştit, ce s-a întâmplat?

— El e la Paris, spune Jeannette cu răsuflarea tăiată, şi ştiu că ea l-a văzut.

— Deci tânăra persoană are un iubit? întreabă Ludovic făcând pe indiferentul. În definitiv, are optsprezece ani, aşa e la vârsta asta.

— Vei vedea despre ce fel de iubit e vorba! îl întrerupe Jeannette. Agnès ţi-a spus că „el" este cel care a sfătuit-o să te caute? Mă întreb acum dacă nu el a trimis-o pe Agnès la Paris pentru a se servi de ea aşa cum a făcut altădată cu mine. Mititica a fost crescută în Vendée. Toţi ai ei au murit sub ghilotină. Ce instrument admirabil în mâinile marchizului!

— Batz? întreabă Ludovic. Nu! Cu neputinţă! Dacă ar fi amestecată în vreo conspiraţie ar fi venit să ne caute în numele lui?

— Aşa mi-am spus şi eu la început…

— Vezi bine!

— Cunosc însă căile întortocheate pe care le foloseşte. Aproape în fiecare noapte îl visez pe Fabre d'Eglantine ţinându-şi capul în mâini. Eu l-am trimis la eşafod. Nu eram decât o unealtă, la ordinele lui Batz.

Înalţă capul, uşurat.

— Ai fi preferat o poveste de dragoste? întreabă el.

— Dumneata nu?

S-au oprit sub un felinar.

— Totul începe iar, mormăie el. Arestându-l pe Babeuf şi pe răzvrătiţi, membrii Directoratului nostru au deschis drum regaliştilor.

— Încerc adesea să-i vorbesc despre politică, dar pare indiferentă. Prea indiferentă pentru o fiică de ghilotinat. Am vrut să te pun în gardă împotriva…

— Împotriva mea însumi, o întrerupe Florensac.

Se apleacă, o sărută pe obraji.

— Mulţumesc, Jeannette. Hai, fugi. Nu trebuie ca ea să bănuiască ceva.

— Batz n-a venit la Paris degeaba, insistă Jeannette. La primăvară vor avea loc alegeri.

Pleacă în fugă. Florensac plătește birjarului și-și continuă drumul pe jos. Să-l fi indus în eroare această puștoaică, simulând că îi cere protecția? S-o fi îndreptat Batz spre Marie-Amélie anume ca să se folosească de el, cu ajutorul ochilor ei inocenți și chipului Isabellei? Dacă Agnès și-a dat seama că Florensac, un nebun bătrân, s-a îndrăgostit de ea? Sunt lucruri asupra cărora fetele rareori se înșală.

Mergând cu pași mari prin Parisul pustiu, Ludovic constată că e mai puțin neliniștit de ideea că Agnès participă la un complot regalist decât ar fi fost dacă Jeannette descoperea cine știe ce intrigă amoroasă. Sărman bătrân prost!

*

„Ancona, 25 februarie 1797

Când îţi va sosi această scrisoare, dragă Isabelle, fără îndoială că vei fi primit vestea victoriei. Victorie la care eu nu am participat deloc. O sută de mii de austrieci bătuţi de patruzeci de mii de francezi. Am sosit prea târziu ca să contribui la acest triumf. L-am ajuns din urmă pe generalul Massena la Bologna. Am pornit la drum spre Adriatica. Am ocupat Rimini şi Ancona. Generalul Buonaparte dictează azi trimişilor papei noile sale condiţii de pace.

Se pune problema marşului spre Viena. Când vă voi revedea, pe tine şi pe băieţelul nostru? Se pare că nouă campanie va fi grea şi lungă. Va trebui, deci, să ai răbdare. Sărută-l pentru mine pe fiul nostru. Sărută-l, te rog, şi pe tata. Te iubesc din toată inima.

Atala”

Isabelle a isprăvit lectura. Înalţă capul auzind zgomotul unei uşi care se închide. Intră Florensac.

— O scrisoare de la Atala, spune Isabelle întinzându-i hârtia. Regretă că a ajuns prea târziu ca să mai ia parte la luptă.

Ludovic citeşte repede biletul şi i-l înapoiază nurorii sale.

— Îl voi părăsi pe Barras, spune el. Regaliştii prind curaj. Pe generalul Buonaparte îl numesc „bastard”, prezicând că va fi împuşcat în piaţa Revoluţiei.

— Ce importanţă are, de vreme ce poporul îl adoră pe Buonaparte? obiectează Isabelle.

Florensac cade greoi într-un fotoliu.

— Mi-e teamă şi că ar putea face din el un idol. Nimic mai demn de ură şi mai primejdios.

Isabelle recitește scrisoarea de la Atala.

— Peste câteva săptămâni, în Germinal, continuă Florensac preocupat, alegătorii unei treimi dintre deputaţi riscă să ne dea o Cameră de nestăpânit. În toate astea, clubul regalist de la Clichy a jucat un rol nefast.

Oftează adânc şi adaugă:

— Iar în spatele acestor manevre, acum am dovada, se află Batz.

*

— Nu-i aşa că e frumos? exclamă Paulina Buonaparte. Seamănă cu unul din zeii pe care îi vedem în frescele antice.

Paulina are şaptesprezece ani, părul buclat, dinţi ascuţiţi, foarte albi, ochi negri. Fratele ei, Ludovic, morocănos, posomorât, e cam gelos pe entuziasmul Paulinei pentru ofiţerii chipeşi.

— De cine vorbeşti? întreabă el maliţios. De viteazul Junot?

E o zi frumoasă de primăvară. În depărtare, dincolo de lacul Como, munţii încă aureolaţi de zăpadă îşi leapădă pâcla matinală. Uşa mare a salonului se deschide spre un parc cu alei întortocheate. Generalul Buonaparte a ales castelul Montebello pentru a-şi instala cartierul general, în scurtul armistiţiu acordat austriecilor.

Paulina schiţează o mică strâmbătură.

— La Tempête? Se învârteşte în jurul meu ca un căţel. Face sluj când îi dau zahăr. Dar câtă vulgaritate!

— Fii atentă, micuţo, o ameninţă Ludovic cu degetul ridicat. Napoleone se preface că nu vede nimic, dar observă totul şi manevrele tale cu ofiţerii îl irită. L-am auzit aseară vorbind cu mama.

Paulina se înfurie.

— De ce se amestecă generalul-comandant? Ar face mai bine să se ocupe de armată… şi de nevastă-sa.

Ludovic se apropie repede, lovind aerul cu mâna dreaptă.

— Taci odată, afurisito!

— Mama noastră, continuă Paulina, a judecat-o foarte bine pe Beauharnais pe care el a botezat-o Joséphine pentru că dezonora numele de Rose. Napoleone, marele om, extaziat în faţa ei. Ce jalnic!

Ludovic apucă braţul surorii sale şi îl strânge cu violenţă.

— Ai să taci odată? Vrei cu orice preţ să ne faci neplăceri!

— Ei bine! se încăpăţânează Paulina, l-a vrăjit, e clar! L-a învăţat să facă dragoste.

— Nu ştii ce spui, strigă Ludovic îndreptându-se către uşa dinspre terasă.

Paulina izbucneşte în râs:

— Bine, bine, domnule aghiotant! Nu voi mai scoate o vorbă.

El se opreşte în prag:

— Fii atentă, surioară! Napoleone nu te va lăsa să te căsătoreşti cu oricine, ca Elisa. Cu tine are ambiţii.

— Când te-ai însurat cu o Beauharnais, nu mai poţi fi cusurgiu cu ceilalţi.

— Nu încetezi? strigă Ludovic în culmea furiei.

Vine spre el, oprindu-l.

— Suntem singuri, nătăfleţule. Eu cred că Elisa are noroc. Şi-a găsit un bărbat care o iubeşte pentru ea însăşi şi care, pe deasupra, se trage dintr-o familie la fel de bună ca a noastră.

De data asta, s-a umplut paharul.

— Pretinzi, se indignează Ludovic, că familia Baccionchi e la fel de bună ca familia Buonaparte?

Pare atât de supărat încât Paulina se amuză.

— De fapt, continuă Ludovic, bărbatul acela atât de frumos n-o fi chiar colonelul nostru Leclerc?

Ea își scutură buclele negre:

— Ce vrei să afli, frățioare?

— Nu e și el îndrăgostit de tine?

— Ba da, recunoaște Paulina, trecându-și brațele în jurul gâtului fratelui ei și sărutându-l pe obraz. De ce n-ar fi? N-am niciun merit în asta! Fete drăguțe nu prea sunt la curtea fratelui nostru.

— Curtea! tresare Ludovic.

— Cam așa ceva, nu? spune în ironie Paulina ieșind pe terasă urmată de Ludovic care mormăie:

— Ești insuportabilă.

Ea coboară treptele largi de marmură. Ludovic o urmează.

— Fii atentă cum vorbești, păcătoaso!

Paulina izbucnește într-un râs cristalin:

— Cât de tare te temi de micul om mare care ne e frate!

Sigur fiind că nicio ureche indiscretă nu aude vorbele lor, Ludovic o ia pe Paulina de braț și îi spune:

— Surioară, ți-am vorbit de Leclerc fiindcă știu eu ce știu, Napoleone crede în viitorul lui. Îl va numi general, făcându-l adjunctul său la statul major. Se bucură de o cinste atât de mare, încât Berthier și Augereau îl privesc cu răceală.

— Și ce-i cu asta? întreabă ea strivind între dinți un fir de iarbă.

— Te-ai putea trezi măritată cu el fără să fi avut nici măcar răgazul să-ți dai seama.

Paulina se oprește, sufocată.

— Napoleone vrea să mă mărite cu Leclerc? De unde știi asta? Ideea nu-i cumva rodul imaginației tale infame? Colonelul tău e cum nu se poate mai insipid. N-aș fi niciodată în stare să mă îndrăgostesc el. Și apoi, cred totuși că Napoleone mi-ar fi vorbit mie mai întâi despre asta, nu?

Ludovic se scarpină la ureche.

— Nu sunt atât de sigur ca tine.

Paulina se înfurie:

— Fiindcă a câștigat câteva bătălii, cinează singur ca Ludovic al XIV-lea și dispune de viețile noastre? Să fie atent! Mi-a șoptit Clarke – care de asemeni îmi face curte – că membrii Directoratului sunt îngrijorați din pricina lui. Clarke este omul Directoratului. De ce Napoleone nu i-ar propune mâna mea ca să calmeze lucrurile?

De data asta Ludovic nu-și mai poate stăpâni râsul.

— Fiindcă e căsătorit, draga mea, altfel generalul-comandant s-ar fi gândit la asta înaintea ta. De fapt, cum se numeşte frumosul tău ofiţer?

Paulina îşi lasă privirea să rătăcească peste câmpia toscană ivită la cotul unei alei.

— Florensac, cred, murmură ea abia şoptit.

— Piele roşie? se indignează Ludovic îndepărtându-şi de pe frunte o meşă zbârlită de vânt – fiul natural al fostului colonel-conte Ludovic de Florensac şi al unei băştinaşe? Dar, micuţo, indianul este şi el căsătorit.

— Păcat, suspină Paulina, ăsta mi-ar fi plăcut.

*

Îl priveşte galeş, surâde, ţinându-şi capul uşor înclinat, şi punându-şi voalul pe umerii goi:

— Vorbeşte-mi de Paris. Aici sunt în exil. Dacă ai şti cât mă plictisesc în mijlocul acestor ofiţeri care discută numai despre război!

Serată la castelul Montebello. Generalul-comandant a invitat miniştrii toscani, soţiile lor şi societatea milaneză pentru a sărbători „independenţa". Buonaparte a întins masă mare. A venit o orchestră de la Milano pentru a însufleţi dansul. Vinul de chianti curge în valuri. Ofiţerii francezi au îmbrăcat uniformele cele mai puţin zdrenţuite.

Buonaparte, radios, nu o pierde din ochi pe Joséphine care primeşte oaspeţii cu o graţie studiată.

— Priveşte-l pe fratele meu, şopteşte Paulina la urechea lui Atala. Cum poate fi cineva atât de îndrăgostit?

Spre necazul ofiţerilor din statul major, ea l-a luat de braţ pe Atala, conducându-l către o fereastră deschisă. Paulina îşi sprijină coatele de pervaz, suspinând.

— Dacă n-o punem la socoteală pe Beauharnais, căreia nu-i pasă de el, Napoleone se poartă ca un tiran. M-a luat de la Paris fiindcă îmi făcea curte Fréron. Napoleone se temea să nu mă mărit cu el. Îţi poţi închipui aşa ceva? Are patruzeci şi doi de ani. Într-adevăr, eram nebună după el. Anul trecut, Napoleone era foarte încântat că datorită lui Barras şi Fréron poate fi invitat la seratele Thérésiei Tallien. Acolo, din nenorocire pentru el, a întâlnit-o pe cumnata mea. Priveşte-l! Pe drept cuvânt se spune că dragostea e oarbă.

Când Atala a intrat în marele salon al castelului îmbrăcat în uniforma sa strălucitoare, adusă de la Paris, privirile tuturor femeilor s-au aţintit asupra lui. Evadând din cercul ofiţerilor care o înconjurau, Paulina a pus imediat mâna pe el.

— Fratele meu Ludovic mi-a spus că te-ai născut în Canada. Se pare că e o ţară minunată. Cât aş vrea să văd America!

Au dansat, au băut chianti în cupe aduse de Junot de la Veneţia. Paulina se distrează. Acest indian îi place. Simte de altfel o plăcere răutăcioasă să-i înfurie pe ceilalţi, mai ales pe Leclerc, de care generalul-comandant i-a spus să se „ocupe" în mod special.

Făcându-se târziu, trăsurile se aliniază în faţa porţii castelului. Într-un ungher retras al balconului, Paulina şi Atala sporovăiesc. Lui i se pare că sunt foarte departe de lume. Se înşală, Paulinei nu-i scapă nimic. Îi loveşte uşor mâna cu evantaiul:

— Cred, murmură ea, că va trebui să ne despărţim. Fratele meu ne priveşte de-o bună bucată de vreme.

Buonaparte îl conduce pe contele Melzi. Atala şi Paulina se află acum în preajma lor. Îl aud pe generalul-comandant spunându-i ministrului italian:

— O republică, dragul meu conte, este o himeră, un simbol util pentru a galvaniza mulţimile care nu înţeleg o iotă din ea, un fel de jucărie care le încântă. Cu ajutorul ei, se vor lăsa păcălite dacă, bineînţeles, li se ascunde cu îndemânare ţinta spre care sunt împinse.

Râde, se întoarce, încruntă sprâncenele şi spune sec:

— Bună seara, ofiţere Florensac! Paulina, ar trebui să te afli lângă generalul Leclerc, logodnicul tău.

Uluită, ea deschide gura, dar nu scoate niciun sunet. Buonaparte se întoarce pe călcâie şi îl conduce pe contele Melzi până la poarta castelului.

— Mi-e teamă că v-am compromis, îngaimă Atala.

Paulina, care a roşit, pare furioasă.

— Mi-o va plăti, bombăne, ea gâfâind. Păcat că eşti însurat! Mâine m-aş fi măritat cu tine.

Îi strânge în grabă mâna şi se îndepărtează. Trec valeţi ducând cupe pe tăvi. Atala ia una, o goleşte dintr-o sorbitură, revine la fereastră. Se întreabă dacă nu a fost toată seara jucăria unei cochete!

Generalul-comandant, mereu pe urmele Joséphinei, o ia de braţ privind-o cu dragoste. Atala pleacă nu fără a observa că, lângă bufet, Paulina Buonaparte stă de vorbă cu generalul Leclerc.

*

Merge grăbită, dă colţul străzii şi iat-o pomenindu-se nas, în nas cu Florensac. Tresare, face un pas îndărăt, apoi surâde.

— E un noroc pentru duşmanii noştri că dispun de mesageri atât de încântători, spune Florensac.

Aceste cuvinte pline de ironie contrastează cu expresia lui dură, cu privirea-i îngheţată.

— Ce vrei să spui? bâlbâie Agnès.

— Nimic altceva decât ce-am spus, răspunde Florensac luând-o de braţ şi ducând-o cu el. Ţi-ai cam bătut joc de mine, de prietenia mea pentru tatăl tău, de suferinţa mea fără leac de când am pierdut-o pe Isabelle. Dacă nu i-ai semăna atât, m-aş fi putut îndoi că eşti într-adevăr o Vaudreuil.

Agnès se clatină, se opreşte, se reazemă de perete.

— Îţi cer iertare, îngaimă ea.

— Dacă nu te-aş fi încredinţat Jeannettei Hulin, care a fost înaintea noastră victima acestui monstru – fiindcă îmi place să cred că eşti o victimă – fără îndoială că nu aş fi ştiut niciodată adevăratele motive ale venirii tale la Paris.

Îi strânge braţul atât de tare, încât fata nu-şi poate stăpâni o strâmbătură de durere.

— Unde mă duci? suspină ea.

— La poliţie, răspunde Florensac grăbind pasul. Republica este în pericol atât în Parlament cât şi pe stradă. Vei spune tot ce ştii, oricât de greu ţi-ar veni. Oricum, rişti mai puţin decât mine.

Fata încearcă să scape, dar el o reţine cu o putere de fier. Nu-l poate urma decât alergând, împiedicându-se de caldarâm.

— Mă predai poliţiei? Ce vor face cu mine?

— Vom trece mai întâi pe la familia Hulin, spune Florensac, ca să-ţi iei câteva haine de schimb şi săpun, pentru perioada detenţiei.

— Mă predai? Nu-i cu putinţă!

— Mărturisirile tale vor fi preţioase.

— Sunt gata să-ţi spun tot ce ştiu, îngaimă ea, deşi nu ştiu mare lucru.

— Thermidor e o lună periculoasă, continuă Florensac. Vom intra în ea peste câteva zile.

Au ajuns în faţa casei Jeannettei. Tremurând, Agnès nu izbuteşte să bage cheia în broască. Ludovic o împinge înăuntru. Ea se poticneşte gata-gata să se întindă pe covor. O sprijină, conducând-o spre salon unde îi arată un scaun.

Lacrimi mari se scurg pe obrajii lui Agnès. Florensac se aşază la un birou, ia o foaie de hârtie şi o pană pe care o înmoaie în cerneală.

— Dictează-mi numele şi toate adresele pe care le ştii.

Ea se supune, înăbuşindu-şi suspinele.

— Tuturor acestora le-ai adus scrisori? o întreabă el fără să-şi ridice ochii.

— Adesea îşi scriau unii altora prin intermediul meu.

Florensac se încruntă.

— Şi Batz?

— Nu l-am mai văzut.

— Păcat, spune Florensac, lăsând pana.

Se ridică, vine spre ea care i se aruncă în braţe plângând, îşi pune capul pe umărul lui. Simte obrazul lui Agnès lipit de al său, îi respiră parfumul.

— Generăleasa Hulin te va ţine aici până când toţi complotiştii vor fi descoperiţi, hotărăşte el.

— Nu merit să mă salvezi.

Încearcă s-o îndepărteze, dar ea îi înlănţuie gâtul cu braţele. Buzele li se ating uşor. Ludovic o respinge atât de brusc încât ea cade pe un fotoliu. Speriat, o întreabă:

— Agnès! Ai păţit ceva?

Feţele lor se ating din nou.

— Nu merit să mă iubeşti, murmură ea.

— Să te iubesc? Eşti nebună! strigă Ludovic.

Ea plânge.

— Demult am remuşcări. Azi mă simt despovărată. Pentru nimic în lume n-aş fi vrut să-ţi fac vreun rău. Eşti eroul viselor mele din copilărie.

— Să mergem, mormăie el îndepărtându-se. Azi ţi-ai bătut îndeajuns joc de mine.

Ea sare, agăţându-i-se de gât. Buzele lor se unesc, de astă-dată într-un sărut adevărat.

— Spune-mi că mă ierţi, şopteşte ea. Nu ştii cât îmi e de ruşine că te-am necăjit.

Îl priveşte neliniştită, cu ochii Isabellei.

— Mă voi duce, hotărăşte el, să-i fac o vizită ministrului de interne. Îi voi înmâna această listă. Fii liniştită, nu te voi amesteca în afacerea asta. Iar la cele întâmplate e preferabil să nu ne mai gândim niciodată, nici tu, nici eu.

Agnès scoate un geamăt prăbuşindu-se pe un fotoliu. Ludovic regretă că a intrat într-un joc care, desigur, nu e decât o comedie odioasă.

— Nu poate fi vorba de nimic între tine şi mine. Sunt un om în vârstă, aproape bătrân. Tu eşti tânără, aproape un copil. Viaţa mea aparţine trecutului. A ta – viitorului! M-ai minţit destul.

— Nu te-am minţit niciodată, protestează Agnès. Nu ţi-am spus totul. Atât. Dar acum mă simt uşurată. De multă vreme nu-mi găseam somnul din cauza lucrurilor pe care ţi le ascundeam.

Se ridică din nou, apucă mâna lui Ludovic şi-l trage spre ea.

— Şi acum, dacă te-aş iubi şi mai mult tocmai fiindcă m-am purtat urât cu dumneata? întreabă ea cu glas scăzut.

— E absurd.

El nu mai ştie unde se află. O dorinţă vagă îl învăluie. Ochii Isabellei şi, adineauri, această gură lipită de a sa, caldă, fremătătoare! Face un efort disperat să se smulgă, în zadar. Sărutul lui Agnès e timid, stângaci, într-un fel liniştitor.

Un zgomot îi face să tresară. Paşi pe scară. E Jeannette.

Agnès, ghemuită în fotoliu, își ascunde capul în îndoitura brațului. Ludovic se îndreaptă spre ușă, o deschide. Intră Jeannette.

— Te rog, spune el cu o voce care încearcă să fie hotărâtă, să veghezi asupra acestei fete, să n-o lași să iasă. A făcut o mare prostie pe care voi încerca s-o repar.

Jeannette e surprinsă văzându-l astfel, aprins la față, cu părul zbârlit, cu privirea rătăcită. Se dă la o parte, lăsându-l să treacă. El coboară în fugă scara.

*

— Te ții de șotii, cetățene Florensac, doar tu nu ești un regicid. Ai avut norocul să nu fii în Franța în timpul procesului lui Capet. Nu trebuie să-ți pui lacăt la gură.

Barras își șterge sudoarea care îi curge pe frunte. Această zi de august e toridă. Prin fereastra deschisă spre grădinile Tuileries nu intră nicio boare de aer.

— Datorită ție, spune Reubell, am descoperit o mână de conspiratori regaliști. În schimb, alegerile din Germinal ne-au fost potrivnice.

— Nu e de-ajuns să atingi cocoașa lui La Revellière pentru a avea noroc, exclamă Barras agitând nervos coupe-papier-ul. Știm de ce e în stare Pichegru, acum când a fost ales președintele Adunării celor Cinci Sute. Înlocuirea lui Letourneur prin Barthélemy nu e decât prima etapă. Vremea când clubul de la Clichy va lua puterea e aproape, dacă nu vom pune lucrurile la punct.

Sunt trei inși în cabinetul lui Barras: acesta din urmă, care stă la biroul său Ludovic al XV-lea, Florensac – în fața sa într-un fotoliu, și Reubell, pe un scaun, încrucișându-și și desfăcându-și picioarele, ridicându-se apoi pentru a se duce la fereastră în nădejdea unui pic de aer și revenind fără a-l fi găsit.

— Ei bine, spune Ludovic scărpinându-și bărbia, nu va fi întâia oară când ne vom lupta pentru a apăra Republica împotriva dușmanilor săi și uneori chiar împotriva sa. Dar nu sunt lămurit cum pot s-o slujesc eu în această împrejurare.

Barras tușește ușor.

— Deocamdată, ne vom mulțumi să trecem în revistă republicanii siguri care rămân în Adunare. Tu, Florensac, ești unul dintre aceștia, ai dovedit-o. Îți cerem sfatul.

Ia o foaie de hârtie de pe birou, apoi, aranjându-și ochelarii, începe să citească.

„Nu mai există în Franța republicani? După ce am învins Europa vom fi obligați să căutăm un colț de lume unde să ne sfârșim zilele triste? Puteți salva

Republica dintr-o singură lovitură. Arestați emigranții, distrugeți influența străină. Dacă aveți nevoie de forță, folosiți armatele."

Florensac surâde.

— Generalul Buonaparte? întreabă el. Ce i-ați răspuns?

— Să revină, răspunde Barras în timp ce Reubell se ridică din nou îndreptându-se spre fereastră.

— La naiba! exclamă Florensac, doar nu mai suntem în Vendemiar. Generalul Buonaparte nu mai este omul tău, ca acum trei ani. Micului corsican i-au crescut dinții. E foarte popular, victorios pe toată linia.

— Constituția, obiectează Barras, nu permite să-l numim membru al Directoratului chiar dacă unul dintre noi s-ar resemna să-i cedeze locul. Nu are vârsta legală.

— Nu mai spune! Constituțiile se modifică.

— Pe scurt, continuă Barras, îi răspund că avem nevoie de armată pentru a apăra Republica, amenințată chiar în sânul Directoratului de Barthélemy, provenit din regalitate.

— Și de Carnot, adaugă Reubell.

— Carnot? se miră Florensac. Organizatorul Victoriei? Salvatorul Republicii? Regicidul? Imposibil! Carnot este republican.

— Oamenii se schimbă, suspină Reubell. Numai noi am rămas la fel de buni republicani ca și acum șapte ani.

— Vrei să spui acum douăzeci de ani, când mă luptam pentru a elibera America! protestează Ludovic. Dar oare Lazare Carnot nu și-a pierdut speranța în Republică tocmai pentru că republica voastră îi inspiră o neîncredere uneori justificată?

Se ridică.

— În definitiv, Buonaparte este încă destul de tânăr, putea, deci, rămâne republican, încheie el.

Ușa se deschide brusc. Un muscadin se năpustește cu sufletul la gură:

— Cetățene membru al Directoratului, a sosit generalul Augereau.

În spatele său, o siluetă înaltă apare în cadrul ușii. Cu uniforma acoperită de praf, cu fața mânjită de dâre negricioase, Augereau îl dă la o parte, cu un singur gest, pe sfrijit.

— Cetățene Director, am venit în goană, de două zile n-am pus capul jos. Generalul m-a trimis în ajutor. Mă prezint: Augereau. Am venit să-i nimicesc pe regaliști. După cât se pare, mai sunt încă, nu?

— Fii binevenit, generale, spune politicos Barras ridicându-se.

— Generalul-comandant, continuă Augereau, m-a ales fiindcă sunt parizian și iacobin. Va fi nevoie să curățăm de rugină ghilotina.

— Trebuie să recunosc, cetățene general, intervine Reubell făcând un pas spre el, că Adunarea celor Cinci Sute ne dă de furcă. Ești singur?

— Nu, răspunde Augereau, am adus o mică divizie, dar cred că la ora asta de-abia a trecut frontiera.

— Înțelept ar fi să nu depășească limitele constituționale, intervine Barras. O vom chema în ajutor doar în caz de nevoie.

— Într-adevăr, puțină odihnă nu le-ar strica oamenilor mei, fu de părere Augereau. S-au luptat mult, în ultimul timp, în Italia.

— Directoratul, hotărăște Barras, te va numi mâine general-comandant al armatei din Paris. Rămâne să te încredințezi personal de loialitatea ofițerilor și de republicanismul soldaților dumitale.

— Îmi va face plăcere să-i lichidez pe muscadini, dacă există în regimentele mele. Contați pe mine, cetățeni membri ai Directoratului, exclamă Augereau.

— Încetinel, obiectează Barras. Să nu ne grăbim. Nu e vorba, momentan, de o insurecție, ci numai de amenințarea cu o lovitură de stat. Noi trebuie să fim gata pentru a acționa.

— Așa? se miră Augereau. Deci, dacă înțeleg bine, nu ne vom bate imediat? Vom pierde un timp prețios ca totdeauna în această țară afurisită. Generalul-comandant procedează cu totul altfel…

— Începe, generale, intervine Reubell, prin a te asigura de fidelitatea armatei. Trimite-i la Sambre-et-Meuse pe ofițerii care ți se vor părea dubioși. Trebuie ca la momentul oportun armata dumitale să meargă ca un singur om.

— Mă jignești, cetățene Director. Cunosc armata Parisului ca pe propriul meu buzunar. Am făcut parte din garda franceză în ’89. Am luat palatul Tuileries în ’92.

Îndreaptă o mână lată spre Barras și spune:

— Vezi, cetățene Director, toate astea nu s-ar fi întâmplat dacă nu l-ați fi ucis pe Robespierre.

Barras tresare, Florensac surâde interesat.

— Eu nu mă amestec în politică, continuă Augereau, eu sunt soldat al Republicii. Dar mi s-a părut totdeauna o lipsă de bun-simț să înjunghii Revoluția ca pe un porc bătrân.

Dă din umerii săi puternici.

— În sfârșit, ce-a fost a fost. Când îmi vei da numirea de comandant?

Florensac urmărește scena din ce în ce mai amuzat. Augereau i se adresează:

— Mâneca ta goală și crestătura de pe obraz îmi dovedesc că ești un soldat vechi. Trebuie să mă înțelegi. Într-o bătălie e necesar să-ți mobilizezi oamenii atât cât trebuie, nu mai mult, și în nici un caz excesiv. Același lucru se întâmplă și în revoluții: trebuie să omori în cunoștință de cauză.

— Generale, ți-l prezint pe cetățeanul colonel Florensac, deputat în Adunarea celor Cinci Sute, iacobin ca noi toți.

Fața lui Augereau se luminează.

— Florensac? Tatăl micului meu Atala? Mi-a vorbit adesea de tine, în bivuac. Te venerează. E un luptător aprig. Îl vei revedea. Comandă un regiment în divizia mea. Un mănunchi de republicani de nădejde; să nu iei în considerație ordinul de încartiruire pe care i l-am dat.

Îi strânge cu vigoare mâna lui Florensac.

— Un viteaz de temut, voinicul tău, continuă Augereau jovial. Știi că nu voia să vină!? S-a îndrăgostit de sora generalului-comandant. O fată frumoasă, într-adevăr. Toți generalii erau în jurul, ei asemeni câinilor în călduri. Ea l-a preferat pe fiul tău, maiorul. Atunci, generalul-comandant a căsătorit-o pe Paulina cu Leclerc. E băiat de treabă, Leclerc, dar va fi încornorat. Nu e făcut să dreseze o mânză pur-sânge ca asta. Pe scurt, generalul-comandant ți-l trimite pe Atala pentru ca Leclerc să nu poarte coarne chiar de pe-acuma.

Cei doi membri ai Directoratului încep să râdă.

— Draga de Paulina! exclamă Barras, o credeam îndrăgostită de Fréron. Buonaparte a făcut-o să vină în Italia numai ca să împiedice această căsătorie.

— Ca să vezi! exclamă Augereau, generalul-comandant mai are încă de furcă cu familia sa.

— Vei avea numirea mâine, generale, hotărăște Barras pentru a o tăia scurt. Curăță-ți armele cu discreție și fii gata să acționezi la momentul potrivit.

— Iată că întinerim, intervine Florensac. Îți amintești, Barras, ziua în care l-am adus pe Buonaparte la Convenție, imediat după Vendemiar?

— M-am gândit întotdeauna că acest mic ofițer va face carieră.

— În privința asta, încheie Augereau, ai avut fler. Are cap, nu glumă, generalul-comandant!

*

Plecând de la Tuileries, Florensac se întreabă ce are mai urgent de făcut. A amânat, zi după zi, să o viziteze pe Agnès la Jeannette Hulin. Astăzi vânătoarea regaliștilor va fi necruțătoare. Membrii Directoratului sunt înfricoșați, vor fi cruzi. Plasa se va strânge: poate că Agnès va fi prinsă-n ea.

Cât despre nerodul ăsta de Atala, e oare într-adevăr atât de îndrăgostit de Paulina Buonaparte încât Napoleone s-a crezut obligat să-l îndepărteze? Ce se va întâmpla cu biata Isabelle și cu băiatul?

Pașii săi se îndreaptă totuși mecanic nu spre strada Vieux-Colombier, ci spre cartierul Marais, unde locuiește Jeannette Hulin.

În faţa casei ezită. Se decide totuşi, urcă repede scara, bate la uşă, când deodată aude vocea unui bărbat care cântă fals. Hulin deschide şi exclamă vesel:

— Cetăţene reprezentant, sunt fericit să te revăd! Jeannette se plângea că nu are veşti de la tine.

Se dă la o parte pentru a-l lăsa pe Florensac să intre. Jeannette se ridică surâzătoare. El o sărută pe frunte, priveşte în jur, căutând-o pe Agnès.

— Generalul Augereau mi-a schimbat ruta, strigă vesel Hulin. Doar am comandat odată Garda Parisului! N-a uitat. Jeannette era furioasă că sunt în Italia, iar pe mine mă rodea gelozia. Ce vrei, asta-i situaţia!

Ea se agaţă de gâtul lui şi îl sărută.

— Nu ai dreptate, Hulin!

— Fiul tău va veni şi el peste câteva zile, continuă Hulin, de îndată ce bivuacurile vor fi instalate în Bourgogne.

Râde cu poftă.

— Aş adăuga că e momentul să-şi vadă nevasta şi băiatul.

Fruntea lui Florensac se întunecă.

— L-am întâlnit pe generalul Augereau la Barras. Nu mi-a ascuns că Atala pare a-şi fi pierdut capul.

Un nou hohot al lui Hulin.

— Fiul tău e tânăr. Important e ca apropierea generălesei Leclerc să nu-i dăuneze.

— Ia loc, îl invită Jeannette, împingând un fotoliu spre Florensac care o refuză cu un gest al mâinii.

— Vrei să bei un pahar de asti? îl îmbie Hulin. Am adus câteva sticle în cufăr.

Un nou refuz al lui Florensac care în cele din urmă întreabă:

— Şi tânăra noastră?

— A dispărut, a zburat, răspunde Jeannette. Coliviile fără gratii nu sunt bune pentru asemenea păsări. A stat câteva zile aici, aşezată de dimineaţa până seara lângă fereastră şi apoi, într-o bună zi, şi-a luat tălpăşiţa.

— Jeannette m-a pus la curent, vociferează Hulin. Un agent al lui Batz la mine… Recunoaşte că e culmea!

— Femeile pot fi cu uşurinţă, rând pe rând, republicane, regaliste şi din nou republicane, intervine Jeannette. Eu sunt o dovadă! Deşi am complotat cu Batz, sunt acum nevasta ta. Pentru noi femeile, politica înseamnă sentiment.

— Dacă Jeannette a rămas republicană până-n măduva oaselor, o tachinează Hulin, înseamnă că în absenţa mea niciun chipeş muscadin n-a sedus-o, nu?

Jeannette râde şi Florensac reuşeşte să zâmbească.

— Dacă ai fi cu treizeci de ani mai tânăr, continuă Hulin, ai fi făcut poate din ea o iacobină!

Cu câteva zile înainte, aici, a ţinut-o pe Agnès în braţe. Simte cu violenţă gustul sărutului ei, parfumul ei. Ochii Isabellei. O insuportabilă greutate în piept îl împiedică să respire.

— Ce palid eşti! se miră Jeannette. Te doare ceva?

— Nu-i nimic. Puţină oboseală, bâiguie Florensac şi îşi ia rămas-bun. Sper că Atala se va dezmetici şi totul va reintra în normal.

După ce uşa s-a închis, Hulin o prinde pe Jeannette de subsuori, ridicând-o spre el ca s-o sărute, apoi o lasă jos. Exclamă:

— Nimeni n-o să-mi scoată din cap ideea că bâtlanul ăsta bătrân s-a îndrăgostit de puştancă şi a rămas dezamăgit negăsind-o în cuib.

— Spui prostii, protestează Jeannette. El are peste şaizeci de ani iar ea n-are încă douăzeci.

Hulin clatină din cap:

— Neplăcut e, pare-se, faptul că inima nu îmbătrâneşte, precum celelalte organe. Când i se împlineşte sorocul, se sfarmă.

Capitolul III
O ȘTRENGĂRIȚĂ CARE PROMITE (1797)

Așezată pe o bancă de lemn, piesă nepotrivită în somptuosul decor al pavilionului Marsan, Agnès privește forfota solicitatorilor. Cum e drăguță și sfioasă, a fost lăsată să ajungă fără nicio dificultate până la sfântul sfinților. Prezența ei în anticameră nu pare să intrige pe nimeni. Trei membri ai Adunării celor Cinci Sute, îmbrăcați în togele lor romane și purtând pălării cu pene, au venit în delegație. Lui Agnès i s-au părut caraghioși. Era cât pe-aci să izbucnească în râs.

De când se afla la Paris nu se mai plictisea. Era luată în serios: conspira. Nu că ar fi fost interesată de întoarcerea Bourbonilor. Dar a juca un rol politic la șaptesprezece ani e amețitor! Și apoi, privirile bărbaților, vorbele bărbaților. Când i se adresau, vocea li se voala. Pe urmă a fost povestea cu Florensac. Batz i-a cerut neapărat să-l „prindă în mrejele ei". Pesemne că ea s-a pripit sau a mers prea departe. Ludovic s-a aprins ca un morman de vreascuri uscate! Era vrednic de milă bietul om! În definitiv, n-a fost prea neplăcut să se lase sărutată de acest bătrân. Numai că el, după ce a plecat cu lista, n-a mai dat pe la Hulin.

După fuga lui Batz, Fauche-Borel are puteri depline din partea celor de la Coblenz. E un bărbat frumos, de treizeci și cinci de ani, de statură mijlocie, distins, elegant, întotdeauna sobru, care nu-și pironește privirile asupra ei, ca alții. Cu toate că e un burghez elvețian, Fauche-Borel este un gentilom.

A invitat-o pe Agnès să cineze într-un separeu, căci Batz îi recomandase să se ocupe de ea. Dar nu au fost singuri. Mai erau acolo cetățeanul Pichegru, președintele Adunării celor Cinci Sute, și generalul Moreau.

Fauche-Borel a prezentat-o pe Agnès drept secretara sa. Moreau a părut contrariat. Cu capul vârât între umeri, avea înfățișarea unui taur, fața grosolană și roșie, fruntea îngustă, maxilarul inferior proeminent, umerii largi. Îi vorbea cu respect lui Pichegru, fostul său șef. Pe timpul lui Robespierre, amândoi cuceriseră Olanda. Dar în vremea Teroarei căzuse capul tatălui generalului Moreau.

Moreau făcuse cunoștință cu Fauche-Borel prin Pichegru în vremea când Directoratul îi încredințase lui Fauche-Borel comanda armatei Rinului, înainte ca acesta, suspectat de „simpatie" față de regaliști, să fie demis, apoi ales deputat în Adunarea celor Cinci Sute, iar acum președinte.

Cu toate ca Fauche-Borel garantase pentru Agnès, Moreau n-a scos o vorbă cât a durat masa. În schimb, Pichegru s-a văitat de incapacitatea Directoratului, de delapidările comise de către membrii acestuia, de mizeria poporului și a încheiat că nu există altă soluție decât readucerea unui rege.

Moreau, care nu-şi găsea cu niciun chip locul, se mulţumea să dea din cap când şi când.

Către sfârşitul mesei (pe care Agnès a socotit-o excelentă, dar sinistră), Pichegru declară:

— În Adunarea celor Cinci Sute putem câştiga partida. Ultimii iacobini tremură. Nu ne va fi greu să-i aducem la ordine, acum când Babeuf a fost ghilotinat. Altfel stau lucrurile cu membrii Directoratului – în afară de Barthélemy, care e de-ai noştri, şi Carnot care, fiind înţelept, şi-a dat seama că Revoluţia a pierdut partida.

— Faptul că a votat moartea regelui nu-i un risc pentru el? întrebă Fauche-Borel.

— Patriotismul lui e mai presus de acest fapt, răspunse Pichegru. Pentru el, viitorul Franţei e mai important decât viitorul Republicii. Membrii Directoratului, regicizi şi delapidatori cum sunt, n-au decât să-şi plângă soarta. Programul pe care l-am întocmit – temperare religioasă, redresare financiară, încetarea războaielor din exterior – îi înspăimântă pe Reubell şi pe La Revellière. În sfârşit, mai e şi Barras poreclit „Coruptibilul", în amintirea lui Robespierre. Dacă prin propuneri ispititoare am reuşi să-l facem să-şi schimbe părerile, partida e câştigată.

— Pentru asta, l-a întrerupt Fauche-Borel, va fi de ajuns să am o întâlnire cu el. Îi voi oferi argumente zornăitoare şi cu zimţi. Aş putea chiar să-l asigur că voi uita totul. După toate cele acest viconte mai e şi gentilom.

Agnès s-a oferit, atunci, să încerce organizarea unei întrevederi. Ea îl cunoştea puţin pe Barras.

Moreau, care urma să se întoarcă a doua zi la trupele de pe Rin, făcu un gest de parcă, în ceea ce-l priveşte, se spală pe mâini.

— O fată frumoasă, a observat Pichegru, are mai mulţi sorţi de izbândă. Barras o va asculta cu siguranţă.

Iată de ce stătea ea acum pe bancă, pândind momentul favorabil.

În sfârşit, Barras apare, purtând o pălărie în etaje, o centură lată, roşie, care-i strânge redingota albastră. Trebuie să-i fi fost foarte cald cu atâtea zorzoane în luna august. Agnès se ridică, îndreptându-se surâzătoare spre el:

— Cetăţene-Director, sunt Agnès de Vaudreuil. Ne-am întâlnit la Thérésia Tallien.

— Cine te-ar putea uita? o întreabă reprezentantul Directoratului, luându-i mâna. Pe mine mă aşteptaţi? Nu îndrăznesc să sper.

Scoate din buzunar un ceas mare de aur pe care îl consultă.

— Din păcate, trebuie să mă duc la Adunarea celor Cinci Sute. Deputaţii ne fac griji!

O ia pe Agnès de braţ, conducând-o spre scara de marmură.

— Dar ne vom revedea, nu-i așa? Îmi vei povesti ce anume te frământă. Ești fermecătoare. Locuiești la Paris?

— Deocamdată, răspunde ea. Sunt orfană. În Canada, unde am o moșie, aș fi bogată. Aici, însă…

El se oprește pe o treaptă și o ia de bărbie.

— Biata copilă! Sunt hotărât să mă ocup de soarta dumitale.

— Ai alte griji, răspunde ea privindu-l în ochi.

— Mi-e teamă într-adevăr că vreo două-trei zile voi fi ocupat, până scăpăm de pleava regalistă.

Continuă să coboare; Agnès îl urmează neliniștită.

— Pleava?

— Însoțește-mă până la Adunare, îi propune el oferindu-i brațul.

Ea se preface încurcată:

— N-aș îndrăzni niciodată.

— Greșești. Nu avem de ce să ne temem. Cel puțin aici.

— Și ce te-ar putea face să te temi? întreabă Agnès simulând naivitatea.

— Pichegru este sufletul unui complot regalist, răspunde Barras conducând-o spre terasa de la Tuileries.

— Crezi că ar putea reuși?

El râde, se oprește, o privește cu atenție.

— Ești prea frumoasă ca să-ți pese de politică! Deși doamna Tallien, înaintea ta… Dar să lăsăm asta. N-au putut face nimic fără mine. Nu pot întreprinde nimic împotriva mea.

Pornește din nou.

— Să revenim la dumneata, adorabilă solicitantă. Ești de acord să cinăm împreună peste două zile? Caută-mă la biroul meu. Îmi vei spune cu ce te pot ajuta.

Îi ia mâna.

— Nu există nimic imposibil pentru cine are asemenea ochi, rostește el, scoțându-și pălăria.

Apoi se întoarce și pătrunde în Manej.

E momentul ca Agnès să-l sfătuiască pe Fauche-Borel (pe care-l iubește fiindcă nu încearcă să se culce cu ea) să părăsească Parisul.

*

Lazare Carnot își mușcă buzele, care sunt foarte subțiri. Cu un gest mecanic, își trage câteva șuvițe pe frunte, îl privește pe Florensac, aflat în picioare în fața biroului său și oftează:

— Nu mai înţeleg nimic! Nu a doua zi după Thermidor, cetăţeanul Barras a fost acela care a încercat să mă proscrie ca terorist? Tu îmi spui că azi mă acuză de regalism!

— Nu înţelegi fiindcă eşti un pur, cetăţene Carnot, răspunde Florensac. Trăim în vremea unei politici bizantine.

— Dacă există cumva un complot regalist, exclamă Carnot, guvernul este destul de puternic ca să-l reprime.

— Nu asta este şi părerea celor trei membri ai Directoratului proveniţi din Convenţie, opinează Florensac.

— Eu nu provin tot de acolo? Nu sunt atât de naiv încât să-i readuc la putere pe Bourboni, care m-ar trimite la eşafod sau la Cayenne! Am votat moartea regelui. Crezi că în calitate de membru al acestui guvern l-aş trăda?

— Eu nu, replică Florensac, desigur că nu. Mă număr printre aceia care ştiu ce-ţi datorează Franţa, cum ai creat armatele Republicii, cum le-ai insuflat sentimentul forţei, al măreţiei! Pentru mine vei fi întotdeauna Organizatorul Victoriei. Iată de ce am venit să te previn.

Carnot se ridică, îi întinde mâna lui Florensac.

— Mă sfătuieşti să fug? întreabă el.

— Fără nicio îndoială, răspunde Ludovic. Lui Barras îi e frică, iar noi ştim de ce e în stare când îi e frică.

Carnot are o tresărire de indignare:

— Să trec în ochii francezilor drept un trădător! Fiindcă a fugi înseamnă a recunoaşte!

Îşi acoperă ochii cu palma. Florensac ghiceşte că e gata-gata să plângă.

— Ştiu că există un complot al cărui suflet e Pichegru. Tu n-ai niciun amestec, dar ei au găsit prilejul să te piardă. Eşti prea pur pentru ei. Şi apoi, după ce ai avut unele ezitări, îl acoperi pe Buonaparte pe care ei îl urăsc. Buonaparte şi cu tine sunteţi prea mari pentru ei.

Carnot se prăbuşeşte în fotoliu, cu capul în mâini, descumpănit.

— E cu putinţă să recurg la fugă?

Florensac bate cu pumnul în masă.

— Trebuie! Te vei apăra mai bine din străinătate decât în faţa unui tribunal părtinitor, sau la Cayenne, unde te vor trimite.

Lazare Carnot îndreaptă spre Florensac o privire rătăcită.

— Generalul Buonaparte este prietenul meu. El l-a delegat pe generalul Augereau să apere Parisul împotriva oricărei tentative de lovitură de stat…

— Momentan, Buonaparte este mai degrabă prietenul lui Barras decât al tău, răspunde fără menajamente Florensac. Crede-mă, Lazare, n-ai niciun minut de pierdut dacă vrei să preîntâmpinăm un rău cu mult mai mare.

— Şi unde să mă duc, Dumnezeule?

— În Elveţia. Ai o zi sau două înaintea ta. Am aranjat totul în vederea călătoriei. Ai timp să treci pe-acasă să-ţi faci bagajul.

Cei doi bărbaţi se privesc ochi în ochi.

— Un savant matematician poate fi un bun călăreţ? întreabă Ludovic. Mi se pare mai prudent să pleci călare. Evident, nu în acest costum de membru al Directoratului! De asemeni, ar fi prudent ca, înainte de a părăsi acest birou, să emiţi două ordine de misiune, în numele Directoratului, pentru tine pe un nume fictiv, iar pentru mine pe numele meu adevărat.

— Mă însoţeşti? se miră Carnot.

— Îţi pot oferi trei popasuri. Prilej pentru mine de a-mi vizita prietenii.

Carnot îl cunoaşte pe Florensac de pe vremea când amândoi erau deputaţi în Adunarea Legislativă, dar n-au avut niciodată legături prieteneşti.

— De ce faci asta? întreabă el. Dacă mă vor socoti vinovat, vei fi complicele meu.

— Să presupunem că doresc să fiu departe de Paris câteva zile, răspunde Florensac, privindu-l pe Carnot cum scrie ordinele de misiune cerute. Ar fi trebuit să le semnezi „Reubell" sau „Barras". Ar fi fost valabile mai mult timp.

Carnot se ridică:

— Nu mi-ai răspuns, insistă el cu o licărire de nelinişte în privire. Te stimez prea mult ca să mă îndoiesc de tine, dar recunoaşte că aş avea motive.

Ludovic ia cele două ordine de misiune de pe masă, le face sul:

— Din întâmplare am putut furniza membrilor Directoratului câteva nume care i-au pus pe urmele unei chestiuni mult mai importante decât crezusem. Totuşi, nu mi-ar plăcea nicidecum să depun mărturie. Cred că mi-am făcut datoria de republican, dar poliţist nu sunt. Prefer să plec. Şi apoi simt nevoia să mă vântur.

Ajunge la uşă urmat de Carnot.

— Să nădăjduim că nu te vor recunoaşte pe drum. Caii ne aşteaptă.

*

— Lucrurile par a se fi petrecut ca la zaruri unde, dintr-o singură lovitură norocoasă, poţi lua mizele tuturor, exclamă vesel Barras.

Şi întorcându-se spre Augereau şi Hulin, continuă:

— Vă felicit! Aveţi un exemplu ilustru: Cromwell a curăţat în acelaşi fel Parlamentul englez.

— Totul s-a petrecut cum nu se putea mai bine, spune Augereau. Am încercuit Manejul şi palatul Tuileries şi i-am lăsat pe deputaţi şi senatori să intre în şedinţă, după ce i-am arestat în mod discret pe comandantul Ramel şi pe generalul Pichegru. Pe ceilalţi n-am făcut decât să-i păndim la ieşire.

Sunt în biroul lui Barras, unde cei trei membri ai Directoratului şi-au petrecut noaptea.

— Potrivit instrucţiunilor pe care mi le-ai dat, continuă Augereau, parlamentarii arestaţi au fost trimişi la Temple.

— Parisul e liniştit, intervine Hulin. Câteva zeci de ofiţeri au fost suficienţi pentru percheziţii. Păsările au fost prinse în cuib.

Îi întinde o listă lui Barras. Acesta o parcurge, apoi i-o dă lui Reubell.

— E necesar, intervine La Revellière, să facem cunoscut în ţară că Republica era ameninţată, că preşedinţii Senatului şi ai Adunării celor Cinci Sute făceau parte din complot. Te întrebi pe drept cuvânt la ce serveşte poliţia când constaţi că La Trémouille, Bourmont, Polignac trăiau liniştiţi la Paris, că tinerii regalişti contaminau garda naţională, că emigranţii reveneau prin toate frontierele, că Parisul era dus de nas de şuani[6], că ziua în amiaza mare clubul de la Clichy pregătea lovitura de stat pe care am evitat-o. Tu l-ai prins pe Barthélemy? îl întreabă La Revellière pe Hulin.

— Nu, răspunde acesta, Santerre a fost însărcinat cu Luxembourgul.

— Cum de-a scăpat Carnot? se miră Barras. Oare cine l-a putut preveni?

Se uită la ceas.

— Am convocat Senatul la Facultatea de medicină şi Adunarea celor Cinci Sute la Odéon. Putem conta pe deputaţii fricoşi, pe „mlaştină". Arestarea lui Barthélemy, Pichegru, Aubry, Bourdon, Delarue, Ramel şi Barbé-Marbois le-a dat probabil destul de gândit, ca să fie gata să voteze tot ce vom dori. Partida e aproape câştigată. Parisul e plin de proclamaţii.

— Lumea se înghesuie să le citească, constată Hulin. Dar mi se pare că reacţionează slab.

— Înseamnă, spune în zeflemea Reubell, că regaliştii nu sunt populari deloc, dar nici noi!

Augereau şi Hulin odată plecaţi, Barras se adresează celor doi membri ai Directoratului afundaţi în fotolii, cu feţele trase de nesomn.

— Ei bine! exclamă el vesel, n-a fost atât de cumplit ca în Thermidor. E mai uşor să păstrezi puterea decât s-o cucereşti. Dacă Robespierre ar mai fi pe lume, ar fi avut de învăţat ceva.

Gluma, de un gust îndoielnic, smulge o strâmbătură lui La Revellière. Reubell rămâne impasibil.

— Mă voi duce la Adunarea celor Cinci Sute, hotărăşte Barras, iar tu, Reubell, la Senat. Voi dispune imediat să fie numită acea comisie compusă din cinci membri care va propune următoarele măsuri: anularea operaţiilor electorale în patruzeci şi opt de departamente, interzicerea drepturilor

---

[6] Insurgenţi regalişti din Vendeea care luptau împotriva Revoluţiei.

electorale pentru toate rudele şi prietenii emigraţilor; deportarea lui Pichegru, Barthélemy, şi a unora dintre conjuraţi. Aplicarea legilor Convenţiei, expulzarea Bourbonilor rămaşi în Franţa, suprimarea ziarelor ilegaliste care infestează opinia publică.

— Mergem? propune La Revellière. N-ar fi prudent ca suspecţii rămaşi nearestaţi să se consfătuiască prea mult timp înaintea sosirii noastre.

Îl bate pe umăr pe Reubell.

— Se pare că am salvat încă o dată Republica.

— Apropo, îşi aminteşte Barras deschizând uşa, un raport mă înştiinţează că generalul Moreau a venit la Paris fără să se prezinte la Minister. În schimb, a cinat într-un restaurant de la Palais Royal împreună cu Pichegru şi cu un cetăţean elveţian pe nume Borel, care se află la Paris de câteva săptămâni! Din păcate, a părăsit hotelul din strada Provence, unde locuia.

Toţi trei se urcă într-o trăsură care aştepta în faţa uşii pavilionului. Barras îi porunceşte vizitiului:

— Îl lăsăm pe membrul Directoratului Reubell la Facultatea de medicină şi apoi ne ducem la Odéon.

În trăsură, Barras continuă:

— Am primit vizita unuia din foştii noştri colegi pe care alegerile l-au neliniştit: cetăţeanul Fouché.

Cei doi membri ai Directoratului tresar.

— O adevărată canalie, e de părere La Revellière.

— Cu toate acestea, ne-a fost foarte util în vremea Thermidorului, protestează Barras.

— Şi ce-ai de gând cu el? întreabă Reubell.

— Îi folosesc, răspunde Barras. El mi-a spus că Borel acesta este cu siguranţă omul Bourbonilor.

Reubell se încruntă. Apoi întreabă:

— Ce hotărâm cu Moreau?

— Să-l destituim din funcţia de comandant, să-l punem sub supraveghere, să-l anchetăm. Trebuie să ştie multe despre Pichegru.

Trăsura se opreşte în faţa Facultăţii de medicină, Reubell coboară, îşi pune enorma sa pălărie cu pene.

— În viteză, în viteză, strigă Barras în timp ce trăsura porneşte.

Barras îl întreabă pe La Revellière:

— Ce crezi, Agnès este un nume foarte răspândit de la Molière încoace?

— Drept să-ţi spun, răspunde La Revellière surprins, habar n-am.

Barras îşi ciupeşte nasul în timp ce trăsura trage în faţa teatrului Odéon, devenit sală de bal, în care dispusese să fie convocaţi cei lăsaţi liberi din Adunarea celor Cinci Sute.

— Raportul poliţiei afirmă că la cina de care vorbeam a fost şi o fată foarte drăguţă, pe nume Agnès.

Un gardian deschide portiera.

— Parcă ai căuta acul în carul cu fân, spune La Revellière coborând.

— Mi-a venit o idee în această chestiune, răspunde Barras, urmându-l.

*

— M-ai dus într-o goană nebună! exclamă Carnot, frecându-şi şalele, înainte de-a se aşeza în faţa lui Florensac, în mica încăpere a hanului din Champagnole. Eu nu sunt, ca tine, un vechi călăreţ.

— Ai în schimb cu douăzeci de ani mai puţin decât mine! De la patruzeci la şaizeci, contează, cetăţene…

Coboară vocea, face cu ochiul şi şopteşte:

— Trebuia, dă-ţi seama. Nu pe tine, un mare conducător, trebuie să te învăţ că promptitudinea unei decizii este condiţia victoriei.

— Sunt mai bine de zece ani de când n-am mai încălecat un cal, bombăne Carnot. Puteam înnopta la Nolay unde se află nevastă-mea cu copiii. Am fi băut câteva sticle de Bourgogne. Numai câteva leghe ne despărţeau.

— Vrei să mă opresc acolo la întoarcere, ca s-o liniştesc pe cetăţeana Carnot?

O hangiţă durdulie aduce un castron uriaş. Cu ajutorul unui polonic, toarnă ciorba în farfuriile călătorilor.

— Atunci de ce n-ai vrui să ne petrecem noaptea acolo?

— Pentru că, de vor căuta pe cineva acolo, ripostează Florensac, tu vei fi acela, nu eu.

Uruitul unei trăsuri îi face să tresară. Florensac se ridică, se duce la fereastră, ridică perdeaua. O trăsură opreşte în faţa hanului. Din ea coboară un bărbat.

— Nicio teamă, spune Ludovic lăsând să cadă perdeaua, un bărbat singur. Poliţiştii nu călătoresc decât câte doi.

Paşi, zgomot de voci.

— Atenţie! Nu uita că nu te mai numeşti Lazare şi că nu mai eşti membru al Directoratului.

Uşa se deschide. Intră un călător. E un bărbat de patruzeci de ani, distins. Salută, ia loc la o masă, porunceşte hangiţei:

— Ocupă-te de vizitiul meu şi de cal. Pornim din nou mâine dimineaţă, în zori.

Zărindu-l pe Carnot, se încruntă imperceptibil. Hangiţa se îndepărtează. Călătorul se ridică, se apropie.

— Mi se pare, cetăţeni, că suntem singuri astă-seară în acest han.

Carnot îşi duce mâna la frunte pentru a-şi ascunde faţa.

— Într-adevăr, într-adevăr, mormăie Florensac, deloc dispus să înceapă o discuţie.

Dar inoportunul insistă:

— Mă prezint: Ludovic Fauche-Borel, din Neuchâtel. Dacă dormiţi aici în noaptea asta înseamnă că mergeţi în Elveţia sau că vă întoarceţi de acolo.

— Într-adevăr, mormăie Florensac.

— Dacă vă întoarceţi, fără îndoială că nu ştiţi ce se petrece la Paris.

— Ce se petrece? întreabă Florensac, prefăcându-se mirat.

— Cred că revoluţia regalistă prevăzută pentru mâine a fost descoperită. Nu vă pot spune mai mult, fiindcă am fost nevoit să părăsesc Parisul în grabă… treburile mele mă cheamă în Elveţia.

— O lovitură de stat? întreabă Florensac.

— Am auzit că Directoratul era la capătul puterilor, că majoritatea din cele două Adunări ar fi riscat să-l recheme pe rege, dar că proiectul a eşuat *in extremis*. Fiind cetăţean elveţian, nu-mi place să mă aflu în străinătate în vremuri tulburi. Capitala, nădăjduiesc, n-a trecut prin foc şi sabie.

Hangiţa i-a adus ciorba şi omul se aşază la masa lui, în timp ce Carnot şi Ludovic înfulecă o omletă.

După ce termină de mâncat ciorba, călătorul revine la ei şi le şopteşte:

— Oricare ar fi învingătorul, nu era potrivit pentru dumneata să rămâi la Paris, cetăţene Lazare. Dacă Barras câştigă, te va sacrifica. Dacă vor câştiga regaliştii, nu vor uita că eşti regicid. Ai făcut deci foarte bine plecând. Desigur că amicii mei se vor bucura de ceea ce vor numi „dezertarea" învingătorului de la Wattignies, dar…

— Cetăţene, îngaimă Carnot, te înşeli.

— Voi adăuga, continuă Fauche-Borel, clătinând din cap, că dacă din Franţa se iese deocamdată destul de uşor, în Elveţia se pătrunde mai greu. Aş fi fericit să-ţi pot fi de folos acolo.

Cei doi bărbaţi nerăspunzând nimic, continuă:

— Nu cred că sunteţi de-ai noştri. Dar nu mai sunteţi nici de-ai celorlalţi. Asta înseamnă foarte mult în ochii mei.

Cum hangiţa a reapărut, călătorul îşi reia locul şi cinează cu poftă.

— Iată-te în mâini bune, mormăie Florensac printre dinţi, un elveţian regalist! Pot pleca liniştit.

*

— Mă întreb dacă eşti atât de naivă pe cât vrei să pari, o chestionează Barras luându-şi lornionul de pe masă şi privind-o pe Agnès, care se află în faţa lui într-un fotoliu.

În drum spre această întâlnire, i s-a făcut foarte frică. Se întreba dacă poliția Directoratului este bine organizată și dacă numele ei nu figurează cumva prin cine știe ce dosar. Dar nu-i mai rămăsese nici o altă soluție.

Numai printr-o minune a scăpat când s-a făcut percheziția în strada Poissonnière unde Fauche-Borel o instalase într-o mansardă. Polițiștilor nu le-a păsat de mansarde, după ce-au arestat un domn în vârstă care nu era pe lista lui Florensac. Ea a stat ore în șir încuiată, tremurând la cel mai mic zgomot.

E încredințată că lista a jucat un rol însemnat. Dar ar fi putut oare să procedeze altfel, de vreme ce Jeannette Hulin o spionase și-o denunțase? Regaliștii au pierdut partida. Toți sunt arestați sau în drum spre graniță. De mâine vor începe procesele. Membrii Directoratului vor fi cu atât mai necruțători, cu cât le va fi fost mai mare frica.

Abia stăpânindu-și emoția, Agnès a intrat, la ora fixată, în pavilionul Flore.

Barras a ieșit din cabinetul său aurit pentru a o întâmpina în prag.

Agnès îl găsește seducător pe acest don Juan cu tâmplele argintii. Nu pare să aibă patruzeci și doi de ani. Îi ascultă cu răbdare mărturisirile. Ea îi vorbește de domeniul de la Rivière-de-Loup.

— Vai! copila mea, suntem în război cu Anglia. Ba chiar îți pot mărturisi că plănuim o debarcare. Pentru a ajunge în Canada trebuie să treci prin Antile și de acolo să ajungi în Statele Unite. Iată o călătorie de neconceput pentru o fată de optsprezece ani.

— Ce se va întâmpla cu mine, cetățene membru al Directoratului?

El ridică din sprâncene.

— Ce părere are cetățeanul Florensac? întreabă.

Agnès roșește. Barras deschide un dosar subțire pe care îl are în față.

— Ești nepoata lui prin alianță, nu? De fapt, ce știi despre el? O fi bolnav? Spre surprinderea mea, nu l-am văzut la Adunare în ultimele zile.

Agnès lasă capul în jos, apoi, îmbujorându-se, adaugă:

— Trebuie să vă fac o mărturisire. Domnul de Florensac s-a îndrăgostit de mine.

Sprâncenele lui Barras se ridică și mai sus.

— Și încă într-un asemenea mod, continuă Agnès, încât n-am mai îndrăznit să mă duc la el.

Sprâncenele lui Barras revin la poziția normală. Își ciupește nasul. Bineînțeles că nu crede o vorbă, dar această strengărițăîl amuză.

— Hm! nimic mai lesne de înțeles, spune el. Cinezi cu mine astă-seară?

— Mulțumesc, răspunde ea roșind din nou. Am mâncat foarte puțin în ultimele zile.

Putea roși la comandă. Iată o fată care are stofă. N-o descumpănești ușor.

— Cum? exclamă Barras indignat, dumneata, o copilă atât de fermecătoare? N-ai mai mâncat ca lumea de la cina din seara trecută, de la Palais Royal?

A aruncat o minge de încercare. Agnès scoate un ţipăt. E palidă şi are lacrimi în ochi. Barras se consideră în faţa unui spectacol ales.

— Ei, da! continuă el mieros. Serviciile poliţiei noastre l-au supravegheat pe Pichegru, un mare soldat, dar un foarte slab politician. Ne mai interesează un alt conviv de la acea masă, în afară de dumneata, bineînţeles. Nu e vorba de Moreau, ci de elveţian. A dispărut.

Dezorientată, Agnès trece la mărturisiri. Povestirea ei îl amuză pe Barras, care ba îşi freacă mâinile, ba îşi ciupeşte nasul, ascultând-o.

— Din tot ce spui reiese, conchide el, că Florensac este un bun republican, dar că a greşit când ne-a tăinuit sursele sale.

Se joacă neglijent cu un creion şi continuă:

— Trebuie să înţelegi, copila mea, că nu aveam de gând să-i dăm de bănuit lui Pichegru. Sau, cum ar spune poliţiştii „să slăbim nodurile funiei". Un imbecil însă l-a lăsat pe elveţian să-i scape.

Sună dintr-un clopoţel. Apare un uşier.

— Trimite-mi-l pe cetăţeanul Fouché.

Apoi, după ce uşa s-a închis:

— Vezi bine, copila mea, noi ţi-am putea face necazuri. Dar nu asta-i intenţia noastră.

Fouché, înalt, slab, intră fără să facă zgomot.

— Această copilă, spune Barras, este o iscoadă dibace, dar eu nu mă las păcălit. Din păcate, nu ştie ce s-a întâmplat cu cetăţeanul…

Consultă dosarul:

— Fauche-Borel.

— Şi Carnot? întreabă mieros Fouché.

— Nu-l cunosc pe membrul Directoratului Carnot, protestează Agnès!

— Nu, nu-l cunoaşte, întăreşte Barras. Tânăra cetăţeană Vaudreuil îţi va face o vizită. O vei înscrie pe listele tale. Dacă mişcarea monarhistă ar renaşte din propria-i cenuşă, e posibil ca ea să fie în măsură să ne prevină.

— Vrei să ne laşi singuri?

Fouché a dispărut pe nesimţite, cum a şi venit. Barras se ridică, face înconjurul mesei, se apropie de Agnès, îi ia mâna.

— Dacă ţi-e foame, e tocmai timpul să mergem la cină.

*

Prăvălită într-un fotoliu, Isabelle plânge înăbuşit. Florensac măsoară cu paşi mari odaia. Îi ajung doi-trei pentru a o străbate.

— Colonelul Hulin mi-a spus că Atala nu va întârzia. Alaltăieri a venit Jeannette, suspină Isabelle printre lacrimi. A rămas fără grai când a aflat că el n-a pus încă piciorul aici. A încercat să-l scuze. Pesemne că n-a putut să se învoiască. I s-a dat o misiune grea, să asigure ordinea la Adunarea celor Cinci Sute de la Odéon. Dar aseară totul s-a terminat şi el n-a apărut. Sunt înnebunită de îngrijorare.

— Nimic nu ne-ndreptăţeşte să credem că i s-ar fi întâmplat ceva, răspunde Florensac, îngrijat totuşi.

Se aşază în faţa ei pe un taburet rotund, capitonat.

— Biata mea copilă, militarii sunt soţi răi. Ori sunt la război, şi voi tremuraţi pentru ei, ori nu sunt la război, şi atunci încep să se plictisească.

— N-au fost încăierări în timpul represiunii?

— Vin de pe drum. Nu cunosc amănunte. Cred însă că nu. Au fost împuşcaţi vreo sută de fanatici pe câmpia de la Grenelle. Bărbatul tău ştie însă de partea cui să fie. Mă duc să-l caut şi să-l aduc de urechi.

Isabelle se ridică, încordată:

— Nu te duce. Nu trebuie să ştie că sunt la curent.

— N-ar strica, la urma urmei, să-i faci o primire aşa cum se cuvine!

— Uitasem, adineauri ţi s-a adus un plic.

Ia de pe cămin o scrisoare pe care i-o întinde lui Florensac. Acesta rupe plicul şi citeşte:

„20 Fructidor:
Cetăţene Florensac, ne-ai lipsit mult. Ce ţi s-a întâmplat? Aş vrea să te văd.
Barras”

Florensac surâde:

— S-o luăm în ordine, mai întâi bărbatu-tău, apoi Barras.

*

Când Florensac ajunge la Odéon, cei care mai rămăseseră din Adunarea celor Cinci Sute (un deputat din patru era ori închis, ori fugit) se aflau în şedinţă. Florensac se gândeşte la membrii Convenţiei, decimaţi rând pe rând. Progresul e evident. De data asta, opoziţia n-a fost trecută prin ghilotină. Începe să-şi caute fiul. Ofiţerii supraveghetori sunt instalaţi în dependinţele Luxembourgului. Florensac îl găseşte în cele din urmă pe Atala într-o mansardă, unde dormea îmbrăcat pe un pat de campanie.

Zgomotul uşii îl face să tresară pe tânăr, care se întoarce pe partea cealaltă, mormăind. Ludovic se apropie şi îl zgâlţâie. Zăpăcit, Atala se aşază în capul oaselor, frecându-se la ochi.

— Tată! exclamă el. Te-am căutat la Adunarea celor Cinci Sute, dar nu te-am găsit.

— Mie nu mi-a fost greu să te descopăr, răspunde cu asprime Florensac. Hai, sus! Îmbracă-te, pieptănă-le. Mergem acasă unde soţia şi fiul tău te aşteaptă. Ce rost are să fii viteaz în război dacă eşti laş în viaţă? S-ar zice că faci parte din tagma afemeiaţilor. Acum trei ani erai nebun după Isabelle. Acum ţi-ai pierdut capul după alta, mâine urmează o a treia. Nepoata mea n-are noroc!

Atala începe să se îmbrace.

— După câte ştiu, nu eu te-am silit să te însori cu Isabelle, bombăne Ludovic. Te-ai căsătorit cu vara ta împotriva voinţei mele. Şi într-un fel chiar împotriva voinţei sale. Ai ameţit-o cu dragostea ta. Acum, la drum! Isabelle te aşteaptă ca Penelopa, iar copilul seamănă din ce în ce mai mult cu mama ta, Damagoya.

Părăsindu-l pe Atala în strada Vieux-Colombier, Florensac se întoarce la Luxembourg unde porunceşte să fie anunţat la Barras. Acesta îl primeşte imediat, cordial, încântat, cu mâinile întinse.

— Sunt fericit să te revăd, Florensac! Ne-ai lipsit în ultimele zile. Nu eram prea mulţi republicani.

Îi arată un fotoliu în care Florensac se aşază.

— Unde ai fost?

— L-am condus pe Lazaro Carnot până la frontiera elveţiană, răspunde Ludovic impasibil. Te-am scutit de ruşinea de a-l învinovăţi şi, cine ştie? de a-l trimite la ocnă. Istoria nu ţi-ar fi iertat-o niciodată.

Barras face un gest evaziv.

— Oh! Istoria, ştii…

— Vei fi consemnat în ea, răspunde Florensac. Cu sau fără voia ta, figurezi de pe-acum în istorie. Dacă ştii cum să procedezi, istoricii te vor felicita că ai închis ochii asupra fugii Organizatorului Victoriei, omul căruia Franţa îi datorează salvarea frontierelor sale şi care n-a participat la niciun complot.

Barras înalţă capul.

— Reubell e de vină, mărturiseşte el. După părerea lui, Carnot e o sperietoare. Îl acuză că ar fi subestimat pericolul regalist, că ar fi pus piedici acţiunii noastre represive.

— Îl acuză, mai ales, de a fi Carnot, răspunde sec Florensac.

— Apropo, am făcut cunoştinţă cu nepoata ta. O fată fermecătoare. Era băgată în complot până în gât, nu-i aşa? Până la urmă mi-a mărturisit că ea ţi-a dat lista care ne-a fost atât de folositoare.

Încurcătura lui Ludovic nu-i scapă lui Barras.

— Agnès, spune cu vădit efort Florensac, seamănă în mod ciudat cu nevasta mea pe care am pierdut-o demult, în Canada. Aceea era un înger. Mă tem ca asta să nu fie un demon.

— Reversul medaliei? ricanează Barras. Dacă vrei s-o vezi, îmi va face plăcere să vă înlesnesc o întâlnire.

Florensac se ridică.

— Fă ce vrei cu ea, strigă el, dar ai grijă să nu te joci cu focul.

Pe deasupra biroului, Barras îi întinde mâna lui Florensac.

— Cred, spune domol acesta, că nu mă voi prezenta la alegeri.

— Să nu faci una ca asta! protestează Barras. În alegerile de anul trecut au câştigat cei de dreapta, la anul vor învinge cei de stânga. Crede-mă! Vom revedea în noua Adunare vechi membri ai Convenţiei, ca tine.

— Am îmbătrânit. Toate astea nu mă mai amuză. Mă întreb, de altfel, dacă mă mai interesează ceva.

Barras se ciupeşte de nas.

— Împotriveşte-te, cetăţene! E semn rău. Fii atent, îmbătrâneşti!

*

După plecarea lui Florensac, Barras agită clopoţelul. Apare un uşier.

— Cetăţeana Vaudreuil a sosit?

— Aşteaptă în salonul mic.

— Poftește-o.

Agnès intră. Barras se grăbeşte s-o întâmpine, îi ia mâinile amândouă şi i le sărută pe rând.

— O zi fără tine e o veşnicie, spune el.

Ea surâde. O conduce spre o canapea, o aşază, ia loc lângă ea, o cuprinde în braţe.

— Am primit o vizită care te va amuza.

Agnès tresare:

— Florensac?

— Ai ghicit!

Se apleacă spre Agnès, o sărută pe buze. Ea se fereşte. Cum Barras se apleacă din nou, se ridică.

— Ei bine! domnule membru al Directoratului, nu vă mai gândiţi la asta.

— Nu mă gândesc decât la asta, mărturiseşte Barras.

Când era mică, visa că va veni s-o ia un cavaler frumos pe un cal de paradă. Că o va duce cu el într-un castel cu o sută de turnuri, unde i se va dărui într-o îmbrăţişare eternă. Îi cunoştea fiecare trăsătură a feţei, chiar şi timbrul vocii. Iar acum, Barras! Deosebirea e mare, aşa că e silită să întreprindă ceva. Dacă va şti cum să-l ia, va obţine multe de la el.

— L-am văzut pe Fouché. Nu se îndoieşte de nimic.

— Să nu-mi spui că… mormăie Barras sufocat…

— Oh! nicidecum, răspunde ea râzând. Dar regaliştii odată decimaţi, începe să-i fie frică de iacobini. Aş dori să-l revăd pe Florensac şi pe fiul său, maiorul Atala. Mi-a vorbit de monseniorul Grégoire şi de noul membru al Directoratului, Merlin, care l-a înlocuit pe Barthélemy.

— E nebun! se înfurie Barras.

Îi ia din nou mâinile. Vrea s-o cuprindă în braţe. Agnès se desprinde, se îndreaptă spre fereastră, aranjându-şi o şuviţă.

Hotărât lucru, Barras e un bărbat care trebuie lăsat să tânjească vreme-ndelungată după ceea ce jinduieşte. De altfel, cu toţi bărbaţii i s-a spus că e bine să procedeze aşa.

Acceptă să cineze cu Barras, dar nu la el şi nici într-un separeu. Trăsura părăseşte Luxembourgul şi o ia pe strada Vaugirard. Când ajung în faţa Odéonului, Florensac tocmai trece strada cu paşi mari. Face un salt spre a ocoli caii. Privirea i se încrucişează cu cea a lui Agnès, care stă în fundul trăsurii, alături de Barras.

Acesta nu a observat nimic, fiind ocupat cu o nouă şi zadarnică tentativă de apropiere. Ea, însă, l-a văzut pe Florensac. Ar dori ca el să n-o fi recunoscut, dar e sigură de contrariu.

*

După intrarea lui Florensac, Amélie Guérard închide uşa magazinului şi se întoarce spre vânzătoare:

— Margot, lasă-ne singuri! Treburile noastre nu te privesc.

Apoi, arătând prăvălia goală:

— Afacerile merg prost, nu mai sunt bani. Milioanele aduse de Buonaparte din Italia au fost repede cheltuite. E adevărat ce se spune, că Directoratul vrea să-l trimită în India în căutare de aur, ca în vremurile bune ale Companiei?

Florensac se aşază pe un scaun. Amélie continuă:

— Nu arăţi bine, prietene. Închipuie-ţi că am primit vizita cetăţeanului Fouché în persoană, cel care i-a masacrat pe lyonezi, asasinul lui Robespierre. Ce cinste! Şi ştii de ce? Mă prind că nu ghiceşti! Ca să ia informaţii despre Agnès!

— Fouché nu te va mai plictisi, răspunde Ludovic respirând cu greu. Directoratul îl trimite ca ministru la Milano.

— Barras se teme probabil că Fouché ştie prea multe despre el? spune Amélie, întotdeauna gata să replice. E dat naibii. M-a întrebat despre Batz şi despre tine. Din fericire, îmi mai rămăsese nişte smirnă într-un săculeţ. Am

ars-o după plecarea lui ca să dezinfectez aerul. Da' ce ai, Ludovic? Parcă nu eşti în apele tale.

Trecând în spatele tejghelei, se apucă să strângă şaluri, dantele, batiste, pe care le rânduieşte în sertare.

— Ca să vinzi un fleac de câţiva bani, trebuie să te chinuieşti ca un câine. Până ne-o sosi aurul din India o să curgă multă apă sub podurile Senei.

— Indiile sunt colonii engleze, replică Florensac ridicând din umeri. Toate astea-s palavre. Iar eu n-am vrut cu niciun preţ să plec din Paris fără să-mi iau rămas bun de la tine. Nu mă voi prezenta la alegerile anului VI.

— Te laşi de politică?

— Când nu mă plictiseşte mă dezgustă.

Câte un sărut răsună pe fiecare din obrajii bătrânei doamne, foarte emoţionată.

— Te întorci la Florensac?

— Da, împreună cu Isabelle şi cu nepotu-meu.

— E preferabil să faci vin bun decât politică proastă. Ei, dacă aş mai avea o moşioară şi dacă nerodul de frate-meu n-ar fi emigrat şi nu ne-ar fi dus la ruină…

— Vino cu mine! Închide prăvălia!

Ea râde trist.

— În curând mă vei cere în căsătorie. Ţii minte că într-o seară m-ai dus la balul de la Operă? Eu îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri. Era în 1750! În seara aceea, dacă ai fi vrut… M-ai condus până la palatul Curzon şi ai plecat. Nu, prietene, n-aş părăsi Parisul nici pentru un imperiu. Mi-e groază să trăiesc la ţară. Cred că m-aş plictisi de moarte, chiar şi alături de tine.

În clipa când el pleca, Amélie îl întreabă:

— De fapt, ce-i cu fiul tău?

— Este la Boulogne cu Hulin, unde se pregăteşte invadarea Angliei.

— Nici un alt mic Florensac nu e pe drum?

— Mă tem că va trebui să renunţăm, suspină Ludovic punând mâna pe clanţa uşii.

Ea îl urmăreşte cu privirea, apoi intră în magazin.

— Margot, mătură, dacă vrei! În loc de bani, astea au cărat aici tot noroiul din cartier.

*

— Vasăzică ai cinat cu Bourrienne? întreabă Barras luându-i mâna lui Agnès şi bătând-o uşor cu palma. Sper că n-a fost prea îndrăzneţ.

— Mi-a dăruit un briant.

Barras îşi ciupeşte nasul.

— Fără să ceară nimic în schimb?

— Nu sunt de vânzare, ripostează Agnès.

Stau alături pe canapeaua din biroul lui.

— Numai că, spune ea în continuare, nu mi-ai uşurat deloc misiunea propunându-i lui Buonaparte să organizeze debarcarea în Anglia! Nu se poate lipsi de Bourrienne. L-a luat cu el. De când s-a întors, am întâmpinat toate piedicile din lume până când am izbutit să-l întâlnesc. Pot să te informez că Buonaparte nu crede posibilă expediţia în Anglia. I-a declarat lui Bourrienne că încercarea ar fi prea riscantă. Dar, cum mi-a spus, aveţi un alt proiect?

— Într-adevăr, răspunde Barras cu nemulţumire. Un proiect atât de nesăbuit încât mă întreb ce ascunde.

— Bourrienne crede că generalul este nefericit în căsnicie. Ducându-şi nevasta departe, speră să o smulgă amanţilor ei.

— Îşi închipuie că îl va urma?

Barras se ridică.

— Aşteaptă-mă alături. Trebuie să sosească Reubell şi La Revellière.

Agnès depune un sărut uşor pe buzele lui Barras şi dispare. După câteva clipe, uşierul îi introduce pe cei doi membri ai Directoratului. Aceştia atacă imediat subiectul pentru care se află aici:

— Am citit raportul generalului Buonaparte, spune La Revellière. Are dreptate. Trebuie să ocupăm Egiptul. Nu aparţine nimănui. Turcii nu mai au nicio putere acolo. Dacă nu ne ducem noi, englezii vor pune stăpânire pe el.

— Drace! Treizeci de mii de oameni, o expediţie care să traverseze Mediterana, cu riscul de a întâlni o escadră engleză şi de a fi scufundaţi? obiectează Barras aşezându-se la birou.

— Cât despre mine, îşi dă cu părerea Reubell, sunt pentru trimiterea acestui general la naiba. Să plece în Egipt ca să fie ucis sau să devină paşă. Să scăpăm odată de el!

Cu lornionul la ochi, Barras citeşte cu voce tare:

„Pentru a distruge Anglia trebuie să punem stăpânire pe Egipt. Imperiul otoman dispare văzând cu ochii. Avem obligaţia de a lua măsurile necesare continuării comerţului nostru în Levant. Ar fi nevoie de douăzeci şi cinci de mii de oameni escortaţi de opt sau zece bastimente."

— Să-l trimitem pe Buonaparte în _Egipt! strigă La Revellière. Altminteri, ce vom face cu el?

Barras îşi ciupeşte nasul, pune lornionul pe masă.

— Francezii se plictisesc, recunoaşte el. Au nevoie de miraje ca să uite de foame. Vor fi gata să creadă că nisipurile deşertului sunt de aur. Buonaparte îşi poate face acolo un imperiu. Dacă noi trei cădem de acord, nu va fi greu să-i convingem pe ceilalţi doi.

Le strânge mâna, îi conduce. Agnès îl aşteaptă. O amantă tânără şi plină de farmec care, spre marea lui uimire, i s-a dăruit fecioară.

*

„Colonelul Hulin, avansat general, este adjunctul comandantului armatei din Paris. Maiorul Florensac, avansat colonel, este numit şeful statului major."

Huliri nu a aşteptat să i se spună de două ori. Era pe punctul de a o aduce pe Jeannette la Boulogne, unde ea ar fi murit de plictiseală privind marea cenuşie pe-ntinsul căreia nu se întâmplă nimic.

— Murat, Berthier, Davout, Lannes, Marmont, Duroc, Kléber, Desaix şi, bineînţeles, Junot în Egipt! Ar fi de mirare să se întoarcă toţi! râde Hulin.

Trăsura goneşte. Atala priveşte distrat prin fereastra portierei, fără să răspundă.

— Nu pari încântat că eşti colonel şi că te întorci la Paris.

— Aş fi voit ca Buonaparte să mă ia cu el în Egipt. Cred însă că mă detestă.

— Nu şi-a luat nici măcar cumnatul, pe Leclerc, la care ţine. L-a lăsat în Italia, cu Paulina!

Hulin îl bate uşor pe genunchi.

— Fii vesel! Eşti tânăr, frumos şi colonel la treizeci de ani!

După o clipă de tăcere, Hulin reia:

— Se spune că Buonaparte a întreprins această expediţie ca să o despartă pe generăleasă de amanţii săi. Dar în momentul îmbarcării, ea nu s-a ţinut de cuvânt. Suferă de rău de mare.

Când ajung la Paris se lasă noaptea. Trecând prin cartierele mărginaşe, cei doi ofiţeri observă grupuri de oameni în piepte. Nici n-apucă să depăşească la Villette, că trăsura lor se încrucişează cu patrule înarmate.

— Parc-ar fi încăierări! se miră Hulin aplecându-se peste portieră. În ce dată suntem?

— 10 Floréal, cred, răspunde Atala. Altfel spus, 1 mai.

— Alegerile au avut loc alaltăieri. Vom avea oare de furcă iarăşi cu regaliştii, ca anul trecut în Fructidor?

— Numai de n-ar fi o mulţime de iacobini, ca acum doi ani în Prairial! Nu ştiu ce crezi tu, generale, dar mie nu-mi place să mă bat împotriva francezilor.

Trăsura se opreşte în faţa casei lui Hulin. La etaj – nicio lumină.

— S-a şi culcat sau e plecată? se miră Hulin. Aşteaptă-mă.

După o clipă revine neliniştit.

— Jeannette nu e acasă. Unde ar putea fi, netrebnica?

Se hotărăşte să-l întovărăşească pe Atala până în strada Vieux-Colombier. Şi aici găsesc uşa închisă. În cele din urmă trezesc portarul, ciufulit şi furios:

— Reprezentantul Florensac nu mai locuieşte aici, cetăţeni ofiţeri. A făcut lichidarea acum vreo lună şi a părăsit Parisul împreună cu tânăra doamnă şi copilul.

Se reîntorc în Marais. Jeannette a venit. Hulin e gelos. Ea îl pune la punct şi totul se termină cu o îmbrăţişare. Apoi îşi spun veştile. Jeannette le povesteşte că de două zile membrii Directoratului sunt înnebuniţi: peste tot iacobinii prind curaj. Au fost aleşi în masă. Membrii Directoratului au hotărât, imediat, să anuleze din nou alegerile.

Se pare că iacobinul Augereau e furios. Vrea să demisioneze. După toate aparenţele, parizienilor nu le pasă de politică. Cu sau fără Augereau, Directoratul e stăpân pe situaţia internă. Dar Buonaparte şi cu cei mai buni generali ai săi fiind plecaţi, aliaţii cred că ora revanşei a sunat. Ne temem să nu reînceapă curând războiul.

Atala întreabă, în sfârşit:

— Şi tatăl meu?

— Nu s-a prezentat la alegeri. S-a întors la Florensac cu Isabelle şi cu micuţul.

Atala nu reacţionează.

— Îţi voi da o permisie, spune vesel Hulin. N-ai decât să te duci în Gironda ca să-ţi sărbătoreşti numirea.

Jeannette aplaudă:

— Colonel? Bravo.

Sare de gâtul lui Atala şi-l sărută pe amândoi obrajii. Apoi spune cu tristeţe:

— Sărmanul meu prieten, tare mi-e teamă că va fi greu s-o recâştigi. Am văzut-o înainte de plecarea lor. Nu vrea să mai audă de tine.

*

Arborii din grădina Luxembourg sunt în floare. Soarele în asfinţit aureşte biroul lui Barras. Aşezat la masa de lucru, acesta semnează corespondenţa. După fiecare iscălitură, un secretar îndemânatec usucă cerneala cu ajutorul unei cutii cu nisip.

— Mă întreb uneori, oftează Barras, de ce mă încăpăţânez să guvernez Franţa! Am primit de la Haga un raport neliniştitor din partea lui Fouché. Se pregăteşte o nouă coaliţie împotriva noastră. Nu avem nici bani, nici soldaţi. Va trebui să ne mărginim la recrutare. Dar dacă vor fi nevoiţi să pornească la război, vor şti copilandrii ăştia să lupte?

Aşezată pe divan, Agnès îi surâde lui Barras, care a ridicat capul.

— Ah! Biata mea copilă, nu vei putea pleca prea curând spre Canada.

— Nu sunt deloc grăbită, răspunde veselă Agnès.

Secretarul pleacă.

— Va trebui să mă hotărăsc să-l rechem pe Fouché, reia Barras. Oriunde îl trimit, la Milano, la Haga, îmi semnalează imediat comploturi. Dobitocul! E la curent cu absolut totul. Aici mi-ar aduce cele mai mari servicii.

Se ridică, se îndreaptă spre ea, o îmbrăţişează, apoi spune:

— I-am împiedicat pe iacobini să intre în masă în Adunarea celor Cinci Sute. Mă vor urî de-acum încolo, ca şi regaliştii. Puterea în mâna iacobinilor ar însemna ruina, împrumutul obligatoriu, impozitul pe bunuri. Te poţi aştepta la orice de la aceşti anarhişti. I-am cunoscut pe pielea mea.

Îi mângâie drăgăstos mâna.

— Să fie oare un vis libertatea fără anarhie?

Se uita la ceas

— Îl aştept pe vărul tău. Vrei să-l vezi?

— Vărul meu? se miră ea.

— Colonelul Atala Florensac nu este vărul tău prin alianţă?

— Îl cunosc foarte puţin, răspunde ea.

Cum un uşier intră anunţându-l pe colonelul Florensac, Barras reia ironic:

— Iată prilejul de-al cunoaşte mai bine.

Este introdus Atala. Prezenţa Agnèsei în biroul membrului Directoratului îl surprinde.

În timp ce el se înclină în faţa ei, Agnès îl întreabă:

— Ai veşti din Canada, vere?

— Din păcate, nu!

— De multă vreme, nu-i aşa? oftează ea, fără a-l pierde din ochi. Dar din Gironda ţi s-a scris?

— Nu, răspunde Atala întorcând capul. Tatăl meu nu ştie că am fost rechemat la Paris.

Barras revine la birou şi deschide un dosar.

— Am primit o scrisoare care te priveşte, colonele. Am crezut că e bine să te convoc pentru răspuns.

Atala e mirat. Uşierul reapare.

— Doamna general Leclerc a sosit.

Atala tresare, Agnès vrea să se ridice.

— Rămâi, nu ne stingherești deloc, copilă dragă, protestează Barras.

Intră Paulina. Privirea ei trece de la Atala la Agnès, apoi la Barras, care surâde.

— Sunt foarte onorat de această vizită, doamnă general, spune el sărutându-i mâna. Cred că îl cunoaşteţi pe colonelul…

Ezită un moment, apoi:

— …de Florensac, domnişoara de Vaudreuil.

Paulina schiţează un zâmbet larg.

— Văd că au mai rămas aristocraţi la Paris, în ciuda evenimentelor din Fructidor, spune ea în glumă.

Îi întinde mâna lui Atala.

— Nu ne-am mai văzut de la Milano. E adevărat că în tot acest timp am fost în Italia. Tare m-am mai plictisit! Soţul meu nu voia să mă lase să plec. Închipuiţi-vă, e gelos!

Privirea ei se plimbă de la Atala la Agnès, în timp ce Barras, amuzat, o îndeamnă să ia loc într-un fotoliu.

— Iată, în curând se împlineşte un an de când fratele meu a plecat în această magnifică expediţie, reia Paulina. Mama a şi primit câteva scrisori de la Eugène. Napoleone i-a scris lui Joseph. Dar…

— După ultimele veşti, răspunde Barras, generalul Buonaparte s-a hotărât s-o ia înaintea armatelor turce şi să străbată Siria. Visează, probabil, să cucerească Constantinopolul?

— Cu el nu se ştie niciodată, suspină Paulina.

Pune un plic pe masă.

— Pot să vă rog să faceţi în aşa fel încât acest plic să ajungă la el? Dacă vă stă în putinţă, desigur.

Privirea Paulinei se plimbă, din nou, de la Atala la Agnès, apoi revine asupra tânărului.

— Te credeam la Boulogne. Eşti în permisie? îl întreabă în sfârşit.

— Nu, doamnă general, răspunde Atala. M-am întors la Paris.

— Am intenţia să rămân aici câtva timp, spune Paulina. Dacă îi voi lipsi prea mult, Victor-Emmanuel va veni să mă caute. Ne vom revedea, deci colonele? Vom evoca amintirile de la Montebello. Sunt într-adevăr foarte distrată. Nici măcar nu ţi-am cerut veşti despre soţia şi băieţelul dumitale.

— Sunt la tatăl meu, în Gironda.

— Trebuie să aibă cineva mare încredere în dumneata, ca să te lase, aşa, singur-singurel, la Paris.

Paulina o priveşte din nou pe Agnès.

— N-aş vrea să fiu nepoliticos, intervine Barras, dar trebuie să trec pe la biroul colegului meu La Revellière, apoi am invitat-o la cină pe domnişoara de Vaudreuil.

— Vă las, se hotărăşte Paulina, vizibil uşurată, întinzându-i mâna lui Barras. Colonele, mă însoţeşti până la trăsură?

Atala o urmează. Când uşa s-a închis în urma lor, Barras izbucneşte în râs.

— Mi-a scris ca să-şi anunţe vizita şi mi-a cerut veşti despre frumosul Florensac. A precizat că nu era vorba de tată.

— Frumoasă ocupaţie ţi-ai ales, constată Agnès, trecându-şi braţele în junii gâtului lui Barras. Să mergem să cinăm, mor de foame.

Capitolul IV
BONAPARTE SE AFIRMĂ CA NAPOLEON (1798)

Două bătăi în uşă o fac să tresară. Începuse să se dezbrace, mulţumită că se culcă devreme. Ezită o clipă, apoi îşi îmbracă halatul.

A închiriat, de câteva săptămâni, un apartament pe strada Antin. E un cartier unde mişună fetele de la Operă. Străzile sunt însă curate şi bine luminate. Şi apoi Agnès de Vaudreuil e la adăpost de orice proastă reputaţie. Nu-i ea prietena mai-marilor zilei?

Se îndreaptă spre uşa mică, întreabă:

— Cine e?

— Dacă eşti singură, aş vrea să-ţi vorbesc. Dacă nu, fixează-mi o întâlnire pentru mâine.

A recunoscut vocea lui Fouché, noul ministru al poliţiei. Trage zăvorul şi întredeschide uşa.

— Am dorit să te văd singură, explică Fouché, în timp ce ea îi face loc să intre: nu că te voi trezi din somn mi-era teamă, ci că te voi stingheri.

Ea îi face semn să se aşeze, înfăşurându-se zgribulită în halat. În Floreal nopţile sunt încă reci.

— Nu am obiceiul să primesc miniştri la o oră atât de târzie din noapte, spune zâmbind.

Fouché este impasibil.

— Îi vei spune lui Barras ceea ce intenţionez să-ţi destăinui? întreabă el.

— De ce? Aş greşi dacă aş face-o?

— Poate că da, poate că nu. Trebuie să se ferească de abatele Sieyès. Alegându-l membru al Directoratului, şefii noştri au lăsat să pătrundă lupul în stână. Sieyès a constatat că întreaga Franţa – nu numai drumurile ei – se află la discreţia hoţilor. Va căuta un bărbat temerar, capabil să readucă ordinea.

— Şi credeţi că ar face rău? întreabă cu ironie Agnès.

— Depinde. Îl iubeşti pe Barras?

— Şi asta depinde. În ce sens?

— Nu e încă ameninţat, continuă calm Fouché dar alegerile iacobine, îndepărtarea prietenilor săi La Revellière şi Merlin nu sunt semne bune pentru viitorul său politic. Totuşi, îşi poate juca rolul. Nu va fi uşor, desigur. Vezi, draga mea, îţi vorbesc deschis, eşti doar foarte inteligentă. Hulin are cu siguranţă prieteni la Clubul iacobinilor, redeschis de curând. Nu?

— Sunteţi pe un drum greşit, răspunde Agnès ridicând capul. Jeannette Hulin ştie că am avut legături cu regaliştii… chiar dacă nu cunoaşte urmarea.

— Ar trebui, totuşi, răspunde Fouché, să-i controlăm pe aceşti scumpi iacobini dacă nu vrem să ne pomenim din nou cu montaniarzii la putere şi cu ghilotina în piaţa Revoluţiei. Iar ei mă urăsc cu atât mai mult cu cât am fost dintre ai lor.

Fouché se îndreaptă spre uşă. Agnès îl urmează, fără să-şi fi revenit încă din surpriză.

— I-am scris generalului Bonaparte, continuă Fouché, Dar va ajunge la el scrisoarea mea? Iar dacă o va primi, va fi convins că e momentul să se întoarcă şi, dacă va fi convins, va putea oare străbate reţeaua engleză din Mediterana? Iată destule semne de întrebare, nu-i aşa?

Pleacă.

Agnès se gândeşte că a irosit destulă vreme până acum, deşi nu are decât douăzeci de ani. Barras îi asigură o viaţă fără griji. Tovărăşia lui nu e stânjenitoare, iar în dragoste nu are pretenţii mari. E mereu ocupat. Ea îi face servicii mărunte. El îi face daruri de preţ. Unde vor duce însă toate acestea?

Se aşază în faţa toaletei şi se priveşte în oglindă. Nu e cumva pe cale să-şi strice anii cei mai frumoşi?

În ultimii doi ani, cunoscuse destui bărbaţi mult mai bogaţi decât Barras, dar evident şi mult mai pretenţioşi.

Nu avusese decât o singură altă experienţă, de altfel tot atât de neplăcută: amantul acela de-o zi avea, înainte şi după ce făcuseră dragoste, aceeaşi expresie ca şi Barras. Părea încântat. Ea încerca o senzaţie de vomă. Femeile se resemnează, fără îndoială. Se obişnuiesc. Agnès se teme că nu va izbuti.

Se aud din nou bătăi în uşă. Cu sfeşnicul în mână, se duce să deschidă.

— Iartă-mă, Agnès. Sunt eu, Fouché. Am uitat să-ţi spun ceva.

Resemnată, deschide. Nu cumva a căzut şi el în mrejele ei? Stă în faţa uşii, cu o figură lugubră, cu privirea neguroasă. Lui Agnès îi vine inima la loc.

— Am uitat două lucruri. Primul e că n-aş dori să mă cauţi la Ministerul poliţiei.

Îi întinde un petec de hârtie.

— Mă poţi găsi la această adresă. Celălalt: Fauche-Borel s-a întors. M-ar interesa să afli în ce scop.

Ea se reazemă de canatul uşii:

— Am impresia că, într-adevăr, mă luaţi drept o profesionistă.

Buzele subţiri ale lui Fouché se alungesc într-o strâmbătură care vrea să fie un surâs.

— Ai răspuns foarte bine, recunoaşte el, lăsând un plic pe o măsuţă. Dispun de importante fonduri secrete. Pe curând. Gândeşte-te totuşi la familia Hulin.

Face stânga-mprejur. Ea închide din nou uşa. Fouché are calitatea de-a te înţelege din două-trei vorbe.

*

— Ghiceşte pe cine am întâlnit pe stradă? Ţi-am adus-o aproape cu forţa.

Hulin, care a apărut în cadrul uşii, se dă la o parte. Jeannette nu-şi crede ochilor! E Agnès!

— Bună ziua, Jeannette, spune ea prietenoasă. Sper că m-ai iertat pentru că am plecat fără un cuvânt anul trecut? Vărul Florensac a exagerat, recunoaşte. Mă credea într-adevăr agent regalist? Sau voia să mă zăvorască pentru uzul lui personal?

Înaintează surâzătoare, întinde mâna Jeannettei care, uluită, i-o strânge.

— Din fericire, nu mi-a fost greu să mă dezvinovăţesc, continuă Agnès. Dar scumpul meu unchi a suferit un eşec. Bietul om înnebunise, zău! Pretindea că semăn leit cu nevastă-sa. A trebuit să-l las să mă sărute şi, dacă n-ai fi intrat, sunt convinsă că nu s-ar fi oprit aici.

Ridică din umeri.

— Nu-i port pică! Mă simt chiar măgulită.

Se aşază într-un fotoliu şi continuă:

— M-am supărat fiindcă n-ai crezut că spun adevărul. Numai la insistenţele generalului Hulin am acceptat să pun din nou piciorul la voi. În sfârşit, să nu mai vorbim despre asta!

— Aşa e, să nu mai vorbim despre asta, intervine Hulin aşezându-se.

De aproape două luni Agnès încerca în zadar să-l întâlnească pe Hulin „întâmplător". Meseria de spion cere multă răbdare.

În timp ce o nouă conversaţie începe, întretăiată de râsetele zgomotoase ale generalului, o altă scenă se petrece la primul etaj al unei case de pe strada Chantereine, din cartierul Antin.

Sărind din pat, Paulina se îmbracă în grabă.

— Am întârziat, bombăne ea uitându-se la pendulă! Nu te gândeşti decât la tine, egoistule! Nu-ţi dai seama! Napoleone a debarcat în Corsica. Nu e el omul care să întârzie lângă *la madre*. Va ajunge la Paris, crede-mă, ca o ghiulea de tun. Cum s-o prevenim pe Joséphine? N-a mai pus piciorul aici de opt zile. Unde o mai fi cu Hippolyte al ei? Ştie doar că Napoleone i-a spus lui Ludovic că s-a hotărât să divorţeze. Nici n-ar fi rău, de altfel. Îl face de râs.

Atala nu poate să nu se gândească la faptul că, dacă Joséphine îl înşală pe Bonaparte, nici Paulina nu-i este mai credincioasă lui Leclerc.

— Ce-ar trebui să fac? continuă Paulina, isprăvind cu îmbrăcatul. Joséphine nu-l va face niciodată fericit, dar el o iubeşte. Fraţii mei şi cu mine suntem convinşi că o va ierta. Dar dacă n-o va găsi acasă când soseşte, se va înfuria la culme! Ar fi în stare s-o omoare.

Se întoarse spre Atala, care e tot culcat, şi-l apostrofează:

— Scoală-te! Vor începe necazurile.

— Necazurile? întreabă el.

— Sunt luni de când trebuia să mă fi întors în Italia, exclamă Paulina. Pe Napoleone prezența mea aici îl va mânia tot atât de tare ca și absența Joséphinei.

— Ești sigură că fratele tău e în Corsica? întreabă Atala trăgându-și pantalonii.

Ea ridică din umeri.

— Și-a lăsat armata în Egipt? continuă Atala. Cum îl va primi Franța?

— Cu entuziasm, răspunde Paulina apropiindu-se de iubitul ei și sărutându-l. Napoleone este un om mare și Franța are nevoie de asemenea oameni.

— Acest mare om care îți este frate se întoarce după o absență îndelungată și tu părăsești Parisul fără să-l aștepți?

— Nu pricepi o iotă! Am fost la fel de nesăbuită ca Joséphine, spune Paulina ghemuindu-se la pieptul lui Atala. Înțelege-mă: trebuie să ajung la Milano înainte ca soțul meu să plece de acolo. Or, din clipa când Napoleone va sosi în Franța, Leclerc nu va mai fi reținut în Italia.

— Într-adevăr, o ironizează Atala, Bonaparte va avea nevoie de întreaga familie pentru a-i convinge pe membrii Directoratului că în Egipt totul s-a petrecut cât se poate de bine.

— Dacă se întoarce, declară Paulina cu hotărâre, înseamnă că știe el ce are de făcut.

Din ce în ce mai agitată, adaugă:

— Repede! Trebuie să-mi fac bagajul și să găsesc o trăsură. Când mă iei în brațe, mă pierd cu totul.

El oftează:

— Nu pot trăi fără tine!

Ea surâde, îi pune un deget pe buze:

— Vei fi obligat să încerci. Mă voi întoarce! Dar va trebui să fim foarte prudenți. Nu ne vom mai întâlni aici. Aici, suntem în casa lui.

Izbucnește în râs.

— Lui Napoleone nu-i plac femeile adultere.

Din ziua când s-au întâlnit în biroul lui Barras, dragostea lor s-a desfășurat într-un ritm amețitor. Zilele, săptămânile, lunile au trecut fără ca Atala să se gândească la nimic altceva decât la Paulina.

Se îndreaptă grăbită spre pat, apoi rânduiește cearșafurile și cuverturile.

— Ajută-mă să așez cuvertura. Să nu dăm de bănuit slujnicei.

Atala e trist. I se pare că Paulina nu regretă destul despărțirea. El i-a sacrificat totul. Nici tatăl său, nici Isabelle nu-l vor ierta, niciodată.

După ce a făcut ordine cât de cât în odaie, Paulina vine spre el cu buzele întinse. Lunga sărutare, poate ultima, îi face rău lui Atala.

— Du-te și nu fi mâhnit. Știi bine că te ador.

El pleacă năucit. Pe strada Chaussée-d'Antin îl întâmpină marea animație specifică sfârșitului de zi, cu blocajele de nedescâlcit ale trăsurilor. Hulin l-a invitat la cină. Atala ar fi dorit să fie singur astă-seară, să se gândească la Paulina, să fie trist. Flecărelile Jeannettei și hohotele de râs ale lui Hulin vor fi insuportabile.

Jeannette se agită. Îi așteaptă la cină pe Atala și pe generalul Rossignol, bătrânul iacobin care a fost ales în Adunarea celor Cinci Sute. Hulin, deloc bine inspirat, a invitat-o pe Agnès să rămână. Totdeauna face așa. Acum trebuie să se schimbe ordinea așezării mesenilor și să se pună încă un tacâm. Va fi destulă mâncare pentru toată lumea? În plus, Jeannette se teme de Agnès ca de ciumă.

Reprezentantul Rossignol sosește. Hulin îl primește bătându-l pe umăr. Sunt prieteni de la căderea Bastiliei. Au luptat alături în Bretania împotriva regaliștilor, sub comanda lui Hoche.

Rossignol o un bărbat spătos, cu fața suptă, cu ochii înfundați în orbite. A jucat un rol important în Fructidor, în vânarea regaliștilor. E unul dintre cei care au jurat că vor forța mâna membrilor Directoratului pentru ca Franța să redevină iacobină.

Exultă:

— Sunt fericit că ești dintre ai noștri, Hulin! Avem nevoie de oameni ca tine pentru a curăța grajdurile lui Augias.

Instalat confortabil într-un fotoliu, bea cu înghițituri mici un pahar cu vin de Sauternes oferit de Jeannette.

— Câștigăm, Hulin, continuă el. Vechiul partid al montaniarzilor renaște din cenușă. Ieri am votat împrumutul obligatoriu. Îi vom hăitui pe ultimii regaliști care n-au fost decimați în Fructidor. Data de 30 Prairial va fi o dată istorică. Mâine noi vom fi stăpâni. Crede-mă!

Agnès ascultă încordată. Ce poate aștepta Fouché de la ea când e vorba de asemenea oameni? Rossignol nici măcar n-a privit-o.

— Cu Augereau, cu Jourdan și cu tine la comanda armatei Parisului, răzvrătiții nu vor putea face nimic, continuă Rossignol primind un al doilea pahar de Sauternes.

Iată-l, în sfârșit, pe Atala, posomorât, preocupat. Rossignol își amintește că l-a cunoscut ca locotenent, în lupta de la Quiberon. Exclamă:

— Fiul iacobinului Florensac! Ce noroc să te revăd. În curând vom avea nevoie de oameni ca tine.

— Am aflat, spune Atala, o veste ciudată: generalul Bonaparte se întoarce. Se zice că ar fi debarcat în Corsica.

— Bravo! strigă Rossignol. Vom avea nevoie de el pentru a duce războiul din Germania.

Se pregătesc să se aşeze la masă. Agnès se apropie de Atala:

— Sunt bucuroasă că te revăd, vere, îi spune ea încet. Când ne-am întâlnit ultima dată tocmai ţi se născuse un băieţel. Ce mai face?

— E la Florensac cu soţia şi cu tata, răspunde Atala făcându-i loc să intre în sufragerie.

Agnès se întreabă de ce e melancolic. În ziua primei lor întâlniri, la doamna Tallien, a fost uimită de frumuseţea lui. Tristeţea nu-i şade rău deloc.

— Tatăl dumitale mi-a promis că mă vei duce într-o zi la Rivière-du-Loup.

— Sunt clipe, răspunde el cu voce joasă, când regret că am plecat de acolo. Acolo totul e curat, neprihănit.

Dacă Agnès ar fi fost în stare să iubească, desigur că de un asemenea bărbat s-ar fi îndrăgostit.

*

E amiază. O zi frumoasă de toamnă. Puţin câte puţin, ceaţa care acoperea Garonna s-a risipit şi soarele a apărut.

Ţinându-şi nepotul de mână, Ludovic se străduieşte să n-o ia înaintea puştiului, care merge vesel, cu paşi repezi şi mărunţi. Sunt pe drumul de ţară care, nu departe de creastă, desparte viile. Cât vezi cu ochii, butucii de viţă îşi înalţă spre cer vrejurile desfrunzite. Bătrânul domn şi băieţelul au vizitat cramele unde, în tocitoare uriaşe, mustul începe să se aşeze.

Cu băiatul în cârcă, Florensac s-a urcat pe scară fiindcă puştiul a vrut să se uite „înăuntru”. Peste câteva zile, vor avea loc dificilele operaţii ale trasului vinului şi a punerii în butoaie.

— E bun vinul? întreabă micul Ludovic. Îmi vei da voie să-l gust, bunicule?

Florensac i-a promis. Deocamdată, vor întârzia la masă, şi Isabelle se va supăra. De aceea, Florensac se chinceşte, îl ajută pe băieţel să i se caţere pe umeri şi porneşte cu paşi mari spre conac. Clopotul care anunţă prânzul bătuse.

— Mi-e foame, spune puştiul.

Pe cât se pare, Isabelle şi-a reluat obiceiurile de fată.

Biata Isabelle! N-a cunoscut din dragoste decât furtunile. Florensac e foarte supărat pe fiul său. De câte ori nu s-a blestemat că l-a adus pe huron din Canada! Sunt luni de zile de când nu le-a trimis nicio veste. Probabil că îi e ruşine. Are şi de ce!

Florensac îşi aşază nepotul pe treptele intrării. Oare orgolioasa Isabelle suferă din cauza lui Atala cum a suferit din cauza lui Gilbert? Sau îi e de ajuns puştiul? Din păcate, seamănă cu tatăl său şi cu bunica indiană.

Isabelle deschide uşa şi apare în prag.

— Mă întrebam ce e cu voi.

— Am fost la crame. Nu ne-ai văzut pe drum?

— Sper că n-ai dus puştiul pe jos chiar tot drumul?

— Nu, mamă, bunicul m-a dus pe umeri.

— Asta nu-i prea bine, bunicul trebuie să se cruţe.

— Am dus poveri mai grele, protestează Florensac.

— Uiţi mereu că nu mai ai douăzeci de ani.

Replica asta ironică îi face rău lui Florensac, căci îi aminteşte de Agnès. Se întreabă dacă două-trei vorbe, spuse într-o doară, nu redeşteaptă adesea şi în Isabelle amintirea lui Gilbert sau a lui Atala, rănind-o la fel şi pe ea.

— A venit poştaşul. Am citit ziarele. Se întâmplă o sumedenie de lucruri la Paris.

Florensac constată că ceea ce se întâmplă la Paris îl lasă indiferent.

— E şi o scrisoare pentru dumneata, adaugă Isabelle.

Îi cere Isabellei s-o deschidă. Bineînţeles, nu ştie unde şi-a pus ochelarii. Îi găseşte totuşi şi se apucă să citească. Isabelle s-a îndepărtat, aparent nepăsătoare. Dar Florensac ştie că ea recunoscuse pe plic scrisul lui Atala.

„21 Brumar, anul VIII

Tată,

Nu-ţi scriu pentru a te ruga să-mi ierţi îndelungata tăcere, nici pentru a-ţi povesti evenimentele pe care le-am trăit. Ştii că după ce la 13 octombrie a debarcat la Fréjus, generalul Bonaparte a preluat puterea în mai puţin de o lună. Sieyès şi Talleyrand au condus foarte bine operaţia. Directoratul a fost dizolvat, deputaţii din Adunarea celor Cinci Sute – alungaţi. Se instaurează un nou regim. Prietenul tău Barras a fost tras pe sfoară ca şi iacobinii care l-au ajutat. Generalii Murat şi Leclerc au jucat rolurile dinainte stabilite.

Avem trei consuli: Bonaparte, Sieyes şi Roger Ducos. Eu nu sunt în graţiile generalului Bonaparte. De altfel, n-am dovedit un mare zel „bonapartist” (un cuvânt nou, la modă) în zilele lui Brumar. Iată de ce am fost mutat în armata din Italia pe care o comandă tot generalul Massena. Voi lupta din nou şi sper ca măcar în această privinţă să mă dovedesc demn de numele pe care mi l-ai dat. La ce bun să revin asupra celor întâmplate? M-ai dispreţui şi mai mult dacă aş fi atât de laş încât să-mi caut o scuză. Nu meritam să-mi dai numele tău. N-am meritat-o pe Isabelle, n-am meritat ca Isabelle să-mi dăruiască un fiu. Ştiu însă că ea şi cu tine veţi face din el un om, demn de voi. Adio, tată.

Atala.”

Florensac își scoate ochelarii. O lacrimă se prelinge încet pe obrazul său brăzdat. O șterge cu dosul palmei.

— Nimic important, să mergem la masă.

*

Ministrul poliției închide dosarul pe care apoi se sprijină.

— Farsa a fost jucată. Îmi pare rău de Barras. Primul consul îl consideră suspect și vrea să-l exileze. Nu cred că îl vei întovărăși în Belgia, nu-i așa?

Ideea o amuză pe Agnès.

— Cu atât mai mult, continuă Fouché, cu cât vom avea nevoie de dumneata. A lua puterea este una, a o păstra este alta. Bonaparte se va instala la Tuileries, dar și Ludovic al XVI-lea a locuit acolo. A urmat însă 10 august. Nu e de ajuns să strigi „Trăiască Republica”. Flămândul nu se satură cu vorbe patriotice. Să ne așteptăm deci ca regaliștii să înceapă curând o campanie. Au bani de la englezi. Pe de altă parte, iacobinii nu vor întârzia să înțeleagă că au fost păcăliți. Cei mai inteligenți o și știu. Așadar, Bonaparte va avea de furcă, în același timp, cu regaliștii și cu iacobinii. Va avea nevoie de noi pentru a ieși basma curată.

Agnès se ridică.

— Hulin a fost desăvârșit, continuă Fouché. Nu mă îndoiesc că, în mare parte, grație dumitale.

Ea schițează o mică strâmbătură:

— Cu toate astea, vărul meu Florensac este transferat în armata din Italia.

— Oh! exclamă Fouché, Leclerc s-a întors și primul consul consideră că un încornorat în familie este de-ajuns.

O conduce pe Agnès.

— Te interesează acest tânăr? o întreabă el.

— În îndeletnicirea pe care îmi cereți să o am, răspunde Agnès, nu mă pot ocupa de bărbați. Mărturisesc însă că e păcat.

Pleacă. Fouché o urmărește cu privirea de-a lungul culoarului. Ciudată fată!

Partea a doua
PE TREPTELE TRONULUI (1801–1804)

Capitolul I
URZICI ÎN CALE (1801)

Primul consul deschide uşa salonului şi se opreşte mirat. Marea sală e plină de generali, miniştri şi înalţi funcţionari. Toţi au părăsit Opera înainte de sfârşitul spectacolului pentru a veni să-l aştepte pe Bonaparte la Tuileries.

— Succesiunea nu s-a deschis, spune el. Le-am scăpat.

Joséphine, foarte palidă, şi fiica ei Hortense îl urmează. Bonaparte se întoarce, ia mâna soţiei sale:

— Ar trebui să te duci să te odihneşti.

Apoi, privind mulţimea de curteni:

— Vă mulţumesc că aţi venit. Pentru că s-a pus la cale asasinarea mea, au murit câţiva nevinovaţi. Trebuie să lovim acum în cei care poartă vina.

Cu câteva clipe înainte, pe când primul-consul se îndrepta spre Operă ca să-l asculte pe cântăreţul Garat, o maşină infernală a explodat pe strada Saint-Nicaise. Asasinii n-au ajuns însă la timp şi trăsura a scăpat. În schimb, au murit mulţi dintre cei care cinau la cafeneaua Apolion, aflată la câţiva metri de locul atentatului. Dintr-un canal a fost scos corpul sfârtecat al unei fetiţe. Unul din braţe a fost proiectat la douăzeci de metri, pe cornişa casei din faţă.

Primul-consul a dat ordin vizitiului să meargă mai departe, până la Operă, unde Joséphine şi Hortense, care veneau în a doua trăsură, îl întâlniseră.

Străbătând mulţimea curtenilor, Fouché se apropie de Bonaparte.

— Domnule ministru al poliţiei, spune primul-consul, acest atentat este opera iacobinilor. Trebuie să curăţăm Franţa de această drojdie nedemnă.

Pe măsură ce vorbeşte, Bonaparte simte cum îi creşte furia.

— Zece morţi, strigă el, numeroşi răniţi, pagube considerabile! Vom curăţa abcesul.

— Autorii masacrului sunt, fără îndoială, şuanii, protestează Fouché.

Bonaparte, livid de furie, bate din picior:

— Vasăzică aşa, şuanii? Îi cruţi pe oamenii aceia mânjiţi de sânge, prietenii dumitale de altădată.

Fouché rămâne impasibil. Bonaparte continuă.

— Nu, domnule ministru al poliţiei, de data asta nu-i vei acoperi. Eu sunt în viaţă. Printr-o crimă fără precedent au pus în pericol o parte din populaţia Parisului. Pedeapsa va fi pe cât de promptă, pe atât de exemplară. Aceşti mizerabili trebuie împiedecaţi să comită noi crime!

Fouché nu se clinteşte. Lasă să treacă furtuna.

— Vreau arestări, ordonă Bonaparte. Vreau şi ca lumea să fie încunoştinţată. N-au trecut nici trei luni de când nişte conjuraţi au mai

încercat o dată să mă asasineze. Este aceeaşi clică! Domnule Fouché, eşti mai în măsură decât oricare altul să-i recunoşti. Cine are urechi de auzit să audă!

Talleyrand, ministrul relaţiilor externe, se apropie şchiopătând de primul-consul şi-i şopteşte la ureche:

— Ar trebui să-l ghilotinaţi pe ministrul poliţiei.

Bonaparte tresare. Privirea sa ascuţită trece de la Talleyrand la Fouché. O licărire de ironie, pe care nimeni n-o observă, îi umbreşte, o clipă, privirea. Îşi pune, după obicei, mâinile la spate pentru a se împiedeca să gesticuleze „ca un corsican". Apoi face stânga-mprejur şi pleacă, lăsându-i pe generali şi pe înalţii funcţionari să comenteze evenimentul.

Fouché s-a lăsat insultat fără să clipească. Acum, când Bonaparte a ieşit, sângele îi revine în obraji. Talleyrand îl ia de braţ, îl duce într-un colţ, în timp ce salonul se goleşte de lume.

— Dacă am înţeles bine, spune Talleyrand, primul-consul nu vă cere să-i găsiţi pe cei care au aruncat bomba, ci pe cei care ar fi fost în stare s-o amorseze. Prilejul e bun pentru a deporta câţiva indezirabili.

— Domnule ministru al relaţiilor externe, răspunde Fouché calm, asta nu mă va împiedeca să-i caut pe adevăraţii vinovaţi.

În mai puţin de o oră, coborând din trăsură, bate la uşa apartamentului lui Agnès.

Trezită brusc din somn, aceasta vine să deschidă.

— La ora asta, spune ea, nu poate fi decât ministrul poliţiei.

Îl poftește să intre, să se aşeze, îi oferă de băut.

— Relaţia cu dumneata este plăcută, constată el, pentru că sunt sigur că niciodată nu te deranjez când vin noaptea.

E nepieptănată, nefardată, într-o cămaşă de noapte peste care şi-a pus, în grabă, un capot. Fouché o admiră ca un cunoscător.

— E adevărat, recunoaşte ea. Ideea de-a petrece noaptea într-un pat în tovărăşia unui bărbat mă îngrozeşte.

Fouché o lămureşte cum a scăpat Bonaparte dintr-un atentat.

— Vrea iacobini, nerecunoscătorul! suspină Fouché. Îi vom oferi deci iacobini. Îl avem la îndemână pe prietenul dumitale Rossignol care a aderat la mişcarea Babeuf „cu condiţia să cadă capetele ca grindina şi măruntaiele să acopere pavajele"; pe Boniface, a cărui nevastă bea sângele ghilotinaţilor; pe Leroy, care a prezidat masacrul prizonierilor de la închisoarea Abbaye. Îi vom sacrifica pe cei care şi-au câştigat o deplorabilă celebritate în vremurile cele mai cumplite ale Revoluţiei.

Agnès îl admiră, fapt care pe el îl amuză.

— Te uluiesc? o întreabă Fouché. Celor care se mai leagănă încă în speranţa înşelătoare că vor vedea renăscând în Franţa frumoasele zile ale Teroarei le

vom mai adăuga – spre a trage mai greu la cântar – câțiva nepricepuți care inspiră teamă guvernului. Cred că îi pot furniza primului-consul o listă cam de două sute de cetățeni supărători.

— Sper, se neliniștește Agnès, că nu-l pui la socoteală și pe generalul Hulin?

— Bineînțeles că nu! Ce idee! protestează Fouché. Acela ne poate fi de folos.

Agnès nu se poate împiedica să nu caște și nici Fouché să nu regrete că această fată superbă nu este o femeie.

— Această operație politică nu mă va împiedica să-i pedepsesc pe adevărații asasini, copilă dragă. Pentru a-i acuza pe iacobini, Bonaparte își amintește că Chevalier a plănuit să-l suprime făcând să explodeze o mașină infernală la trecerea trăsurii sale. Dar exclusiviștii, cu Chevalier în frunte, au fost arestați înainte de-a fi acționat. După părerea mea, șuanii au cunoscut proiectul anarhiștilor și l-au aplicat. Sunt foarte curios să aflu ce legături pot exista între aceste două facțiuni adverse. Vom întreprinde o anchetă metodică. Bineînțeles că noi trebuie să ațâțăm opinia publică împotriva iacobinilor, pentru a-i face plăcere primului-consul. Iar dumneata, micuța mea, trebuie să afli ce gândesc prietenii dumitale regaliști pe care Fructidor nu i-a descurajat sau cei care de atunci s-au întors. Ar fi de necrezut ca nici unul din ei să nu fi auzit vorbindu-se de acest proiect absurd care a ucis printre alții o fetiță de doisprezece ani și un copil de țâță.

Își golește paharul, se ridică.

— Du-te să te culci și încearcă să afli dacă amicul dumitale Fauche-Borel nu este amestecat în vreun fel. Cu acest prilej, ai putea să-l întrebi unde locuiește Carnot. Primul-consul are o slăbiciune pentru savanți. Îl vrea pe Carnot. Doar Fauche-Borel ți-a spus că i-a organizat șederea în Elveția.

Pleacă. Suindu-se din nou în pat, Agnès constată că Fauche-Borel este unul din rarii bărbați care n-a încercat niciodată să se culce cu ea.

A doua zi dis-de-dimineață începe să-l caute. Fauche-Borel are prostul obicei să-și schimbe adesea locuința. Dimineața și o parte din după-amiază s-au irosit în căutări zadarnice.

E Crăciunul. De dimineață a nins, apoi timpul s-a îmblânzit și străzile Parisului s-au transformat în băltoace. Negăsind o trăsură de piață, Agnès ajunge la hotelul *Univers* istovită și plină de noroi.

Este un hotel mic, pe malul stâng, vestibulul împodobit cu plante în vase ornamentale, servește drept sală de așteptare.

Fauche-Borel pare încântat că o vede; e surprins totuși că și-a ales o zi de sărbătoare ca să-l viziteze.

— Vărul meu Florensac m-a rugat să-i furnizez o informație pe care n-am putut s-o obțin de la nimeni, spune ea așezându-se pe o canapea.

— Şi te aştepţi s-o afli de la mine?

— Florensac, continuă Agnès, ar fi vrut să-i scrie cetăţeanului Carnot, prietenul său. I-a trimis o scrisoare în Elveţia, dar a primit-o înapoi. Poate mă puteţi lămuri?

Fauche-Borel dă din cap.

— Din păcate, îi răspunde el cu accentul său greoi, Carnot mi-a cerut să nu-i divulg adresa.

— Nici chiar mie, nici chiar lui Florensac?

— Tot ce pot face, draga mea copilă, este să-l rog pe cetăţeanul Carnot, dacă crede de cuviinţă, să-i scrie unchiului dumitale Florensac.

— Asta ar cere timp, obiectează ea.

— Voi pleca mâine, răspunde el, şi cetăţeanul Carnot va fi anunţat în câteva zile.

— Ce credeţi despre atentatul din noapte asta? întreabă ea. Bănuielile se îndreaptă spre iacobini.

Fauche-Borel pare îngrijorat.

— Mă rog cerului să fie aşa. Dar vai! mă tem că trebuie pus pe seama şuanilor. Ascultă-mă, domnişoară, nu a regaliştilor, ci a şuanilor.

Şi el împărtăşeşte, aşadar, părerea lui Fouché.

— Şuanii, continuă el, sunt incorigibili. N-au renunţat la modul lor necruţător de-a lupta. De altfel, lucrul acesta nu-ţi este necunoscut. Rudele dumitale au fost masacrate fiindcă locuiau la frontiera cu Vandeea, unde represiunea a fost cumplită. Dar o bombă care omoară femei şi copii nu poate avea nicio scuză. Am aflat că asasinii (cum altfel ar putea fi numiţi?) au cumpărat serviciile unei fetiţe, care trebuia să ţină pe loc, la colţul străzii Saint-Nicaise, calul înhămat la căruţa-capcană. Fata a sărit în aer odată cu maşina şi cu animalul. Desigur, Bonaparte se teme acum mai mult de iacobini decât de regalişti de vreme ce îi acuză pe primii. Să-l omori pe Bonaparte? De ce nu? Dar pe el singur, cu curaj!

— Sunt fericită, spune Agnès ridicându-se, că nu aţi fost amestecat în această poveste urâtă.

— Sper, răspunde el imitând-o, că unul dintre prietenii mei care se află doar de câteva săptămâni la Paris e la fel de nevinovat. Mă contrariază faptul că l-am auzit spunând că o maşină infernală va fi folosită pentru suprimarea lui Bonaparte. Am făcut totul ca să-l conving că nu e un mod aristocratic de a distruge un inamic. S-ar putea să-l calomniez însă pe Limoélan.

S-ar zice că Agnès abia dacă i-a auzit numele. Face un efort meritoriu de-a da impresia că nu l-a înregistrat. Pleacă.

— Drum bun!

În faţa hotelului *Univers*, o trăsură de piaţă se opreşte aducând un călător. Nu mai e timp de pierdut, trebuie să-l vadă pe Fouché.

În timp ce trăsura merge, hurducându-se pe caldarâm, ea repetă cu glas scăzut:

— Limoélan… Limoélan… Limoélan.

La Ministerul poliţiei, Fouché primeşte primele rapoarte. Poliţiştii îi vizitează pe rând pe toţi geambaşii din regiune cu speranţa de-a descoperi pe cel care a vândut iapa neagră.

Primele arestări ale iacobinilor au şi avut loc, cu mare zgomot, iar acum Fouché studiază fişele regaliştilor scăpaţi în Fructidor.

— Ce păcat, suspină Agnès, că n-a fost o crimă comisă de iacobini!

— Meseria noastră ne interzice preferinţele, răspunde Fouché consultând o fişă: cavalerul Joseph Picot de Limoélan, născut în Bretania în 1768, a participat la insurecţia bretonă, a plecat în Anglia împreună cu Cadoudal. Revenit în Bretania după alegerile din Germinal anul al V-lea, dispărut din Prairial anul al VII-lea. Nu-l credeam la Paris. Oare Fauche-Borel ştie mai multe?

Agnès dă din cap.

— Nu, nu cred. Şi-apoi, el, oricum, nu va vorbi.

Fouché îşi scarpină bărbia.

— Mă întreb de ce se amestecă acest elveţian în treburile noastre şi de ce el, cetăţean al unei republici, este partizanul regelui Franţei?

Peste două zile, Fouché se prezintă la Tuileries. Bonaparte, de câte ori îl vede, simte o mânie surdă. L-ar deporta cu plăcere, împreună cu ceilalţi septembrişti[7]. Fouché pune pe masa primului-consul un dosar gros. Bonaparte nu-i face semn să se aşeze şi se ridică. Se plimbă nervos prin încăpere, apoi se întoarce spre Fouché.

— Consiliul de stat mi-a dat dreptate, spune el. Vom deporta două sute de ticăloşi. Şuaneria şi emigraţia sunt boli de piele, terorismul este o boală internă. Aréna şi Topino-Lebrun, care plănuiau să mă înjunghie la ieşirea din loja de la Operă, nu erau robespierrişti?

Fouché îl ascultă fără a riposta.

— Septembriştii, insistă Bonaparte, ei trebuie să fie distruşi.

— Ce înseamnă septembrist? întreabă calm Fouché. Ministrul dumneavoastră Roederer ar fi septembrist, mâine, pentru emigraţi, dacă ajung la putere.

Cu mâinile la spate, Bonaparte străbate încăperea.

---

[7] În franceză: *septembriscurs*; cei care au participat sau au simpatizat cu evenimentele (masacrele) din septembrie 1793.

— Listele sunt gata?

— Evident. Dar oamenii ăştia erau dezarmaţi, la cheremul meu, în timp ce şuanii şi regaliştii, dragi cetăţeanului Roederer, riscau să-mi scape. Cine îi plăteşte? Anglia! Să nu mi se spună nu. Nu fac eu însumi la fel când vreau să omor vreun vandean periculos şi-i spun unuia din oamenii mei: „Iată două sau trei sute de ludovici, adu-mi capul acela”?

Bonaparte tresare, se opreşte în faţa lui, cu picioarele depărtate.

— Şi-atunci?

— Am arestat doi dintre asasini, unul se numeşte Saint-Réjant, iar celălalt e un anume Carbon. Dându-se drept preot răzvrătit, se ascundea la călugăriţele de pe strada Notre-Dame-des-Champs. Aceştia doi sunt la închisoare, dar şeful ne-a scăpat. Deocamdată, cel puţin. Există un anume Limoélan, reîntors de curând din emigraţie, gentilom breton, foarte demn de stima cetăţeanului Roederer.

Bonaparte, literalmente, tropăie:

— Eşti sigur?

— Da, spune Fouché, cu răsuflarea tăiată, au mărturisit.

— Cu atât mai rău, reia Bonaparte, începând iar să se plimbe de la un capăt la altul al spaţioasei încăperi. Vreau totuşi o listă a exclusiviştilor.

Fouché scoate o hârtie din buzunar, i-o întinde.

— Iat-o, domnule prim-consul. Am şi făcut o sută treizeci de arestări.

Apoi continuă, oftând scurt:

— Unii dintre ei mi-erau folositori. Nu cu copii de cor se face poliţia! În sfârşit! Îi aveţi pe Rossignol, Boniface, Leroy, Eglator… cu toţii încrâncenaţi, duri, tocmai buni pentru deportarea la Cayenne.

Cu un gest brusc, Bonaparte ia lista din mâinile lui Fouché.

— Pe Mehée l-am trecut pe lista asta, spune încet Fouché, doar ca să nu-l compromit. V-aş cere să-l eliberăm discret, ceva mai târziu. Este un bun spion profesionist. Ar fi o greşeală să-l lichidăm.

Bonaparte se strâmbă.

— Nu te invidiez, cetăţene Fouché, pentru meseria pe care o ai. Dar, în sfârşit, e necesară… E necesară…

Se duce să se aşeze la birou, lângă fereastră, priveşte lista pe care o are în faţă, apoi îşi ridică privirea:

— Sper că vei pune mâna pe Limoélan, că nu e o fantomă. Poţi dispune.

Fouché se înclină, se întoarce şi pleacă.

*

La Malmaison e sărbătoare. Odată cu revenirea timpului frumos, primul-consul îşi petrece zilele de la sfârşitul săptămânii în familie, spre regretul

miniştrilor care învaţă pe dinafară drumul spre Saint-Germain. Bonaparte îşi consacră dimineţile treburilor publice, după-amiezile – audienţelor, serile – prietenilor.

Joséphine se simte bine în acest castel, înconjurat de un parc imens. Invitaţii sunt numeroşi în fiecare sâmbătă, scriitori, pictori, actorul Talma, savanţi ca Monge, reîntors şi el din Egipt şi, desigur, generalii obişnuiţi ai casei: Lannes, Berthier, Augereau, Marmont.

Astăzi au venit de la Paris şi ceilalţi doi consuli însoţiţi de câţiva miniştri. Bonaparte îi primeşte într-un birou tapisat cu dril vrâstat în albastru şi alb, împodobit cu drapelele capturate de la duşmani.

Vremea fiind frumoasă, prânzul este servit pe terasa din faţa castelului. Dejunul se prelungeşte. Dar Bonaparte părăseşte iute masa; e ora audienţelor.

Ludovic de Florensac a sosit la Paris, în ajun, seara, cu diligenţa de Bordeaux. A petrecut noaptea la hotel. E prost dispus. De dimineaţă s-a prezentat la Tuileries unde a aflat că trebuie să facă un drum până la Malmaison pentru a-l întâlni pe Bonaparte.

A pornit-o într-un fiacru pe drumul plin de trăsuri care se încrucişează, venind sau ducându-se la Malmaison.

Când a primit, la Florensac, scrisoarea de la Bourrienne, prin care i se comunica dorinţa vie a primului-consul de a-l revedea, cel dintâi impuls a fost să refuze.

— Mi-am trăit traiul, i-a spus Isabellei.

Ea însă a insistat, gândindu-se la viitorul micuţului Enguerrand-Ludovic.

— N-are încă nici patru ani! a mormăit Florensac. Când va fi la vârsta alegerii unei cariere, demult nu se va mai vorbi de Bonaparte.

Însă melancolica Isabella a insistat: lui Ludovic i-ar face bine să respire aerul Parisului, să-şi revadă vechii prieteni. Florensac s-a mâniat:

— La şaizeci şi opt de ani, ai dreptul să fii lăsat în pace, a protestat el.

Apoi a cedat. În trăsura care îl duce spre Malmaison se simte înciudat pe el însuşi şi pe Isabelle. Ei nu i-a mărturisit că, până la urmă, un singur lucru l-a hotărât: teama că Atala a mai făcut vreo nouă prostie.

Malmaisonul e plin de lume. În parc, femei drăguţe şi ofiţeri frumoşi se plimbă flecărind. În anticamera castelului, inşi grăbiţi civili şi ofiţeri se tot duc şi vin.

Ludovic e introdus într-o bibliotecă. Bonaparte îşi întâmpină oaspetele surâzând, cu mâinile întinse.

— Dragul meu conte! exclamă el. Începusem să-mi pierd speranţa de a te revedea.

Titlul îl miră pe Florensac. Bonaparte îi arată un fotoliu şi se instalează la birou.

— Ia loc, colonele.

O clipă de tăcere.

— Nu te-ai schimbat, constată primul-consul. Eu mă îngraş şi chelesc. Igienă proastă.

Bonaparte este îmbrăcat într-o uniformă verde cu ornamente roşii. Florensac poartă o jiletcă de postav albastru, pantaloni de mătase neagră, ciorapi albi de mătase.

— Dacă ţi-am cerut să vii până la mine cu preţul unei lungi călătorii, spune el, mereu surâzător, am făcut-o fiindcă am nevoie de dumneata.

— Nu m-aş fi aşteptat, răspunde Ludovic. Sunt un om bătrân, am ieşit din lume. Nemaifiind deputat, nu am avut probleme de conştiinţă în Brumar. Aşa se face că astăzi mă pricep mai bine la vinul alb decât la politică.

Primul-consul nu mai zâmbeşte. Schiţează o strâmbătură, mişcându-şi gura de la stânga la dreapta, apoi ridică uşor umărul drept. Îşi deschide tabachera, aspiră o priză, o închide apoi cu un pocnet scurt şi o pune din nou pe masă. Faţa i se aspreşte.

— Trebuie să aducem din nou în Franţa justiţia şi ordinea. Nu este, crede-mă, o sarcină uşoară. Patria noastră era foarte bolnavă când am fost chemat la putere. A trebuit să punem capăt anarhiei care ajunsese să facă drumurile impracticabile, ca pe timpul *jupuitorilor*[8]. Jafurile şi hoţiile se ţineau lanţ, atât în administraţie cât şi la drumul mare. S-a furat peste tot, până şi-n administraţia celor mai sărace sate. Prefecţii mei s-au înhămat la o muncă ce părea cu neputinţă de înfăptuit. Am restabilit, totuşi, încrederea, ordinea în finanţe. Peste tot grâul creşte, peste tot oamenii mănâncă. Franţa începe să renască din propriile sale ruine. Pentru a ne îndeplini misiunea până la capăt, e nevoie de pace.

Ludovic nu se poate împiedica să schiţeze un surâs vag care nu-i scapă lui Bonaparte.

— Da! Da! izbucneşte acesta, ridicând tonul, suntem soldaţi, dumneata şi cu mine. Crede-mă, adesea îmi vine greu să nu lovesc cu pumnul în masă când văd manevrele Angliei. Şi totuşi vom negocia cu duşmanii noştri ereditari. Austria şi Rusia au dus tratative cu mine, mâine Anglia le va imita. Dar ca această pace să fie fructuoasă, vreau să fie alături de mine cei mai buni cetăţeni. Nu avem timp de pierdut, trebuie să redăm Franţei adevărata ei înfăţişare. Iată de ce îţi cer să intri în Consiliul de Stat.

---

[8] De la *écorcheurs*, bande înarmate care jefuiau şi pustiau Franţa în timpul domniilor lui Carol al VI-lea şi Carol al VII-lea (războiul de o sută de ani).

— Eu? exclamă Florensac. Nu ştiu nici măcar despre ce e vorba. Sunt un ţăran de pe malurile Garonnei.

— Ei bine! răspunde Bonaparte, în Consiliu am adunat toată elita ţării. Acest organism va fi inima şi spiritul cârmuirii mele, inteligenţa şi conştiinţa ei. Vei regăsi acolo bărbaţi eminenţi, pe care i-ai cunoscut în anii grei ai Republicii.

Bonaparte se ridică, ocoleşte biroul, se apropie de Florensac care e aşezat, îi pune mâna pe umăr:

— Eu personal prezidez acest consiliu. Cetăţenii cei mai luminaţi deliberează acolo în deplină libertate. Dezbaterile lor nu se lovesc de nicio piedică. E limpede?

— Foarte limpede, răspunde Florensac revenindu-şi cu greu din uimire. Dar nu văd prea bine ce-ar avea de făcut un militar bătrân şi-un vechi iacobin ca mine, într-o atât de aleasă adunare?

Bonaparte îşi pierde răbdarea:

— Îţi închipui că fac un demers fără să ştiu despre ce e vorba? Deci, ne-am înţeles! Decretul va apărea mâine. Pentru început, îţi voi încredinţa o misiune.

Se întoarce, se aşază privindu-l drept în ochi pe Florensac, deschide un dosar. Pe nesimţite, Florensac e captivat. Faptul îi displace. Schiţează o mişcare pentru a se ridica, dar Bonaparte îi face un semn categoric să stea.

— Mai este un om pe care vreau să-l găsesc. Numai în timp de pace ai nevoie de cei mai buni miniştri de război. După, e treaba generalilor. Am aflat că ai primit recent veşti de la Carnot.

Florensac îşi încruntă sprâncenele.

— Cum aţi aflat?

Primul-consul ocoleşte întrebarea printr-un gest evaziv.

— N-are importanţă. Dumneata îl poţi convinge. Contez pe dumneata că te vei duce să mi-l cauţi.

Se ridică, vine către Florensac şi îl ia prietenește de braţ ca să-l ajute să se scoale.

— Dacă ai venit cu trăsura de piaţă, fă-mi plăcerea şi dă-i drumul. Te vom opri la cină, o cină în familie, împreună cu câţiva prieteni şi câteva femei drăguţe. Va trebui să-i spui lui Bourienne la ce hotel ai tras pentru a ţi se aduce chiar mâine hârtiile trebuincioase. Ţi se va pune la dispoziţie o trăsură. Va trebui să pleci la drum imediat.

Uriaşul Florensac îl domină cu înălţimea sa.

— Pe curând, domnule consilier de stat.

Învins, Florensac dă să plece când primul-consul îl apucă de mâneca goală, vorbindu-i familiar:

— De fapt, fiul dumitale a luptat admirabil în campania din Italia. Dacă am mai avea un nou război l-aş face general. Vreau să sper că îmi va lipsi prilejul.

— Şi eu, se pomeneşte spunând Florensac, ceea ce aduce un surâs pe buzele primului-consul.

— Apropo, reia acesta brusc, ce ştii despre o vară de-a dumitale, prin alianţă cred, care ar fi ultima Vaudreuil?

Ludovic e uluit şi îngaimă:

— Nimic… Decât că este fiica cumnatului meu care-mi era şi cel mai bun prieten. A fost ghilotinat sub Teroare.

— Este, insistă Bonaparte, o tânără foarte neastâmpărată, foarte intrigantă şi foarte drăguţă. O socotesc periculoasă ca pe toate femeile cărora nu le place dragostea şi tocmai de aceea se folosesc de ea.

Florensac e stupefiat.

— Am un dosar edificator asupra acestei fete, continuă primul-consul. Se pare că a complotat cu regaliştii, apoi i-a trădat în folosul lui Barras a cărui amantă a devenit.

Numele lui Barras e rostit nu fără dificultate. Primul-consul nu poate uita că Joséphine i-a fost şi ea amantă, acesta fiind unul dintre motivele exilării lui Barras imediat după Brumar.

— I-a făcut apoi câteva servicii ministrului poliţiei. I-a urmat Thérésiei Tallien în patul lui Ouvrard, un om de care nu mă pot lipsi. De, este bancherul meu. Îmi e necesar, nu-i aşa? El şi colegul său Pérégaux se înţeleg ca pungaşii la bâlci. Expresia nu-mi aparţine. Dacă aş da crezare unor rapoarte…

— Ale ministrului de poliţie?

— Bineînţeles că nu! Ale informatorilor mei particulari! Această tânără persoană a şi adunat o sumă frumuşică. În clipa în care o va considera suficientă va încerca să se mărite cu unul dintre generalii sau miniştrii mei, de vreme ce Ouvrard e însurat.

— Aduce şi acum „servicii" cetăţeanului Fouché?

— El spune că nu, dar nimic nu demonstrează că e adevărat. După ce mi-l vei aduce pe Carnot, aş fi fericit dacă ai întâlni-o pe această mică drăcoaică. Am zărit-o, într-o seară, la Operă. Trebuie să mărturisesc că are nişte ochi care te îndeamnă la dragoste. Fouché afirmă că bravul meu Bourrienne e mort după ea, ceea ce mă neliniştește. Dar dacă mi-aş ataca frontal secretarul, mi-ar spune că nu e nimic între el şi tânăra persoană. Şi poate că e adevărat!

— E moştenitoarea unui mare domeniu în Canada, spune Florensac. Sper că bunurile sale au fost păstrate.

Bonaparte ia o priză de tabac pe care o inspiră cu voluptate.

— Dacă vom încheia pacea cu Anglia şi blocada va fi ridicată, o vom expedia pe tânără la Quebec.

— Vă nelinişteşte într-atât? se miră Florensac.

— O cred foarte abilă şi fără scrupule. Pe femeile de felul ăsta, când le zăreşti de departe, e bine să treci pe partea cealaltă. Pe curând. Sper că vei întâlni lume cunoscută şi că timpul nu-ţi va părea prea lung până la cină.

Supărat că cedase, Ludovic rătăceşte prin parcul de la Malmaison. Pe o peluză, femei tinere joacă jocuri câmpeneşti cu ofiţerii. Ludovic se simte străin. Aceste distracţii câmpeneşti îi amintesc de cele ale Mariei-Antoaneta de la Trianon. Să fi ajuns noua curte la aceeaşi nepăsare? Se simte obosit şi hotărăşte să se întoarcă la Paris. Intră în castel, cere unui secretar să-i aducă hârtie, un plic şi o pană; scrie un cuvânt pentru Bourrienne, dându-i adresa hotelului şi rugându-l să-l scuze pe lângă primul-consul.

Speră, în trăsura care îl duce înapoi la Paris, că Bonaparte va fi destul de supărat pentru a renunţa la proiectele sale.

*

— Păpuşica mea de zahăr, giuvaerul meu adorat, lumina zilelor mele, viaţa mea!

— Bună ziua, Cresus! Presupun că iei masa cu soţia ta? îi răspunde Agnès.

Bărbatul cel voinic suspină:

— Vai, da! Trebuie!

Locuinţa pe care i-a cumpărat-o Ouvrard, în noul cartier Chaillot, este o casă plăcută, cu un etaj, cu grajd pentru cei doi cai şi deasupra, camere pentru vizitiu, bucătăreasă şi jupânească.

Ca în fiecare dimineaţă, la ora şapte şi jumătate, Ouvrard şi-a părăsit domiciliul conjugal pentru a veni să-i dea bineţe iubitei sale, înainte de-a se duce la bancă.

— După-amiază va trebui să mă duc la Malmaison. Franţa nu are bani pentru scadenţă, ca în vremurile bune ale Directoratului.

— Vaită-te, cămătarule!

Agnès s-a sculat ca să-l primească, evitând astfel îmbrăţişările neprevăzute. Cu toate că nu e cu mult trecut de treizeci de ani, Ouvrard s-a îngrăşat; mâncare bună, lipsă de mişcare. Agnès l-a cunoscut prin Fouché. Acesta îşi plasează pionii peste tot, fără a prevedea ziua când îi va folosi: îi are pregătiţi în orice clipă.

La început spionajul a distrat-o. Dar vremea aceea a trecut. Dacă îl mai ajută din când în când pe Fouché (de pildă cinând cu Bourrienne), o face fără niciun entuziasm.

Se mai distrează încă scoţându-i din minţi pe bărbaţi. Sunt atât de caraghioşi cu aerele lor de câini care se gudură, când rugători, când bosumflaţi, de un ridicol desăvârşit.

S-a săturat de viaţă. Mai bine să nu se mai gândească. Numai şi numai ca să fie şi ea preocupată de ceva – de bani, în lipsă de altceva mai bun – l-a acceptat pe Ouvrard. S-a amuzat să-l smulgă din braţele Thérésiei Tallien, care se îngraşă.

Urmând un ritual cunoscut, camerista a pus pe o măsuţă două ceşti de cafea cu lapte şi chifle unse cu unt. Ouvrard mănâncă o chiflă, goleşte o ceaşcă de cafea cu lapte, se uită la ceas şi se ridică.

— Trebuie să plec. Mi-e teamă că-n astă-seară voi fi reţinut la Malmaison. Primul-consul l-a convocat pe Pérégaux. Va fi acolo şi Gaudin. Vom discuta despre finanţe.

— Pe mâine dimineaţă, deci, încheie Agnès uşurată.

Ouvrard pleacă. Agnès s-a obişnuit să se trezească, în fiecare dimineaţă, înainte de ora opt. Pe urmă, însă, timpul trece greu.

Nu se gândeşte decât rareori la Canada, la Rivière-du-Loup, la himerica sa moşie. Mai ales în serile când Ouvrard îi aminteşte că are drepturi asupra ei, când rămâne la cină şi urmează restul.

E ora unsprezece, când sună cineva la uşă. Jupâneasa se duce să deschidă şi revine în baie unde stăpâna sa tocmai îşi sfârşea toaleta, începută de multă vreme. Ce va face după-amiază? Celelalte fete au amanţi pe care-i iubesc sincer.

— A venit un domn voinic, spune subreta. Are o faţă ciudată brăzdată de o cicatrice. E foarte slab şi foarte bătrân.

— Florensac! Poftește-l în salon şi vino să mă ajuţi la îmbrăcat.

Îşi împrospătează machiajul, îşi alege o rochie, un parfum. Fără grabă. Va aştepta el. Ce vrea oare să-i spună?

Florensac stă în picioare lângă fereastră când Agnès intră cu un surâs încântător pe buze.

— Te-am făcut să aştepţi? Nu mă aşteptam însă la vizita dumitale.

Se uită atent la ea şi se linişteşte. Seamănă mai puţin cu Isabelle decât în amintirea lui. E prea machiată, prea gătită.

Îl invită să se aşeze.

— Nu te ştiam la Paris, îi spune ea din politeţe.

— Am venit fără voia mea. Primul-consul m-a aşezat cu sila într-un fotoliu al Consiliului de Stat. De data asta s-ar zice că nu mai scap!

Drept ca un i, cu gestul prompt – şi cu privirea care a impresionat-o la prima lor întâlnire. I-a părut rău că l-a văzut asemenea tuturor celorlalţi bărbaţi. Altfel, poate, ar fi trimis-o la închisoare? Ideea o face să surâdă, devenind astfel şi mai încântătoare.

Florensac o examinează cu atenţie. Din pricina lui Bourrienne e oare atât de periculoasă încât să-l preocupe pe primul-consul?

Sub înfățișarea de păpușă de lux – machiaj savant, efluvii de parfum, surâs afectat, gesturi studiate – descoperă când un mic animal de pradă, când o fată neliniștită. Oare acestea să fie atributele unui redutabil agent secret? Agnès e, însă, și fata lui Alain. La acest gând Florensac se simte vinovat, chiar foarte vinovat.

Agnès îi ghicește descumpănirea, nu-i înțelege motivul și se amuză. Dacă ar începe comedia de acum patru ani?

— La întoarcerea dintr-o misiune care m-a purtat prin străinătăți, îi spune Florensac, am primit vești de la Rivière-du-Loup. A trecut mult timp până au ajuns la mine. Ai aflat, fără îndoială, anul trecut, de moartea președintelui Washington? Informațiile, pe care le ceruse chiar el, mi-au fost trimise de familia sa. Numai printr-un noroc au ajuns până la mine. Piraţii englezi nu lasă să treacă niciun curier. Pe scurt, anul trecut totul era în ordine pe domeniul tău. Mama lui Atala îl păzește cât poate ea de bine. Ai veri la Montreal. Au intervenit de mai multe ori pe lângă guvernatorul englez pentru a evita confiscarea averii. Damagoya e fericită că a avut veşti de la fiul ei. A fost, de asemeni, fericită aflând că mai trăiește un moștenitor – mai bine spus o moștenitoare – a domeniului. Verii tăi Vaudreuil sunt de acord că va trebui neapărat să întreprinzi într-o zi această călătorie, dacă nu vrei să pierzi totul.

Rivière-du-Loup, Saint-Laurent, un mare domeniu bătut de vânturi: un miraj. Oftează:

— Ar fi cu putinţă?

— Poate chiar destul de curând, răspunde Florensac încrucișându-și interminabilele-i picioare. Se vorbește de negocieri între Franţa și Anglia. În orice caz, vei putea ajunge în Statele Unite prin Antile. Ar fi trebuit să insist mai demult pentru organizarea acestei călătorii.

Ezită, apoi adaugă:

— Fără îndoială că aș fi făcut-o, dacă n-ai fi ales… alt mod de viaţă.

Dacă nu e prea târziu? Dacă Barras, Ouvrard, chiar Fouché, n-ar fi decât un coșmar? Agnès murmură:

— Rivière-du-Loup!

— Damagoya te așteaptă, reia Florensac, și poate chiar vreun tânăr frumos alături de care îți vei duce viaţa. Vrei să mă ocup cu pregătirile de plecare?

Agnès lasă ochii în jos, fără să răspundă. Florensac se miră, privește în jur.

— Cum? Nu ai renunţa cu uşurinţă la toate astea?

Ea ridică ochii.

— Ba da, răspunde – după o clipă de tăcere – dacă nu-i cumva prea târziu.

Capitolul II
MIRAJUL „RIVIÈRE-DU-LOUP” (1802)

Încă de dimineaţă, primul-consul e furios. La Tuileries toată lumea tremură. De unde a primit veşti rele? I-a convocat pe Carnot, ministrul de război, şi pe Chaptal, ministrul de interne. Cei doi bărbaţi sunt introduşi împreună în marele cabinet de la parter.

Bonaparte îi dictează lui Bourrienne corespondenţa, iar acesta ia note cu febrilitate.

— Am aflat că Santo-Domingo s-a revoltat, strigă primul-consul, ridicând capul. Toussaint-Louverture se crede om de stat. Convenţia a avut ideea stupidă de a aboli sclavajul, la instigaţia prietenului tău, abatele Grégoire, şi iată unde am ajuns! Toussaint-Louverture ia puterea şi se proclamă preşedinte al Republicii! Parcă n-aş avea alte griji în afara acestor negri!

— Înseamnă, obiectează Carnot, că e totdeauna periculos să iei înapoi ceea ce ai dat.

Bonaparte dă din umeri.

— Ştii la fel de bine ca şi mine că atunci când nu sunt sclavi, negrii refuză să lucreze. De altminteri, guvernul american ne-a atras atenţia asupra acestei măsuri pe care o consideră inoportună. N-aş vrea să mă cert cu Statele Unite.

Face semn celor doi miniştri să se aşeze în faţa lui la masa mare, în colţul căreia stă Bourrienne.

— Ce aveţi de gând să faceţi? întreabă Chaptal.

— Nu ştiu încă pe cine anume voi trimite acolo, dar va avea instrucţiuni să nu se ducă de pomană, răspunde Bonaparte.

— Credeţi, insistă Carnot, că Toussaint-Louverture ar putea într-adevăr să mobilizeze trupe?

— Dispune de mica armată pe care a comandat-o împotriva englezilor. Coloniştii vor fi cu noi. Este unul din motivele pentru care restabilesc sclavajul. Cred că serviciile dumitale, Carnot, pot analiza situaţia militară, iar ale dumitale, Chaptal, situaţia politică. Am nevoie mâine de rapoartele voastre pentru a stabili amploarea contingentului pe care îl vom trimite acolo.

Le face semn că audienţa s-a sfârşit. Cei doi miniştri se retrag.

Se ridică, face câţiva paşi, apoi se opreşte în faţa lui Bourrienne.

— Spune-mi, Ludovic, e-adevărat că îl încornorezi pe cetăţeanul Ouvrard?

Bourrienne tresare, roşeşte, lasă să-i cadă pana care pătează o foaie de hârtie albă.

— Cine v-a spus? bâlbâie el. Fouché?

— Nu de la tine am să învăţ eu că n-am nevoie de Fouché şi de informaţiile sale date cu picătura. Fii liniştit, nu el s-a plâns de nefericirea prietenului său

Ouvrard. Asta nu înseamnă că tu nu eşti amantul Agnèsei de Vaudreuil, o aristocrată devenită femeie uşoară.

Bourrienne se ridică.

— Nu-i adevărat, domnule general. Dacă domnişoara de Vaudreuil ar fi vrut, aş fi smuls-o acestui zdrahon respingător, pe cât de vulgar pe atât de bogat, şi aş fi luat-o de nevastă.

— De nevastă! se înfurie Bonaparte. Atât ar mai fi lipsit, să te însori fără să-mi ceri părerea! Fosta amantă a lui Barras! Protejata lui Fouché! Ce v-a apucat pe toţi? Carolina îmi forţează mâna pentru a se căsători cu Murat, fiul unui hangiu, fost rândaş la grajduri. Iar despre Paulina, mai bine să nu mai vorbim. Şi tu, Bourrienne singurul meu prieten, visezi să te însori cu o stricată? Ei bine! Mută-ţi gândul!

Bourrienne lasă nasul în jos. Uşierul îl anunţă pe consilierul de stat, colonelul-conte de Florensac.

Bonaparte, sfârşind întrevederea cu Bourrienne, îl primeşte pe Ludovic. Prezenţa bătrânului gentilom iacobin îl mişcă întrucâtva. Trebuie să facă un efort asupra lui însuşi, ca să-şi aţâţe din nou mânia.

— Frumoase isprăvi aud! mormăie el. Fiul dumitale! În cine să mai ai încredere?

— Fiul meu? întreabă Florensac neliniştit. Ce-a făcut?

— Ce-a făcut? se înfurie Bonaparte. Dragul meu consilier de stat, a dezertat! Da, da, chiar aşa, a dezertat!... În sfârşit, a părăsit comandamentul fără permisiune.

— L-au găsit? E arestat? S-a justificat?

— Bineînţeles că l-au găsit, ripostează Bonaparte din ce în ce mai furios. La Paris, în braţele surorii mele. S-au iubit în lege cât am fost în Egipt. Am scos-o pe Paulina din pat. În mod cu totul excepţional, era singură. Închipuie-ţi, vrea să divorţeze! E nebună după bastardul dumitale.

— Nu putem numi asta o dezertare. Nu vreau să micşorez vina lui Atala în privinţa disciplinei, dar în Italia nu e stare de război, obiectează Florensac.

— Nici în privinţa moralei, desigur, îl întrerupe primul-consul.

— Vă ţin la dispoziţie demisia mea şi pe cea a fiului meu.

— Despre asta e vorba? urlă Bonaparte începând să străbată încăperea în toate direcţiile, cu mâinile la spate. Demisia! Voi aristocraţii n-aveţi decât acest cuvânt pe buze. Eu am altul: „A sluji".

— Îl puteţi degrada sau chiar destitui, propune Florensac.

— Să-l destitui, să-l destitui! Înţelepciunea îţi lipseşte cu desăvârşire.

Se opreşte în faţa lui Florensac, ridicând capul pentru a-i întâlni privirea.

— Trebuie să trimit o mică armată pentru a pacifica Santo-Domingo. S-au revoltat negrii. M-am gândit mai întâi la fiul dumitale, dar l-am ales pe Leclerc,

scumpul meu cumnat. Leclerc are autoritate, va reuşi. Asta îi va lua, însă, oarecare timp. Paulina va pleca împreună cu el, femeia trebuie să-şi urmeze soţul. Va trebui să suport scrâşniri din dinţi, lacrimi şi scandaluri. Sunt obişnuit. Dar, ia loc!

Îi arată lui Florensac un fotoliu şi se aşază şi el în fotoliul său la masa cea mare.

— Mama colonelului Atala de Florensac e încă în viaţă, mi se pare, nu-i aşa? Trăieşte la Quebec, pe un domeniu care aparţinea familiei dumitale cred?

— L-am salvat de englezi. Mama lui Atala l-a îngrijit.

— Ştiu. Anul trecut ai primit o scrisoare, în această problemă, care a atras atenţia serviciilor mele, datorită itinerariului parcurs.

Florensac plăteşte:

— Vreţi să spuneţi, domnule prim-consul, că dumneavoastră citiţi corespondenţa personală a cetăţenilor?

Bonaparte surâde amabil.

— Nu te înfuria. Acest lucru se mai întâmplă uneori. Fii convins că nu-l facem de bună-voie, dar suntem obligaţi să guvernăm bine.

— Domnule prim-consul, spune Florensac, vă remit din nou demisia mea.

— Iar eu, răspunde încetişor Bonaparte, domnule consilier de stat, ţi-o refuz. Să privim calm lucrurile. Te-ai întors din ultima călătorie în Canada în 1793. Iată, se împlinesc în curând opt ani de când fiul dumitale nu şi-a îmbrăţişat mama!

Priveşte o hârtie aşezată în faţa sa:

— Noi ştim că e sănătoasă şi doritoare să-l revadă la Quebec pe moştenitorul domeniului pe care-l conduce singură, ea, o biată femeie, de mai bine de douăzeci de ani.

— Într-adevăr, mormăie Florensac.

Îşi dă seama unde vrea să ajungă Bonaparte. I-a vorbit încă de anul trecut despre necesitatea de-a o îndepărta pe Agnès, deoarece Bourrienne o iubea sau, poate, devenise chiar amantul ei. Acum plănuieşte o dublă lovitură, urmărind s-o despartă şi pe Paulina de Atala.

— Văd că ai priceput, spuse Bonaparte. Adversarul nostru de moarte, Pitt, a fost răsturnat. Succesorul său, Adington, e mai înţelegător. La Londra au început tratativele de pace. Poporul englez s-a săturat de un război fără rezultate, mai ales după ce a fost abandonat de Austria şi Rusia. Nimic nu mă împiedică să-l trimit pe colonelul Florensac în misiune la Londra. Cu acelaşi prilej, ministrul poliţiei va găsi modalitatea de a o expedia pe Agnès de Vaudreuil în capitala britanică. Are cetăţenie canadiană, nu-i aşa? Deci va obţine cu uşurinţă un paşaport englez pentru a reintra în posesia pământurilor proprii. De la Londra, îi vom da fiului dumitale o misiune în

America. Evident că nu va avea drept unică însărcinare să o conducă pe tânăra Agnès până la proprietatea ei sau să-şi îmbrăţişeze mama, care îl aşteaptă. Va lua contact cu unii cetăţeni de origine franceză care joacă un rol în viaţa ţării. După ce-şi va îndeplini misiunea, se va întoarce, singur, pentru a primi stelele de general.

Adaugă, ironic:

— Nu ştii, desigur, că fiul dumitale se află la Paris. A descins la hotelul *Louvre*. Cel mai bun lucru ar fi să-l convingi să accepte misiunea, pe care ministrul de externe i-o va încredinţa chiar mâine. În felul acesta n-ar însemna că şi-a părăsit postul de la Milano, ci că a răspuns unei convocări a guvernului meu.

Copleşit încă o dată de acest bărbat scund şi extraordinar, Florensac pleacă.

— Nu trebuie să fii neliniştit în privinţa domnişoarei de Vaudreuil, încheie Bonaparte, am argumente serioase pentru a-l neutraliza pe canalia de Ouvrard.

La mai puţin de o oră după aceea, Paulina pătrunde val-vârtej la primul-consul care îi face semn lui Bourrienne să se îndepărteze.

Paulina se prăbuşeşte pe canapea.

— Sunt bolnavă, suspină. Foarte bolnavă! Vin de la doctorul meu, care m-a consultat. Crede că nu voi suporta călătoria.

Vestea pare să nu-l emoţioneze peste măsură pe Bonaparte.

— Expediţia va avea şi medici. Te vor îngriji.

— N-aş fi crezut niciodată, Napoleone, că îmi doreşti moartea, geme tânăra femeie. Leclerc este de părerea mea, nu se va întoarce de acolo decât cadavrul meu. Dar nici măcar leşul meu nu va fi adus, căci mă vor înmormânta acolo, dacă nu cumva mă vor arunca în mare în timpul traversării.

Izbucneşte în hohote de plâns. Lacrimi adevărate brăzdează stratul de pudră de pe obraji.

Bonaparte nu s-a clintit. Spune sec:

— Bărbatul tău va avea nevoie de tine la Santo-Domingo. Unui general îi trebuie o nevastă. Şi apoi, toată lumea ştie că acolo e o climă excelentă. Întreab-o pe Joséphine. Ea a fost crescută în Martinica, aproape în bătaia tunurilor. O să-ţi placă foarte mult. În fine, am nevoie ca tu personal să-mi scrii ce se întâmplă de fapt acolo. N-am încredere în rapoartele oficiale.

Paulina încetează să geamă şi-şi înalţă capul.

— Dacă pricep bine, îmi dai sarcina de a-mi spiona bărbatul?

— A spiona! Ce cuvânt urât, mormăie primul-consul. Am încredere în Leclerc, dar sunt o sumedenie de lucruri pe care el nu le va şti, iar tu le vei putea afla. Hai, ia-ţi medicamentele, fă-ţi bagajele. Plecarea s-a fixat peste trei

săptămâni. Nu mai avem timp de pierdut, trebuie să-i punem la punct pe acei netrebnici.

Se duce la ea, o sărută pe frunte, îi pune mâna pe umăr.

— Contez pe tine. Eşti o Bonaparte!

Ştie oare că Atala s-a grăbit să vină la Paris cu opt zile în urmă, numai pentru că aflase la Milano că primul-consul voia să-l însărcineze pe Leclerc cu o misiune în Antile?

Bonaparte se aşază pe canapea, lângă Paulina. O bate uşor cu palma peste obraji.

— Hai, hai! Tot ce fac e spre binele tău.

„Napoleone, se gândeşte ea, guvernează cu patru sau cinci poliţii, care se încrucişează şi se spionează reciproc. Ştie totul. Venirea lui Atala nu avea cum să-i scape. Acesta este motivul pentru care Napoleone îi impune să-l însoţească pe Leclerc în Antile. Elisa şi Carolina au dreptate. Fratele lor e un monstru. Să pleci la capătul lumii, în ţara şerpilor, a negrilor, a frigurilor… cu Leclerc.

Ieri, Atala, sărman nebun, i-a propus să fugă! Îi vorbea de Canada, de Saint-Laurent, de domeniul de la Rivière-du-Loup ca de un paradis terestru."

Visează o clipă, apoi oftează. Rivière-du-Loup este inaccesibil. Nu e decât un miraj, ca şi fericirea.

Tăcerea o surprinde pe Paulina, care îşi priveşte fratele. El îi surâde drăgăstos, îi ia mâna. Ea clatină din cap, învinsă.

*

Bricul părăseşte portul Rotterdam pe o mare liniştită. Curând, vasul e învăluit într-o ceaţă deasă. Comandantul se duce pe punte, lângă ofiţerul de cart. Trebuie să strige pentru a acoperi zgomotul goarnei de ceaţă, în care suflă un matelot.

— Dacă ceaţa nu se ridică până la coastă, nu vom găsi estuarul Tamisei.

— Nu ar fi mai bine să manevrăm, propune locotenentul, până când se risipeşte ceaţa, sau să ne întoarcem în Olanda?

— O navă engleză nu face niciodată cale întoarsă, ripostează comandantul. Ai uitat, *sir?* Am stârni hohotele de râs ale acestor mizerabili *frenchies* pe care îi transportăm în cabine.

— Aveţi dreptate, *sir*, răspunde locotenentul supraveghind cârmaciul care încearcă să păstreze o direcţie imaginară.

— Şi apoi, avem de executat ordine, continuă comandantul: să îmbarcăm călătorii la Rotterdam şi să-i transportăm cât mai repede la Londra.

— *Yes, sir*, răspunde locotenentul. Dar dacă îi trimitem la fund, nu vom fi felicitaţi.

Două ore mai târziu, ca prin minune, ceaţa se risipeşte, permiţând comandantului să constate că au deviat şi că vor trebui, de voie de nevoie, să aştepte zorile pentru a prinde fluxul.

Cu două zile înainte, Ouvrard fusese obligat s-o anunţe pe Agnès că primul-consul a obţinut de la guvernul englez (convorbirile de pace avansând) ca domnişoara Agnès de Vaudreuil să fie autorizată a-şi lua în stăpânire proprietatea tatălui ei aflată la Rivière-du-Loup, în provincia Quebec. Cum un vas urma să aducă la Rotterdam un trimis englez şi să ia la bord un ofiţer francez, lui Agnès nu i-ar fi fost greu să ajungă la Londra.

Jignită de resemnarea lui Ouvrard, Agnès s-a întâlnit cu Bourrienne, dar nici acesta n-a opus mai multă rezistenţă: *„Bonaparte a spus”, „Primul-consul a ordonat”.*

Agnès i-a pretins lui Ouvrard să vireze, în contul ei, la banca Angliei, o sumă în lire sterline, fapt care i-a îngăduit să constate că şi în timpul blocadei relaţiile bancare îşi urmează cursul, cu simpla deosebire că fac un mic ocol.

Peste două zile, un ofiţer s-a prezentat la Chaillot, aducând un paşaport pentru Anglia, atribuit *„domnişoarei Agnès de Vaudreuil, născută în Franţa, fiica lui Alain de Vaudreuil, proprietar în Canada”*.

Bourrienne a alăturat, întristat, documentului un scurt mesaj: peste cinci zile, la orele opt dimineaţa, o trăsură de serviciu se va prezenta la uşa ei pentru a o duce la Rotterdam de unde se va îmbarca pe o navă engleză.

Bourrienne nu manifestă nicio dorinţă de a o revedea, nici măcar pentru a-şi lua rămas bun.

A fost furioasă pe Bourrienne şi pe Ouvrard. Apoi a visat la Rivière-du-Loup, despre care tatăl ei îi vorbise cândva cu atâta pasiune. Exilul îi va da oare prilejul să-şi înceapă viaţa din nou, să uite de anii aceştia îngrozitori? Va redeveni ceea ce se spune pe paşaport: *„Agnès de Vaudreuil, fiica lui Alain de Vaudreuil, proprietar în Canada”*.

Nu ştia unde să-l găsească pe Fouché care, pierzându-şi portofoliul poliţiei, nu mai ocupa decât un modest post de senator.

N-a fost totuşi mirată văzându-l că îşi face apariţia în ultima dimineaţă, când ea se grăbea să-şi facă bagajele.

— N-aş fi vrut să te las să pleci fără să-mi iau rămas bun, spune el sărutându-i mâna.

— Îmi veţi dezvălui, poate, pricina acestui surghiun al meu pe care Ouvrard şi Bourrienne l-au acceptat cu atâta uşurinţă?

— Nici unul, nici celălalt nu sunt în măsură să se împotrivească primului-consul, răspunde calm Fouché. Ceea ce mă surprinde e graba lui Bonaparte.

Saint-Laurent mai este încă înghețat câtăva vreme. Nici vorbă nu poate fi să te apropii de Terra-Nova, decât peste câteva săptămâni. Or, cum pleci mâine, vei fi obligată să rămâi câtăva vreme la Londra.

Agnès îl poftește pe Fouché să stea, în mijlocul bagajelor.

— Sunt ciumată, știu, încheie ea.

— Te vei instala, îi explică Fouché, la hotelul *Albion*, pe Picadilly. E unul dintre cele mai bune. Probabil că vei sta acolo două luni, până când va pleca un vas spre Canada.

Și, cum ea încearcă să protesteze:

— Nu duce grija cheltuielilor, spune el luându-și portofelul și scoțând din el o hârtie. Iată o poliță pentru banca Angliei care îți va asigura șederea la Londra.

Agnès ia hârtia, o privește și exclamă:

— O mie de lire? Așteptați mult de la mine?

— Dacă rămâi la Quebec, da.

Se ridică luându-și rămas bun:

— De fapt, cred că îmi explic graba primului-consul, adaugă el. Nu pleci singură.

— Nu plec singură? strigă ea cu răsuflarea tăiată.

— Vărul dumitale Atala de Florensac, însărcinat cu o misiune diplomatică pe lângă guvernul englez, te va însoți până la Londra.

— Da?!

— Totul mă îndeamnă să cred că primul-consul va face în așa fel încât colonelul Florensac să ajungă în brațele mamei sale.

— Ce grijă emoționantă, într-adevăr! remarcă în ironie Agnès.

— Primul-consul nu face nimic fără motiv, spune Fouché. Raporturile dintre vărul dumitale și generăleasa Leclerc au devenit scandaloase. Aceasta pleacă împreună cu soțul ei la Santo-Domingo. Una din însușirile primului-consul e că merge întotdeauna până la capăt în ceea ce întreprinde. Nu e omul jumătăților de măsură.

Fouché a plecat. Cum se va comporta Atala, smuls de lângă iubita lui? Agnès și-a pus această întrebare mai întâi din curiozitate, apoi cu neliniște pe măsură ce ziua întâlnirii se apropia. A fost cam dezamăgită negăsindu-l în trăsura care a venit s-o ia la ora stabilită.

După o călătorie plicticoasă, Agnès a ajuns la Rotterdam unde brickul englezesc aștepta la chei. A supravegheat îmbarcarea bagajelor, apoi un ofițer englez a ajutat-o să se urce la bord, să-și ia în primire cabina. A auzit comenzile scurte ale manevrei de plecare, zgomotele provocate de ridicarea parâmelor și a ancorelor. Apoi, i s-a ciocănit în ușă. Un ofițer o anunța că masa e gata.

În sala de mese, comandantul navei flecărea cu Atala.

— Bună ziua, vere, spune Agnès. Hai să facem haz de necaz. Vrei?

Agnès surâde. El îi răspunde.

— Tatăl meu m-a însărcinat să încredinţez propriilor dumitale mâini moştenirea, dacă autorităţile britanice îmi îngăduie.

Când isprăviră masa, se despărţiră. Sunt deşteptaţi din somn dis-de-dimineaţă. Se întâlnesc din nou la *breakfast*: ceai, sandvişuri, şuncă, ouă prăjite, porridge. Mirosul corabiei amestecat cu cel al prăjelii o dezgustă pe Agnès, după o noapte de nesomn. Atala mănâncă cu poftă. Verişoara constată că nefericirea în dragoste nu-i cade greu la stomac.

După ce au trecut cu uşurinţă de poliţie şi vamă, o cabrioletă cu vizitiul la spate îi duce spre hotelul *Albion*.

Taciturnul însoţitor al lui Agnès nu i-a spus mai mult de douăzeci de cuvinte de când s-au întâlnit.

— Gazdele noastre sunt foarte amabile, spune ea. Ne instalează în acelaşi hotel.

— Mi se pare, răspunde el ghemuindu-se în fundul cabrioletei, că şederea noastră la Londra se va prelungi.

— Da, suspină Agnès. Erau grăbiţi să ne expedieze din Franţa.

Agnès încearcă să distingă prin *fog* trecătorii, ce-i par asemeni unor umbre.

— Englezii au construit un port, spune Atala, pe coasta atlantică a Canadei, la Halifax. Acolo ne-am îmbarcat, în 1793, eu şi tatăl meu. Vom găsi, poate, un vapor care merge până acolo. Călătoria de la Halifax la Saint-Laurent e lungă. Dar există drumuri practicabile care străbat pădurea. Ştii să călăreşti?

— Ştiam altădată, răspunde ea.

Chiar a doua zi Atala se prezintă la misiunea franceză care, condusă de Joseph Bonaparte, fratele mai mare al primului-consul, negociază tratatul de pace.

Imediat după ce s-a anunţat, Atala e întâmpinat de un tânăr înalt, blond şi entuziast.

— Cetăţeanul Bonaparte vă va primi. Mă prezint: Charles de la Bédoyère.

Luându-l de braţ pe Atala, îl conduce într-un mic birou unde se afla Joseph Bonaparte.

— Mi-aduceţi un răspuns de la fratele meu? îl întreabă acesta imediat.

— Da, spune Atala aşezându-se. Un mesaj verbal. Consulii sunt de acord cu cedarea Egiptului turcilor.

— Chiar aşa? se miră Joseph Bonaparte. Amorul propriu al lui Napoleone a avut negreşit de suferit din pricina asta.

— Trebuie să ţină seama de opinia generală, remarcă Atala. Franţa vrea pace şi aşteaptă ca generalul Bonaparte să i-o dea. Treptat, treptat, viaţa

redevine normală. Dar blocada și piraţii pun piedici în relaţiile noastre cu America și cu Antilele, atât de dragi primului-consul.

Joseph surâde.

— Bine! Asta va face ca negocierile să progreseze.

Apoi, adaugă:

— Cred că veţi locui aici în timpul ședерii la Londra? V-aș cere să nu vă înapoiaţi la Paris înainte de întrevederea pe care o vom avea cu lord Cornwallis.

— Londra nu e pentru mine decât o primă etapă, răspunde Atala. Sunt însărcinat cu o misiune în Canada, unde va trebui s-o conduc pe domnișoara de Vaudreuil.

Joseph înalță capul:

— Continuaţi, colonele. Comunicaţi-mi și celelalte răspunsuri ale Directoratului.

— Consulii refuză să evacueze Olanda, spune Atala. Cer ca Anglia să se retragă din Antile, unde a pătruns, și ca insula Malta să fie dată cavalerilor sfântului Ioan. Cât privește relaţiile comerciale dintre Anglia și Franța, consulii ar dori să nu se pomenească deloc despre ele în tratat.

— Veţi merge cu mine la lordul Cornwallis, insistă Joseph. Asta vă va obliga să vă amânaţi plecarea în Canada.

— În privința acestei călătorii, răspunde Atala, sunt purtătorul unei scrisori din partea ministrului Relaţiilor externe.

Ia de pe masă un pumnal care servește la tăiatul hârtiei, își descheie vestonul și sfâșie căptușeala. Scoate de acolo un plic pe care i-l întinde lui Joseph Bonaparte. Acesta citește scrisoarea, apoi urmează:

— Domnul de Talleyrand spune că trebuie făcut totul pentru ca dumneavoastră să o însoţiţi pe această domnișoară de Vaudreuil la Quebec. Aţi fost ales fiindcă mama dumneavoastră e canadiană și doriţi s-o revedeţi. Beneficiaţi, în acest scop, de o permisie de lungă durată. Să sperăm că cedarea Egiptului va fi pentru lordul Cornwallis un prilej de bună dispoziţie.

După ce au trecut trei zile fără ca Atala să-i dea vreun semn de viață, Agnès se interesează de el la portarul hotelului. Acesta îi spune că francezul a plecat, plătindu-i camera pentru o săptămână.

Deci Bonaparte s-a descotorosit de ea! Atala și-a îndeplinit misiunea și s-a reîntors în Franța. E singură la Londra, fără viza engleză pentru Canada.

A doua zi dimineața, o femeie de serviciu o anunță că un *gentleman* o așteaptă în salon.

Se privește în oglindă, gata să înfrunte pe cel mai rigid funcţionar englez. Găsește că e frumoasă și surâde.

Vizitatorul este un bărbat înalt, cu părul blond şi ochii albaştri. O contemplă pe Agnès coborând scara şi pare uimit.

— Méhée de la Touche, spune el înclinându-se, fost şef de serviciu la Ministerul relaţiilor externe.

Agnès intră înaintea lui în salon.

— Avem amândoi destule necazuri, spune el cu o voce plăcută, gravă.

Agnès simulează surpriza.

— Da, da, continuă el, prietenul nostru Fouché este în dizgraţie. Agenţii săi sunt lăsaţi în voia soartei, eu cel dintâi.

— Nu ştiu ce vreţi să spuneţi, răspunde Agnès. Sunt curioasă însă să ştiu cum aţi aflat adresa mea.

Vizitatorul scoate din buzunarul vestei o splendidă tabacheră de aur, aspiră o priză apoi scutură tutunul de pe capac.

— Oficial, explică el, am fugit din Franţa după evenimentele din septembrie. Figuram pe lista iacobinilor care urmau să fie deportaţi după cele întâmplate pe strada Saint-Nicaise. Mă aşteptam la Guyana sau Seychelles.

Cum Agnès face un gest de surpriză, se grăbeşte să adauge:

— Bineînţeles că nu era decât un mijloc de-a mă introduce printre republicanii exilaţi. Turbaţii noştri tot nu s-au potolit. Numai după asasinarea lui Bonaparte se va putea reconstitui un guvern revoluţionar.

— Nu înţeleg de ce îmi faceţi confidenţe, răspunde cu răceală Agnès.

— Pentru că Fouché mi-a spus că unele din relaţiile dumitale ne-ar putea fi utile.

Agnès îl suspectează pe acest spion flecar.

— Sunt o cetăţeană canadiană pe punctul de a mă întoarce în patrie şi nu mă interesează comploturile iacobine împotriva primului-consul, protestează ea.

Se ridică. Méhée o ia de braţ, silind-o să se aşeze.

— Crede-mă, rolul meu e să-l informez pe Fouché chiar dacă uită să-mi plătească stipendiul lunar sau chiar dacă provizoriu, dar numai provizoriu, nu e în măsură să o facă.

Agnès spera că, părăsind Franţa, să scape de îndeletnicirea nedemnă la care Fouché şi Barras au constrâns-o. Şi iat-o din nou în capcană.

— Jocul e subtil, continuă calm Méhée. Nu-ţi va lua decât câteva zile din preţiosul dumitale timp. După aceea Lord Hawkesbury, eminentul şef al Foreign-Office-ului, va fi încântat să-ţi dea viza pentru Canada. Nu-ţi pot ascunde că guvernul englez nu-i prea încântat să trimită francezi la Quebec, chiar dacă au avut cândva, acolo, proprietăţi.

Agnès face un mare efort pentru a întreba:

— Ce doreşti de la mine?

El se apleacă şi o bate uşor pe mână:

— Nu-i nevoie să-ţi spun că, deşi guvernul majestăţii sale tolerează aici prezenţa emigraţilor iacobini, simpatia sa se îndreaptă totuşi spre regele Franţei, Dumnezeu să-l aibă în pază! Conducătorul regaliştilor e un fost ministru al lui Ludovic al XVI-lea, Molleville. Or, unul din prietenii dumitale, deportat în Fructidor, a sosit de curând la Londra. A evadat din Guyana prin Statele Unite; este generalul Pichegru în persoană.

Agnès tresare.

— Îl cunoşti bine, nu-i aşa? continuă Méhée. Îţi voi spune unde să-l întâlneşti. Vei putea lesne să-i spui că m-am introdus la iacobini numai pentru a servi cauza regelui. Sunt gata să furnizez acestor domni toate informaţiile pe care le vor dori referitor la comitetul republican alcătuit: aici. De altfel, ofer informaţii şi englezilor. Aceşti turbaţi au proiecte mari: să organizeze o insurecţie în Bourgogne şi Franche-Comté, începând cu Besançon şi Dijon, oraşe rămase iacobine. Elveţia caută să scape de sub dominaţia franceză. „Prietenii" mei cred că ea va împiedeca eventuala trecere a armatei din Italia, chemată în ajutor. În acelaşi timp, regaliştii ar putea ridica sudul care le este favorabil. Mai întâi, se impune alungarea lui Bonaparte. După aceea vom vedea… Această înţelegere secretă pare surprinzătoare la prima vedere, dar politica urmează căi ciudate.

— Şi eşti sigur că te vei descurca? întreabă ea cu ironie. În definitiv, acţionezi pentru Fouché, nu?

— Te îndoieşti? se indignează el. Am legături la Foreign-Office. *Sir* Francis Drake este clientul meu. E şi secretar de stat. Va fi o bagatelă pentru mine să-ţi obţin viza.

Se ridică înclinându-se:

— Locuiesc la hotelul *Union*, pe *Parliament Street*. Poţi să-mi laşi acolo un mesaj. Trec după veşti de câteva ori pe zi. Voi alerga la primul apel şi-ţi voi spune cum poţi să-l întâlneşti pe Pichegru.

Méhée pleacă. Agnès nu mai are nicio îndoială: Atala a primit ordin să o aducă la Londra şi să o părăsească pentru ca ea să servească aici intrigilor lui Fouché. Un pion pe tabla de şah, cum îi plăcea lui să spună vorbind despre unii şi alţii.

*

Lord Cornwallis, secretar de Stat la Foreign-Office, este ţeapăn ca un băţ de lovit toba. Atala are impresia că nu-şi poate întoarce capul fără să-şi mişte şi corpul. Ieri, le-a făcut, lui Joseph Bonaparte şi lui, o primire cât se poate de rece. A luat note cu meticulozitate. Când Joseph Bonaparte a vorbit despre Egipt, abia dacă i-a tresărit un muşchi al feţei.

Astăzi are loc a doua vizită.

— Excelența sa lordul Hawkesbury dorește să vă primească personal, spune pompos Cornwallis, ridicându-se să-i întâmpine.

Doi lachei în livrele deschid ușa sfintei sfintelor. Lord Hawkesbury, mic, rotofei, roșu la față și agitat, este antiteza colaboratorului său.

— Sunt foarte onorat să fac cunoștință cu fratele primului-consul. Generalul Bonaparte este un mare strateg. Noi dorim să fie, totodată, și un mare om de stat.

Fără a-i lăsa lui Joseph timp să răspundă, le indică, întinzând ambele mâini, două fotolii. Cornwallis rămâne în picioare.

— Dacă se hotărăște să încheie pace cu noi, spune ministrul, vom avea în curând dovada. Guvernul majestății sale dorește liniștea, acum când țara dumneavoastră nu mai este pradă ororilor sângeroase ale revoluției. Primul nostru ministru, lordul Adington, a fost interesat de propunerile verbale pe care ați binevoit să le faceți bunului meu prieten Cornwallis. Le-am putea materializa printr-un înscris, *scripta manent*. Sunt de părere ca fiecare dintre părți să redacteze câte un proiect de tratat pe bazele pe care ni le-am propus reciproc. Proiectul francez va fi supus guvernului majestății sale, proiectul englez – consulilor. După aceea, nu ne rămâne decât să ne întâlnim pentru *digest*.

Își freacă mâinile cu putere.

— Vedeți că totul e simplu când oamenii au bunăvoință.

Face cu ochiul.

— Pentru a v-o dovedi în ceea ce mă privește, am să vă rog să-i amintiți primului-consul că la Londra se află și regaliști și iacobini. Toți aceștia conspiră împotriva lui. Majestatea sa nu le poate interzice accesul pe teritoriul Marii Britanii fără a se sustrage celor mai elementare legi ale ospitalității. Dar avem un agent francez binevoitor care, în schimbul unui oarecare număr de guinee, ne ține la curent cu ceea ce se petrece în tabăra acestor diavoli de iacobini. De ieri se pare că omul acesta s-a introdus și în mediile regaliste. Fiți convinși că, dacă semnăm tratatul, vom ține la curent guvernul dumneavoastră cu tot ce ar putea să-l amenințe.

— Nu-mi voi permite, spune Joseph Bonaparte, să întreb pe excelența voastră, care este numele acestui informator cu multe fețe.

— Nu mă întrebați, răspunde cu veselie lord Hawkesbury, aș fi dezolat să vă refuz.

— Bine! dacă excelența voastră e de acord, voi pleca mâine în Franța, pentru a-mi încunoștința fratele asupra stadiului negocierilor noastre, conchide Joseph Bonaparte.

— Sper, cetăţene Bonaparte, răspunde ministrul, că veţi avea vânt bun pentru această călătorie.

Joseph Bonaparte se ridică.

— Cer iertare excelenţei voastre, intervine Atala, ieri am remis domnului secretar de stat o cerere importantă.

— Oh! exclamă lord Hawkesbury cu un surâs larg, privindu-l pe Atala. Dumneata eşti canadianul francez care vrea să viziteze pământurile strămoşilor? Canadian francez sau huron?

— Şi una şi alta, excelenţă, răspunde Atala impasibil.

Lordul Hawkesbury nu-şi poate stăpâni o grimasă.

— Şi una şi alta, adică nici una, nici alta? Tânăra persoană pentru care solicitaţi viza este şi ea metisă?

Atala strânge din dinţi. Ştie cum îi tratează englezii pe indieni.

— Nu, reuşeşte el să răspundă după o pauză. Vara mea Agnès de Vaudreuil aparţine unei vechi familii din Canada franceză.

— Vreţi să spuneţi din Quebec? îl întrerupe sec Cornwallis. Îmi permit să vă amintesc că nu mai există Canada franceză.

— Ştiu, îl întrerupe ministrul, că cei din familia de Vaudreuil sunt canadieni. Desigur, această tânără s-a rătăcit în Franţa în momentul revoluţiei şi ar dori să revină la noi?

— Da, răspunde Atala. Cere naţionalitatea canadiană pe care o avea şi tatăl ei.

— Nu există naţionalitate canadiană, protestează Cornwallis. Canadienii sunt englezi. Trebuie să jure credinţă Coroanei.

— Colonelul de Florensac, intervine Joseph Bonaparte, a obţinut de la ministrul de război francez permisiunea de a o conduce pe vara sa de Vaudreuil până la Saint-Laurent. Aş adăuga că mama acestui ofiţer francez trăieşte pe domeniul de la Rivière-du-Loup. Primul-consul a considerat că este o ocazie prielnică pentru colonel de a-şi îmbrăţişa mama.

— Recunosc în cele auzite inima mare a lui Napoleon Bonaparte, exclamă Hawkesbury, cordial. Ei bine! Vom acorda cu plăcere vizele atât tânărului colonel cât şi compatrioatei *noastre* Agnès de Vaudreuil. Secretarul de stat al Imperiului, sir Francis Drake a şi fost informat. Veţi putea lua, domnule colonel, legătura cu el.

Îşi înclină bustul dolofan, în timp ce Cornwallis deschide uşa.

*

Agnès şi-a dat repede seama de zădărnicia demersurilor sale. A fost primită de către funcţionari dar, când şi-a spus numele, au luat cu toţii un aer înţepat, opunându-i refuz curtenitor şi categoric.

— Canada nu mai este deschisă francezilor care au plecat, au declarat ei.

Agnès nu vede altă soluţie decât aceea de a se duce la hotel *Union* şi de a lăsa acolo un mesaj pentru Méhée.

Peste două ore acesta soseşte la hotel *Albion*.

— Începusem să disper, spune el. Mi-era teamă că ai renunţat la Canada. Fără îndoială că ai făcut, între timp, câteva demersuri zadarnice?

O urmează în salon unde Agnès nu îl invită să se aşeze. El îi întinde o foaie de hârtie.

— Iată adresă generalului Pichegru. Spune-i că ai venit la Londra în speranţa de a trece Atlanticul şi de a revedea Canada strămoşilor dumitale. Îi vei vorbi apoi de mine. Îi vei spune că m-ai întâlnit din întâmplare, că sunt un regalist convins, că socotesc pierdută cauza iacobinilor, că pot să-i aduc mari servicii domnului de Molleville. După ce-mi va acorda o întâlnire, vei avea viza dorită.

Peste o oră, o cabrioletă o duce la adresa furnizată de Méhée.

O menajeră englezoaică deschide uşa.

— Aş putea vorbi cu generalul Pichegru? întreabă Agnès. Vin din Franţa.

Menajera se dă la o parte, pentru a o lăsa să intre într-un vestibul strâmt.

— Îi spui că îl caută domnişoara Agnès de Vaudreuil.

Menajera dispare, apoi revine şi o conduce pe Agnès într-un mic birou.

Cu toate că nu are decât patruzeci de ani, Pichegru pare aproape un moşneag. Faţa îi e gălbejită şi brăzdată, ochii – injectaţi. Face un efort să se ridice şi să vină în faţa ei.

— Aşadar, aţi reuşit să scăpaţi!

O conduce spre o canapea, o invită să se aşeze, ia loc lângă ea…

— Eu am trecut prin încercări grele de la ultima noastră întâlnire, spune el. Mai sunt totuşi dimineţi când găsesc puterea de-a mă bucura: ticălosul de Barras este şi el în exil.

Va avea oare forţa să-l mintă pe acest om dezorientat care o priveşte cu amabilitate?

— Fii liniştită, nu-ţi voi povesti evadarea mea din Guyana, continuă el, cu un surâs trist. Iancheii mi-au propus să rămân în America. Am crezut că nu am dreptul. Aici suntem, vai! într-o situaţie delicată. Ştim că numai întoarcerea Bourbonilor poate aduce pacea în Europa, dar interesele Franţei nu sunt şi cele ale Angliei. Or, noi nu suntem trădători. Dacă englezii ne ajută să-l aducem pe Ludovic al XVIII-lea pe tronul Franţei, asta nu trebuie să prejudicieze patriei noastre. Înţelegi, copila mea?

Agnès ascultă vag.

— Trebuie să-l alungăm pe uzurpatorul Bonaparte, altfel nu vom avea pace, continuă el cu vocea sa monotonă. Din război în război, din coaliţie în

coaliție, vom ajunge la nimicirea Franței. Nu există altă speranță decât întronarea Bourbonilor. Să nu crezi, copila mea, că am cea mai mică ambiție personală. Sunt un om sfârșit. Am văzut prea multe și am suferit prea mult. Am evadat de la ocnă.

Lui Agnès îi este milă de acest om total descumpănit.

— Da, am luat contact cu prințul de Condé, pentru ca francezii să nu se mai lupte între ei la frontiere, așa cum s-au masacrat între ei în interior. Cum să ne îndoim că Bonaparte va duce Franța, care e îndrăgostită de el, în prăpastie.

Ia mâna lui Agnès între mâinile sale.

— Copila mea, nu-i așa că gândești la fel de vreme ce ești dintre ai noștri?

— Suntem singuri? întreabă ea încet. Nimeni nu poate auzi ce vă voi spune?

El o privește mirat.

— Locuiesc cu o bătrână menajeră englezoaică. De fapt, cum ai căpătat adresa mea?

— Ascultați-mă fără să mă întrerupeți, spune ea cu glas stins. Din motive a căror lămurire ne-ar lua prea mult timp, doresc să ajung în Canada. Ministrul Fouché a organizat călătoria mea la Londra ca și cum ar fi mutat un pion. Aici, unul din agenții săi, un anume Méhée, mi-a propus un târg. Dacă vă pun în contact cu el, voi obține viza.

Pe chipul lui Pichegru se citește uimirea.

— Méhée? Fostul secretar al lui Danton? exclamă el. Speram că Bonaparte l-a trimis să mă înlocuiască în Guyana când i-a „epurat" pe iacobini.

— E aici. Datorită lui Fouché, trece drept un republican emigrat.

— Trebuie să-ți mărturisesc că Londra găzduiește specimene ciudate de francezi, exclamă trist Pichegru.

— El mi-a dat adresa dumneavoastră, continuă Agnès. Vrea să vă convingă că ar putea să vă dea informații despre iacobinii de la Londra, care pregătesc și ei o lovitură de stat. Nu mă îndoiesc că o va face.

— Crezi că este și în slujba Angliei? întreabă Pichegru.

— Probabil! E însă cu siguranță omul lui Fouché. Chiar dacă nu mai e ministru, Bonaparte nu a încetat să se folosească de el și de agenții săi. Acum, faceți cum vreți. Dacă îl primiți pe Méhée, veți ști despre ce este vorba.

Se ridică ușurată.

— Mulțumesc, spune Pichegru. Cred că Molleville va fi de acord cu primirea lui Méhée. Vom fi foarte precauți cu el, iar dumneata vei primi viza.

O conduce. Agnès se simte ușoară, aproape veselă.

Când ajunge la hotel, Atala o așteaptă, așezat pe un scaun. Uimită, se oprește în pragul salonului. El se ridică și se îndreaptă spre ea.

— Totul este în ordine, spune vesel Atala. Peste trei zile pleacă un vas spre Halifax. Am venit să-ți cer pașaportul pentru a i se pune o viză.

Capitolul III
ÎNTOARCEREA LA IZVOARE (1803)

Agnès ar vrea să știe dacă Atala consideră această călătorie drept o pedeapsă sau dacă este încântat să-și revadă mama. Ar vrea de asemeni să știe dacă mai este încă nefericit atunci când se gândește la Paulina. De câte ori îi pune însă vreo întrebare despre Damagoya, despre copilărie, despre primul lui ponei, despre prima dragoste, el întoarce capul și nu răspunde. Totuși, într-o zi, a povestit:

— E acolo o preerie mare care coboară până la fluviu. Tatăl meu voia să păstreze grădinile în stil franţuzesc aşa cum le desenase unul din strămoşii tăi.

Altădată i-a vorbit despre „o cabană veche ce-a rezistat timpului".

— Acolo, a spus el, s-a ascuns tata împreună cu mătuşa ta când îl căutau englezii.

Dacă încearcă să-l întrebe despre Isabelle, se ridică şi pleacă. Asta deoarece îşi reaminteşte de coşmarul copilăriei, de sosirea lui Panaouamesko, în scopul de a-l răpi sau poate de a-l ucide. Se vede pe sine trântit la pământ, legat fedeleş, apoi pe cei doi bărbaţi înfruntându-se în preerie, pe Isabelle întinsă în iarbă şi cu o pată mare de sânge pe piept, pe Damagoya desfăcându-i legăturile şi strângându-l tare în braţe. Avea aproape nouă ani. Era fericit că tatăl său se întorsese din război. Se plimba călare pe întinsul domeniului. Apoi Isabelle a murit, şi Ludovic a plecat din nou. Au trecut douăzeci şi cinci de ani de-atunci.

Primăvara, oceanul nu este prea furios, vânturile nu sunt prea înverşunate. La bord, se află şi ofiţeri englezi care se întorc la posturile lor. Sunt uscăţivi şi poartă mustăţi. Unii dintre ei şi-au luat nevestele şi copiii, care se joacă pe punte când marea e calmă. Sunt şi câţiva funcţionari roşcovani la faţă şi vorbăreţi. Căpitanul este un ins vânjos, cu o cicatrice pe obraz. A făcut războiul şi nu-i poate suferi pe francezi. Îl priveşte cu un oarecare dispreţ pe Atala, ofiţer francez şi metis pe deasupra. De la escala din Irlanda nu le-a mai adresat niciun cuvânt.

De când a început să bată vântul şi marea a devenit agitată, Agnès a rămas în pat, în cabina pe care o împarte cu trei englezoaice, invidioase pe lenjeria ei şi pe timpul pe care îl consacră toaletei.

Într-o dimineaţă, în timp ce pasagerii îşi iau micul dejun, căpitanul intră în sufragerie şi spune:

— *Ladies and gentlemen*, călătoria dumneavoastră se încheie. Ca de obicei, am fost puţin zgâlţâiţi când ne apropiam de coasta americană. Sper că nu aţi

suportat prea greu această noapte agitată. Într-o oră, profitând de flux, vom intra în portul Halifax.

Formalităţile vamale se prelungesc. La vederea paşaportului lui Atala, un vameş cheamă un ofiţer care, odată sosit, clatină din cap.

— Ofiţerii francezi sunt rari în Canada, spune el înapoindu-i paşaportul.

În portul Halifax, se află un hotel rudimentar, din lemn. Călătorii îşi petrec noaptea aici, în dormitoare comune. Poştalioanele, care au sosit pline de călători pentru Europa, vor pleca mâine spre Montreal, străbătând statul american Maine.

Atala cumpără doi cai cărora li se pun şei şi potcoave cu crampoane.

De când a pus piciorul pe pământul canadian e alt om. A început să i se dezlege limba, i se întâmplă chiar să surâdă. Încălecând, spune:

— Drumul va fi lung, dar pădurarii sunt ospitalieri cu călătorii. Mulţi dintre ei îi simpatizează pe francezi. Vom face popas la Mancton. Stareţul era bun prieten cu unchiul tău Patrice, „viteazul vitejilor", devenit legendar printre francezii din Canada.

Mancton este o insuliţă în mijlocul pădurilor, un sătuc de tăietori de lemne în preajma unei mănăstiri.

Rămân peste noapte într-un han din apropierea schitului. De dimineaţă, vine să-i vadă stareţul care îi sfătuieşte să mai întârzie puţin înainte de a înfrunta munţii Appalache încă înzăpeziţi.

— Muntele e înceţoşat în primăvara asta. Aşteptaţi să se-nsorească. Altminteri, sunteţi ameninţaţi să vă rătăciţi.

Atala, ţinând seama de sfaturile abatelui, se hotărăşte să pândească prima rază de soare.

E cea dintâi zi pe care o petrec între patru ochi de când au plecat din Franţa.

În mica odaie de zi a hotelului, cu mobile rustice, Atala rămâne mult timp lângă fereastră privind căderea ploii.

Din când în când vine să se aşeze lângă foc şi priveşte atent jocul flăcărilor ce se reflectă pe faţa lui impasibilă.

În cele din urmă Agnès nu mai rezistă.

— Orice alt băiat în locul tău şi-ar fi încercat norocul, spune ironizându-l.

El pare surprins.

— Ar fi trebuit să-ţi fac curte? Să-mi încerc norocul, cum spui, ca să-ţi ofer plăcerea de a-ţi bate joc de mine?

— Nu te crezi deloc în stare să placi?

— Îmi închipuiam, răspunde el, că, renunţând la viaţa uşoară a Parisului, la intrigile în care ai fost amestecată, te vei schimba. Dacă nu, la ce bun ai făcut o asemenea călătorie?

— Am visat mereu la Rivière-du-Loup, despre care tata îmi vorbise atâta, mărturisește ea. Mă săturasem să fiu în primejdie, atunci când nu eram inutilă, mă săturasem să fiu în slujba unor bărbați pe care nu-i iubeam și a unor interese străine de mine. Dar nu m-aș fi hotărât desigur niciodată dacă n-aș fi fost silită s-o fac.

— Tata nu mi-a ascuns, spune Atala după o tăcere, că primul-consul a fost cel care a hotărât să primesc însărcinarea să te conduc la Quebec.

— Se gândește la tot, oftează ea. Nu lasă nimic la voia întâmplării. Iubita ta – la Santo-Domingo, tu – pe malul fluviului Saint-Laurent. A făcut și mai mult: ți-a pus la dispoziție o femeie care trece drept atrăgătoare și despre care bănuiește că ar servi interesele lui Barras sau pe cele ale lui Fouché. Cine ar crede că nu îți sunt amantă?

— Tu? se miră el. Ești moștenitoarea domeniului Saint-Roch de la Rivière-du-Loup. Eu nu sunt decât copilul natural al unui colonel francez și al unei băștinașe. Când vei descăleca, maică-mea îți va spune stăpână și îți va săruta mâna.

— Tu ești omul marilor iubiri: după Isabelle de Florensac, Paulina Bonaparte. Mărturisesc că generăleasa Leclerc e fermecătoare. Parc-o văd în ziua când v-ați întâlnit în cabinetul lui Barras. S-ar părea că eu n-am fost pentru tine decât o ultimă soluție…

Atala se ridică, se îndreaptă spre fereastră, dă la o parte perdeaua.

— Ploaia a încetat. Se zărește luna în spatele unui strat subțire de nori care se duc. Totul ne încredințează că vom putea pleca mâine dimineață.

— Ce păcat că ești însurat, suspină Agnès apropiindu-se de el. De la prima noastră întâlnire…

— La Balul de la doamna Tallien?

— Ia te uită! Îți amintești!… Te-ai fi îndrăgostit de mine. Am fi hotărât o nouă alianță Vaudreuil-Florensac. Am fi întemeiat o familie pe pământul strămoșilor noștri comuni francezi și băștinași.

Atala nu răspunde; Agnès se îndreaptă spre cămin și se așază pe un taburet.

— Sunt un soț rău, spune el. Nevastă-mea nu vrea să mă mai vadă. Acest exil la care tata m-a condamnat nu are numai scopul de a mă îndepărta de Paulina, ci și de Florensac. S-a mizat pe faptul că nu mă voi mai întoarce.

— Avem ceva comun, observă Agnès, amândoi ne-am irosit viețile.

Atala izbucnește în râs. Agnès tresare. Râsul lui e neplăcut, icnit. Poate așa râd băștinașii?

— Îmi închipui, continuă el, efectul pe care l-ar fi produs la Quebec căsătoria noastră. Marile familii din Canada! Fratele bunicului tău, călugărul și sora bunicii tale, maica stareță, au judecat-o foarte aspru pe mătușa Isabelle

pentru că m-a crescut pe mine, un bastard. Mai târziu, când tata a venit să mă caute, m-a putut recunoaşte drept fiul lui fiindcă în Franţa avusese loc revoluţia. Aici însă nu! Pregăteşte-te să ajungi sub domnia lui Ludovic al XV-lea. O Vaudreuil căsătorindu-se cu fiul unei băştinaşe? Întreaga aristocraţie din Quebec ţi-ar închide uşa. Aristocraţia din Quebec a întors timpul înapoi. Am spus Ludovic al XV-lea dar de fapt ei au rămas la Regele Soare!

Agnès nu-şi poate găsi somnul. Patul e incomod, salteaua tare. Dar în primul rând se gândeşte la ceea ce i-a spus Atala despre acest univers în care va pătrunde ca o intrusă.

Ar trebui să-l deteste pe Atala. Tocmai el să facă morală altora! El care şi-a înşelat nevasta, şi-a părăsit copilul pentru o destrăbălată despre care toată lumea ştie că înainte fusese amanta lui Frêron şi a multor altora? Ce contează, de altfel, părerea lui Atala?

Se întreabă cât timp va rămâne el la Rivière-du-Loup. Va sta câteva zile, poate câteva săptămâni, lângă maică-sa, bătrâna îngrijitoare huronă. S-ar putea oare ca Damagoya să fie împodobită cu pene?

Peste zi, când au fost împreună, ar fi vrut ca el s-o cuprindă în braţe. Îi privea gura. Dorea ca Atala s-o sărute. A fost geloasă, prosteşte, pe Paulina Bonaparte. Dar abia acum, când lumina dimineţii pătrunde prin obloane, simte o tulburare necunoscută. Nu încape nicio îndoială: este îndrăgostită de acest nerod.

*

Încă de la primele serpentine ale urcuşului au fost nevoiţi să descalece şi să ia caii de căpăstru.

Agnès merge ca un automat, alunecând mereu în zăpada care se topeşte. Din când în când, cade din pricina plăcilor de gheaţă. Atala o ajută să se ridice, îi dă curaj, scoate din buzunar o sticlă de whisky şi o sileşte să bea o duşcă. În cele din urmă o urcă din nou în şa şi mână cei doi cai până-n vârf.

Coborârea e periculoasă. Cu nările fumegând, caii se poticnesc la fiecare pas, vădit osteniţi.

E aproape noapte când ajung în valea care se lărgeşte brusc: acum în faţa lor se-ntind câmpii cât vezi cu ochii. Atala pare surprins, neliniştit.

— Aproape totul e nedesţelenit sau lăsat în paragină, mormăie el. Nu înţeleg nimic!

Agnès abia se mai ţine în şa prinzându-se de oblânc.

— Vom merge la pas, hotărăşte Atala. Ai putea să cazi dacă am grăbi pasul. Curaj! Ne apropiem.

Trebuie să descalece adesea pentru a recunoaşte drumul. Când în sfârşit apare luna dinspre Laurentides, decorul îi devine familiar. Regăseşte micile

pădurici, boschetele de arbori desfrunziți. Recunoaște, la o răscruce, drumul spre Saint-Roch. Dincolo de colina următoare se va ivi casa.

Un zgomot surd îl face să se întoarcă. Agnès a alunecat de pe cal, învinsă de oboseală și de frig. Atala o ia în brațe și o duce. Cât e de ușoară! Capul i se clatină la fiecare pas, nările-i sunt reci, buzele vinete, sub ochii închiși are cearcăne mari. Atala trebuie să se oprească, să o așeze pe pământ, să-i frece fața cu zăpada care acoperă, ici-colo, iarba abia răsărită. Ea își revine, tremură:

— Unde suntem? întreabă.

Atala o ia din nou în brațe și își continuă drumul, urmat de cai.

— Ajungem îndată.

Se oprește. La dreapta se află într-adevăr marea preerie, gardul de mărăcini care mărginește parcul. Bariera e ridicată, dar parcă ar fi roasă de cari. O rază de lună luminează acoperișul hambarului din față și casa în dreapta. Niciun lătrat nu le vestește sosirea.

Atala îl revede pe tatăl său sărind de pe cal, dând frâul unui servitor băștinaș, urcând cele cinci trepte dintr-o suflare. Pe-atunci, Atala alerga spre el cât putea de iute și i se arunca în brațe.

Aici s-a petrecut drama. Aude vocea aspră a lui Panaouamesko, strigând:

— Un copil în care se amestecă sângele lui și-al meu nu merită să trăiască.

Indianul acela înfricoșător pregătindu-se să țintească. Cele două gloanțe pornind în același timp. Indianul căzând la pământ și în aceeași clipă, din mijlocul preeriei, țipătul Isabellei care se prăbușea lovită de moarte.

Demult, în adolescență, visa adesea această zi și, de fiecare dată, se trezea brusc, urlând de frică.

Acolo, la capătul parcului, se înalță cedrul cel mare la rădăcina căruia este îngropată Isabelle.

Încet, Atala o lasă jos pe Agnès, sprijinind-o ca să poată sta în picioare. Fata se clatină. El îi arată casa mare de lemn, cu un etaj, care se conturează în lumina lunii.

— Saint-Roch, rostește el.

Apoi strigă:

— Hei! Nu e nimeni? Hei! Mă auziți?

O așază pe Agnès pe o treaptă; bate cu pumnul în ușa de lemn.

— Hei! Mă auziți? Deschideți!

Lovește violent cu umărul în ușă. Ușa e însă trainică. Va încerca să intre străbătând terasa, dar, iată, zărește o lumină slabă prin obloanele de la primul etaj. Se aud zgomote de pași, apoi de după ușă, o voce tremurătoare:

— Cine sunteți? Ce doriți? Vedeți-vă de drum!

— Deschide, strigă Atala. Sunt Atala de Florensac, fiul fostului vostru stăpân şi v-o aduc pe noua voastră stăpână: domnişoara de Vaudreuil.

Din nou linişte, apoi aceeaşi voce tremurătoare:

— Cine sunteţi? Repetaţi!

— Sunt Atala de Florensac, fiul fostului vostru stăpân, fiul lui Damagoya.

Uşa se întredeschide lăsând să apară vârful unei carabine.

— Daţi-vă înapoi ca să văd în lumina lunii dacă sunteţi cu adevărat cine spuneţi.

Atala face un salt îndărăt, ieşind din umbră. Uşa se deschide. Apare un bătrân care ţine în mână o lumânare.

Atala se grăbeşte s-o ajute pe Agnès să se ridice. O susţine ca să urce treptele. Bătrânul le-a făcut loc să intre. Sfeşnicul îi tremură în mâini; Atala îl recunoaşte.

— Eşti Martin, fiul lui moş Mathieu, nu-i aşa? Unde e mama?

Cum Agnès nu se mai poate ţine pe picioare, Atala o ia din nou în braţe şi, ducând-o spre camera de zi, porunceşte:

— Aprinde repede focul! Domnişoara e amorţită de frig şi e la capătul puterilor.

O aşază pe Agnès pe un divan. Şemineul mare e gol.

— Mă duc să caut lemne, spune bătrânul.

Atala îl apucă de reverele hainei pe care omul şi-a pus-o în grabă peste cămaşa de noapte.

— Ce-i cu mama, strigă, n-a trezit-o zgomotul?

Bătrânul holbează ochii.

— Nu ştiţi, domnule? bâiguie el întorcându-şi capul.

Atala înţelege. Privirea sa trece de la Agnès, care zace pe divan, la bătrânul speriat.

— Demult? întreabă.

— S-au împlinit doi ani, domnule. Sărmana, se perpelea la gândul că moare fără veşti de la dumneavoastră. Odihneşte sub cedrul cel mare, alături de stăpâna noastră.

Atala va pleca mâine, aşa cum a făcut, acum douăzeci de ani, Alain, tatăl acestei fete. Nici el, Atala, nu e altceva decât un străin aici.

— Vom aprinde focul ca domnişoara să-şi revină, porunceşte el. Să pui apă la fiert ca să-i pregătim un grog. Să încingi nişte vase ca să-i încălzeşti patul.

O priveşte pe Agnès care a deschis ochii, dar respiră cu greutate. Bătrânul se depărtează, iar Atala îl urmează. Amândoi coboară la stiva de lemne. Curând, în şemineu arde un foc mare. Apoi cel doi bărbaţi se grăbesc să aprindă maşina de gătit din bucătărie. Bătrânul scoate din fundul unui dulap o sticlă de rom.

— Cine se ocupă de moşie? întreabă Atala.

— Verii stăpânei dumneavoastră vin uneori. Fermele a trebuit să le cedăm una câte una arendaşilor.

Adaugă dând din cap:

— Domeniul! Domeniul!

— Trăieşti singur la Saint-Roch?

— Nu, răspunde bătrânul. Locuiesc aici şi fiica mea cu bărbatul ei. Toţi trei facem ce putem.

Apa clocoteşte în oală. Bătrânul ia oala, un ulcior cu rom şi, urmat de Atala, le duce în camera de zi unde căldura focului a înviorat-o pe Agnès. Atala amestecă apa clocotită şi romul într-un vas pe care i-l întinde fetei. Ea soarbe un gât, tuşeşte.

— Trebuie să bei până la ultima picătură, porunceşte el. Îţi vom pregăti apoi un pat cu multe învelitori, dacă mai sunt.

Bătrânul canadian face un semn afirmativ:

— Oh! Cât despre cuverturi…

Atala se aşază lângă ea pe divan.

— N-aş vrea să plec lăsându-te bolnavă.

Ea se ridică, Atala îi întinde vasul pe care fata îl goleşte până la fund.

— Să pleci? şopteşte.

— Martin îţi va face patul şi îl va încălzi în timp ce eu voi adăposti caii. Le e frig şi lor.

Pleacă. Într-un colţ al marii încăperi un orologiu bate încet. Atala se îndreaptă spre preerie. Sub cedru se află două morminte: mormintele celor două mame ale sale. Îngenunche. Pojghiţa de gheaţă trosneşte.

— Pământul ăsta e blestemat, murmură. Blestemat! Blestemat! Am revenit numai ca să vă fac o ultimă vizită.

*

— Am scris vărului tău Ambroise, spune Atala, aşezându-se la căpătâiul ei, şi l-am rugat să vină cât mai iute să-ţi prezinte conturile. Ce s-a întâmplat aici, după moartea mamei, e de neînţeles. Au lăsat ca totul să se ducă pe apa sâmbetei, în loc să angajeze un administrator.

Agnès surâde. De opt zile, de când au sosit la Rivière-du-Loup, Catherine, o ţărancă voinică, a îngrijit-o cum a putut mai bine. În fiecare zi, Agnès merge de la pat la un fotoliu lângă fereastră, de unde priveşte aleea mare mărginită de pomi, altădată tăiaţi în stil franţuzesc, acum năpădiţi de bălării. Acolo, la capăt, se ghiceşte fluviul şi, când timpul e senin, în depărtare se profilează piscurile încă acoperite de zăpadă: munţii Laurentides.

Atala vizitează zilnic pământul şi vine să-i dea raportul. Ea îl ascultă distrată. Paradisul de la Rivière-du-Loup nu e decât o casă veche de lemn, şubredă şi umedă, înconjurată de terenuri pline de mărăcini şi bălării. Dar Agnès e fericită ca o fetiţă, ca şi cum cei opt ani care au trecut de la moartea tatălui ei s-au şters în sfârşit.

— Conturile! E obligat să-ţi prezinte conturile! se înfurie Atala. Ţi-au vândut bunurile! Te-au jecmănit!

Pleacă. Ea se ridică, se priveşte în oglinda toaletei, clatină din cap găsindu-se slabă şi palidă, deloc seducătoare. N-are alte haine decât acest costum de călărie, uzat, rupt, şi cămaşa de in pe care i-a împrumutat-o ţăranca. Rochiile i-au rămas la Halifax. I s-a promis că bagajele vor sosi mai târziu. Ea însă ar dori să fie frumoasă astăzi.

Deschide mecanic un dulap. Înăuntru e agăţată o rochie, decolorată, prăfuită. Agnès o examinează. Bine periată, ar merge. O cheamă pe Catherine care vine în fugă: o faţă mare, roşcovană şi blândă, ochi miraţi.

— Ajută-mă să îmbrac rochia asta.

Catherine se agită.

— E o rochie a stăpânei noastre Isabelle, mătuşa dumneavoastră, spune ea admirativ. În rochia asta îi veţi semăna şi mai mult. Când a murit eram tare mică, dar mi-o amintesc foarte bine. Semăna leit cu dumneavoastră.

Complice, cele două femei se zoresc la treabă, apoi Agnès se străduieşte să dea oarecare viaţă părului ei.

Când Atala se întoarce, o găseşte aşezată în fotoliu. Se opreşte în prag uimit.

— Într-adevăr îi semeni, spune el. În amintirea copiilor mici feţele sunt neclare.

O ia de mână.

— Vino!

O duce cu el. Culoarul e rece. Agnès tremură. Atala deschide o uşă, intră într-o cameră. Pe perele, într-o ramă ovală e agăţat un portret.

— Eu sunt! strigă Agnès uluită.

— Ea e, răspunde cu gravitate Atala. Te afli în camera tatălui meu.

Portretul umple acea încăpere cu pereţi goi, având drept mobilă un pat şi două scaune.

Agnès rămâne nemişcată, neputând să-şi ia ochii de la portret. Apoi se aruncă în braţele lui Atala, îşi lipeşte obrazul de umărul lui şi izbucneşte în plâns.

— Dacă ai şti cât de rea am fost cu tatăl tău, îngaimă ea.

Apoi, cu glas scăzut, cu gura lângă urechea lui Atala, adaugă:

— Dacă ai vrea, am rămâne aici, tu şi cu mine. Va veni ziua când vei înceta să o iubeşti pe cealaltă. Poate că atunci vei izbuti să mă iubeşti?

Atala vrea să se desprindă, dar ea îl reține.

— De la moartea tatălui meu, îngaimă ea (aveam paisprezece ani) sunt singură, lipsită de dragoste, lipsită de prietenie: o epavă.

— Vino, îi spune blând Atala, ducând-o spre ușă.

O sprijină pe trepte, până în camera de zi, până la divanul din prima seară, pe care se prăbușește. El se așază alături.

Lacrimile umplu ochii mari ai lui Agnès, apoi îi curg încet pe obraji.

— Nu-i așa că ți-e milă de mine?

Caută cu disperare o batistă. El îi oferă. Agnès are înfățișarea unei puștoaice pedepsite. Și totuși e o șireată, o intrigantă, amanta lui Barras, spioana lui Fouché. Ea a fost cea care și-a denunțat prietenii regaliști în Fructidor. E cu putință ca și acum să joace teatru?

— O să mergem la Quebec imediat ce-ți va fi mai bine, îi spune pentru a schimba vorba. Vom cere verilor tăi conturile. Îți datorează bani mulți. Vom cumpăra vite, vom angaja personal. Vom încerca să găsim un administrator capabil și cinstit. Tata nu mi-ar ierta dacă nu te-aș ajuta să-ți refaci domeniul. Dar trebuie să te însănătoșești mai repede, se apropie timpul semănatului.

— Nu te vei îmbarca la Quebec, de îndată ce Saint-Laurent va fi navigabil? întreabă ea cu voce stinsă.

— O să ne grăbim, îi răspunde. Trec vase până la începutul lui octombrie.

Fața lui Agnès se luminează.

— Desigur, voi face tot ce-mi stă în puteri ca toate să fie gata înainte, adaugă el repede.

Intră Catherine.

— Cina e aproape gata. Trebuie să o servesc pe domnișoara în cameră? Sau domnișoara va cina împreună cu domnul colonel în sufragerie?

Se străduiește să vorbească la persoana a treia, cum a auzit-o, altădată, pe maică-sa.

— Dacă ne vei face un foc bun, spune Atala, cred că domnișoara va putea să cineze cu mine.

O ajută să se ridice.

— Vremea se răcește, observă Catherine. Vântul bate dinspre apus. Mâine va fi frumos.

*

Așteaptă de câteva clipe în marele salon de la Tuileries. Ușa de la cabinetul primului-consul se deschide și apare Talleyrand.

— Generalul vă așteaptă, spune el retrăgându-se pentru a-i lăsa pe delegați să intre.

Bonaparte stă în picioare la biroul său plasat între două ferestre care dau spre grădina Tuileries.

— Intraţi, domnilor, şi luaţi loc.

Uşierii se grăbesc să aşeze fotoliile. Deputaţii Consiliului de Stat, ai Senatului, ai Tribunalului şi ai Corpului legislativ se aşază. Bonaparte face la fel.

— Domnilor, înţeleg neliniştea dumneavoastră. Am luptat cincisprezece ani. Pacea ne-ar fi necesară. De asta am şi consimţit să închei tratatul de la Amiens. Din păcate, niciuna din condiţiile acestui tratat n-a fost îndeplinită de inamicii noştri. Englezii n-au părăsit Malta, n-au început nici măcar cele mai mici preparative. Or, după Gibraltar, Malta este drumul spre Orient. Anglia vrea război. Acum câteva zile, lordul Whitworth şi-a cerut vizele. Noi am făcut totul pentru a împiedeca această criză. Am cerut chiar ca Malta să fie remisă unei puteri neutre! Nu ne rămâne decât o soluţie: debarcarea!

Privirea lui Bonaparte se opreşte pe rând asupra fiecăruia dintre bărbaţii aşezaţi în faţa sa. Reia:

— Guvernul englez îşi închipuie că Franţa nu are niciun mijloc de a-şi apăra drepturile. Se înşală.

După o tăcere de gheaţă, Florensac se ridică.

— Există primejdia ca acest război să dezlănţuie un conflict general pe continent.

— Nu am a mă teme decât de Austria, ripostează prompt Bonaparte. Crede-mă, domnule de Florensac, că accept cu groază războiul. Dacă, însă, suntem siliţi, îl vom duce cu cinste până la capăt. Iată ce vă rog să precizaţi alegătorilor voştri. Dacă va trebui să redevin general comandant, să ştiţi că nu voi lăsa nimic la voia întâmplării.

Se ridică. Toţi fac acelaşi lucru. Ocoleşte biroul, strânge mâna delegaţilor. Ajungând în faţa lui Florensac, înalţă capul şi ia o atitudine semeaţă.

— Mereu drept ca un i, domnule conte, şi la fel de încăpăţânat! Am auzit că eşti împotriva consulatului meu pe viaţă. Cu toate astea sunt încântat că te revăd.

Întinde mâna pe care Florensac i-o strânge.

— Fiindcă este bine, îi răspunde acesta, ca un conducător să depindă de poporul său şi nu de bunul său plac. Pentru asta am făcut Revoluţia.

Parlamentarii lasă ochii în jos, temându-se de o izbucnire, dar Bonaparte îşi aşază mâinile, una peste alta, la spate.

— Fiul dumitale nu s-a întors încă din misiunea în Canada? îl întreabă.

Ludovic dă din cap în semn de negaţie. Primul-consul îşi ciupeşte nările, apoi spune:

— Vine o clipă în care un concediu nelimitat se transformă în dezertare.

Florensac nu clipește.

— N-a putut totuși să se însoare cu frumoasa pe care i-am încredințat-o. E însurat cu nepoata dumitale.

Bonaparte scoate tabachera din buzunar, trage o priză, închide cutia cu un pocnet scurt, își scutură praful de pe veston.

— Păcat! exclamă el. E un soldat bun. Mi-e teamă că englezii nu ni-l vor înapoia.

Face stânga împrejur, revine la birou și spune:

— Domnilor, nu vă mai reţin.

Parlamentarii părăsesc cabinetul, când vocea primului-consul se aude din nou:

— Domnule de Florensac! Încă o clipă, te rog.

Ludovic se oprește, se întoarce, revine. Bonaparte îl invită să ia loc pe unul dintre fotolii și se așază lângă el, în timp ce ușa se închide în urma deputaților.

— Chiar crezi că vreau să devin împărat? întreabă el privindu-l pe Florensac drept în ochi.

— Într-adevăr, zvonul circulă pe străzi și chiar pe culoare. Se spune că e ridicol să purtați același titlu cu Cambacérès și Lebrun când de fapt hotărâți de unul singur.

Bonaparte face un gest evaziv.

— Ce contează titlurile! Ceea ce contează este Franța. Pitt a revenit la putere.

Se ridică, Florensac îl imită.

— Pentru a duce război cu Anglia am nevoie de toți bunii francezi, spune Bonaparte. Adică am nevoie și de dumneata.

Oftează însoțindu-l pe Florensac spre ușă.

— Nu am făcut Revoluția ca să-l înlocuim pe rege cu un împărat, spune calm Florensac. Gândiți-vă că ocupați un loc de seama în istoria Franței. De când sunteți la putere, ați făcut mult pentru țară. Și țara o știe. Aveți grijă ca dragostea ei să nu vă amețească.

Nemulțumit, Bonaparte se răsucește pe călcâie. Florensac iese închizând ușa în urma lui.

Capitolul IV
ADIO PĂMÂNTULUI FĂGĂDUINŢEI (1803)

Atala a descoperit într-o magazie o caleaşcă veche la care a înhămat doi cai; o călătorie până la Quebec i se pare primejdioasă pentru Agnès. Martin îi va conduce. Au întâlnire cu notarul şi cu o delegaţie a familiei Vaudreuil.

E primăvara somptuoasă şi timpurie a Quebec-ului. Ierburile cresc stufoase, arborii sunt în floare. Natura se grăbeşte să renască, nu are nicio clipă de pierdut.

Lăsând-o pe Agnès la hotel, Atala pleacă să-l caute pe notar. E un om gras, cu trei rânduri de bărbie, cu favoriţi cărunţi. Îi face o primire de gheaţă musafirului. Nici Atala nu e mai puţin rece.

— Cunosc foarte bine, spune el, hotarele domeniului pe care l-a apărat tata. Va trebui să i se dea socoteală domnişoarei Vaudreuil de fiecare bucată de pământ.

Notarul e indignat.

— Tatăl meu era notarul familiei Vaudreuil. În vremea primei tinereţi l-am cunoscut pe domnul conte Philibert. Un mare senior! Nu stă în intenţia clienţilor mei să-i spolieze succesorii. Cât a trăit mama dumneavoastră, a apărat moşia, era o femeie destoinică. Dar vai! de atunci! Rivière-du-Loup e atât de departe. Dacă tânăra care vă însoţeşte e fiica lui Alain de Vaudreuil, deci unica moştenitoare a averii bunicului său, îi vom da socoteală ban cu ban.

Întorcându-se la hotel, Atala observă patru soldaţi englezi, îmbrăcaţi în roşu, care stau în faţa uşii. De îndată ce a intrat în hol, un ofiţer, care stătea jos, lângă scară, ţeapăn ca un par, se ridică şi vine spre el. Ţine un baston de cauciuc în mâna dreaptă. E roşcovan şi are maxilarul inferior foarte proeminent. Schiţează un vag salut militar. Vorbeşte parcă fără a-şi descleşta dinţii.

— Colonelul viconte de Florensac? întreabă el examinându-l pe Atala.

Apoi strâmbă din nas.

— Sunteţi indian, *sir?* întreabă în continuare. După numele pe care îl purtaţi, nu s-ar zice.

Atala face un pas înapoi, cu pumnii strânşi.

— Sunt colonel în armata franceză, *sir*.

— Aşa afirmă paşaportul pe care l-aţi dat portarului şi aşa se explică vizita mea, *sir*. Guvernatorul consideră că este foarte regretabil ca un ofiţer francez să se plimbe în voie prin Canada.

— Dar paşaportul meu este în perfectă regulă! protestează Atala.

— Fără îndoială! Fără îndoială! răspunde englezul. Dar v-a fost eliberat înainte de intrarea noastră în război. Am însărcinarea de-a vă supraveghea.

O lovitură de baston peste cizme subliniază cele spuse.

— Urmați-mă, *sir*, încheie el.

Atala obține permisiunea de a-i scrie un bilet lui Agnès. Verii săi vor veni mâine la notar și-i vor aduce conturile; îi dorește mult curaj și noroc. Închizând plicul, îi spune ofițerului:

— La ordinele dumneavoastră, *sir!*

— Ca ofițer superior și aristocrat, cu toate că sunteți în serviciul Republicii, guvernatorul vă va găzdui în palatul său, îi declară acesta. Are intenția să vă trimită în Anglia cu primul vas. Un vapor pleacă mâine spre Liverpool. Sperăm să găsim o cabină disponibilă.

Merg pe jos, încadrați de soldați. Pe măsură ce se apropie de fortăreață, ofițerul pare să se umanizeze.

— Vă înțeleg supărarea, spune el. Să fii prizonier fără să te fi luptat nu e deloc măgulitor pentru un ofițer al lui Bonaparte. E un ghinion blestemat că ați intrat în gura lupului venind la Quebec.

Atala se întreabă dacă guvernatorul nu are vreo legătură cu verii Vaudreuil. În cele din urmă curiozitatea îl readuce în fața ofițerului care îi pune lui Atala întrebarea ce-i stătea pe buze:

— Sunteți originar din Canada?

— Tatăl meu, răspunde calm Atala, a venit aici pentru a se lupta cu englezii! S-a remarcat în bătălia de la Quebec, la câțiva pași de aici. Apoi s-a luptat împreună cu Washington pentru independența Statelor Unite. Totuși, pământul acesta pe care îl voi părăsi pentru totdeauna este al huronilor, cei mai îndepărtați strămoși ai mei.

După o noapte petrecută în fortăreață, Atala este condus în port.

Curând, o goeletă cu trei catarge înalță marea pânză, marele gabier și vela foc.

Pe dunetă, alături de ofițerul secund, un pilot canadian se instalează lângă omul de la cârmă. Pe punte, pilotul, dirijează manevra, suflând în fluier. Lanțurile ancorelor se răsucesc scârțâind.

În clipa când un marinar dă să ridice scândura care leagă nava de chei, o femeie cu răsuflarea tăiată sare pe punte. Marinarul înjură, cheamă pilotul în ajutor. Comandantul Maxwell coboară în goană scara de bord. E un om înalt și slab, cu pielea tăbăcită de soare, cu ochi de culoare deschisă, un marinar renumit pentru că a scăpat cu bine din nenumărate furtuni.

O privește pe tânăra femeie despletită și încântătoare.

John Maxwell se bucură de o reputație strașnică în marina engleză: nu poate lăsa să treacă nicio slujnică prin fața lui fără să-i ridice fusta. În fiecare port, dacă e nevoie de el, se știe prea bine unde poate fi găsit. Tocmai de aceea

este înmărmurit de frumuseţea lui Agnès. Îşi duce politicos mâna la caschetă într-un salut clasic şi spune cu un puternic accent scoţian:

— *Excuse me, lady. You must go away, we are just starting.*[9]

Înalţă capul spre dunetă pentru a-i face semn matelotului să întârzie o clipă lovitura de bară după care vasul va începe să lunece spre mijlocul râului.

— Salvaţi-mă! Salvaţi-mă! se roagă Agnès. Mă urmăresc! Vor să mă omoare. Trebuie să fug cu orice preţ. E bărbatul-meu. Vrea să mă asasineze pentru a-mi lua averea. A trimis ucigaşi până şi în camera mea. Am reuşit să fug pe fereastră. Lăsaţi-mă să ajung în Anglia!

— *It is impossible*[10], răspunde comandantul.

S-a dat, însă, înapoi cu un pas. Agnès profită pentru a se apropia de el.

— Dacă nu mă primiţi, mă condamnaţi la moarte, strigă ea. Mă lăsaţi pradă asasinilor. Ascundeţi-mă! Ascundeţi-mă!

Fără a aştepta răspunsul lui Maxwell, se repede spre scară.

Pilotul se apropie de căpitan.

— Să o scoatem afară cu forţa? întreabă el.

Agnès a dispărut. Comandantul ridică uşor din umeri.

— Pe legea mea, nu! răspunde. Pare într-adevăr înspăimântată.

— Dar, obiectează pilotul privind spre chei, nu mi se pare că e urmărită. Nu văd pe nimeni.

— *Well*,[11] spune căpitanul cu ochii la scara pe care a dispărut tânăra femeie, o vom debarca puţin mai departe.

Apoi strigă către dunetă:

— La drum! Trebuie să fim la dispoziţia femeilor frumoase.

Pilotul face o strâmbătură care vrea să fie un surâs, în timp ce locotenentul comandă manevra pentru ieşirea vasului din bazinul Saint-Louis şi angajarea lui în apele fluviului.

— Facem escală la Sydney. Poate tânăra doamnă doreşte să viziteze Noua Scoţie? spune comandantul.

Îşi înfundă mâinile în buzunarele hainei de pânză groasă în vreme ce pilotul îşi strigă ordinele echipajului căţărat pe catarge.

— Marea pânză! Brigantina!

Locotenentul strigă în pâlnie:

— Gata de virare!

---

[9] Scuzaţi-mă, doamnă. Trebuie să plecaţi înapoi, tocmai porneam (engl.).

[10] Cu neputinţă (engl.).

[11] Bine (engl.).

Tăind apele repezi ale fluviului Saint-Laurent, vasul atinge uşor insula Orléans, trece pe lângă Montmorency, unde s-a hotărât, cu patruzeci şi trei de ani în urmă, soarta Canadei.

Comandantul Maxwell, sprinten, se duce pe dunetă, lângă primul locotenent. Vaporul merge în zigzag, în limitele îngăduite de pilotul atent. Pânzele încep să se umfle. Vasul alunecă fără efort.

Locotenentul O'Leary, calm, face cu ochiul.

— Aţi îmbarcat provizii de ultimă oră, domnule! constată el.

Maxwell îşi încruntă sprâncenele, apoi se hotărăşte sa surâdă.

— Totul este în ordine, adaugă O'Leary. Ar trebui să o liniştiţi pe această nefericită, să-i oferiţi un pahar de whisky.

De la îmbarcare, Atala este închis într-o cabină de pe punte, la pupa vasului. O santinelă veghează la uşa lui. Cabina este mobilată simplu, cu un pat, o masă şi un scaun pe care Atala se cocoaţă ca să privească prin hublou pământul canadian, rămas în urmă.

Peste câteva ore, uşa cabinei se deschide şi comandantul Maxwell apare în prag.

După salutul milităresc, se descoperă şi intră:

— Iată-mă, pentru câteva zile, gazda dumitale, colonele, spune el, făcându-i semn lui Atala să se aşeze pe pat, el însuşi aşezându-se pe scaun. Amândoi, şi dumneata şi eu, suntem ofiţeri. Nu suntem, nici dumneata, nici eu, răspunzători de ce se întâmplă. Nu am declarat eu război Franţei şi nici dumneata Angliei. *Well!* Vom părăsi în curând coasta americană. Nu va fi nevoie nici măcar să-ţi cer cuvântul de ofiţer pentru a-ţi da oarecare libertate la bord. Dacă, totuşi, n-ai întârzia să mi-l dai, mi-aş îngădui să te las să te plimbi chiar din acest moment pe puntea *boat*[12]-ului meu.

— Îţi mulţumesc, domnule comandant, răspunde Atala. Dar prefer să stau închis cât încă se mai vede malul. Risc să cedez ispitei.

La auzul acestor cuvinte, John Maxwell se înseninează.

— Mă bucură răspunsul dumitale. Aş fi răspuns la fel într-o asemenea situaţie.

Se ridică.

— Deci, adaugă el, până când nu vom depăşi Terra-Nova, voi lăsa o santinelă în faţa uşii dumitale încuiate.

Este pe punctul de a ieşi, dar se întoarce:

— *Well!* era să uit că sunt însărcinat cu un comision pentru dumneata. Avem la bord o pasageră care pare-se te cunoaşte. Mi-a povestit o întâmplare destul de puţin plauzibilă. Dar această persoană este prea drăguţă ca să n-o

[12] Barcă (engl.).

cred. S-a refugiat la bord exact în momentul când noi ridicam ancora. M-a rugat să o duc în Anglia spunând că la sosire va avea posibilitatea să-şi plătească voiajul. După cum ştii, sau poate nu ştii, vasul meu este destinat să hrănească insularii, dar trebuie să transporte şi câţiva călători, puţini la număr, de altfel: un pastor, două neveste de ofiţeri chemate în Anglia de afaceri familiale, un bancher şi trei sau patru persoane cu profesii nedeterminate. După noi, un vas de război trebuie să ducă în patrie două regimente, fiindcă încep ostilităţile. Se crede că Bonaparte al vostru va încerca o debarcare pe coasta engleză. *Damned!*[13] E în stare!

— Dumneata zici că eu o cunosc pe această doamnă? se miră Atala.

— Susţine că sunteţi originari din aceeaşi regiune. A şi precizat: Rivière-du-Loup.

Atala îşi ascunde cu greu mirarea. Agnès e la bord!

— În curând vom trece prin faţa acestui ţinut, iar doamna de Vaudreuil a avut un gând frumos în ce te priveşte. Mi-a cerut să-ţi îngădui să ieşi pe punte ca să priveşti pentru ultima oară râul şi poate chiar casa copilăriei dumitale.

Pleacă fără să aştepte răspunsul lui Atala. Cheia se răsuceşte în broască.

Căpitanul Maxwell n-a întârziat să se lase subjugat de Agnès. E drept că nu era greu deloc. De aceea a instalat-o într-o cabină care rămăsese liberă. Şi nici vorbă nu mai e s-o debarce la Sydney. A rugat o pasageră, nevasta unui ofiţer, să împrumute nişte lenjerie de corp şi o rochie unei canadiene nefericite care a fugit spre a scăpa de un asasinat.

Tocmai se servise cina, când comandantul se apleacă spre Agnès, aşezată la stânga sa, şi îi spune:

— Nu suntem prea departe de Rivière-du-Loup!

Amurgeşte. Soarele coboară la orizont pe fluviul atât de lat încât Jacques Cartier[14] l-a confundat cu un braţ al mării.

Agnès se ridică urmată de comandant. Acesta cere scuze oaspeţilor că îi va lipsi o clipă de tovărăşia sa.

Vântul, care s-a stârnit, umflă pânzele vasului. Când ajunge pe punte, Agnès respiră anevoie, se împleticeşte; Maxwell profită pentru a o prinde de talie. Pe urmă, se îndreaptă amândoi spre cabina lui Atala. Santinela prezintă arma. Maxwell bate la uşă, o deschide şi îl cheamă pe Atala, care iese. Agnès surâde, întinzându-i mâna.

---

[13] Blestematul (engl.).

[14] Navigator francez (1491–1557). Pornit din ordinul lui Francisc I să descopere o trecere spre Asia prin lumea nouă, pune stăpânire pe nordul continentului american (Canada), numindu-l Noua Franţă.

— Bună ziua, colonele. Am aflat de prezența dumitale la bordul acestui vas, al cărui comandant mi-a oferit cu generozitate ospitalitatea. Ți-a spus că am fugit de asasinii puși de soțul meu să mă urmărească?

Privirile li se încrucișează. Agnès surâde din nou. Se întoarce, arătând cu degetul spre mal:

— Rivière-du-Loup, spune ea.

Într-adevăr, Atala zărește în depărtare marea peluză care coboară în pantă lină spre fluviu și chiar casa. Curba vâlcelei nu permite să se ghicească cedrul cel înalt, la rădăcina căruia odihnesc mama lui și Isabelle. Privește tăcut, încordat. Apoi, ca și cum n-ar mai putea îndura, intră în cabină. Comandantul răsucește cheia în broască. Agnès a rămas sprijinită de bastingaj. Privește cum Rivière-du-Loup se pierde încet în ceața care se ridică pe fluviu.

La notar, verii i-au făcut o primire bună. S-au îndoioșat de execuția lui Alain, deplângându-l că n-a înțeles mai devreme încotro merge republica. N-a luptat el oare în război pentru a instaura republica și în Statele Unite? De ce nu s-a întors pe urmă la Rivière-du-Loup? Nu se mai simțea deloc canadian? Ei, cei din familia Vaudreuil, sunt canadieni. În timpul acestei convorbiri Agnès a avut impresia, că picioarele lor sunt rădăcini înfipte în pământ. Erau șase: patru bărbați și două femei cu fața aspră. Examinau fără indulgență această flacără zglobie ivită din Franța, emanație a Directoratului pervertit.

Purtătorul lor de cuvânt se numea Donatien. Era un om cu părul cărunt, tuns perie. Spunea:

— Biata mea copilă, evident că va trebui să înveți totul despre pământul strămoșilor tăi! Ne-am gândit să angajăm un administrator la Rivière-du-Loup, dar trebuie să găsim pe cineva sigur și priceput. Nu este un lucru imposibil, mai ales dacă vei locui pe domeniu ca să poți supraveghea totul.

Donatien i-a vorbit de bani. Notarul îi plasase și i-ar trebui timp ca să-i recupereze. Ar fi necesar să întreprindă lucrări importante pentru a reface moșia. Dar nimic nu e pierdut, dimpotrivă. În fiecare an Anglia cere tot mai multe produse ale pământului canadian, mai ales grâu.

După aceea, Agnès s-a întors la hotel. În ajun, primise aproape ca pe o eliberare vestea capturării lui Atala. Era poate mai bine să rămână singură, ca născută din nou, la Rivière-du-Loup, fără niciun martor al Agnèsei de altădată.

Apoi, după această întrevedere familială, a lăsat totul baltă. Portarul, un irlandez vorbăreț, i-a spus că goeleta *Queen Elisabeth* va ridica ancora și-l va transporta pe ofițerul francez în Anglia.

A alergat spre port, fără să se gândească.

Comandantul zăvorește ușa cabinei lui Atala, o ia pe Agnès de braț, ducând-o cu el.

— Cina se va răci, îi spune el.

*

De îndată ce goeleta s-a îndepărtat de portul Sydney, John Maxwell a şi venit să-l elibereze pe Atala.

— Până când vom ajunge aproape de coasta Irlandei, dumneata nu mai eşti prizonierul, ci oaspetele meu.

Atala o revede pe Agnès abia seara, în sufragerie. Stă la stânga comandantului cochetând cu el, indiferentă la expresiile indignate ale doamnelor puritane. Maxwell e fermecat.

După-masă, călătorii se împart în grupuri mici pentru a juca unii whist, alţii şah sau tric-trac. Comandantul se grăbeşte s-o ducă pe Agnès în sala hărţilor pentru a verifica poziţia.

Atala iese pe punte. Contemplă îndelung oceanul şi stelele. De ce a renunţat Agnès la moştenire? Nu poate crede că din cauza lui. Şi totuşi!

Abia în a treia zi, Agnès vine lângă el pe teuga din faţă. Fără fard, cu părul strâns într-un şal, oferindu-şi faţa vântului şi soarelui, e mai frumoasă ca oricând.

— Bună ziua, îi spune. Captivitatea asta nu e din cale-afară de neplăcută, nu?

Atala o întreabă ce s-a întâmplat la Quebec şi de ce a plecat.

— Totul îmi este ostil acolo. Dacă mi-ai fi văzut familia, ai fi înţeles. Şi apoi, ce s-ar fi ales de mine acolo, fără tine?

Întoarce capul, bosumflată.

— Le voi scrie de la Londra, continuă ea, să lichideze în condiţii cât mai avantajoase proprietatea. Totul aparţine unui trecut în care nu-mi găsesc locul.

— Ce ai de gând să faci?

— Sunt singură pe lume de foarte multă vreme. Voi fi în continuare.

Comandantul Maxwell apare pe dunetă. Atala îl zăreşte.

— Sunt sigur că ne priveşte cu binoclul, observă el.

Ea râde fără veselie.

— E gelos ca un tigru.

— Are dreptul?

— Bineînţeles că nu! Să ştii, dragul meu, că bărbaţii nu mai sunt aceiaşi după ce le-ai cedat. Iată de ce îl ţin în nesiguranţă. Dar, bineînţeles, va trebui să-mi plătesc călătoria!

Un val o face să se prindă de balustradă. Atala vrea să-i vină într-ajutor. Agnès se fereşte.

— Nu te apropia prea mult. Ar fi în stare să te închidă din nou în celula ta. Iar eu am alte proiecte. Am faţă de tine o datorie pe care vreau să mi-o plătesc.

— Nici să nu te gândeşti, răspunde el cu asprime.

— Ba mă gândesc! Din cauza mea eşti prizonierul englezilor în loc să fii proclamat general, pe câmpul de luptă, chiar de către Bonaparte!

Se îndepărtează, dar un nou val o face să se clatine. Atala se repede să o susţină. Ea izbucneşte în râs.

— Ce-ar spune doamna general Leclerc dacă te-ar vedea? zeflemiseşte ea ferindu-se.

Agnès pleacă. Atala simte că o detestă.

*

Comandantul Maxwell se ridică dintr-un salt, de parcă l-ar fi pişcat o viespe.

— Înţeleg totul, strigă el. Ţi-ai bătut joc de mine, chiar din prima zi!

E roşu de mânie. Agnès, întinsă pe pat, îi surâde.

— John! Linişteşte-te!

El răcneşte:

— Totul e clar! Florensac e amantul tău. Ai venit după el ca să-l ajuţi să evadeze şi n-ai reuşit. Ai pus gheara pe mine!

— John, observă Agnès întinzându-se leneş, nu vorbeşti ca un *gentleman*.

Cu pumnii strânşi, o înfruntă, scos din fire:

— Nu sunt un *gentleman*. Sunt un comandant de vas. Am în sarcină un prizonier de război pe care trebuie să-l predau autorităţilor militare când ajung la Liverpool. Eşti un fel de Iudith, de Dalila. Ai contat pe faptul că voi merge până acolo încât să-mi sacrific onoarea.

Agnès vine spre el, dar e respinsă atât de violent încât cade pe pat. Are lacrimi în ochi.

— John, vreau să fiu sinceră cu tine fiindcă eşti un bărbat loial. Colonelul Florensac nu este amantul meu, ţi-o jur. Îi datorez însă mult. M-a însoţit până la Quebec ca să-mi predea domeniul străbunilor mei.

— Desigur că îl iubeşti, mormăie Maxwell, de vreme ce ai părăsit totul la vestea arestării sale şi ai venit la mine pe vas să-mi joci teatru săptămâni întregi! Acum ţi-am ghicit jocul. Odată ajunşi la Liverpool, colonelul evadează cu complicitatea mea şi tu te duci după el.

— Deci de asta te temi? îl întreabă ea cu tristeţe. Ei bine! Îţi jur, John, că nu-l voi urma. Nu însemn nimic pentru el. Nu mă iubeşte.

— Tu însă îl iubeşti cu preţul de-a sacrifica totul pentru evadarea lui, de a-mi ceda mie, zbiară Maxwell scos din fire.

— John, îl întreabă ea placidă, când ai o datorie de onoare, nu faci totul pentru a o plăti? Eu am, faţă de Atala de Florensac, o datorie de onoare. Am venit să-ţi cer ajutorul pentru a o plăti.

— Ajutându-l să evadeze, nu-i așa? Și în schimb, îmi oferi…

— Fiindcă ești un om de onoare, nu-mi vei cere nimic în schimb.

Uluit, își duce pumnii la ochi. Simte că se înăbușă.

— Numai că, din întâmplare, îmi placi, John! În plus, îți voi purta o mare recunoștință. De aceea voi deveni amanta ta și mă vei însoți la Londra unde am prieteni și bani la Banca Angliei. M-ai creditat, dar va trebui să-mi plătesc călătoria.

Îi face semn să vină să se așeze lângă ea pe pat. El se supune. Fruntea îi este brăzdată de cute adânci. Agnès își trece brațul în jurul gâtului lui Maxwell, atrăgându-l spre ea. Îi întinde buzele. El vrea să scape, ea îl reține și-l sărută. Ultimul bărbat pe care l-a sărutat a fost Ouvrard. Ăsta miroase a whisky.

— Nimic mai simplu, șoptește ea drăgăstos. În Anglia nimeni nu știe că ai la bord un ofițer prizonier. Păstrezi toate documentele în cufărul tău. Dacă le distrugi, povestea va fi înmormântată, datoria mea plătită și noi vom face o călătorie de îndrăgostiți până la Londra.

De data asta, el e cel care o sărută cu lăcomie. Agnès simte că se sufocă, se dă la o parte.

— Dar dacă e prins și vorbește? întreabă el, brusc neliniștit.

— N-ai nicio grijă, dragul meu, replică Agnès, Atala este și el un *gentleman*.

John se aruncă asupra ei, dar clopotul pe care chelnerul îl agită de-a lungul culoarului pentru a anunța cina o eliberează la momentul oportun.

Convivii sunt adunați în sufragerie când apare Agnès. A alergat până la ea în cabină ca să-și pună în ordine toaleta. Roagă să fie scuzată și se așază lângă Maxwell care nu scoate o vorbă și stă cu nasul în farfurie.

— Pari preocupat, domnule comandant, i se adresează o doamnă. Dar în curând vom fi în preajma coastelor Irlandei. Am făcut o călătorie minunată. Dorim cu toții să-ți mulțumim.

Fără să-și ridice nasul, Maxwell mormăie supărat.

— Dacă vântul continuă să bată dinspre răsărit, spune un locotenent, avem speranțe să fim în preajma capului Malin înainte de ivirea zorilor. Mâine vom naviga de-a lungul Șoselei Uriașilor. Înainte de căderea nopții vom pătrunde în canalul de Nord.

Maxwell își înalță capul:

— Într-adevăr, colonele, va trebui să te întorci în celula dumitale.

Terminându-se cina, Agnès ia loc la o masă de whist, în timp ce Atala, în picioare, privește o partidă de șah pe care servirea mesei a întrerupt-o. Comandantul intră ultimul în salon. Privirea sa trece de la Agnès la Atala, apoi revine la Agnès.

— Locotenentul secund nu e la curent, spune el. Va trebui să facem o escală când vom ajunge în Irlanda. Nu e grav, dar ne lipsește apa.

— Sunteți sigur, domnule comandant? se miră un ofițer așezat la o masă de tric-trac.

Maxwell îl fulgeră cu privirea.

— Absolut! Cel mai accesibil ne este portul Carndonagh, la sud de capul Malin. Va trebui să mergem de-a lungul coastei irlandeze, cât mai aproape, de altfel locotenentul Flannigan, cunoaște locul mai bine ca pe buzunarul său, s-a născut acolo. Nu vom pierde decât câteva ore. După toate semnele vom fi în apropiere de Carndonagh înainte de ivirea zorilor.

Își reia anevoie răsuflarea firească, se întoarce și pleacă fără să arunce nicio privire spre Agnès. După o clipă, aceasta întreabă:

— Poate să mă înlocuiască cineva? Sunt foarte obosită.

Un jucător de tric-trac părăsește partida și se apropie.

Agnès face o reverență și se îndreaptă spre ușă. Se oprește un moment lângă Atala, care stă în picioare lângă jucătorii de șah, și îi șoptește la ureche:

— Du-te la tine. Am ceva important să-ți spun.

Pleacă. Atala se duce în cabina lui și se așază pe pat. După o clipă cineva bate în ușa care se deschide imediat. În cadrul ei apare comandantul; are sub braț un pachet pe care îl azvârle pe pat.

— Dumneata o să evadezi. Am ales portul Carndonagh fiindcă are adâncime portuară mai mare și fiindcă vom fi acolo la ivirea zorilor. Imediat ce vom acosta va fi harababură pe punte și pe chei. Nu va fi greu să sari pe uscat și să te strecori, îmbrăcat în acest costum de marinar. L-am ales pe acesta fiindcă are în buzunare actele de identitate ale proprietarului. Restul te privește. Adaug că voi face un raport, mărturisind că nu te-am închis la vreme.

— Dar de ce toate astea? bolborosește Atala, uimit.

— Fii liniștit, nu risc mare lucru. Vor avea nevoie de marinari buni, răspunde Maxwell.

Se răsucește pe călcâie, pune mâna pe clanță, apoi se întoarce:

— Acostăm la babord, adaugă el. Pândește momentul potrivit, vei sări pe uscat către pupa navei, chiar în fața cabinei dumitale. Nu există decât un pericol: pilotul. Voi face astfel încât să fie reținut în cealaltă parte.

Atala se apropie de pat, deschide pachetul.

— Sper să ți se potrivească oarecum, spune Maxwell. N-aveam timp să-ți iau măsurile. A trebuit să golesc și rezervorul de apă potabilă.

Se-ndreaptă spre ușă, apoi se oprește din nou.

— Uitasem! Ai nevoie de bani?

— Nu! răspunde Atala, nu m-au buzunărit.

Maxwell a plecat. Atala tocmai și-a îmbrăcat hainele marinarului când ușa se deschide din nou. Apare Agnès, care izbucnește în râs.

— Văd că John mi-a luat-o înainte.

Nu-şi poate stăpâni hohotele.

— Eşti într-adevăr caraghios, prietene. Dacă te-ar vedea generăleasa Leclerc…

— Ştiam că tu erai, îngaimă el.

— Nu credeam că John e atât de grăbit să scape de tine!

— De ce ai făcut asta?

— Ca să nu lipsesc armata franceză de unul din cei mai buni ofiţeri ai ei.

Cu vocea sugrumată, Atala întreabă:

— Şi ce ai promis sau ai dat în schimb?

Privirea Agnèsei devine indiferentă.

— Bănuiesc că nu eşti gelos. Tu n-ai avut nevoie de mine. Mi-am plătit datoria. Succes!

Iese trântind uşa.

Capitolul V
PENTRU COROANĂ (1804)

Lumina pătrunde prin perdelele camerei. Uşa se deschide brusc. Agnès, care aţipise, tresare.

— *Hello! my darling!* strigă Maxwell intrând.

Se apropie de pat ca să o sărute.

— Veşti proaste, *darling!* Aşa cum era de prevăzut, strigă el ducându-se să tragă perdelele. Mă aşteptau la Amiralitate. Au fost miraţi că am avut nevoie de atâtea zile ca să ajung de la Liverpool la Londra. Meritam o mustrare pentru evadarea ofiţerului francez pe care nu l-au găsit. Au ei însă alte griji acum. Toate vasele majestăţii sale sunt prevăzute cu armament sau alertate. Se crede că nebunul de Bonaparte va încerca o debarcare pe coastele noastre. Spionii noştri semnalează o mare desfăşurare de forţe la Boulogne. Eu cred că este un *bluff*, cum zic americanii.

— Şi atunci? îl întreabă Agnès, întinzându-se.

— Atunci, *darling*, răspunde Maxwell dezolat, va trebui ca de mâine să iau comanda unui vas de linie care mă aşteaptă la Plymouth. Sunt foarte îngrijorat pentru tine.

— Nu-ţi fie teamă, răspunde Agnès, mă voi descurca.

— Îmi este cu atât mai teamă, mărturiseşte Maxwell nemulţumit.

Se află de trei zile la Londra, într-un hotel ale cărui terestre dau spre Hyde Park.

Au trecut zece zile de când au debarcat la Liverpool, unde îl aştepta o convocare a ministerului. Abia în dimineaţa acelei zile, Maxwell, cedând mustrărilor lui Agnès, s-a hotărât să se prezinte la Amiralitate.

— Imediat ce o să ajung la Plymouth, o să-ţi scriu să vii după mine.

A doua zi un bric al marinei regale părăseşte Londra, ducând ofiţeri la bord. Îmbrăcat în frumoasa-i uniformă de comandor, John Maxwell o salută milităreşte pe Agnès, care flutură, pe chei, o batistă. O cabrioletă o aşteaptă. Îl va găsi oare pe Pichegru la adresa unde îl întâlnise cu un an în urmă? Dacă nu, cum va izbuti să dea de Bertrand de Molleville? E foarte puţin probabil ca Méhée să locuiască încă la hotel Union.

Va reuşi Atala să ajungă în Franţa? Îl va mai revedea oare? Numai el ar fi putut s-o salveze de ea însăşi, dar n-a vrut.

Scoate capul pe portieră spunându-i vizitiului:

— Condu-mă mai întâi la o baie publică.

*

Urcușul în serpentine prin parcul Saint-Cloud duce către castelul care domină valea Senei. Calul merge la pas. Ghemuit în fundul trăsurii, Fouché dârdâie. Iarna e grea. Deși potcovit cu crampoane pentru gheață, calul alunecă și se poticnește. Fouché se întreabă de ce l-a chemat de urgență primul-consul. Nu mai este decât un simplu senator. Fără îndoială, Bonaparte are nevoie de el, de fișele și de informatorii lui.

Se anunță și este introdus imediat. Bonaparte e singur, adâncit într-un dosar, cu fața întunecată.

— Bună ziua, Fouché.

— M-ați chemat, domnule general? Am venit în grabă.

Bonaparte închide dosarul, se ridică, apoi se reazemă de birou în fața lui Fouché.

— Trebuie să știi că Cadoudal se află de luni de zile în Franța fără ca Réal să-l fi putut dibui.

— Și nici o alta dintre poliţiile dumneavoastră? întreabă Fouché cu vocea lui stinsă.

Primul-consul primește replica fără să clipească.

— Nici cabinetul negru n-a făcut nimic? întreabă din nou Fouché. Controlul poștal al domnului de la Valette funcționează oare mai puțin bine?

— Încetează cu glumele, Fouché, îl întrerupe Bonaparte. Aceşti indivizi plănuiesc moartea mea. Unde și când vor lovi?

— Nu pe mine trebuie să mă întrebaţi, observă Fouché trecându-și pălăria din mâna dreaptă în cea stângă pentru a-și căuta batista în buzunar. Scuzați-mă, sunt răcit.

— Réal mi-a spus o veste uimitoare: Pichegru a sosit și el la Paris.

— Da, e aici de cel puțin zece zile, răspunde Fouché.

— Știai și nu mi-ai spus nimic?

— Nu vreau să intru în concurență cu succesorul meu. Réal e consilierul de stat însărcinat cu poliția.

— Pichegru s-a întâlnit cu asasinii care mă pândesc din umbră, strigă Bonaparte, apucându-l pe Fouché de un nasture al vestonului și zgâlțâindu-l puternic.

— Știți, domnule general, ce rol joacă Moreau în toate astea? întreabă Fouché.

— Moreau? exclamă Bonaparte.

Îl împinge atât de violent pe Fouché încât acesta se clatină.

— Încă de la atentatul din strada Saint-Nicaise, observă el recăpătându-și echilibrul, v-am spus că pericolul nu mai vine de la iacobini.

— Moreau! mormăie Bonaparte! Moreau!

— Pichegru şi cu el se detestă. Amândoi pândesc să vă ia locul, continuă Fouché. Cadoudal este destul de inteligent pentru a se servi de ei. Nici Moreau, nici Pichegru n-ar îndrăzni să atenteze la viaţa dumneavoastră. Cu Cadoudal însă e altceva! Şi se află în Franţa de aproape zece luni! Să nu-mi spuneţi că, mătăhălos cum e şi cu căpăţâna mare, e greu de recunoscut dacă iese pe stradă.

Bonaparte bombăne.

— Mi-e teamă să nu se întâmple cumva lucruri şi mai rele. Ajută-mă, Fouché!

Se aşază la birou, lăsându-l pe Fouché în picioare.

— În curând vei redeveni ministru.

— Nu e nicio grabă, răspunde Fouché cu un gest de indiferenţă.

— Până atunci informează-te. Creditele necesare îţi sunt deschise.

Fouché se înclină. În timp ce se îndepărtează, Bonaparte adaugă:

— Nu mi-e teamă de moarte, am dovedit-o, dar ar fi stupid să mor asasinat.

*

De opt zile Agnès se învârteşte prin Londra; Pichegru a dispărut. Nu ştie nici unde, nici cum să-l întâlnească pe Molleville. Numai cu ajutorul lor s-ar putea întoarce în Franţa.

A revenit pentru a doua oară la hotel *Union* de unde Méhée a plecat în Germania anunţând că absenţa sa nu va dura mult.

Ieşind din hotel se aude strigată dintr-o cabrioletă care tocmai s-a oprit:

— Domnişoara de Vaudreuil! Ce surpriză plăcută!

Este Méhée. Îşi apleacă silueta înaltă spre ea, îi ia mâna, surâde:

— Ghicesc că pe mine voiai să mă vezi. Sunt nespus de măgulit.

Face semn unui *groom* să-i ia bagajele din cabrioletă. Luând-o pe Agnès cu familiaritate de braţ o conduce pe *Parliament Street*.

Nu departe se află un salon de ceai. Intră. Méhée comandă ceai şi chifle. O priveşte fermecat pe Agnès.

— Eşti mai frumoasă ca oricând!

Ea îi explică de ce călătoria în Canada a fost un eşec.

— E un noroc că ne-am întâlnit, exclamă el. Sunt la Londra între două vapoare. Cred că voi pleca poimâine la München. Ca să-ţi spun totul, lucrez pentru guvernul englez. Îl convinsesem de complotul iacobin, capabil să slăbească Consulatul în momentul când aliaţii vor lansa ofensiva militară.

Agnès constată că nu s-a schimbat.

— La urma urmei, în slujba cui eşti de fapt? îl întreabă ea surâzând.

— Te îndoieşti? exclamă el indignat. A Franţei.

— Care Franţă? îl întreabă ea din nou, lăsând jos ceaşca de ceai. Cea a iacobinilor sau cea a lui Ludovic al XVIII-lea?

Méhée pare neplăcut, surprins.

— Cu regaliştii, nu am reuşit. Cu toate astea sunt singurul, sau aproape singurul, care ştie unde pot fi găsiţi în Franţa Cadoudal şi Pichegru. Cât despre iacobini, guvernul englez nu va mai crede nimic, în ciuda eforturilor mele pe lângă *sir* Francis Drake, care multă vreme a luat ceea ce povesteam drept literă de Evanghelie. Păcat! Şi dumneata?

Agnès îi mărturiseşte că nu cunoaşte altă cale de a pătrunde în Franţa decât filiera regalistă, dar că nu l-a putut întâlni pe Molleville.

Méhée ridică din umeri. Molleville e scos din cursă! „Pseudo Ludovic al XVIII-lea" nu contează decât pe Cadoudal şi pe moartea lui Bonaparte.

Méhée cheamă chelnăriţa, plăteşte. Când aceasta se îndepărtează, îi şopteşte lui Agnès la ureche:

— La München, acum câteva zile, am avut veşti de la bunul nostru prieten. Primul-consul l-a îndepărtat pe nedrept, dar incapacitatea succesorilor săi pare să-l readucă în graţii. Dacă m-a lăsat multă vreme să mă descurc singur – şi am trecut, crede-mă, prin momente grele – nu a fost vina sa. M-a căutat la München. Corespondentul său mi-a explicat totul. Am putut să-i dau câteva informaţii despre complotul Cadoudal-Pichegru. Va şti să le folosească. Putem nădăjdui că Bonaparte nu va fi ingrat.

Agnès e uşor scârbită.

— Nu! Nu, continuă Méhée, e imposibil să ajungi în Franţa cu ajutorul regaliştilor. Nu peste multă vreme vor fi descoperiţi. Arestările au şi început. I-au luat pe Querelle şi pe Bouvet, unul din cei mai buni oameni ai lui Cadoudal. Fouché va juca strâns, e vorba de viitorul său.

— Nu-mi rămâne decât Canada, oftează Agnès.

— Să vorbim sincer, micuţa mea, murmură Méhée. Ai o mie de lire? Voi reuşi să vizez paşaportul dumitale pentru Germania. Te iau cu mine la München. De acolo îţi va fi uşor să ajungi în Franţa, mai ales că voi avea fără îndoială o misiune importantă să-ţi încredinţez. Sunt sigur că vei fi fericită să-l întâlneşti pe „prietenul nostru".

Peste două zile, Méhée, cu mia de lire în buzunar, şi Agnès cu paşaportul vizat pentru Germania, pornesc spre Hull de unde un vapor îi va duce la Hamburg. Vor trebui să străbată apoi aproape întreaga Germanie pentru a ajunge în Bavaria. În timpul acestei nesfârşite călătorii, Méhée o lasă pe Agnès să plătească vaporul, hotelul, diligenţa.

Iat-o din nou prinsă în plasă. Şi de ce? A procedat prosteşte. La Quebec putea obţine totul de la verii ei, de la notar. Nu trebuia decât să observe cu atenţie expresiile lor şi mai ales pe ale nevestelor lor. Ce nebunie!

Se străduieşte să nu se gândească la Atala, să nu se mai întrebe ce i s-a întâmplat după dispariţia în micul port din Irlanda. Trebuie să fie pe undeva la închisoare. Dar dacă a reuşit să ajungă în Franţa şi a reîntâlnit-o pe Paulina Bonaparte? Nu vrea să se mai gândească la el.

Călătoria e grea, drumurile sunt înzăpezite, nopţile geroase, hotelurile neconfortabile. De ce să se întoarcă în Franţa? Fiindcă este singura posibilitate de a-l revedea pe Atala? Doar nu e chiar atât de proastă!

În sfârşit, München! Peste capitala Bavariei s-a aşternut zăpada. Hotelul e ceva mai confortabil, Méhée dispare zile întregi ca să înnoade şi să deznoade intrigile lui complicate.

Nimic nu e mai rău decât inactivitatea, decât aşteptarea, care-i dă prea multe prilejuri de-a se gândi la Atala. Dacă englezii nu l-ar fi arestat s-ar fi întors cu ea la Rivière-du-Loup. I-o promisese. Dar pentru cât timp? Ar fi plecat lăsând-o singură, descumpănită, pe marginea acelui fluviu al cărui mal opus nu se vede. În concluzie, a făcut bine că s-a întors. Acolo ar fi murit de plictiseală fără Atala.

Atala! mereu el. Înseamnă că şi ea e la fel de proastă ca oricare altă femeie? Dacă Atala ar fi devenit iubitul ei, i-ar fi dăruit oare acea plăcere despre care se vorbeşte?

A treia zi Méhée a apărut triumfător.

— Micuţa mea, am primit veşti de la prietenul nostru şi chiar nişte subsidii. Suficiente ca să rezist, nu însă ca să-ţi restitui ceea ce îţi datorez. Dumneata, ca să ajungi la Paris, va trebui să treci prin Elveţia. Regaliştii au încercat să-l asasineze pe Bonaparte dar lucrurile au luat o întorsătură neplăcută. Pichegru şi Moreau sunt arestaţi, Cadoudal nu mai are mult. Înseamnă că pericolul regalist rămâne. Nu e vorba de nefericitul conte de Provence care îşi spune „rege al Franţei", rătăcind din oraş. În oraş (a părăsit oraşul Memel din Lituania şi se află la Mitaux în Polonia). Există însă comandantul armatei, ultimul Condé. Fouché crede că prinderea lui i-ar face pe cei din urmă iacobini să i se alăture lui Bonaparte. Trebuie prins viu şi noi ne vom ocupa de asta.

*

Florensac îl priveşte pe Atala care, aşezat în faţa lui, îşi ţine fiul pe genunchi. La gura sobei, înfofolită de frig, Isabelle lucrează la o tapiserie, aparent indiferentă, însă fără a pierde niciun cuvânt din povestire.

Atala a sosit în seara din ajun, cu diligenţa de Bordeaux. A străbătut pe jos drumul lung care urcă din vale până la castel. Se lăsa noaptea. Câinii au lătrat. A deschis chiar Florensac. Şi-a îmbrăţişat fiul, fără să spună nimic, apoi l-a chemat pe băieţel. Enguerrand-Ludovic a coborât repede scara fără să priceapă cine este bărbatul slab şi brun care l-a îmbrăţişat privindu-l cu nesaţ.

Apoi a coborât Isabelle. S-a oprit jos, pe ultima treaptă, spunându-i:

— Eşti acasă aici, în aceeaşi măsură în care sunt şi eu.

În dimineaţa aceasta Atala îşi povesteşte odiseea. Explică cum l-a ajutat Agnès să fugă şi cum a reuşit să treacă drept dezertor în faţa irlandezilor ostili Angliei. A trebuit să rătăcească mai multe luni, din port în port, înainte de-a se îmbarca în Scoţia pe un vas cu destinaţia Spania.

La sfârşitul călătoriei nu mai avea bani. A străbătut pe jos o cale lungă. În Ţara bascilor, nişte contrabandişti l-au ajutat să treacă frontiera. Ajungând la Bordeaux s-a dus la Maurevel, un prieten al tatălui său, care i-a dat să mănânce şi cu ce să plătească diligenţa de Langon.

Soseşte ora mesei.

— Credeam că voi mai sta aici câteva zile, spune Ludovic ridicându-se, dar îmi voi scurta şederea. Ne vom întoarce împreună la Paris, poimâine: e zi de diligenţă.

Vor trebui să părăsească domeniul Florensac în zori. În timpul celor două zile, Isabelle a apărut doar de câteva ori, pentru puţină vreme şi fără să scoată o vorbă. A trimis în camera lui Atala lenjerie de schimb şi o uniformă veche mirosind a camfor.

Când se crapă de ziuă, cei doi bărbaţi pleacă. Dar iată că micul Enguerrand-Ludovic, cu părul vâlvoi, cu ochii umflaţi de somn, se năpusteşte pe scară aruncându-se în braţele tatălui său.

— Spune, tată, te vei întoarce? îl întreabă.

Apoi, adresându-i-se lui Florensac:

— O să mi-l aduci din nou, bunicule?

Ludovic şi Atala pornesc pe drumul care, străbătând viile, coboară spre Garonna.

Când Atala se întoarce pentru ultima dată, puştiul stă în faţa porţii urmărindu-l cu privirea.

— Să ne grăbim, mormăie Florensac. Să nu pierdem poştalionul de Bordeaux care transportă corespondenţa.

*

„Am ezitat mult înainte de a vă scrie dumneavoastră, care mă dispreţuiţi şi mă detestaţi, fără îndoială. Şi, totuşi, cui altcuiva aş putea să mă adresez? Nu ştiu dacă englezii l-au prins pe fiul dumneavoastră Atala, după ce am izbutit să-i aranjez evadarea de pe vasul care-l aducea înapoi, prizonier. Dacă se va întoarce, vă va povesti călătoria noastră la Rivière-du-Loup. Dacă nu l-aţi văzut încă, trebuie să vă anunţ că mama sa a murit, iar pământul a fost vândut arendaşilor. Voi adăuga că, în timpul călătoriei şi şederii noastre acolo, fiul dumneavoastră a manifestat faţă de mine o bunăvoinţă desăvârşită. M-a îngrijit. A făcut tot ce i-a stat în putinţă ca să mi se restituie bunurile. Fără îndoială că ar fi reuşit, dacă englezii nu l-ar fi arestat şi n-ar fi hotărât să-l trimită prizonier în Marea Britanie.

În cele câteva săptămâni petrecute la Saint-Roch, mi-am putut da seama de efortul supraomenesc pe care l-aţi făcut pentru «a menţine» domeniul părinţilor mei. Dar a rămâne singură în ţara aceea ostilă era mai presus de puterile mele.

Şi apoi, eu eram răspunzătoare de faptul că englezii l-au prins pe Atala, fiindcă el a venit la Quebec numai pentru a mă ajuta să intru în posesia moştenirii. Era deci de datoria mea să încerc a-l elibera. Am reuşit. Pentru asta a fost nevoie să revin în Anglia şi să renunţ (fără părere de rău) la malurile fluviului Saint-Laurent şi la familia Vaudreuil.

Am ajuns la Londra, de unde am vrut să revin în Franţa. Un aventurier numit Méhée mi-a oferit posibilitatea. A profitat de această ocazie ca să mă jecmănească. Am ajuns mai întâi la München, apoi la Geneva, de unde vă scriu. Îmi veţi răspunde oare că am făcut rău renunţând la Canada, unde aş fi putut fi, cum se spune, „alt om”? Ar fi însemnat să-l las pe fiul dumneavoastră în mâinile englezilor până la sfârşitul lungului război care începe. A fost un noroc pentru el să revină în Franţa şi să-şi îmbrace din nou uniforma. Mi-am plătit datoria. Sper că dumneavoastră să vă fi revăzut fiul înainte de-a primi scrisoarea mea şi să i-o puteţi da s-o citească.

Atala nu e fericit. N-a putut găsi acel echilibru care se spune că îţi îngăduie să trăieşti. Ar fi trebuit poate să-l lăsaţi lângă mama lui pentru a se îngriji de domeniul nostru? Poate că era la fel de puţin pregătit ca şi mine să înfrunte ceea ce îndeobşte se numeşte «civilizaţie»?

Ca să treci fără neplăceri prin anii pe care i-am trăit (mă tem că şi prin cei pe care îi mai avem de trăit) trebuie să ai greutate. Am spus anume *greutate* şi nu *duritate*. Iar Atala a fost purtat de fel de fel de vânturi. Şi eu la fel. Smuls pământului natal, ţării strămoşilor săi, huronii, s-a pomenit în mijlocul ciclonului. Din păcate pentru el, mai e şi chipeş. Din păcate pentru mine, sunt frumoasă. Trebuie să fii mai greu decât plumbul ca să-ţi îngădui să fii frumos.

Noi n-am avut, nici eu, nici el, greutatea cuvenită. Toate necazurile noastre au pornit de aici. Când mă privesc în oglindă nu doresc să fiu atât de urâtă încât să stârnesc spaimă, dar visez la acea mediocritate fizică în faţa căreia bărbaţii rămân indiferenţi.

Ne-am folosit de frumuseţea noastră, el pentru a se lăsa sedus, eu pentru a supravieţui. Faţă de mine Atala mai are şi avantajul de-a fi crezut, de două ori, în ceea ce numim «dragoste». A crezut, de altfel, şi în ceea ce numim «patriotism» şi «glorie». Poate mai e în stare să creadă încă dacă se află pe câmpul de luptă în faţa unor oameni pe care comandanţii săi îi consideră inamici. Mie, vai! nu mi-a fost dat să cred nici în dragoste, nici în glorie.

Fiul dumneavoastră mă dispreţuieşte chiar atunci când se străduieşte să-mi salveze viaţa, să mă îngrijească, să-mi redea moştenirea. Când mă priveşte şi îi par frumoasă, îşi repetă că sunt o femeie periculoasă, un fel de spioană, amestecată în cele mai urâte intrigi ale politicii, că am fost, din interes, amanta lui Barras şi a unui bancher veros. Îi cunosc bine chipul închis ca zidurile unei fortăreţe care nu vrea să se lase cucerită.

Într-o zi, m-am apucat să-i spun că, dacă am rămâne la Rivière-du-Loup, ar uita poate trecutul lui şi al meu şi ne-am putea duce viaţa împreună, pe pământul strămoşilor noştri comuni. Nici măcar n-a clipit. Ştiu că în clipa aceea nu se mai gândea la Paulina Bonaparte, ci la mine. I-a fost frică. M-a privit ca pe un agresor. A ridicat puntea.

M-am întrebat uneori dacă, încredinţându-i misiunea de-a mă duce în patrie, nu v-aţi gândit că viaţa din Europa nu-i este prielnică şi că, fiind dezrădăcinaţi amândoi, am putea prinde din nou rădăcini în pământul nostru.

Voi merge mai departe: acum când descendenţa familiei Florensac este asigurată, când un băieţel creşte printre viile moşiei dumneavoastră, misiunea lui Atala s-a încheiat. Ca să poată fi îndeplinită, v-aţi dus după el la Quebec. Ar fi putut să se întoarcă acolo, să redevină fiul Damagoyei. Sămânţa fusese aruncată.

Oricum, eu am făcut ceea ce trebuie ca să vi-l redau.

Regret că nu am fost iubita lui Atala. Ar fi fost o experienţă interesantă şi totodată periculoasă. Imaginaţi-vă că mi-ar fi dezvăluit acea «plăcere» despre care vorbesc cărţile şi chiar unele femei. Este, Domnul fie lăudat, o tulburare pe care n-o cunosc.

Cred că va trebui să mă întorc foarte curând în Franţa fiindcă nu mai am bani. Poate veţi reuşi să luaţi legătura, prin America, cu verii mei Vaudreuil, care au fost pesemne uluiţi aflând de plecarea mea grăbită. Au vândut fermele noastre arendate. Nu mai rămân de lichidat decât casa veche, parcul şi cedrul cel mare la rădăcinile căruia odihnesc alături Isabelle de Vaudreuil, mătuşa mea, şi Damagoya, mama lui Atala.

Nici el, nici eu nu puteam schimba lucrurile: nu vom revedea niciodată pierdutul Saint-Laurent. Iertaţi-mi această lungă scrisoare, dar trebuia să v-o scriu.

Agnès de Vaudreuil."

„P. S. Am aflat de la Méhée, înainte de-a părăsi München-ul, că se punea la cale o uneltire înfiorătoare. Se plănuia prinderea ultimului Condé, comandantul armatei regaliste şi, după spusele unora, un candidat periculos la tronul Franţei."

Ludovic şi Atala tocmai străbat Piaţa Barsac, îndreptându-se spre pensiunea unde se va opri poştalionul de Bordeaux, când un rândaş de poştă apare abia trăgându-şi sufletul şi îi întinde lui Florensac scrisoarea de mai sus.

— Am sosit la timp, cetăţene-colonel conte, strigă el.

Cei doi bărbaţi intră în han. Legăturile cu Martinica fiind anevoioase, nu există pic de cafea. Hangiul le propune o ceaşcă de supă. Ludovic desface scrisoarea, se uită direct la semnătură, tresare, aruncă o privire fugară spre fiul său care e indiferent.

Termină de citit confesiunea Agnèsei tocmai când soseşte poştalionul. Florensac ezită, apoi se hotărăşte să păstreze această istorie pentru el.

*

Mare recepţie la Tuileries. De la o zi la alta se aşteaptă ca primul-consul să înceapă împărţirea crucilor noului ordin al Legiunii de onoare, pe care l-a instituit de câteva luni. Fără îndoială că vrea să arate corpului diplomatic fastul care renaşte în Franţa într-un moment când Anglia încearcă să atragă în război Austria şi poate chiar Rusia, al cărei nou împărat, Alexandru, nu împărtăşeşte admiraţia tatălui său Pavel pentru Bonaparte.

Atala se teme de primirea lui Bonaparte. A îmbrăcat cu vădită neplăcere uniforma de colonel pe care i-o încredinţase tatălui său în clipa plecării la Londra.

În anticameră, în îngrămădeala ofiţerilor superiori promovaţi de Revoluţie şi a nevestelor lor, majoritatea îmbrăcate fără gust, Florensac se întâlneşte nas în nas cu vechiul său prieten Grégoire.

— Salut, dragul meu consilier de stat! exclamă acesta. De când ai părăsit Parlamentul şi strada Vieux-Colombier, nu ne-am mai întâlnit.

Adaugă, cu un surâs abia schiţat:

— Deşi eu mai sunt încă senator, fără să mai fiu episcop.

Într-adevăr, Grégoire nu a figurat printre episcopii constituţionali menţinuţi de Concordat.

Îi strecoară la ureche lui Ludovic, care a devenit deodată atent:

— Circulă vorbe surprinzătoare. Ai auzit ceva?

— Nu ştiu nimic! răspunde Florensac. Vin de la ţară.

— Se spune că Bonaparte s-ar fi hotărât să se proclame împărat, murmură Grégoire. Răii sfetnici l-au împins la asta. Se mai spune şi că vrea să lovească puternic profitând – acum, când Cadoudal şi Pichegru sunt arestaţi – de complotul monarhist. Nu e bine să crezi toate zvonurile care circulă, dar am câţiva prieteni în preajma conducerii.

Se înalţă pe vârfurile picioarelor, pentru a ajunge la urechea lui Florensac, şi şopteşte:

— Primul-consul l-ar fi răpit, prin intermediul generalului Ordener, pe ducele de Enghien aflat pe teritoriul Badenului. Se spune că ar fi fost luat din patul amantei sale, ducesa de Rohan, şi că ar fi fost dus la Strasbourg cu intenţia de a-l învinovăţi de conducerea complotului. Între noi fie vorba, totul te face să crezi că n-a avut niciun amestec.

— De ce ar face Bonaparte una ca asta? întreabă Florensac care a pălit.

— Pentru a şoca opinia publică, îi răspunde tot pe şoptite abatele Grégoire. Poate şi pentru a face o demonstraţie iacobinilor care îl acuză de îngăduinţă faţă de regalişti. Condamnarea unui prinţ de sânge drept conducător al unui complot împotriva lui Bonaparte ar tăia definitiv punţile de legătură cu emigraţia.

— Dar nu va putea găsi nicio dovadă! spune Florensac.

— Să vorbim mai încet, şopteşte Grégoire, ducându-l pe Florensac lângă o fereastră. Zidurile de la Tuileries au tot atâtea urechi ca şi cele de la Luvru pe vremea Medicilor.

Apoi murmură cu o voce şi mai scăzută:

— Primului-consul îi e teamă că va fi asasinat. Nu a socotit complotul lui Pichegru şi Cadoudal drept o glumă. Vrea să compromită cu acest prilej un prinţ de sânge. L-a ales pe Enghien.

Priveşte în jur şi adaugă:

— Suntem observaţi. E momentul să ne facem intrarea. Şi nu uita nici că după amnistie s-au întors mai mult de cincizeci de mii de emigraţi, rude, moştenitori, soţii! Fără îndoială că Bonaparte consideră că a sosit momentul să-i facă să simtă zăbala.

Primul-consul şi Joséphine primesc invitaţii la intrarea în marele salon. Ea e radioasă, el pare preocupat. Îl cheamă pe Bourienne, care se află în apropiere.

— Nicio veste de la Réal, nici de la Savary?

Auzind răspunsul negativ, devine şi mai posomorât.

La vederea lui Atala, care merge în urma tatălui său, privirea i se înăspreşte:

— Am ştiut, colonele, că le-ai scăpat englezilor. Am citit azi dimineaţă un raport al lui Carnot despre asta. Te felicit. Te-am repartizat la armata Rinului. Vei pleca mâine pentru a lua comanda regimentului.

Se întoarce, apoi, spre un nou-venit, în mulţimea care se înghesuie în junii bufetelor, Florensac o zăreşte pe Amélie de Curzon care sporovăieşte cu Jeannette Hulin. Se îndreaptă spre ele. Amélie scoate un mic ţipăt de bucurie şi-l loveşte pe Ludovic cu evantaiul strâns.

— Frumosul colonel s-a întors! strigă ea privindu-l pe Atala. Vara ta Agnès se va bucura mult. Adineauri, îmi mărturisea cât e de neliniştită. Te credea prizonier în Anglia.

— Agnès de Vaudreuil e aici? se miră Florensac.

— Toată lumea e aici, astă-seară, dragul meu. E un amestec îmbucurător de aristocraţi şi regicizi. Fostele doamne din Hale care au pornit în căutarea lui Ludovic al XVI-lea la Versailles (de fapt, erai acolo!) şi soţii lor deveniţi colonei, chiar generali, pălăvrăgesc cu câţiva aristocraţi întorşi din exil. Unele invitate sunt frumoase văduve de ghilotinaţi. Este curtea regelui Petaud[15].

Sfrijită, zbârcită ca un măr uscat, marchiza de Curzon pare în culmea veseliei.

— Mă amuz ca o zăpăucă, mărturiseşte ea.

Joséphine Bonaparte deschide balul cu ambasadorul marii Rusii, acoperit de fireturi, excelenţa sa Piotr Alexandrovici Vişnevski.

Jeannette Hulin pare tot atât de preocupată ca şi primul-consul, care trece de la un grup la altul cu faţa întunecată.

Florensac o ia afectuos de braţ pe Jeannette.

— Unde naiba e scumpul Hulin? o întreabă el.

Citeşte în ochii Jeannettei o teamă pe care ea încearcă să o ascundă.

— Te nelinişteşte ceva, Jeannette? o întreabă el. Sunt cel mai vechi prieten al tău. Mie poţi să-mi spui totul.

— Nu înţeleg ce se petrece, mărturiseşte ea. Hulin a fost chemat la Vincennes astă-seară, tocmai când ne pregăteam să venim aici. E vorba de o comisie militară, numită de generalul Murat, guvernatorul Parisului. Mi-e foarte frică. Când am sosit, Fouché mi-a strâns mâna într-un mod ciudat, ca şi cum mi-ar fi adus condoleanţe.

O comisie militară… confidenţele abatelui Grégoire despre răpirea ducelui Enghien… E oare posibil ca ultimul Condé să se afle la Vincennes şi să fie

[15] În traducere liberă: satul lui Cremene (n. trad.).

judecat? Ludovic îl caută din ochi pe primul-consul; acesta a dispărut. Nu e aici nici Réal, șeful poliției, nici Savary, factotumul.

— Crezi, ca și mine, că se pregătește ceva rău, murmură Jeannette și că l-au compromis pe Hulin al meu, ca un vechi iacobin incorigibil ce este? Îi vor condamna pe Cadoudal și Pichegru?

— Mă tem să nu fie mai rău, biata mea copilă, li răspunde Ludovic dând din cap.

Se îndepărtează urmat de Atala.

Într-un salon alăturat, invitații joaca whist, șah. Bonaparte l-a provocat la o partidă pe Cambacérès .

— Cred că putem pleca, îi spune Ludovic fiului său. Te vei prezenta la ministerul armatei mâine dis-de-dimineață.

Chiar în clipa când părăseau încăperea, Atala scoate un strigăt și se sprijină de canatul ușii; în capătul celălalt al marelui salon, Joséphine și Paulina discută aprins.

— Să plecăm, spune el cu o voce surdă.

— Nu mai spune! se miră Ludovic. Să plecăm fără a-i prezenta omagiile noastre prințesei Borghese? În timp ce tu cutreierai lumea, frumoasa Paulina și-a pierdut bărbatul răpus de friguri galbene la Santo-Domingo. S-a întors pentru a se mărita cu prințul Borghese care îi făcea curte încă de la Milano, când ea nu avea ochi decât pentru tine. Prințul are o avere imensă și se spune că nu o prea stinghereşte. Nu știam că e la Paris. Fără îndoială că din cauza asta primul-consul preferă să te știe în Germania.

Luându-și fiul de braț îl conduce prin salonul de dans.

Prinse într-o convorbire animată, cele două femei nu-i observă decât atunci când ajung foarte aproape de ele. Paulina tresare, roșește, apoi surâde.

— Am uitat să-ți spun, surioară, gângurește Joséphine cu încântătorul ei accent insular, că unul dintre vechii tăi adoratori este din nou printre noi. Asta fiindcă discutam politică și fiindcă, în sfârșit, suntem de acord.

Ochii Paulinei nu se dezlipesc de ochii lui Atala.

— Sunteți mai frumoasă decât în amintirea mea, îi spune el.

— Toată lumea va fi, în curând, la curent, îi explică Joséphine lui Florensac. Ducele d'Enghien a fost arestat și dus la Vincennes. Napoleon vrea să fie judecat de un tribunal excepțional. A judeca! Înțelegem cu toții ce înseamnă asta, nu-i așa? Murat și cu mine am făcut totul pentru a-l convinge pe bărbatul meu să-și schimbe hotărârea. I-am spus chiar că va fi ghilotinat, ca primul meu soț, și eu împreună cu el, dacă își va omorî prizonierul. Mi-e teamă că în acest moment…

— Dacă e adevărat, spune Florensac înmărmurit, primul-consul își va ridica întreaga Europă împotrivă.

Indiferenţi la tot ce-i înconjoară, Atala şi Paulina se privesc în tăcere.

— Când îşi pune însă ceva în cap! spune furioasă Joséphine. L-am rugat cu toţii, chiar şi Fouché, pentru care o crimă în plus nu contează.

— Te credeam în Canada, murmură Paulina.

— Te credeam la Santo-Domingo, se bâlbâie Atala. Aflasem tocmai…

— O să vii să ne vezi la Roma? continuă drăgăstos Paulina, apropiindu-se de el. Avem un palat frumos, într-un parc mare, pe colina Pincio.

— Dacă l-aţi fi auzit, izbucneşte Joséphine, adineauri la Malmaison! Era într-o stare îngrozitoare. Declara că iacobinii nu l-ar mai putea acuza că vrea să-i readucă pe Bourboni la tron. A adăugat: „Trebuie să insufli teroarea sau să piei”. Semăna cu Robespierre. Mai spunea: „Regaliştii m-au compromis nu o dată în ochii revoluţionarilor, iată-mă dezlegat faţă de toată lumea.” Şi apoi a urlat aproape: „Politica mea o cere”.

Are lacrimi în ochi. Tulburat, Florensac îi pune uşor mâna pe braţ, fiindcă dansatorii, care se rotesc, se întorc în trecere, încercând să asculte ce spune soţia primului-consul.

— O să vedeţi! O să vedeţi, încheie ea, o să vrea să se proclame rege şi vom fi pierduţi!

În timp ce Florensac încearcă să o calmeze pe Joséphine, prinţesa Borghese s-a apropiat de Atala. Îi şopteşte:

— Mai rămân la Paris câteva zile. Vreau să te văd mâine. Nu trebuie, însă, să afle fratele meu.

— De îndată ce m-a văzut, îi răspunde Atala, m-a anunţat că mâine voi lua comanda unui regiment în Germania.

Ea face un pas îndărăt şi izbucneşte în râs:

— Nu în Italia, bineînţeles! Doar că vei pleca poimâine, asta-i tot. Acum, du-te! Dacă ne-ar zări! Dă-mi adresa hotelului tău, voi veni mâine după-amiază, la ora trei.

Se iscă o agitaţie. Bonaparte a ieşit din sala de joc. Dansatorii se opresc. Joséphine se strecoară printre grupuri ca să ajungă la el. Pare din ce în ce mai îngrijorat.

— Să plecăm, spune el, vom primi poate veşti de la Saint-Cloud, din partea lui Savary.

O ia pe Joséphine de braţ şi o duce cu el. Ea păşeşte grăbită, depăşindu-l cu un cap.

— Te-ai gândit? Mai e încă timp! îl roagă.

El bombăne:

— Hai, vino! Nu fi copilă.

Când se întoarce, Atala constată că Paulina, prudentă, a dispărut.

— Un pahar mare de coniac îmi va face bine, mormăie Florensac îndreptându-se spre bufet.

— Pariez că mâine vei primi o vizită plăcută în modestul nostru hotel de pe strada Saint-Roch.

Lângă bufet, se apropie de ei Amélie de Curzon.

— Jeannette Hulin nu mai putea rezista, spune ea. S-a dus acasă să-l aştepte pe general. Se întâmpla ceva. E-adevărat că micul corsican se va proclama împărat?

— Revoluţiile duc totdeauna la dictaturi, bombăne Florensac, golind dintr-o înghiţitură un pahar de coniac.

Adaugă:

— Cred că voi avea prilejul să-mi realizez visul: să demisionez şi să mă întorc la Florensac.

— Fii atent să nu te bage la închisoare, îl apostrofează marchiza.

— Aşa ceva lipseşte din colecţia mea, mărturiseşte Florensac cerând încă un pahar de alcool celui care serveşte. Iată, sunt mai bine de zece ani de când mă aflu în libertate provizorie.

Marchiza de Curzon savurează un pahar de *Cinzano* (vermutul pe care l-a adus, de curând, armata din Italia), sorbindu-l cu înghiţituri mici, lacome.

— I-am spus lui Agnès că sunteţi aici, a părut foarte tulburată. Dar n-o mai văd. Fuge de voi?

După ce a plecat primul-consul, invitaţii încep să se răspândească. Un ins uriaş şi jovial, într-o uniformă acoperită de decoraţii şi podoabe, apare dintr-un salon ţinând-o pe Agnès de braţ.

— E seara dumitale, frumosul meu colonel, şopteşte printre dinţi marchiza încântată.

La braţul cavalerului, Agnès înaintează spre ei.

— Aşteptam să vă pot vorbi fără a provoca scene de gelozie. Bună seara, domnule consilier de stat. Cred că fiul dumneavoastră v-a povestit aventurile noastre.

— Am primit scrisoarea dumitale, îi spune Florensac.

Atala îi aruncă o privire mirată.

— Regret, continuă Ludovic, că nu ai ales Canada. Spunând asta, mă gândesc la tatăl dumitale, la biata mea Isabelle, la tot ce înseamnă pentru noi Saint-Roch.

— Cred că m-am explicat, ocoleşte ea. Permiteţi-mi să vi-l prezint pe prinţul Vladimir Ivanovici Epancin, vărul împăratului Rusiei, logodnicul meu.

Vestea pare să o bucure pe marchiza de Curzon.

— Se poate să ne-o răpiţi pe încântătoarea Agnès? îl întreabă ea.

Rusul cel înalt se înclină pentru a săruta mâna Améliei.

— Sper că voi rămâne destulă vreme în serviciu la Paris ca să ne căsătorim, răspunde el.

— Adaug felicitările mele celor ale marchizei de Curzon, intervine Florensac.

— Şi eu pe ale mele, adaugă Atala.

— La bufet nu e vodcă, constată calm prinţul şi dă pe gât un pahar mare de coniac.

Profitând de faptul că logodnicul s-a îndepărtat, Agnès îi şopteşte lui Florensac:

— Trebuie neapărat să vă vorbesc. Cum vă pot întâlni?

— Locuiesc la hotelul Saint-Roch, pe strada Saint-Roch.

— Ar fi trebuit să bănuiesc. Ce gingaş omagiu adus amintirilor canadiene! Voi veni mâine după-amiază.

Apoi, întorcându-se spre Atala:

— Te-ai descurcat, nu-i aşa? Am constatat că toţi membrii familiei Bonaparte ţi-au făcut o primire bună în seara asta.

După ce a golit un alt pahar de coniac, rusul sclipitor părăseşte bufetul cu sprâncenele încruntate. Îl priveşte pe Atala, schiţează o grimasă şi o ia pe Agnès de braţ.

— E târziu, spune el. E timpul să te conduc acasă.

— Voiam tocmai să-l rog pe unchiul meu Florensac, răspunde Agnès desprinzându-se de la braţul lui, să binevoiască a fi martorul meu la căsătorie.

— Voi chema special un preot de la Petersburg, exclamă Epancin înclinându-se adânc. Am onoarea!

Pleacă.

— Cred că acest mujic e gelos ca un tigru siberian, observă marchiza. Dacă Agnès te-ar mai fi privit o dată aşa cum a făcut-o adineauri, te-ar fi ucis împuşcându-te drept între ochi.

Ideea o face să jubileze. Continuă:

— Iar eu îl voi ruga pe prietenul meu Florensac să mă însoţească, fără niciun gând de căsătorie.

Atala urmăreşte din ochi perechea Agnès şi Epancin care se îndepărtează.

Oftează:

— Agnès!

*

Strigătele care vin din stradă îl fac pe Atala să se ducă şi să deschidă fereastra. La întretăierea străzii Saint-Roch cu strada redevenită Saint-Honoré, un om vinde *Curierul universal*.

Ultimele ştiri. Comisia militară specială convocată la Vincennes condamnă la pedeapsa cu moartea pe numitul Ludovic, Antoine, Henri de Bourbon, născut la 2 august 1772 la Chantilly.

— Tu nu ştiai? îl întreabă ea. Napoleone s-a hotărât. Se va proclama împărat. A vrut să-şi dovedească lui însuşi că el e Revoluţia.

Atala clatină din cap.

— Acest sânge va aduce după el multe alte vărsări de sânge.

— Până atunci, ţipă Paulina, ajută-mă să-mi închei rochia la spate. Voi întârzia şi Napoleone mă va întreba iar unde îmi pierd timpul. E un tiran al familiei. Avem întotdeauna pe urmele noastre câte unul din spionii săi, Mâine va şti că am fost la hotelul Saint-Roch ca să fac dragoste cu tine şi că tu ai plecat cu o întârziere de douăzeci şi patru de ore. Nimic nu-i scapă când e vorba în vreun fel ori altul de un sau de o Bonaparte.

Îşi trece mâinile în jurul gâtului lui Atala, sărutându-l uşor pe nas.

— Aseară te doream foarte tare, murmură ea îmbrăţişându-l. Ştii, cred că într-adevăr te-am iubit. Ai jucat un rol foarte important în viaţa mea. Din cauza ta Napoleone m-a trimis la Santo-Domingo, din cauza ta l-a expediat pe Leclerc şi Leclerc a murit.

— Şi iată-te prinţesă, până se va ivi ceva mai bun.

Ea îi dă o mică palmă.

— Bădăranule! Mă întreb dacă am făcut bine dezgropându-ne amintirile. Va trebui să mă obişnuiesc din nou fără tine… Şi apoi, zâmbeşte! Ceea ce-ţi spun e măgulitor pentru amorul tău propriu. Fiindcă Borghese, în privinţa amorului… nu e deloc mai bun decât Leclerc. Oh! există desigur o diferenţă între ei. Leclerc era genul militar. Borghese e mai degrabă genul obosit. Îmi vei lipsi, micul meu piele roşie!

Vânzătorul de ziare se îndepărtează. Atala îşi sprijină fruntea de geam şi îşi dă seama că se gândeşte la Agnès. În aceeaşi clipă, o trăsură se opreşte în faţa hotelului şi Agnès coboară.

Paulina, care a venit lângă fereastră ca să fie aproape de iubitul ei, o zăreşte.

— Dumnezeu să mă ierte! E domnişoara de Vaudreuil! Tot la tine, Don Juan? Nu uita că am gheare şi că sunt corsicană!

— Fii liniştită, îi răspunde el dând din umeri. Vara noastră Vaudreuil vine să-l vadă pe tata pentru a-i vorbi de treburile ei din Canada.

— Poate că a venit mai degrabă ca să reînvie amintiri ceva mai proaspete decât ale noastre? îl întreabă ea cu răutate. Îi voi scoate ochii acestei târfe a lui Barras.

E într-adevăr furioasă sau joacă teatru pentru a găsi o ieşire?

— O spioană, dragul meu! Réal o bănuieşte că lucrează pentru englezi sau pentru Bourboni. Nu te-a surprins cât de uşor s-a întors din Anglia? Fii atent să nu intri în vreo încurcătură. Condé e mort, dar mai există încă Pichegru, Cadoudal şi toată clica! Venirea ei aici, fie la tine, fie la tatăl tău, vă face suspecţi.

Atala nu-şi poate opri râsul, sporindu-i astfel furia Paulinei. O ia de mână trăgând-o spre el, o sărută.

— Dar eu ce să mai spun? Din cauza ta fratele tău m-a trimis în Canada, să fac pe dama de companie; fără Agnès aş fi putrezit într-o temniţă englezească. Astea fiind zise, nu am fost amantul ei şi nu am fost fiindcă te iubeam.

Ea se aruncă de gâtul lui, îmbrăţişându-l.

— Iartă-mă, iubitule! Sunt o proastă. Tu m-ai iubit şi mă iubeşti încă, nu-i aşa? Ca la Milano? Ca în strada Chantereine?

După un sărut lung, Paulina se desprinde de el.

— Trebuie să mă întorc acasă, spune ea calm.

A admirat-o întotdeauna pentru că putea trece atât de uşor de la paroxism la seninătate.

— Trimite-mi adresa ta. Vino în permisie la Roma când voi fi acolo.

Din uşă, Paulina îi trimite o sărutare de rămas bun.

— Să nu te încrezi în domnişoara de Vaudreuil, îl avertizează încă o dată.

Se apleacă peste casa scării:

— Nu trebuie să o întâlnesc. L-ar informa imediat pe Pitt.

Atala revine la fereastra camerei şi o vede pe Paulina dispărând după colţul străzii.

În salonul hotelului, Florensac şi Agnès sunt aşezaţi faţă în faţă la o măsuţă pe care s-a servit ceaiul.

— E băutura naţională rusească, spune Ludovic surâzând. Te antrenezi, după cum văd.

O întreabă despre călătoria în Canada, despre Rivière-du-Loup. Tocmai voia s-o întrebe despre Atala când uşa se deschide şi el intră.

Agnès nutrea speranţa, nemărturisită nici chiar sieşi de a-l revedea pentru ultima dată. Atala se apropie. Agnès simte la el parfumul Paulinei. Dar şi ea vine din braţele lui Epancin.

Încă o dată drumurile lor se încrucişează ca să se îndepărteze apoi din nou.

Şi totuşi lui îi este ea menită. Dar el n-o va şti niciodată.

— Am venit să-mi iau rămas bun. Logodnicul meu pleacă mâine.

— Şi eu, de asemeni, se miră Atala.

— În Rusia!

— În Germania!

— Şi pleci cu el? o întreabă Florensac.

— Da, răspunde ea ducând ceaşca cu ceai la buze. Pentru mine, viaţa e şi mai insuportabilă în Franţa decât la Quebec.

Surâde trist.

— Mi-am irosit tinereţea. Poate n-a fost numai din vina mea. La ce bun să revin? Fiindcă n-a fost cu putinţă să-mi reîncep viaţa la Rivière-du-Loup, voi încerca la Petersburg. Vladimir Ivanovici este încântător. S-a îndrăgostit nebuneşte de mine. Spune că voi fi cea mai frumoasă şi cea mai invidiată dintre prinţese. Şi eu, dragul meu, ca Paulina ta. A venit adineauri scos din minţi. Crede că ţarul va riposta şi că pentru el a sosit prilejul aşteptat. Vladimir Ivanovici trebuie să părăsească Parisul mâine dimineaţă. Întoarcerea sa e cât se poate de nesigură. Ne vom căsători la Petersburg. Îi este atât de teamă să nu mă piardă! Acum doreşte o nuntă mare, la curte, cu vărul său, împăratul.

— Îţi urez să fii fericită, spune Florensac.

— Fericită? Nu, răspunde ea. Nu fac parte dintre femeile care pot fi fericite. Poate voi înceta să fiu hărţuită, urmărită, exilată. Alaltăieri doi poliţişti de-ai lui Réal au venit să mă întrebe despre relaţiile mele cu Pichegru! N-ar mai lipsi decât să se întoarcă Méhée. Vă daţi seama că e mai bine să plec.

Se ridică, îi întinde mâna lui Atala. Inima lui se strânge la gândul că n-o va mai revedea. Vreme de un an n-a avut de făcut decât un gest ca ea să-i aparţină. Astăzi, când e pe punctul de a regreta că nu l-a făcut, e prea târziu. Agnès a şi ieşit din viaţa lui, dacă cumva a existat vreodată.

Agnès deschide uşa. Un curent de aer îi înfoaie rochia. Dacă s-ar repezi la ea, dacă ar lua-o în braţe, poate n-ar mai pleca. Într-o zi, la Rivière-du-Loup, ea i-a spus că au fost făcuţi unul pentru altul. Se gândeşte la o veche poveste a huronilor pe care i-o istorisise Damagoya*: Cele două bucăţi ale mărului.*

Uşa se închide fără zgomot.

*

— Mă surprinzi, domnule de Florensac. Şi mă întristezi. Ne-am cunoscut în Vendemiar. Atunci am salvat Revoluţia pentru prima dată. De atunci n-am întreprins nimic care să nu fi fost aprobat fie de puterea legitimă, Directoratul, fie de întreaga naţiune. E fapt dovedit că sunt capabil să-i dau acestei ţări stabilitatea, legile, echilibrul financiar, un început de prosperitate.

Cu faţa imobilă, Florensac ascultă.

— Voi explica mâine în faţa Consiliului de Stat, adică în faţa voastră, continuă Bonaparte, grava hotărâre pe care a trebuit să o iau. Franţa nu va avea nici pace, nici răgaz până în ziua când ultimul Bourbon va fi exterminat.

Îi priveşte cu atenţie pe Florensac, care stă nemişcat.

— Am hotărât ca ducele d'Enghien să fie judecat repede pentru a nu-i aţâţa pe emigraţii reveniţi în număr foarte mare. Mă temeam că un proces lung ar fi deşteptat în ei sentimente duşmănoase, obligându-mă astfel să lărgesc cercul vinovaţilor.

Cum Florensac nu răspunde, Bonaparte se înfurie brusc.

— De altfel a fost judecat de o comisie militară! A îndreptat armele împotriva Franţei! A plătit cu moartea sa o parte din sângele celor două milioane de francezi care au pierit în acest război. Contele d'Artois, după propria sa mărturisire, întreţine la Paris şaizeci de asasini. Colonele Florensac, recunoaşte că eu sunt Revoluţia franceză, că eu o întruchipez.

O tăcere grea pluteşte între cei doi bărbaţi. Apoi, Ludovic spune:

— Am şaptezeci şi unu de ani, domnule prim-consul. De peste cincizeci de ani slujesc Franţa şi Libertatea. Mi-am făcut datoria. Vă cer să mă lăsaţi să mă întorc acasă. În armată fiul meu îmi reprezintă familia aşa cum se cuvine şi cum au reprezentat-o întotdeauna înaintaşii mei. Acasă se află însă un copil de opt ani, din care trebuie să fac un bărbat. Doresc să consacru acestei îndeletniciri timpul care îmi mai rămâne de trăit.

Se ridică.

— Ştiu că o parte din opinia publică doreşte să vă proclamaţi împărat.

Bonaparte se ridică dintr-un salt şi izbeşte cu pumnul în masă.

— Şi?

— Şi sunt prea bătrân ca să vă combat şi prea republican ca să vă aprob. Lăsaţi-mă să plec.

Bonaparte nu clipeşte. Florensac se înclină şi pleacă. Soarele e primăvăratec. Ludovic coboară cu paşi mari aleile parcului Saint-Cloud, încrucişându-se cu caretele care urcă, dându-se în lături spre a le lăsa să treacă pe cele care coboară. După ce traversează podul de la Saint-Cloud, străbate micul sat de la Boulogne, apoi o porneşte prin câmpia care începe să înverzească.

Ajungând la Auteuil, se opreşte la un han să mănânce. Îi e foame. Se simte uşurat, liber. Ce altceva ar fi putut face? Franţa vrea un împărat! Va plăti scump această dorinţă. Bonaparte a jucat bine. Asasinându-l pe ducele d'Enghien, i-a neutralizat pe iacobini. Pichegru, Cadoudal, Moreau şi fără-ndoială toţi regaliştii vor fi condamnaţi fără milă, drumul e liber.

De la Auteuil, Ludovic ajunge pe malul Senei. Aici, în octombrie 1789, călărea lângă portiera caretei care îl readucea pe Ludovic al XVI-lea la Tuileries. Nu au trecut mai mult de cincisprezece ani de atunci. Pe vremea aceea se credea la capătul suferinţelor. Se sprijină de parapet, priveşte îndelung fluviul, apoi porneşte din nou, bucurându-se că nu simte nicio oboseală. Va trece prin Faubourg Saint-Honoré ca să-şi ia rămas bun de la

vechea sa prietenă Amélie, actualmente patroana unui mare magazin. Apoi se va întoarce la hotelul din strada Saint-Roch. I-ar face plăcere să cineze cu Atala, care va pleca mâine pentru a lua comanda regimentului de pe Rin. Această vizită la Bonaparte îl va scuti să asiste la şedinţa Consiliului de Stat în care viitorul împărat se va explica referitor la cazul Enghien.

Poimâine, cel mai târziu, va lua diligenţa spre Bordeaux.

Când ajunge în strada Saint-Roch, portarul hotelului îl anunţă că o doamnă l-a căutat de două ori. Nu şi-a spus numele, dar a zis că va mai trece. Colonelul Atala a ieşit, dar va reveni să-şi ia tatăl la cină.

Ludovic începe să urce scara când uşa de la intrare se deschide şi intră Jeannette. E atât de palidă, de trasă la faţă, buzele-i sunt atât de albe, încât coboară îngrijorat la ea.

— Pari bolnavă.

— Trebuie să-ţi vorbesc, îi răspunde ea.

— Să urcăm la mine, nu mai sunt compromiţător.

Îi face loc să urce treptele. Ajungând pe palier, Jeannette se propteşte de el. O susţine, temându-se că va leşina, o conduce în cameră şi o aşază pe un fotoliu.

— Ştii, şopteşte ea ascunzându-şi faţa în mâini.

Ludovic o priveşte tulburat.

— Cum a putut să facă una ca asta? spune ea printre sughiţuri. Hulin al meu, un asasin!

— Calmează-te, îi spune blând Ludovic. El nu a făcut decât să prezideze tribunalul. Cred că Enghien a fost condamnat în unanimitate.

— Da, răspunde ea hohotind de plâns. Au fost şapte, plus Savary, după un scurt interogatoriu. Atunci, Hulin a vrut să-i scrie primului-consul pentru a-i cere să acorde condamnatului audienţa pe care o solicita, Savary însă l-a împiedicat. Bonaparte dăduse ordin ca totul să se sfârşească în noaptea aceea. Dar trebuie să mă înţelegi! Sentinţa a semnat-o numai Hulin, singur. Numele celorlalţi vor fi uitate.

— I se poate reproşa unui ofiţer că execută ordinele? obiectează Florensac.

Jeannette se ridică brusc, ochii îi sclipesc.

— Da, dacă e vorba de un asasinat mascat printr-o judecată. Da, dacă e vorba de inventarea unui tribunal fantomă ca să condamne un om care n-a făcut nimic, care a fost ridicat cu forţa pentru a fi dus în faţa unor judecători nevrednici.

Florensac pune mâna pe umărul Jeannettei.

— Ce altceva putea face Hulin?

— Să refuze orice amestec în această comedie sângeroasă. Iată de ce e în stare frumosul general de grenadiri al gărzii consulare!

— Era convins, fără îndoială, că e ameninţată Republica.

Jeannette izbucneşte într-un râs scrâşnit.

— Ameninţată Republica? Când Bonaparte se va proclama împărat?

Hohotind de plâns cade din nou pe fotoliu.

— Hulin e un asasin.

— Trebuie să-l ajuţi, Jeannette, spune calm Florensac. Are multă nevoie de tine.

Ea dă din cap.

— E peste puterile mele, domnule conte. Sunt exact douăzeci de ani de când, prin şiretenie, am reuşit să te însoţesc la Paris, împreună cu domnişoara Isabelle. Aveam amândouă şaptesprezece ani şi amândouă îl iubeam pe Gilbert Lecourt. Ea l-a luat de bărbat, spre nenorocirea lor. Domnule conte, mi-a spus adineauri portarul că pleci mâine la Florensac, că ai lichidat apartamentul. Să ştergem aceşti douăzeci de ani. Ia-mă la ţară.

— Glumeşti, desigur! protestează Ludovic. Trebuie să rămâi lângă Hulin, soţul tău.

— Nu pot să-l mai văd, protestează ea. E peste puterile mele.

Se agaţă de reverele hainei lui Florensac.

— Când am plecat azi-dimineaţă, dormea îmbrăcat, cufundat într-un somn de beţiv. I-am lăsat pe colţul mesei un cuvânt de adio.

— Ai făcut asta? Deci nu-l mai iubeşti?

— Îl vedeam desigur mai presus decât merită. Îl credeam incapabil de crimă.

— Fie! răspunde Ludovic, dar trebuie mai întâi să-l linişteşti. Aşază-te să-i scrii. Spune-i că vrei să pleci pentru câtăva vreme ca să-ţi regăseşti calmul.

O face să se aşeze, îi dă o foaie de hârtie, înmoaie o pană în cerneală.

— Explică-i că o separare provizorie îţi este necesară pentru a-ţi recăpăta echilibrul. Sfătuieşte-l să ceară un post de comandă la graniţă. Adaugă că te duci la Florensac, fiind invitată de Isabelle. A trecut foarte multă vreme de când nu ţi-ai îmbrăţişat mama care e bătrână şi suferindă.

În timp ce el vorbeşte, Jeannette scrie atentă. După ce scrisoarea e gata, Ludovic insistă pentru ultima dată.

— Eşti sigură că nu ai puterea să te întorci acasă? Bietul Hulin trebuie să fie foarte singur!

Ea refuză cu un semn din cap. Florensac închide scrisoarea, apoi i-o duce portarului spre a-i fi trimisă lui Hulin printr-un comisionar. Ludovic tocmai reţinea o cameră pentru Jeannette când apare Atala.

— Mă tem că azi nu ţi-am prea înlesnit avansarea, îi spune Florensac: i-am dat primului-consul demisia mea ca să nu fiu obligat să o înmânez împăratului.

Partea a treia
ÎNCEPUTUL SFÂRŞITULUI (1812–1813)

Capitolul I
DRAGOSTEA ÎN FLĂCĂRI

— Excelenţa sa contele Fiodor Vasilievici Rostopcin, Agnès Alainova, strigă subreta impresionată.

Agnès este aşezată lângă soba în care a făcut focul pentru prima dată, căci nopţile de septembrie au devenit friguroase.

— Guvernatorul Moscovei în persoană? se miră ea.

— Da, insistă subreta. Cere scuze că se prezintă atât de târziu la doamna prinţesă, dar abia a părăsit-o pe alteţa sa imperială, marea ducesă Ecaterina Pavlovna, care i-a dat acest ordin.

Agnès surâde, pune coupe-papier-ul în chip de semn de carte în volumul pe care-l citeşte: *Itinerariul de la Paris la Ierusalim al domnului de Chateaubriand* şi pe care ministrul Suediei i l-a adus la Petersburg.

Rostopcin este o fantomă. Cu câteva luni în urmă, (când împăratul francezilor a trecut Niemen-ul şi s-a apropiat de Wilna), ţarul a fost nevoit să-i recheme, unul după altul, pe Kutuzov, devenit general comandant după luarea Smolenskului de către francezi, şi pe Rostopcin, cel mai moscovit dintre ruşi, înverşunat în a afişa pe pereţi pancarte grandilocvente, priceput în prigonirea francezilor din Moscova, pe care îi consideră spioni deghizaţi şi porunceşte să fie biciuiţi în piaţa publică şi apoi deportaţi în Siberia.

De altfel, de câteva săptămâni, „societatea" moscovită a devenit activ francofobă. Nu mai vorbeşte, chipurile, franţuzeşte (singura limbă folosită de aristocraţie), nu mai bea nici bordeaux, nici şampanie, nu mai goleşte prăvăliile franţuzeşti de pe Podul Mareşalilor.

Prinţesa Epancin, deşi văduva unui văr al împăratului şi prietenă intimă cu marea ducesă Ecaterina Pavlovna, este supravegheată îndeaproape de poliţie. Agnès ştie că scrisorile îi sunt citite cu lupa, convorbirile ascultate de droaia spionilor pe care Rostopcin îi răspândeşte în toate cercurile. Preotul de la Saint-Louis-des-Français, abatele Surrugues, a avertizat-o discret. Iată de ce o surprinde vizita guvernatorului.

În dimineaţa asta *Les Nouvelles de Moscou*, publicate în franţuzeşte, fiindcă mulţi ruşi nu citesc în limba lor, afirmă că Rostopcin „va apăra Moscova până la ultima sa picătură de sânge" şi că „este gata să se lupte pe străzile oraşului".

Deci, înarmaţi-vă cu topoare şi cu târnăcoape sau, şi mai bine, cu furci. Francezii nu cântăresc mai greu decât un snop.

„În ce mă priveşte, mă simt bine, mă durea un ochi, acum însă văd foarte limpede cu amândoi."

Agnès se ridică încet şi spune:

— Poftește-l pe conte.

— Bine, alteță.

Cu fruntea liberă, nasul scurt, părul pieptănat spre ceafă, cu o ironie în priviri chiar și în clipele cele mai tragice, Rostopcin își face apariția în uniforma de gală și se înclină ceremonios în fața lui Agnès care îi întinde mâna să i-o sărute.

Agnès n-a fost niciodată mai frumoasă și mai atrăgătoare ca acum, la treizeci și doi de ani. De când e văduvă (s-au împlinit trei ani) a înflorit. Sub privirea bănuitoare a nepoților săi – care vor moșteni într-o zi întinsul domeniu de la Kaluga, cu mii de șerbi, cele două somptuoase palate de la Moscova și Petersburg, și conacul – ea își administrează bunurile cu zâmbitoare autoritate. După un an de văduvie cuminte, a reapărut la curtea din Petersburg, cucerind inimile bărbaților și ura activă a femeilor.

Știe să-i țină pe bărbați la distanță, fără a lăsa totuși impresia că e puritană, și pare a nu lua în seamă vorbele veninoase ale doamnelor de la curte, care, de altfel, nu prea au ce cleveti, fiindcă nicio poveste scandaloasă nu poate fi răspândită pe socoteala ei.

În timpul celor șapte ani de viață conjugală, Agnès a fost pentru alteța sa imperială prințul Vladimir Ivanovici o tovarășă fără cusur. Cel mult, ar putea regreta că nu a combătut gustul bărbatului său pentru băutură și pentru femei. Gurile rele adăugau că prințul revenise la păcatele tinereții, în pofida căsătoriei sale cu una din cele mai frumoase femei ale Imperiului, fiindcă fusese primit în patul soției sale cu o mare răceală. S-ar fi plâns din această cauză prietenilor săi intimi în unele seri de beție. Dar Agnès purta cu atâta frumusețe și grandoare numele de Epancin, încât amicii au dat din umeri.

Abuzul de consolări îl dusese, prematur, pe Vladimir Ivanovici în mormânt.

Văduvă, Agnès servea de exemplu celorlalte văduve ale Imperiului prin demnitatea și energia ei.

Adresându-i guvernatorului Moscovei cel mai rafinat surâs, îi arată un scaun lângă sobă.

— Pentru prima oară, după moartea bietului meu Vladimir, am onoarea să primesc oaspeți, constată ea.

— Desigur, alteță, răspunde Rostopcin, fiindcă locuiți mai mult la Petersburg decât la Moscova.

— Credeți-mă că primesc foarte puțin la Petersburg. Unei femei singure îi e greu să-și țină rangul.

— Dacă mi-am permis să vă inoportunez, continuă guvernatorul plimbându-și ochii indiscreți de la mobilier la sobă, apoi la figura frumoasă a lui Agnès, am făcut-o la stăruințele prietenei noastre comune, marea ducesă

Ecaterina. Părăsește Moscova mâine dis-de-dimineață și m-a însărcinat să vă aduc această veste.

— Într-adevăr? exclamă Agnès. De ce atâta grabă?

— Prințul Kutuzov a fost silit să ia hotărâri grave în urma unei bătălii care s-a sfârșit rău, la Borodino. Se pune problema dacă va trebui să ne luptăm pentru a apăra Moscova. Nici prințul Kutuzov, nici statul său major nu sunt de această părere. În ceea ce mă privește cred că ar fi mai bine să incendiem capitala decât s-o predăm lui Bonaparte. În orice caz, trebuie să găsească Moscova la fel de pustie ca Smolenskul. Adică, alteță, cer câtorva înalți demnitari ai imperiului care locuiesc aici să revină cât mai repede în Capitală. Exemplul lor va fi urmat de toți. Nu avem timp de pierdut. Armata pleacă, prințesă. Civilii trebuie să facă la fel. Mă bizui pe dumneavoastră: vestea că zece înalte personalități au plecat se va împrăștia ca o dâră de pulbere.

— Vreți să spuneți, întreabă Agnès năucită de acest discurs impetuos, că francezii vor găsi Moscova părăsită?

— N-ar fi de ajuns, îi răspunde Rostopcin, Moscova va fi distrusă. După ce vom pleca, va arde ca o torță, mistuindu-l pe Bonaparte împreună cu armata sa.

— Cum! exclamă Agnès înnebunită. Vreți să spuneți că veți da foc orașului?

— O voi face, răspunde Rostopcin. Responsabilitatea nu mă sperie și mi-o voi asuma singur. Măsurile sunt luate. Oameni de încredere desemnați pentru asta (dacă pot îndrăzni s-o spun, fiindcă marea majoritate sunt condamnați pe care îi eliberez), vor incendia din toate cele patru colțuri orașul pustiu.

Se înflăcărează:

— Moscova va îngropa în ruine și cenușă rușinea profanării sale. Pregătiți-vă deci, alteță, cât mai repede și faceți în așa fel ca plecarea dumneavoastră să fie cunoscută de toți.

Tulburată la începui de spusele lui Rostopcin, Agnès își regăsește treptat sângele rece.

— Armata rusă a suferit o mare înfrângere? întreabă ea.

— Cu toate că sunteți franțuzoaică, nu cred că aveți motive să vă bucurați, alteță, răspunde Rostopcin cu voce glacială. Armata lui Bonaparte a străbătut câmpia rusă fără să întâlnească cea mai mică rezistență. Încă de la Wilna era epuizată. Când au ajuns la Smolensk, francezii au găsit orașul în flăcări. Kutuzov a încercat să-i oprească la cotul râului Moscova. Această bătălie îndârjită ne-a adus pierderi importante: patruzeci și cinci de mii de morți. Dar au fost omorâți sau răniți mortal patruzeci și șase de generali francezi și au pierit cincisprezece mii de soldați de-ai lor. „Marea armată”, cum îi spun ei, nu mai numără decât o sută de mii de oameni înfometați și însetați. Armata rusă nu e învinsă.

— În câte zile credeţi că francezii vor ajunge la Moscova?

— În două sau cel mult trei zile.

Se ridică.

— Mă bizui pe faptul că alteţa voastră va trimite mesaje grabnice prietenilor rămaşi la Moscova. Eu însumi trebuie să mai fac în noaptea asta câteva vizite. Există oameni legaţi de casele lor, gata să ardă împreună cu mobilele şi tapiseriile lor. Sper, alteţă, că nu sunteţi dintre aceia?

Se înclină.

— Nu veţi putea lua cu dumneavoastră decât strictul necesar. Aveţi, mi se pare, trei berline. Umpleţi-le până la refuz şi plecaţi la Petersburg chiar mâine.

— Şi personalul? se îngrijorează Agnès.

— Să se împrăştie la ţară, dacă nu vrea să ardă ca vrăjitoarele pe rug. Cu bine, alteţă. Ne vom revedea la Petersburg.

Armata franceză la porţile Moscovei! Agnès se duce să deschidă uşa-fereastră, iese pe balcon şi priveşte oraşul sfânt adormit. Zgomote de care duruind pe caldarâm îi ajung la urechi: iată că prima dâră de pulbere a lui Rostopcin, cea a fricii, aruncă pe drumuri coloane de fugari speriaţi. Apoi cea de-a doua va incendia oraşul.

Aşadar, armata franceză are bivuacurile la câteva leghe. Agnès se întreabă dacă va veni şi Atala, Atala pe care nu l-a mai văzut de opt ani. Ea nu s-a mai întors în Franţa. Cum ar fi putut, după Austerlitz, după Friedland? Când l-a însoţit pe împăratul Alexandru la Erfurt, Vladimir Ivanovici a refuzat să-şi ia soţia. După ce s-a întors, a murit. De atunci, zi de zi, Agnès a trebuit să ţină piept tuturor Epancinilor înverşunaţi împotriva aventurierei, spoliatoarei, văduvei.

A aflat, totuşi, că Atala a fost făcut brigadier la Austerlitz, general la Friedland. Curierii diplomatici i-au făcut cunoscute intrigile lui Fouché şi ale lui Talleyrand împotriva împăratului. Fouché, devenit duce de Otrante, începuse să ducă tratative cu Anglia prin intermediul lui Ouvrard! Fouché a fost apoi înlocuit la ministerul poliţiei cu Savary. Ouvrard a fost închis. Mereu inabil acest Ouvrard! În schimb Fouché s-a ales doar cu un dulce exil la Aix-en-Provence.

Hulin şi Atala au devenit amândoi generali de gardă. Toate aceste veşti, venite de foarte departe, nu i s-au părut niciodată o realitate vie. Abia astăzi se gândeşte că poate de Atala nu o despart decât câţiva kilometri. Cum mai arată? Trecut de patruzeci de ani, slab, ridat, încărunţit, încălecând tot ca indienii, ca în pădurea de la Gaspésie? Bătrânul Florensac mai trăieşte oare? Trebuie să aibă aproape optzeci de ani. Sau poate odihneşte în pământul de la Florensac care produce un vin atât de bun. Dar mândra Isabelle? Şi Jeannette Hulin, al cărei bărbat continuă să cutreiere lumea? Şi scumpa

marchiză? Mai are încă magazinul cu articole de podoabe de pe o stradă din cartierul redevenit Saint-Honoré? Cum a evoluat iubirea dintre Atala şi prinţesa Borghese? Se revede în salonul demodat al hotelului de lângă Palais-Royal. Dacă atunci, în ziua aceea, Atala ar fi făcut un singur gest, ea n-ar mai fi acum stăpână absolută peste mii de şerbi şi peste moşii imense.

Se întreabă dacă, din cauza lui, nu va nesocoti, astăzi, sfaturile lui Rostopcin rămânând în Moscova. Totuşi, nu ştie nici măcar dacă Atala ia parte la această campanie. Poate se află în Spania? Poate a fost ucis alaltăieri, la Borodino?

De opt ani, n-a trecut o zi măcar în care să nu se fi gândit mai puţin sau mai mult la el. Nu se va duce la Petersburg. Dacă Rostopcin dă foc Moscovei, ea va apăra, cu şerbii, cu mujicii, cu valeţii ei, palatul Epancin împotriva incendiului. Iar dacă generalul viconte de Florensac n-a fost ucis la Borodino, ea îl va primi ca pe un prinţ.

*

— Moscova! În sfârşit!

Împăratul coboară din berlină pe Muntele Salvării, care domină oraşul. Contemplă cupolele bisericilor care văluresc cât poţi cuprinde cu ochiul. Sunt numai palate aurite, numai clopotniţe iar acolo, pe malul Moscovei, turnurile şi zidurile Kremlinului. Tobele bat capitularea, trupele intră în Moscova. Muzica gărzii cântă *A noastră e victoria*.

Napoleon coboară, pentru a doua oară, din berlină la bariera Dorogomilov, de unde îl trimite pe generalul Durosnel, numit „guvernator al Moscovei", întovărăşit de colonelul Gourgaud, în căutarea autorităţilor. Murat pătrunde şi el în oraş, cu o mică escortă, odată cu lăsarea nopţii.

După puţin timp pasul unui cal pe caldarâm îl face pe Napoleon să se uite îndărăt. A şi revenit Durosnel? Nu! E o femeie. Aceasta descalecă, ţine calul de frâu şi face o reverenţă.

— Majestatea voastră nu mă recunoaşte? Este de înţeles. Sunt prinţesa Vladimir Ivanovici Epancin, născută Agnès de Vaudreuil.

Numele trezeşte un ecou în memoria împăratului. Da! Desigur! Amanta acelui destrăbălat de Ouvrard, spioana lui Fouché, canadiana pe care a escortat-o până la Quebec tânărul Florensac. Îşi reaminteşte că s-a măritat cu un rus, apoi a dispărut. E uimitor de frumoasă, vulpoaica.

— Am venit s-o încunoştinţez pe Majestatea voastră că nu va găsi pe nimeni la Moscova, în afară de câţiva emigraţi francezi şi de câţiva bandiţi, fiindcă, înainte de a pleca, guvernatorul Rostopcin a deschis porţile închisorilor.

— Moscova e pustie? exclamă împăratul. Nu-i cu putinţă!

— Nu am uitat că sunt franţuzoaică, continuă Agnès, şi am venit să o previn pe Majestatea voastră de pericolul care o ameninţă. Nu intraţi în oraş, sire. Înmulţiţi patrulele, pregătiţi uneltele de stins focul, reţineţi toţi suspecţii, altminteri Moscova va arde în noaptea asta.

— Ce spui? izbucneşte împăratul uluit. Este ca într-un roman!

— E ordinul lui Rostopcin.

— Caulaincourt! strigă împăratul. Ai auzit? Dumneata care ai fost, până anul trecut, ambasadorul meu aici, ce crezi despre asta, domnule duce de Vicence?

— Cred că Rostopcin este un naţionalist nebun gata la orice. A primit desigur ordin să evacueze Moscova, dar el este în stare să-i dea şi foc.

Napoleon rămâne descumpănit o clipă, apoi continuă:

— Vom aştepta, deci, ziua de mâine pentru a intra în oraş, după sfaturile dumitale, prinţesă, din prudenţă.

Durosnel şi Gourgaud sosesc tocmai în acel moment.

— Am pătruns în Kremlin forţând porţile cu tunul. Oraşul pare părăsit.

Napoleon se posomorăşte; se aştepta la o intrare triumfală, în faţa unei mulţimi pitoreşti. I se adresează lui Caulaincourt:

— Trimite patrule în tot oraşul. Să fie împuşcaţi imediat toţi suspecţii.

Apoi lui Murat, care i-a ajuns:

— Mareşalul Bessières va ocupa Kremlinul cu trupele de gardă.

Înainte de a se urca în berlină, îi spune lui Agnès:

— Ne vom revedea la Kremlin, prinţesă. Dacă nu vom fi arşi de vii. Şi fiindcă a venit vorba de gardă, vărul dumitale, generalul de Florensac, comandă divizionul de cavalerie. Fără îndoială că va fi fericit să te revadă. Aici nu-i atât de frig ca în Canada, nu-i aşa?

Caulaincourt sare s-o ajute să se urce pe cal pe Agnès, care urmăreşte cu privirea redingota cenuşie. Ea îl salută cu cravaşa şi pleacă la trap.

La căderea nopţii izbucneşte primul incendiu în bazar şi mistuie cartierul negustorilor. Percheziţionând palatul Rostopcin, sergentul Bourgogne descopere ascunse, în sobele de faianţă, mici butoiaşe de lemn cu substanţe incendiare.

Focul izbucneşte apoi la marele depozit de rachiu aparţinând coroanei, pe urmă incendiile se ţin lanţ în spatele palatului guvernatorului şi în jurul Kremlinului. Casele de lemn ard ca torţele. În zori, izbucnesc noi focuri în casele de pe bulevardul Arbat. Pe malul Moscovei, depozitele de grâne ard parcă într-un uriaş foc de artificii. Ceva mai departe, magazinele de ulei alimentează un foc de nestins.

Când începe să sufle vântul, o adevărată tornadă împrăştie flăcările de la o casă la alta. Văpăile aleargă de-a lungul străzilor ca valurile: strada măcelarilor, târgul de lemne se transformă repede în jăratic.

Ici şi colo se ridică vârtejuri opace de fum negru, urmate imediat de flăcări care ţâşnesc ca din cratere. Împăratul îşi face intrarea în Kremlin.

Focul când se înalţă, când se târăşte. În grădini sare din pom în pom. Resturi arzânde cad în curtea Kremlinului unde sunt rânduite tunurile Gărzii şi chesoanele lor. Numai printr-o minune nu explodează totul.

Toată noaptea şi toată ziua următoare trupele de Gardă luptă împotriva urgiei care le încercuieşte. Ofiţerii şi grenadirii sunt negri de funingine din cap până în picioare.

Pe acoperişuri, soldaţi înarmaţi cu mături şi găleţi cu apă udă rămăşiţele încă aprinse.

Când se lasă cea de-a doua noapte, spectacolul devine şi mai înfricoşător. Vântul suflă şi iar suflă. Ca înnebunite, limbile de foc aleargă de la nord la est, de la est la nord, întovărăşite de şuierături şi de explozii. Adesea, incendiile se împletesc, se atacă vorace într-un război al focului.

În sfârşit, a treia zi de dimineaţă vântul se linişteşte. Deasupra oraşului, fumul nu mai este decât un nor imens care ascunde soarele.

Alături de mareşalul Mortier, generalul de Florensac a luptat pas cu pas, fără odihnă. Mâinile şi faţa îi sunt acoperite de arsuri. Sare pe cal urmat de câţiva ofiţeri. Patrula improvizată va parcurge oraşul şi va vedea care e situaţia. Un spectacol înfiorător i se înfăţişează lui Atala. Pretutindeni zăreşte prin fumul înăbuşitor cadavre calcinate şi închircite. Bucăţi de zid amintesc, ici şi colo, existenţa străzilor.

Rarii locuitori, buimăciţi, rătăcesc printre ruine cu o resemnare tristă, iar soldaţii francezi jefuiesc cu osârdie pivniţele. Mulţi au căzut, beţi morţi, lângă cadavre.

De spânzurători, de felinare, au fost atârnaţi incendiatorii. Apoi au ars şi ei.

Atala constată propria lui neputinţă. Cum să împiedice jaful cumplit care se înfiripă? Prin pieţe, s-a şi ajuns la trocul de blănuri şi bijuterii.

Caii patrulei înaintează cu greu.

Deodată, la colţul unei foste străzi, Atala opreşte calul, uimit: un palat se înalţă intact. Casele care îl înconjoară, uşor atinse de flăcări, par a fi fost ocrotite. Un om mânuieşte un furtun de incendii, iar alţi doi sunt înarmaţi cu puşti pentru a ţine la distanţă pe eventualii jefuitori.

Atala se adresează unuia dintre ei:

— Cine locuieşte în acest palat? întreabă în franţuzeşte.

— Prinţesa Epancin, răspunde mujicul.

Atala nu-şi crede urechilor: prinţesa Epancin e Agnès!

Se apleacă peste gâtul calului pentru a întreba:

— Vorbeşti franţuzeşte?

— Ca toată lumea aici la prinţesa Epancin, îi răspunde.

— Nu e cumva franţuzoaică?

— Ba da, domnule ofiţer.

— Îi sunteţi cu adevărat devotaţi de vreme ce aţi protejat palatul în pofida ordinelor guvernatorului!

— Noi nu primim ordine de la guvernator, ci de la stăpâna noastră, îi răspunde omul.

Dintr-o săritură, Atala a descălecat. Se clatină.

— Vrei să spui că prinţesa a rămas la Moscova?

— Desigur, domnule ofiţer. Chiar acum s-a întors. A fost până la Kremlin. Dar a venit înapoi fiindcă, se pare, acolo e mare dezordine.

— Crezi, întreabă Atala, că stăpâna ta mă va primi?

O sclipire de ironie trece prin ochii omului:

— O veţi înspăimânta, domnule ofiţer.

Maiorul de Migon nu se poate abţine să-şi spună părerea:

— Într-adevăr, semănaţi mai degrabă cu un cărbunar decât cu un general de Gardă!

Atala dă din umeri şi se îndreaptă spre intrarea palatului, urcă cu greu scara de marmură încadrată de coloane. Are o uşoară ameţeală. Din pricina oboselii, poate. Îşi revine repede.

— Sunt un vechi prieten al prinţesei, spune el.

Apoi, întorcându-se spre ofiţeri:

— Continuaţi patrularea, domnilor.

— Credeţi, intervine căpitanul de Saint-Abrys, că e prudent să vă lăsăm aici singur?

— Nu sunt singur, răspunde Atala apucând cu mâna rănită ciocănelul de bătut în uşă. Am pistoalele.

Crede că visează: un majordom impecabil îl introduce într-o anticameră spaţioasă, se înclină fără a părea câtuşi de puţin mirat de ţinuta vizitatorului.

— Aş putea să-i vorbesc prinţesei Epancin? întreabă Atala. Anunţaţi pe generalul viconte de Florensac.

Cu paşi domoli, majordomul se îndreaptă spre uşile unui salon pe care le deschide, apoi pleacă.

Este o încăpere spaţioasă, mobilată în stil Ludovic al XV-lea. Închizând uşa încet, majordomul a dispărut.

În picioare, Atala priveşte mobilele de preţ, tablourile, tapiseriile, bibelourile preţioase. O altă uşă se deschide. Atala se întoarce brusc. Agnès!

Ea îl priveşte şi izbucneşte într-un râs atât de molipsitor încât Atala începe şi el să râdă.

— Îţi cer iertare, îngaimă ea, dar mă aşteptam să văd un ofiţer acoperit de fireturi!

Ochii lui Agnès se opresc pe faţa lui Atala.

— Într-adevăr tu eşti! spune ea oprindu-se din râs. Eşti îngrozitor de ars, prietene: faţa şi mâinile…

Înaintează, îl ia în braţe.

— Nădăjduiam atât de tare că vei veni, bâiguie ea. Iată-te în sfârşit.

Se desprinde, se duce să tragă de şnurul unei sonerii. Solemnul majordom apare.

— Adu-mi ulei de migdale, apă de trandafiri, scamă. Generalul nu s-a îngrijit de arsurile sale, care riscă să se infecteze.

— Bine, alteţă.

Îl conduce pe Atala până la un fotoliu în care se prăbuşeşte.

— Te rog să mă ierţi că am venit într-o asemenea stare.

— Esenţial este că ai venit. Te vom îngriji.

Majordomul reapare iute, aducând o tavă mare pe care sunt aşezate flacoane şi pachete de scamă.

— Scoate-ţi tunica, prietene, eşti plin de funingine.

Majordomul o ajută pe Agnès să-l dezbrace pe Atala, să-i descheie cămaşa jegoasă.

— Trimite-mi-o pe Natașa, porunceşte ea.

Majordomul pleacă.

— E camerista mea, îi spune Agnès destupând un flacon. Ne va fi de mare ajutor. Are degete de zână.

*

De o săptămână, Napoleon trece de la mânie la descurajare. Câteodată strigă, cu faţa posomorâtă.

— De la Smolensk încoace, n-am întâlnit decât pământ ars, oraşe în cenuşă.

Alteori începe să urle:

— Englezii îi dau Rusiei o lovitură de care îşi va aminti multă vreme. Îşi bat joc de ţar, îl împing spre ruină.

Totuşi ocupaţia se organizează. O trupă de actori francezi s-a prezentat la porţile Kremlinului. Fără a sta pe gânduri, împăratul a hotărât să ofere un spectacol soldaţilor. Optimismul renaşte. Ploaia a stins ultimele focare, apoi vremea s-a făcut frumoasă.

Napoleon îl tachinează pe Caulaincourt:

— Iată deci teribila dumitale iarnă rusească!

— Nu suntem decât în luna septembrie. Nu vă încredeţi în ea, sire, răspunde Caulaincourt, iarna soseşte aici ca o bombă.

Împăratul ridică din umeri. Pare hotărât să ierneze la Moscova.

Soseşte un curier de la Paris. Împăratul radiază de bucurie. O scrisoare de la Maria-Luiza îi dă veşti despre micul rege al Romei, care e cel mai sănătos copil din lume. Pe măsură ce Gourgaud îi dă scrisorile pe care le scoate din sac, figura împăratului se schimbă. Când se luminează, când se întunecă. În cele din urmă, Napoleon izbucneşte în râs:

— Decretul de organizare a Comediei franceze, iată ce se impunea cu extremă urgenţă! Cazacii ne opresc curierii, comunicaţiile noastre nu mai sunt sigure, dar acest decret esenţial a ajuns la destinaţie!

Îl parcurge cu privirea, surâzând.

— Îl voi studia la noapte. Mă tem, adaugă el, că spectacolul pe care ni-l propune doamna Fusil (aşa se numeşte vedeta locală) nu e pe măsura celor de la Comedia franceză. Vom merge totuşi să vedem *Jocul dragostei şi al întâmplării* şi *Ibovnicul făptaş şi valetul*.

Mareşalii care îl înconjoară, Murat, Berthier, Bessières, au impresia că împăratul vorbeşte cu atâta dezinvoltură pentru a se încuraja pe el însuşi. Faptul că a hotărât să ierneze la Moscova e în afara oricărei îndoieli. Caulaincourt nu-şi ascunde dezaprobarea. Napoleon îl repede cu severitate.

— Moscova ne oferă mai multe resurse decât oricare altă poziţie, exclamă el. Cei o sută de mii de oameni ai noştri vor petrece iarna aici, dacă împăratul Alexandru nu-şi cunoaşte interesele. I-am scris.

Davout, prinţ de Eckmühl, îndrăzneşte să exprime oboseala tuturor: o iarnă departe de Franţa, fără comunicaţii…

— Dacă ţarul nu ne răspunde, vom cuceri Petersburgul, urmează Napoleon. Vom vedea dacă şi acolo va da foc.

Caulaincourt e pesimist.

— Împăratul Alexandru nu va accepta nicio propunere, sunt sigur, afirmă el.

— Vom vedea, îi răspunde împăratul nerăbdător. Caulaincourt, dacă ai pleca la Petersburg, ca să-l convingi?

— Sire, răspunde ducele de Vicence pălind, mă tem că în această împrejurare n-aş fi un bun ambasador, îmi lipseşte convingerea.

Napoleon mormăie.

— Bine! îl voi trimite pe Lauriston. Lui îi va reveni onoarea de a face pacea, şi de a salva coroana prietenului dumitale Alexandru. Între timp, trebuie să organizăm aici ocupaţia, să asigurăm aprovizionarea, să oprim jafurile. Jumătate din oamenii noştri sunt beţi de dimineaţă până seara. Nu trebuie ca

Moscova să devină pentru trupele noastre o nouă Capua. Mâine va avea loc o paradă în curtea Kremlinului.

Al naibii om! Se ocupă de toate, ca întotdeauna şi pretutindeni.

Cu un gest, după obicei, îi concediază pe mareşali şi consilieri.

*

Baronul Larrey închide încetişor uşa camerei şi-i spune lui Agnès care a intrat înaintea sa:

— Prietenul nostru este în afară de pericol. Febra a scăzut. Rănile de la mâini s-au cicatrizat. Pe faţă nu-i vor rămâne decât urme vagi. Numai rana de la piept supurează puţin. Voi duce neîntârziat aceste veşti bune împăratului. Chiar şi în dimineaţa asta era îngrijorat de starea bolnavului nostru. Dacă întreaga armată franceză ar fi tot atât de sănătoasă ca el n-aş avea nicio grijă. Dar vai! Soldaţii noştri beau mai mult decât mănâncă. Dulceţuri şi coniac, cu asta se hrănesc.

Şeful serviciului Sănătăţii e slab şi palid. Sub ochi are cearcăne negre.

— Nu dorm nici trei ore pe noapte, oftează el.

Agnès îl conduce spre porţile palatului în faţa cărora îl aşteaptă o berlină.

— Generalul va putea ieşi mâine dacă timpul e bun. Îl veţi întovărăşi până la Kremlin. Dacă rămânem la Moscova, îşi va relua serviciul săptămâna viitoare.

Când Agnès se întoarce în camera lui Atala, acesta surâde.

— Larrey zice că nu mai eşti interesant, îi spune ea, aşezându-se la căpătâi. Mâine vei putea să te razi şi să te priveşti în oglindă.

Scoate un mic suspin.

— Şi îmi vei scăpa.

Atala îşi sprijină coatele în pernă.

— Au trebuit să se întâmple multe ca să mă opresc, în sfârşit, în faţa palatului tău, intact în mijlocul ruinelor fumegânde!

— Şi ca să ne întâlnim, încheie ea.

— Unde mă vei salva, data viitoare?

— Te şi gândeşti să pleci?

— Nu sunt niciodată eu cel care comandă.

Asfinţind, soarele joacă în fereastră. Tac amândoi, când cineva bate la uşă. Impozantul majordom aduce un plic pe care Agnès îl desface repede.

— Înştiinţat de vindecarea ta, majestatea sa te invită să cinezi mâine seară la Kremlin.

Îi întinde hârtia lui Atala.

— Scrisul colonelului Gourgaud, observă el, primul aghiotant. Împăratul speră că prinţesa Vladimir Ivanovici Epancin îi va face marea onoare de a cina

la Kremlin. El doreşte ca, dacă starea sănătăţii îi permite, generalul Gărzii imperiale, vicontele de Florensac, să o însoţească.

Atala oftează:

— După cum se pare, Larrey a şi dat raportul.

— Uniforma ta e curată, aproape nou-nouţă, doar ici şi colo câteva cârpeli discrete. Pentru început te vei scula şi vei cina cu mine. Îţi garantez o bucătărie mai bună ca pe *Queen Elisabeth*.

Masa este pusă în budoarul lui Agnès: un sfeşnic cu şase braţe, tacâmuri de aur masiv, faţa de masă din dantelă. Ea poartă o rochie de seară cu un colier de rubine în jurul gâtului.

Atala intră, înfăşurat într-un halat gros.

— Ţinuta mea mă pune în încurcătură, se scuză el. Nu mi-au călcat încă uniforma.

Agnès îl invită să se aşeze, râzând.

— Îţi place caviarul? Bucătarul meu a avut destulă bătaie de cap ca să-l procure, dar în felul său e un vrăjitor. În plus, vom bea din vinul meu şi din şampania mea.

După cină, Agnès îl instalează pe Atala pe o canapea. Cafeaua e servită pe o măsuţă. Majordomul şi valeţii s-au retras.

Curând, Agnès se duce să caute o oglindă.

— Nu ţi-e prea frică? întreabă ea glumind. Frumosul Atala la ieşirea din infernul Moscovei!

— Fie ce-o fi, răspunde el vesel.

Se priveşte, scoate un strigăt:

— Omul din caverne! Barba asta ţepoasă nu te sperie?

— Stepan o va rade mâine, în onoarea lui Napoleon, îi răspunde ea aşezându-se din nou. Îi vom cere de asemenea să repare şi defectele coafurii tale. Focul n-a cruţat-o.

— Pe scurt, spune el, trezesc spaimă.

Încearcă să-şi atingă faţa cu cele două mâini bandajate. Îl împiedică, apoi îi spune cu gravitate:

— Îţi aminteşti că într-o zi, la Rivière-du-Loup, ţi-am propus să rămânem împreună, în casa aceea care era mai mult a ta decât a mea?

— Da, şopteşte el. Dar cum aş fi putut accepta?

— Nu ai răspuns nimic, ceea ce, trebuie să recunoşti, n-a fost politicos, glumeşte ea.

Se ridică şi se îndreaptă spre masă de unde ia două cupe, iar din găleata cu gheaţă, sticla de şampanie. Pune cupele pe măsuţă, le umple, ia una pe care i-o întinde lui Atala. Acesta o ţine anevoie cu mâna bandajată. Agnès ridică cealaltă cupă:

— Pentru bastonul de mareşal!

— Aş prefera o altă urare răspunde el. Suntem cu toţii plictisiţi de război. Ne întrebăm unde ne va duce împăratul. Tuturor le este frică nu de moarte, ci de el. Fără doar şi poate că se încăpăţânează să ierneze la Moscova. Are oroare de cuvântul „retragere".

— În timp ce dumneata, Atala…

— Nu ai dorit niciodată să revezi Franţa? o întrerupe el.

— Nu, răspunde ea golindu-şi cupa. Nu am decât amintiri urâte.

Se apleacă spre el:

— Să nu ne mai gândim la ele, în seara asta.

Buzele li se unesc. Agnès se-nfiorează. Dorea această sărutare dar se şi temea de ea. Dacă gura lui Atala ar avea acelaşi gust ca şi gurile celorlalţi! Simte cum se topeşte avidă şi eliberată totodată, fericită şi îngrijorată. Când se despart, murmură:

— Ce mult am aşteptat.

*

Împăratul, înconjurat de marele mareşal, de marele scutier şi de marele şambelan, îşi primeşte invitaţii, mareşali şi generali. Sunt şi doi civili, Bausset, prefectul curţii, şi Lesseps, consul general al Franţei la Moscova.

Generalul de Montholon pare preocupat: e însărcinat cu rechizitoriul incendiatorilor care n-au fost omorâţi pe loc.

Lesseps citeşte o proclamaţie adresată ruşilor rămaşi la Moscova (aproape două mii), care sunt invitaţi (de altfel în zadar) să se întoarcă în locuinţele lor.

Sosirea lui Agnès, urmată de Atala, îl întrerupe.

— N-ar fi fost nevoie să fie atât de frumoasă ca să ne placă azi, murmură locotenentul Henri Beyle care asigură serviciul de ordine la intrarea în salon.

Împăratul pare uluit:

— Alteţă, demersul dumneavoastră din prima zi m-a mişcat profund. Vă mulţumesc de-a vă fi amintit că, înainte de-a fi rusoaică, sunteţi franţuzoaică.

— Să mă ierte majestatea voastră, răspunde cu maliţie Agnès făcând o reverenţă adâncă dar, la ordinul majestăţii voastre, am devenit canadiană, adică englezoaică.

— Sunt convins, continuă Napoleon, făcându-se că n-a auzit răspunsul, că, dacă soţul dumneavoastră ar fi trăit, ne-ar fi fost de un mare ajutor. Ar fi încercat să readucă pacea între împăratul Alexandru şi mine. Iubea mult Franţa.

Şi adaugă, întorcându-se spre mareşalul Mortier:

— Nu-i aşa, domnule duce de Trévise?

— Evident, sire, răspunde automat acesta din urmă.

După ce se ridică de la masă, convivii se întorc în marele salon. Un moment, au impresia, că sunt la Tuileries sau la Saint-Cloud: uniformele sclipesc de curăţenie, mesele de joc sunt pregătite, dar nu se află decât o doamnă, Agnès.

Împăratul o ia cu familiaritate de braţ.

— N-aş dori să vă lipsesc de vărul dumneavoastră care la masă a stat departe de noi, nefiind decât general. Trăiţi în Rusia de mulţi ani, nu-i aşa?

— De opt ani, sire. Nu am asistat la încoronarea voastră.

— Ce credeţi despre situaţia noastră la Moscova?

— Cred, sire, răspunde prompt Agnès, că puteţi folosi ocazia…

— O ocazie, într-adevăr? o întrerupe interesat.

— Da, sire! Proclamaţi abolirea şerbiei! Ţăranii n-au uitat că li s-au făcut zadarnice promisiuni de dezrobire acum mai bine de cincisprezece ani. Împăratul Alexandru tremură la gândul că îi veţi elibera pe nefericiţii săi şerbi.

— Într-adevăr? întreabă împăratul cu privirea fixă, cu figura impasibilă.

Agnès se exaltă:

— În toată Rusia, se pot cumpăra încă fiinţe omeneşti. Armata e compusă, în cea mai mare parte, din şerbi. Dezrobiţi-i pe cei din teritoriile ocupate şi armata se va revolta imediat la această veste.

— O delegaţie din Wilna a şi venit să-mi vorbească despre asta, răspunde el eludând problema.

Cum Atala se apropie, în tovărăşia colonelului de la Riboisière, comandantul artileriei, împăratul se întoarce brusc:

— Nu ne inoportunezi, generale. Vara dumitale îmi vorbea despre importante chestiuni politice.

— Cunosc ideile verişoarei mele, răspunde Atala. Şi cred că are dreptate. În Italia, armata revoluţionară se sprijinea pe poporul pe care îl elibera.

— Şi până unde ar merge, după dumneata, această eliberare? îl întreabă împăratul îngrijorat. Nu e deloc uşor să opreşti popoarele odată pornite.

— Totuşi, sire, insistă Agnès, sunteţi împăratul francezilor, împăratul revoluţiei! Nu puteţi ezita. Dacă vreţi, ţarul e pierdut…

Împăratul îşi scoate tabachera, ia o priză, apoi face brusc stânga-mprejur.

— Voi chibzui, mormăie el.

— A şi fost chibzuit totul, oftează Atala urmărindu-l cu privirea. Acum e mai aproape de ţar decât de şerbi. S-a însurat cu fiica împăratului Austriei! Ţi-l închipui republican? Şi totuşi ar fi câştigat războiul. Ar fi fost aclamat ca eliberatorul a milioane de mujici nenorociţi.

Agnès îl priveşte pe Atala cu ochi râzători.

— Haide, exclamă ea, eşti într-adevăr fiul tatălui tău, bătrânul iacobin. Din păcate se pare că hotărârea a fost luată şi că împăratul a ales calea celor mai mari riscuri.

Cu speranţa de-a face o pace imperială cu „fratele” său Alexandru, care îl urăşte, bombăne Atala.

Se apleacă cu dragoste spre el.

— Dacă am pleca? murmură ea. Mi-e dor de tine.

Căci, noaptea trecută, într-o mare învăpăiere, Agnès a descoperit dragostea.

Capitolul II
UN ANUME GENERAL MALET

Isabelle a refuzat să-i însoţească. Continuă să se simtă „rablagită”, cum spune ea. De ani întregi nu e nici pe deplin sănătoasă, nici cu adevărat bolnavă. Florensac s-a hotărât, deci, să-şi ia numai nepotul. Enguerrand-Ludovic are acum cincisprezece ani. E vârsta la care trebuie să vadă Parisul.

Vor călători în caretă, încetişor, căci expediţiile în poştalion nu mai sunt indicate pentru un bătrân de aproape optzeci de ani. „Destul de vânjos, e-adevărat”, îşi spune privindu-se în oglindă şi isprăvind cu îmbrăcatul.

Nu s-ar fi hotărât, totuşi, dacă n-ar fi primit de curând o epistolă de la marchiza de Curzon. Îi scria că sunt rude şi că din această cauză s-a hotărât să-l lase moştenitor pe Enguerrand-Ludovic.

În afară de asta, veştile din Rusia sunt îngrijorătoare. Florensac nu mai primise scrisori de la fiul său de luni întregi. Spera să capete unele informaţii de la ministrul de Război, generalul Clarke.

Se întreabă acum dacă moştenirea bătrânei Marie-Amélie merită, cum se spune de obicei, osteneala. O prăvălie în strada Faubourg Saint-Honoré… Poate câteva terenuri recuperate după un lung proces intentat Republicii şi câştigat sub Imperiu. Fiindcă n-a emigrat niciodată, Marie-Amélie se revoltase împotriva rechiziţionării proprietăţilor sale şi a vinderii lor drept „bunuri naţionale”. Dar pentru un băiat de cincisprezece ani, era un lucru deosebit de interesant să vadă capitala. Curând, va sosi vremea studiilor superioare, la capătul celor făcute cu abatele preceptor. Băiatul a fost un elev strălucit, inteligent, cam încăpăţânat şi adesea taciturn, puţin comunicativ, deloc înclinat spre căutarea plăcerilor, în afară, poate, a celei de a citi şi de a se culca, vara, în pădure, pe iarbă.

Florensac se teme că a făcut din nepotul său un ţăran. Dar de unde naiba ar fi putut învăţa el protocolul curţii imperiale? Ludovic intenţionează să încredinţeze băiatul unui colegiu, pentru a-l pregăti mai bine în vederea universităţii. Bordeaux sau Paris? Iată un permanent subiect de neînţelegere între Isabelle şi Florensac. Ea voia la Bordeaux, el la Paris. De asta a simţit bătrânul o plăcere răutăcioasă la ideea de a-l face pe tânăr să guste viaţa pariziană.

Enguerrand-Ludovic e bine dezvoltat, îi seamănă uriaşului său bunic, dar are încă umerii cam înguşti. De la Atala a moştenit nasul puţin coroiat, ochii negri şi părul neîncreţit; de la Florensac, gura senzuală, cam moale, ţinuta capului foarte dreaptă, mersul puţin cam ţeapăn şi picioarele interminabile.

Spre sfârşitul pregătirilor, Isabelle a început să regrete că nu porneşte şi ea în călătorie. Dar era prea târziu. Se gândea de altfel că ar fi fost o povară

continuă din pricina sănătăţii ei şubrede. Se temea, însă, ca unchiul său, mai întreprinzător ca niciodată, să nu-l ducă pe Ludovic la distracţii nepotrivite pentru vârsta lui. Cum devenise foarte pioasă, s-a confesat preotului care a liniştit-o.

— Unchiul şi socrul dumitale este un necredincios, un voltairian, un republican… dar un bunic excelent.

De la fereastra primului etaj, Isabelle urmăreşte cu privirea careta care coboară la trap spre valea Garonnei.

Ludovic îşi adoră nepotul. Nu-l supără decât entuziasmul băiatului pentru epopeea napoleoniană, pentru Marea Armată, victorii, decoraţii şi grade. Faţa sa brăzdată în două şi braţul lipsă amintesc câte parale fac toate astea. Însă Ludovic i-a povestit băiatului despre războiul din Quebec şi despre cel al lui Washington. Şi apoi, cum să-i ascundă faptele de bravură ale tatălui său la Austerlitz, la Eylau şi la Wagram? Cu ce să stimuleze imaginaţia unui spirit mai puţin înclinat să se exalte şi, în aceeaşi măsură, mai puţin capabil să-şi disimuleze exaltarea.

Lui Florensac nu-i displace deloc să revadă Parisul, după opt ani de absenţă. O va vizita pe Jeannette, care s-a împăcat de multă vreme cu Hulin al ei, devenit guvernator militar al Parisului. Ludovic surâde la gândul că învingătorul de la Bastilia este conte al Imperiului şi mare ofiţer al Legiunii de onoare. Nu toată lumea îmbătrâneşte la fel.

Hotelul de pe strada Saint-Roch s-a renovat. Enguerrand-Ludovic admiră mobilele moderne ale salonului în care un tablou, aşezat la loc de cinste, reprezintă ceremonia încoronării.

Cu toată oboseala călătoriei, Florensac îşi duce nepotul să cineze la Palais-Royal.

Monitorul universal îl interesează numai pentru rubrica spectacole. Îl va duce, desigur, pe Enguerrand-Ludovic la Comedia franceză unde actorii majestăţii sale joacă *Oedip*, dar şi la Teatrul de varietăţi, de pe bulevardul Montmartre, unde trupa domnişoarei de Montansier oferă spectatorilor *Matrimoniomania*.

Îşi propune să se ducă la circul Olympic al lui Franconi şi la Ambigu-comique de pe bulevardul Temple pentru a vedea o melodramă bună. Va trebui, în plus, să pornească în căutarea unui croitor căci e limpede că niciunul, nici celălalt nu sunt îmbrăcaţi la modă.

A doua zi – pe o dimineaţă de toamnă, când aerul e atât de curat la Paris – bunicul şi nepotul se îndreaptă spre Faubourg Saint-Honoré în căutarea Mariei-Amélie.

Ludovic descoperă noul ei magazin ale cărui vitrine dau spre Faubourg, cu câteva case înainte de străduța îngustă care îi servise marchizei drept refugiu atâția ani.

O vânzătoare înaltă, slabă și autoritară le spune că „doamna marchiză" nu apare aici decât rareori. O vor găsi cu siguranță în apartamentul ei de pe strada Monceau.

Acolo o și găsesc pe Marie-Amélie. E cuprinsă de o agitație nespusă.

— Ați aflat vestea? îi întreabă ea neliniștită chiar în momentul când camerista îi introduce pe cei doi vizitatori într-un salon spațios. Napoleon ar fi murit în Rusia!

— A murit? exclamă Florensac. Iată un fapt care poate da naștere unor mari tulburări în țară. Mulți îl cred de neînlocuit. De fapt, succesiunea sa nu va fi ușor de preluat.

— Am uitat să vă spun bună ziua, se scuză bătrâna doamnă, înălțându-se pe vârful picioarelor pentru a-l săruta pe Florensac.

Apoi se întoarce spre Enguerrand-Ludovic:

— A, acesta-i tânărul! Iată-mi moștenitorul! exclamă ea. Ce frumos e!

Îl sărută pe obraji, îl pipăie ca și cum l-ar lua în primire. Adolescentul pare consternat.

— A murit împăratul! bâlbâie el.

— Nepotul tău e bonapartist? întreabă Marie-Amélie făcând semn oaspeților să ia loc.

— De unde ai aflat vestea asta surprinzătoare?

— De la portăreasă, al cărei bărbat e în Garda națională. Cazărmile sunt consemnate. Senatul a și luat măsuri pentru a împiedeca tulburările.

— După părerea ta, cum va reacționa Franța? o întreabă Ludovic.

— Mulți burghezi se vor simți mai liniștiți. Blocada continentală paralizează afacerile. Nu se bea decât zeamă de cicoare cu zahăr din sfeclă. Francezii au simțit pe pielea lor ce înseamnă gloria și de asemeni, poliția. Portăreasa spune că Savary a fost arestat azi dimineață.

Vestea asta îl bucură pe Florensac.

— Rovigo! Pe legea mea, i-a venit și lui rândul. Omul tău atât de informat ți-a spus cumva ce alte hotărâri a mai luat Senatul?

— A vorbit de reinstaurarea Republicii.

Această noutate stârnește râsul lui Florensac.

— Sărmanul rege al Romei, abia născut, suspină marchiza. Se pare că nimeni nu se mai gândește la el.

Ludovic se ridică.

— Iartă-ne, dragă prietenă, că te părăsim atât de repede, dar ard să aflu noutăți. Adineauri strada părea atât de liniștită!

— Întoarceţi-vă la prânz, să dejunăm, le propune ea. Voi întinde masă mare.

— Eşti foarte bine instalată, observă Ludovic înainte de a părăsi salonul.

— Vandalii n-au distrus tot mobilierul Curzonilor. Am recuperat o parte. Am putut închiria imobilul din Faubourg Saint-Germain în aşteptarea unui cumpărător. În ceea ce priveşte moştenirea, am văzut că s-a întors din exil un oarecare Curzon. E un văr de-al bărbatului meu. Va trebui să-mi fac testamentul cu atenţie. Dar cea mai mare parte din avere îmi aparţine. A fost dota mea. Va fi a acestui tânăr.

— Nu e nicio grabă, ocoleşte Ludovic chestiunea.

Marchiza îi conduce. Florensac dă din cap.

— Bonaparte mort la Moscova, Marea Armată împotmolită. Iată fapte ce prevestesc întoarcerea Bourbonilor! Aici trebuie să fie amestecaţi Talleyrand şi Fouché.

În Faubourg Saint-Honoré oamenii îşi văd de treburile lor, nepăsându-le de evenimente.

Pornind pe trotuar, Ludovic îi spune nepotului său:

— Sunt mulţi oameni ca mine, pe care Imperiul nu i-a mulţumit, gloria lui deşartă, masacrele, poliţia lui, nici măcar împăratul şi ambiţia sa nesăţioasă. I-a ameţit pe francezi cu victorii, cu cuceriri, cu drapele. Dar i-a copleşit cu impozite. Le-a ucis copiii. Sfârşitul unei dictaturi este totdeauna detestabil. Mă tem de mai rău, de răzmeriţă, de lupta dintre câinii ambiţioşi, lacomi să-şi smulgă prada lui Bonaparte.

Întinde pasul, cu picioarele sale nesfârşite.

— Mergem să aflăm noutăţi la soţii Hulin. Ei trebuie să locuiască pe strada Castiglione sau în Piaţa Vendôme.

În drum, întâlnesc mai multe patrule care, fără îndoială, se duc să ocupe punctele nevralgice ale capitalei.

În Piaţa Vendôme, împăratul e încă în vârful coloanei sale. Soldaţii păzesc intrarea ministerului. Curioşii se îmbulzesc şi discută în grupuri. Un puşti spune arătând statuia împăratului:

— N-are rost să sui. Va coborî el!

Ludovic împreună cu nepotul o iau pe strada Castiglione şi ajung în faţa casei guvernatorului Parisului. Un subofiţer îi îndeamnă să plece.

— Vreau să vorbesc cu doamna general Hulin, protestează Florensac.

— Biata doamnă are altceva de făcut decât să primească vizite, răspunde subofiţerul. Generalul Malet i-a omorât pe trei sferturi bărbatul.

— A murit?

— L-au dus la spital, dar nu mai are mult.

— Sunt colonelul Florensac, un vechi prieten al doamnei general, insistă Ludovic.

— Poftiți, domnule colonel, răspunde subofițerul îndepărtându-se, dacă vrea să vă primească…

Urmat de Enguerrand-Ludovic, Ludovic urcă la primul etaj fără să întâlnească pe nimeni. Deschide ușa unui salon pe care îl străbat până la altă ușă. O servitoare se grăbește să le oprească trecerea.

— Sunt un prieten al doamnei general, îi spune Ludovic. Unde e?

— În cameră la dânsa. N-au vrut s-o lase să-l însoțească pe domnul general la spital.

— E rănit grav?

— Are maxilarul sfărâmat.

Jeannette este întinsă pe pat. Plânge în hohote. Ludovic se apropie încet de ea, se apleacă și spune cu voce șoptită:

— Sunt eu, Jeannette! Florensac, prietenul tău. Pot să-ți fiu de vreun ajutor?

Ea se întoarce.

— Dumneata, domnule conte! Ești singura persoană pe care aș fi dorit s-o văd azi și ai venit!

Cu vocea întretăiată de hohote de plâns, Jeannette povestește cum generalul Malet a intrat brusc în dimineața aceea, foarte devreme, în camera lor. L-a găsit pe Hulin îmbrăcându-se și i-a declarat că a venit să-l aresteze.

— Atunci am intervenit, continuă ea, și am spus: „Dacă domnul a spus adevărul, trebuie să aibă ordin. Să ni-l arate". Sunt vinovată de ceea ce a urmat… Malet a dus mâna la buzunar, a scos pistolul și a tras în Hulin. Apoi a plecat, încuind ușa cu cheia. Am alergat la fereastră ca să strig după ajutor, dar n-a venit nimeni. Am rupt ce-am găsit la îndemână ca să-i leg bietul maxilar care atârna în stânga, apoi m-am întors la fereastră urlând. În cele din urmă a venit una din servitoarele mele care fără îndoială se ascundea, apoi niște soldați. Au chemat o ambulanță, l-au dus pe Hulin, dar nu mi-au permis să-l însoțesc. Poate că acum e mort? Fără mine!

— Dacă trăia când l-au luat, îi răspunde Florensac ca s-o liniștească, înseamnă că n-a fost atins niciun centru vital, nici deasupra, nici dedesubt; nici craniul, nici carotida. Îl vei vedea cu mutra strâmbă, ca mine.

— Bietul meu Pierrot, geme Jeannette. Ce-au făcut din tine! Domnule conte, știi ce se petrece în oraș? E adevărat că împăratul a murit și că e revoluție?

— Alerg după noutăți, spune Ludovic, și ți le voi aduce cât mai repede.

Vestea morții împăratului s-a răspândit repede în Paris. Pe pragul caselor, la colțurile străzilor, parizienii discută evenimentul.

Luându-l cu el pe Enguerrand-Ludovic, care îl aşteptase în antreu, Ludovic coboară grăbit scara. La colţul străzii Saint-Honoré, o ceată de oameni înaintează urlând:

— Împăratul e mort! Trăiască pacea! S-a sfârşit cu războiul!

În faţa clădirii Statului major general s-a strâns o adunătură de gură-cască. Venind de la Tuileries, grenadirii sosesc în pas alergător. Florensac se amestecă în mulţime.

— Se întâmplă ceva?

— Te cred, răspunde un om. Se pare că împăratul nu e mort. O falsă veste bună. Un general a încercat să dea o lovitură. Am aflat însă că treaba n-a izbutit.

Se produce o agitaţie. Ludovic, dominând mulţimea cu statura sa înalta, vede ieşind un om cu cătuşe la mâini încadrat de poliţişti. Cu toate că nu l-a mai întâlnit din 1792 – epocă în care locotenentul Malet făcea de gardă la uşile Convenţiei – Ludovic îl recunoaşte imediat. Îl duc spre o trăsură.

— Să încercăm să aflăm ceva despre Hulin, fiindcă Jeannette iubeşte încă această paiaţă, apoi vom merge să petrecem la marchiză. Se întâmplă lucruri în care e mai bine să nu ne amestecăm, fiule. Poliţia îşi poate închipui că sosirea mea la Paris coincide cu această încercare de lovitură de stat. Dacă l-au băgat pe Savary la închisoare, când va ieşi va fi înrăit. Nu ne-am ales bine momentul.

Capitolul III
DRUMUL MORŢII

Cu ochii închişi, Agnès se întoarce pe cealaltă parte şi se întinde. Îi place să se trezească încet, să prelungească încă puţin somnul. Brusc însă totul îi revine în minte. Deschide ochii. Atala e aplecat asupra-i. Întinde braţele spre el.

— Dragostea mea! Te-ai şi sculat?

— O ştafetă, răspunde el. Mareşalul Bessières mă cheamă.

— Ai fi plecat fără să mă trezeşti, mizerabilule!

Îl strânge la piept şi întinde buzele spre el.

— Mareşalul Bessières e un monstru. Ce vrea de la tine? În primul rând, mâinile tale nu sunt încă vindecate.

— Lauriston s-a întors ieri cu un răspuns negativ din partea ţarului. Probabil că împăratul a luat o hotărâre în noaptea asta.

Agnès sare. În genunchi pe pat, se ghemuieşte la pieptul lui Atala.

— Nu vei pleca! Nu-i cu putinţă!

— Împăratul se teme că venirea iernii va întrerupe comunicaţiile şi că unii, în Franţa, profită de absenţa lui. Doar ai văzut cât e de neliniştit, de agitat.

— Voi pleca împreună cu tine!

— Mă tem, obiectează Atala, că va fi o călătorie grea.

— Trebuie să mă iei! Dacă armatele franceze părăsesc Moscova, ruşii se vor întoarce şi mă vor omorî.

Se resemnează să-l vadă plecând, se întoarce în pat şi se ghemuieşte înfrigurată. De ieri timpul s-a răcit. A început să ningă. E prea târziu ca să plece. Drumul până la Wilna ar dura două luni. O încercare nebunească, înainte de a ajunge la malul Niprului se vor lăsa marile geruri, şi apoi ruşii i-ar hărţui fără încetare…

Se scoală, agită un clopoţel. Trebuie să se pregătească pentru orice eventualitate: caretă sau sanie? Nu a căzut încă destulă zăpadă, dar în curând va fi prea multă.

Peste o oră, Atala se întoarce sumbru.

— Vom pleca, spune el, poimâine. Am intrat în cabinetul împăratului. Portretul regelui Romei a şi fost dat jos. Împăratul doreşte s-o luăm prin sud, pe la Kaluga.

— Pe la Kaluga? exclamă Agnès râzând. În acest caz veţi fi oaspeţii mei. Castelul meu e unul din cele mai frumoase din Rusia. Şi, înainte de a pleca, drept dar de adio, eu îmi voi elibera şerbii!

— Eşti hotărâtă să ne urmezi, nu-i aşa? întreabă Atala.

— Să nu crezi că te vei descotorosi de mine aşa uşor, îi răspunde ea.

— L-am întâlnit pe împărat. I-am vorbit de tine. Mi-a spus că ar fi într-adevăr periculos să rămâi la Moscova. Eşti franţuzoaică, iar spionii ruşi te-au văzut cu noi.

— Prin sud? se îngrijorează Agnès. Va însemna un mare ocol, dar poate că asta ar fi salvarea: să se ajungă la Kiev prin Orel. Curând drumul spre Smolensk se va înzăpezi. Ar fi atât de stupid să murim acum! Nu e posibil ca soarta să ne fi dăruit numai o lună de fericire.

*

După ce şi-a luat foaia de eliberare de la Force, Ludovic este condus direct pe cheiul Malaquais, la ministrul poliţiei.

— Suntem convinşi că nu aveţi nimic comun cu această treabă, domnule conte, îi spune politicos Savary. Numai un nefericit concurs de împrejurări a făcut să fiţi suspectat.

Ducele de Rovigo şi-a regăsit prestanţa. Napoleon nu a murit. Se va întoarce. Ce contează restul? Savary a redevenit atotputernicul ministru al poliţiei, executorul acelor ordine care nu-i prea făceau cinste împăratului.

— Înţelegeţi că această coincidenţă a neliniştit serviciile mele. Sosirea dumneavoastră la Paris, în ziua jalnicei aventuri a generalului Malet, ne permitea să vă suspectăm. Sunteţi, împreună cu Lazare Carnot, abatele Grégoire şi alţi câţiva, de pildă Augereau (cu toate că acesta din urmă este mareşal şi duce de Castiglione) bănuiţi de republicanism. Veţi recunoaşte aceasta!

— De multă vreme, răspunde placid Ludovic, n-am mai fost băgat la închisoare. Ultimul meu temnicer a fost Robespierre, acum aproape douăzeci de ani. Îmi pierdusem obiceiul.

— Domnul arhicancelar, ducele de Parma, doreşte să vă întoarceţi pe malurile Garonnei în răstimpul cuvenit.

— Puteţi să-l liniştiţi pe ilustrul meu coleg de la Convenţie, cetăţeanul Cambacérès , declară Ludovic cu seriozitate. Nu am intenţia să zăbovesc la Paris. Totuşi am venit aici ca să-i arăt nepotului meu capitala. Vara mea, marchiza de Curzon, a avut amabilitatea să aibă grijă de el în timpul… absenţei mele! Veţi înţelege că sunt grăbit să-i liniştesc? Aş vrea să-i fac o vizită domnului duce de Feltre, fiindcă aşa este numit acum generalul Clarke. Ar putea, probabil, să-mi dea veşti despre fiul meu care comandă o divizie de Gardă în Rusia.

— Încă o dată regretele mele, domnule conte.

— Eh! Eh! exclamă Ludovic, cele câteva zile de închisoare m-au întinerit. S-au împlinit douăzeci şi cinci de ani – din ’89 – de când am evadat de la Bastilia.

Am cunoscut închisoarea Carmes în ’94, dar încă nu cunoscusem închisoarea Force.

Pleacă, fără să-i întindă mâna lui Savary. E foarte grăbit să-i liniştească pe Enguerrand-Ludovic şi pe Marie-Amélie, care n-au avut voie să comunice cu el. Şi de asemenea să facă o baie.

— Nu mi-am făcut deloc sânge rău, spune marchiza de Curzon văzându-l intrând pe Ludovic. Dacă nu te eliberau, ştiam că evadezi, vere.

Enguerrand-Ludovic e palid şi are lacrimi în ochi. Ludovic îl strânge drăgăstos în braţe.

— Astă-seară vom merge la Comedia franceză, hotărăşte el. Se joacă *Cinna* de Corneille, o tragedie în stare să ne ridice moralul. Mâine vom vizita muzeul Napoleon, instalat în palatul Luvru. Se pare că sunt acolo opere foarte frumoase sustrase de împărat în urma victoriilor sale. Seara vom merge la circul Franconi. Bătrânii şi copiii au ceva comun: le place acest gen de spectacol. Va trebui să trecem şi pe la familia Hulin, pentru a afla veşti despre bietul general, unica victimă a loviturii de stat. În sfârşit, Clarke, duce de Feltre şi ministru de război, ne va spune poate ce se întâmplă cu tatăl tău.

Când Ludovic este introdus în biroul ministrului, acesta e pradă unei mari agitaţii.

— Ah! dragă colonele, exclamă el. Trăim zile foarte grele! Să fii ministru de război când armata se află la mii de leghe, aproape lipsită de legături, fără a mai vorbi de treburile din Spania care nu merg prea bine! Spania e în sud o capcană tot atât de primejdioasă ca Rusia în nord. Deci ai venit să iei aer la Paris?

— Am venit să aflu veşti despre fiul meu.

— Dacă veştile lipsesc înseamnă că dragului nostru Atala îi merge bine, răspunde Clarke. Dar dacă e vorba de retragere, atunci lucrurile se schimbă. Împăratul voia să părăsească Moscova pe la sud, dar Murat a fost oprit de cazaci în drum spre Kaluga. Al douăzeci şi şaptelea buletin al Marii Armate, pe care tocmai l-am primit, vorbeşte, evident, de o victorie. Dar Berthier îmi mărturiseşte într-o scrisoare că împăratul se îndreaptă în sus, către Smolensk, adică spre zăpadă şi ger.

Seara, la Comedia franceză, în pauză, Ludovic vede apropiindu-se o femeie grasă cu faţa buhăită, cu mers greoi. Când surâde o recunoaşte: este Louise Contat.

— Te-am zărit în sală, îi spune ea.

Vocea şi surâsul i-au rămas uimitor de tinere.

Continuă:

— Cred că după atâţia ani nu mai putem fi supăraţi unul pe celălalt, nu-i aşa?

Scoate un oftat adânc:

— Desigur, am fost rănită mai mult în amorul meu propriu decât în dragostea pentru Gilbert. Dar n-am uitat vizita dumitale la Chaillot.

— Nici eu pe cea pe care i-ai făcut-o lui Sartine, şeful poliţiei. Dar, nu-i nimic! Toate astea s-au petrecut demult!

— M-au scos la pensie, bombăne ea. La cincizeci şi doi de ani!

Arătându-l pe Enguerrand, care a rămas mai în urmă, Ludovic spune:

— Băiatul ăsta e fiul Isabellei! Dar nu cu Gilbert. El n-a lăsat nimic în urma lui.

— Decât amintiri.

Trece un lacheu sunând dintr-un clopoţel. Pauza s-a sfârşit. Şuvoiul de spectatori, care îşi reiau locurile, îi despart.

— O depravată frumoasă, murmură Ludovic la urechea nepotului său. O bună prietenă a lui Beaumarchais. Ea a creat-o pe Suzanne din *Nunta lui Figaro*. A avut mulţi amanţi. Printre alţii şi pe primul soţ al mamei tale.

A doua zi, la muzeul Napoleon, întâlnesc pe altcineva. Ludovic, cuprins de admiraţie, stă în faţa Giocondei de Leonardo da Vinci, când se simte tras de mânecă: e abatele Grégoire. Cei doi bătrâni iacobini cad unul în braţele celuilalt.

— Să vii la Paris fără să mă anunţi, e foarte rău!

La şaizeci şi doi de ani, fostul şef al Bisericii Constituţionale e slab, uscat, cu faţa zbârcită, dar ochii îi sunt la fel de vii.

— Comisia Artelor frumoase pe care o prezidez a readus aici această capodoperă care nu-şi avea locul la Chenonceaux. Dacă ne ajută Dumnezeu să mai trăim, vom face din acest muzeu Napoleon cel mai frumos muzeu din lume.

— Am auzit, dragă abate, îl ironizează Ludovic, că reprezinţi de unul singur opoziţia în Senat? Nu-i incomod?

— De unul singur, nu! Suntem vreo douăzeci, mai mult sau mai puţin curajoşi. Împăratul ne suportă aşa cum te obişnuieşti cu durerile vechi. Între noi fie vorba, dacă Malet ar fi reuşit, Senatul ar fi votat ca un singur om Republica!

Oftează:

— Te admir că te-ai retras din viaţa publică. Eu nu pot să trăiesc fără să fac politică şi, desigur, fără să scriu cărţi. Am publicat o *Istorie a sectelor religioase* pe care n-ai s-o citeşti.

Apariţia unui uşier în uniformă, cu lanţ la gât, venind să-l anunţe pe „domnul conte Grégoire" că va începe şedinţa Consiliului superior, îl nemulţumeşte pe Florensac, apoi îl amuză. Are un surâs complice. Grégoire dă din cap:

— M-a făcut şi comandor al Legiunii de onoare. Ce vrei, nu mai sunt episcop. Erau necesare unele compensaţii. *Vanitas vanitatum!*

Se îndepărtează cu un gest de adio.

— La urma urmei, Savary nu are dreptate, constată Ludovic. N-am mai rămas decât Carnot şi cu mine.

A doua zi, cină de adio la marchiza de Curzon. Ludovic a încercat zadarnic să o hotărască să facă o călătorie la Florensac.

— Nu-ţi dai seama, prietene! Trebuie să-mi supraveghez afacerile. Dacă ochiul stăpânului se închide, se fură ca în codru. Dar avem tot timpul. Când treburile Franţei vor merge mai bine, îmi voi vinde bunurile şi voi călători.

„Frumos optimism, se gândeşte Ludovic. Marie-Amélie are un an mai mult decât mine, deci a trecut de optzeci."

Îi cere noutăţi despre Atala.

Posomorât, Ludovic îi răspunde că nu ştie nimic, că armata se retrage, că iarna rusească e îngrijorătoare.

— Se pare că francezii nu au găsit pe nimeni la Moscova, exclamă Marie-Amélie. Oraşul ar fi ars, iar locuitorii ar fi fugit! Păcat! Închipuie-ţi ce s-ar fi întâmplat dacă Atala ar fi întâlnit-o pe vara sa Agnès, devenită, după cum ştii, prinţesă rusă…

— Ai avut întotdeauna multă imaginaţie, constată Ludovic.

*

Plecarea armatei franceze: seamănă mai degrabă cu un exod decât cu o deplasare de trupe. Mulţi ofiţeri au luat cu ei rodul jafurilor sau al trocurilor: blănuri, tablouri, biblioteci întregi. Chiar infanteriştii cară în spinare alimente: orez, zahăr, alcool. Un vălmăşag de trăsuri, de cai, chiar de pietoni se amestecă printre regimente.

Agnès călătoreşte cu cele trei berline ale sale, în care a îngrămădit ce a crezut că are mai de preţ. De la plecarea din Moscova, nu l-a mai revăzut pe Atala, rămas în ariergardă cu mareşalul Mortier. Acesta a primit ordin să distrugă Kremlinul.

Într-o seară, înainte de Smolensk, armata hăituită fără încetare de cazacii care par s-o împresoare, a făcut cunoştinţă cu iarna rusească. Străbătuseră câmpul de luptă de la Borodino, acoperit de morţi, când ninsoarea a început să cadă implacabilă. Termometrul coboară la –22°. Din pricina zăpezii şi gheţuşului, berlinele încep să se răstoarne în şanţuri. Caii care n-au fost potcoviţi cu crampoane cad şi nu se mai ridică. În zori, retragerea se transformă în derută. Răniţii culeşi la Borodino sunt părăsiţi la margine de drum. Nu mai există furaje pentru cai.

Soldaţii se învelesc cu şubele furate, îşi pun pe cap căciuli, haine vătuite de damă, găsite în trăsurile părăsite.

Mărşăluiesc de două săptămâni – un secol – când începe foametea. Caii morţi de pe marginea drumului sunt tăiaţi în bucăţi, apoi fripţi şi devoraţi.

Aceşti soldaţi rebegiţi au buzunarele pline de aur, diamante şi perle, dar nu mai au pâine.

Una din berlinele lui Agnès a rezistat până la Smolensk. Celorlalte li s-au rupt roţile. Caii au căzut. Agnès a încărcat în berlina rămasă tot ce avea mai preţios, fiind ajutată în grabă de cei trei vizitii şi de jupâneasa ei Nataşa.

În mijlocul acestei stranii debandade, împăratul trece călare, îmbrăcat în redingota sa cenuşie, purtând pe cap un chipiu împodobit cu blană, urmat de regele Neapolelui, Murat, şi de prinţul Eugène.

În sfârşit, Smolensk! O parte din oraş a ars, dar armata se poate înghesui în case, mai toate fără uşi sau ferestre. Bisericile sunt transformate în lazarete. Se încearcă să se reconstituie cât de cât regimentele risipite. Numai Garda a ajuns în ordine, grenadirii cu chipiurile lor din piele de urs, cu panaş, cu vestoanele albastre cu ornamente purpurii (de la care nu lipseşte nici măcar unul din nasturii de piele ghintuiţi cu câte un vultur), şi cu mantalele din postav albastru. Nu s-au bărbierit însă de cincisprezece zile, se încovoaie sub încărcătură, iar noroiul îngheţat face ca poalele mantalelor să se rupă ca un carton.

Când Bessières descalecă, toţi se îndreaptă pentru a-i prezenta arma.

După fixarea posturilor, după împărţirea sarcinilor, după ce s-a făcut apelul, Atala rătăceşte pe străzile Smolenskului (transformate în mlaştini după trecerea convoaielor) în căutarea lui Agnès. Cum să o găsească? Aici sunt aproape o sută de mii de soldaţi, din care jumătate în debandadă, şi mai multe mii de civili rămaşi fără căpătâi.

La cotitura unei străzi crede că visează. O berlină deshămată aparţinându-i lui Agnès: pe portieră sa află blazonul prinţului Epancin.

Casele din preajmă, pe jumătate în ruină, colcăie de soldaţi, majoritatea beţi. Toţi privesc cu indiferentă pe acest general al Gărzii care contemplă o trăsură părăsită.

Ceva mai departe, la colţul unei străzi, Atala observă o casă cu obloanele închise. Se apropie, ciocăneşte la uşă fără a primi răspuns. Insistă cu furie, până când se întredeschide un oblon de la primul etaj. Un ins bărbos îl întreabă ceva pe ruseşte.

— Prinţesa Epancin? strigă Atala arătând careta părăsită.

— *Da!* răspunde omul dispărând imediat.

Furios şi disperat, Atala se năpusteşte din nou asupra uşii, izbind-o cu patul pistolului, când apare Agnès la aceeaşi fereastră. Scoate un ţipăt, cedează

mujicului locul, iar acesta închide oblonul. Câteva clipe mai târziu Agnès deschide uşa.

— Agnès!

— În aşteptarea ta, rezistăm asalturilor întregii armate. O! dragul meu, nu mă îndoiam că mă vei găsi: am lăsat careta afară. Aici suntem la nişte prieteni. În absenţa lor, intendentul a avut grijă de casă. M-a recunoscut şi m-a primit.

Se întoarce spre intendentul care a urmat-o.

— Piotr Igorovici, încălzeşte două hârdaie cu apă pentru ca Excelenţa sa să se poată îmbăia.

Intendentul se înclină şi pleacă. Agnès adaugă surâzătoare:

— Fiindcă miroşi urât, dragul meu.

Cât de simplu pare totul cu Agnès! A trăit în mijlocul acestei debandade; a văzut foametea ameninţătoare, prizonierii ruşi masacraţi, răniţii francezi părăsiţi; la marginea drumurilor şi pe ulițele satelor soldaţi luptându-se pentru a devora caii; bande de dezertori, francezi, nemţi, italieni dând ameninţători târcoale în jurul bivuacurilor.

În timp ce diferiţi generali şi colonei încearcă zadarnic să-şi reconstituie unităţile, în timp ce strada mişună de hoţi, Agnès, elegantă şi parfumată, dă ordine unui majordom supus.

Când iese din putina transformată în cadă, Atala găseşte lenjerie şi un halat. Agnès apare în pragul încăperii.

— Cina e servită, îi spune ea continuând povestea cu zâne.

Mai târziu, în cearşafurile de mătase, Atala uită ce se petrece, la doi paşi, afară.

În braţele lui Agnès nu există nici ieri, nici mâine, nici altundeva.

*

— Plecăm, spune Atala intrând în camera unde Agnès zăboveşte culcată, cu părul răsfirat pe pernă.

Tresare, apoi sare spre el.

— Nu e adevărat! Tu n-ai să pleci! strigă ea. Te voi ascunde.

— Împăratul vrea să treacă Niprul.

— În Rusia, la mijlocul lui noiembrie, toată armata va muri de frig şi de foame. Zăpada îi va fi mormântul. Cât timp îi va trebui să ajungă la Wilna, străbătând stepa, fără adăpost, fără hrană, fără armament? Pe puţin o lună.

— Da, îi răspunde el întunecat. Am avut nevoie de două luni, astă vară, ca să ajungem aici.

— Nu mai aveţi cai! Vă veţi târî pe jos mii de poşte? Veţi muri toţi de foame şi de frig înainte de a ajunge la Minsk.

— Va trebui totuşi să ascultăm ordinul, răspunde Atala.

— Nu te voi părăsi! geme Agnès.

— Tu mă îngrijorezi, îi mărturiseşte Atala. Mă tem de ruşi, aici ca şi la Moscova. Când vor veni, Piotr le va spune că ai primit un ofiţer francez, iubitul tău, că l-ai îngrijit, că l-ai hrănit. Au să te ucidă, Agnès. Cum tu vorbeşti ruseşte, n-ai putea să te înţelegi cu servitoarea ta să te îmbraci în hainele ei şi să te ascunzi într-un sat?

— Plec şi eu.

— Nici să nu te gândeşti! Poţi găsi o ascunzătoare fără să părăseşti Smolenskul. Bani ai, chiar prea mulţi. Ascunde cât mai bine ce vei lua cu tine. Nataşa nu te-a părăsit. Împreună, vă veţi descurca. Crede-mă, nu ai altă soluţie. Rămâi peste iarnă la Smolensk ascunzându-te de ruşi. La primăvară vei găsi mijlocul de a ajunge în Franţa.

Îl cheamă să se aşeze lângă ea, pe marginea patului nefăcut.

— Spune-mi adevărul, dragul meu. Napoleon nu caută oare un sfârşit legendar, într-un dezastru pe măsura sa?

Atala dă din cap.

— Nu cred. Mareşalul Victor ne aşteaptă cu douăzeci de mii de oameni pe malul Berezinei. Împăratul e de părere că dacă vom reuşi joncţiunea, vom fi salvaţi.

— Ei bine! exclamă cu veselie Agnès, să ne întâlnim cu mareşalul Victor! Mi-au mai rămas o berlină şi doi cai.

Se scoală, schiţând în mijlocul camerei un pas de dans.

— Dragul meu, esenţialul este să te regăsesc în fiece seară, în timpul haltelor.

Se apropie de ea, luând-o de încheietura mâinilor.

— Îţi interzic să mă urmezi. Mă înţelegi, îţi interzic!

— Nu, domnule, Natașa, vizitiul și cu mine, în berlina plină de provizii și cuverturi vom face parte din alai. Va trebui să punem pe acoperiș nutreț pentru cai nu-i așa?

Îi scapă din mâini, face o reverență ironică:

— Generale, sunt cantiniera dumneavoastră!

Capitolul IV
CLUBUL SUPRAVIEŢUITORILOR

„Smorgoni, 5 decembrie:

Tată, sunt încă în viaţă. Dacă vei primi scrisoarea, înseamnă că împăratul a scăpat de la moarte. Alaltăieri, de la Molodeţno, l-a expediat în Franţa pe Montesquiou, aducătorul unui buletin de care poate că ai şi luat cunoştinţă.

Ai citit că sănătatea Majestăţii Sale n-a fost niciodată mai bună şi de asemeni că drumurile au fost acoperite de polei, că în fiecare noapte caii piereau cu miile, mai mult de cincizeci de mii în câteva zile, şi că acum cavaleria noastră este în întregime pedestră. Acest buletin te-a încunoştinţat că oamenii pe care naţiunea nu i-a călit îndeajuns au fost zdruncinaţi, pierzându-şi veselia şi voia-bună. Ai aflat că armata a trecut fluviul Berezina în zilele de 26 şi 27 noiembrie şi că are nevoie să-şi restabilească disciplina, să se refacă, să-şi pună pe picioare cavaleria, artileria şi muniţia.

Şi alte consideraţii siropoase; ce bătaie de joc! Vi se va mărturisi oare că din rămăşiţele cavaleriei s-au putut forma *patru companii de o sută cincizeci de oameni*, generalii având funcţii de căpitani, iar coloneii de subofiţeri?

Buletinul Marii Armate nu vă raportează nici multe alte lucruri! Eu îţi spun simplu că mai trăiesc.

Am aflat că împăratul ne părăseşte împreună cu scumpul Caulaincourt. Din întâmplare, surugiul Amodru care pleca şi el a fost ordonanţa mea. Mi-a promis că va face tot ce poate ca să primeşti scrisoarea. Trebuie să-ţi scriu esenţialul. Închipuie-ţi că nu va supravieţui niciun martor în afară de împărat şi de Caulaincourt. Ce vor povesti despre călătoria lor în infern?

Am mâncat adineauri doi cartofi şi o bucată de cal, prima mea masă după trei zile. Am intrat din întâmplare într-o izbă de la marginea târguşorului. Ţăranii au reuşit să aprindă un foculeţ ca să frigă bucata de cal. Am furat de la un sergent-furier hârtie şi cerneală. E aproape o minune.

În primele zile, am izbutit să smulgem paiele de pe acoperişurile hambarelor în loc de nutreţ, să spargem gheaţa lacurilor pentru a da apă soldaţilor, animalelor şi chiar pentru a bea noi înşine, în sfârşit, să veghem să nu ni se omoare caii ca să fie mâncaţi. Am părăsit Smolenskul (la 15 noiembrie) şi i-am întâlnit pe cazaci la Krasnov. Am trecut, dar nu prea ştim bine cum, şi prin asta. Atunci l-am văzut pe împărat mergând pe jos, cu un baston în mână, pentru a da exemplu dar şi pentru a se încălzi. Era îmbrăcat cu o manta largă, căptuşită cu blană şi avea pe cap un chipiu de catifea. La dreapta sa mergea regele Neapolelui, Murat, iar la stânga prinţul Eugène. Veneau apoi mareşalii Berthier, Ney, Mortier şi Lefebvre. Ca şi mine, nu mai aveau cai (al meu murise şi fusese mâncat în urmă cu două zile).

Urma un cortegiu straniu, şapte sau opt sute de ofiţeri purtând vulturii regimentelor din care făcuseră parte. Supravieţuitorii unei armate de o sută de mii de oameni înaintau de-a valma, îmbrăcaţi în mantale sau şube arse şi găurite. Trebuie să-ţi mai spun că am un picior degerat şi nu sunt sigur că nu va trebui tăiat.

Lăsam în urma noastră morţi şi muribunzi cu miile. Cei care nu puteau ţine pasul erau osândiţi să nu ne mai ajungă niciodată.

La un moment dat, nu ştiu exact ce mi s-a întâmplat. Probabil că mi-am pierdut cunoştinţa. Am căzut.

Cei care mă înconjurau m-au lăsat bineînţeles să mor în pace, văzându-şi înainte de drum, aşa cum am fost obligaţi să facem de nenumărate ori. Urma să pier de frig, fără să-mi recapăt cunoştinţa. Era soarta comună a zeci de mii de bieţi inşi, nu îndeajuns de căliţi.

A început viscolul. Cred că zăpada care îmi biciuia faţa m-a readus în simţiri arzându-mi obrajii.

Dumnezeu a voit să mă scol şi să o pornesc la drum sau, mai bine zis, să mă târăsc. Am depăşit sute de oameni care nu mai înaintau deloc. De-a lungul drumului vedeam schelete de cai care fuseseră devoraţi şi oameni care făceau tabere arzând rămăşiţele trăsurilor sfărâmate.

Apoi drumul a fost barat de o nemaipomenită îngrămădire de oameni şi cai. Nu mai aveam puterea să o escaladez. Muribunzii căutau să se agaţe de cei care treceau peste ei. Odată prinşi, aceştia cădeau şi ei pentru a nu se mai ridica. Se apropia noaptea. Mă împleticeam ca un om beat. Am căzut, a doua oară, cât sunt de lung. Am crezut că acolo îmi voi afla sfârşitul. Totuşi, am reuşit să mă ridic şi să pornesc din nou. M-am izbit de leşul unui cal. În jurul lui mai erau culcaţi oameni din diverse regimente. Muriseră voind să-l facă bucăţi. Nu mai avuseseră putere.

Am zărit atunci un foc, ca un far. Am înaintat spre acest foc, lângă care două femei şi un bărbat încercau să gătească bucăţi de carne de cal. M-am apropiat şi am recunoscut-o pe vara mea Agnès de Vaudreuil, alteţa sa imperială prinţesa Vladimir Ivanovici Epancin pe care o mai întâlnisem la Moscova şi la Smolensk. Însoţitorii săi erau vizitiul şi camerista. M-am aşezat jos, fără să spun nimic. Nu au avut puterea să-şi arate surpriza. Vizitiul mi-a întins domol o bucată de carne de cal aproape crudă. Am devorat-o. Întreţinuseră focul cu hulubele şi roţile caretei. Am ajutat-o pe Agnès să se urce în caretă, unde ne-am refugiat toţi ca să înnoptăm. Am adormit sub o pătură pe care Agnès a aşternut-o peste mine.

A doua zi, eu susţinând-o pe Agnès şi vizitiul pe cameristă, am plecat din nou. După câteva ore am ajuns în faţa unei cabane al cărei acoperiş de paie cobora până la pământ. Am găsit acolo un ţăran cu cele două fete ale sale.

Câteva monede de aur pe care Agnès le-a scos dintr-un buzunar ascuns în juponul ei i-au făcut ospitalieri pe ruși. Agnès, care era istovită, a fost dusă în fundul încăperii și culcată pe un pat așternut cu blăni de oaie. Una din fete a început să o îngrijească, iar cealaltă a venit în ajutorul meu, mi-a tras cizmele, pe care nu le mai scosesem de la Smolensk, adică din 10 noiembrie. Eram în 25.

Țăranul i-a explicat lui Agnès, după ce s-a trezit, că în ajun fusese o luptă și că învinseseră francezii. Am tras concluzia că era corpul de armată al generalului Oudinot, rămas în Lituania, care i-a atacat pe ruși ca să ne deschidă trecerea.

Am rămas în cabană toată ziua și noaptea următoare. Fiicele gazdei ne-au adus lapte, cartofi și o plăcintă din făină de secară.

În dimineața următoare Agnès s-a simțit mai bine. Ne-am hotărât să ne continuăm drumul. Eram la câteva leghe de Berezina, după cum ne spunea gazda. Puteam să o trecem pe podul de la Borisov.

Cu toate protestele țăranului care dorea să-și păstreze pensionarii atât de bogați, am plecat. Ne-a arătat un drum prin pădure. Curând am întâlnit soldați în bivuac, apoi am dat de o coloană cantonată. Ni s-a spus că împăratul este găzduit într-un castel lângă podul de la Borisov. Era posibil să-i întâlnesc acolo pe cei care mai rămăseseră din Gardă. Și într-adevăr i-am găsit după ce am lăsat-o pe Agnès cu servitorii pe malul Berezinei. Din păcate, fluviul nu înghețase, iar rușii aruncaseră podul în aer. Era de datoria mea să mă întorc la unitate, dar a o părăsi pe Agnès însemna să-mi provoc o gravă criză de conștiință. Ea m-a sfătuit, mi-a ordonat chiar să acționez repede: era datoria mea.

Trebuia să trecem două punți pe căpriori, construite de pontonieri. Pe malul celălalt, mareșalul Victor încerca să-i oprească pe ruși. Cu toate astea, ghiulele cădeau pe furgoanele noastre.

Cincizeci de mii de spectre se înghesuiau spre punți; convoaie enorme de oameni strivindu-se unii pe alții, răsturnându-se în fluviu; cârduri de femei înnebunite de groază fugeau de la o punte la alta și dispăreau în apă scoțând țipete prelungi; uneori câte un obuz lăsa o dâră de sânge în această masă informă; pontonierii, goi, stăteau în apă până la subsuori susținând planșeele, consolidându-le sub mulțimea înnebunită de panică. Acesta era spectacolul.

Am văzut un artilerist legănând în brațe un copil pe care îl scosese din apă (unde îi dispăruse mama) și spunând: «Nu-ți va lipsi nimic, eu voi fi familia ta».

La sfârșitul zilei, armata trecuse, dar în ce stare! Ninsoarea a pornit să cadă din nou și pe malul celălalt a reînceput debandada. Era mult mai rău pe malul

pe care o părăsisem pe Agnès: civili, femei şi copii îmbrânciţi, daţi înapoi, fiindcă punţile trebuiau distruse înainte de sosirea ruşilor.

De pe malul drept vedeam o mulţime confuză urlând. Uneori fiinţe omeneşti se rostogoleau în Berezina. Câte unii se aruncau de bunăvoie sperând să se caţere pe sloiuri dar, cuprinşi de frig, cădeau la fund.

Mi s-a povestit că văduva unui colonel îşi ţinea în braţe copila, în vârstă de patru ani, când explozia unui obuz i-a zdrobit coapsa. Atunci şi-a luat copilul care plângea, l-a îmbrăţişat de nenumărate ori, apoi l-a sugrumat. La scurt timp a fost strivită de o căruţă.

Când pontonierii au dat foc punţilor, pe malul celălalt rămăseseră mai mult de două mii de oameni în viaţă.

Trecusem Berezina dar nu eram în afara pericolului. Temperatura atingea –30°. Câmpia lituaniană era pustie. Din timp în timp străbăteam câte un sat părăsit. Cu răbdare, ruşii dezmembrau trupele lui Oudinot şi Victor care ajunseseră, în curând, în aceeaşi stare de mizerie ca şi ale noastre.

Îmi pusesem pe buze o batistă ca să pot respira aerul îngheţat. Nu peste mult timp pe batistă s-a făcut un sloi de gheaţă mare cât un ou. Răsuflarea, ajungându-mi până la pleoape, formase în jurul fiecărui ochi un fel de lumânare. Eram orbit.

În jurul nostru am văzut oameni căzând brusc, ca nişte mase inerte, înţepeniţi, morţi. Unii îşi duceau mâinile la cap şi se roteau de câteva ori înainte de a se prăbuşi. Alţii o luau drept înainte, ca şi cum ar fi vrut să evadeze din ei înşişi. Apoi se opreau şi cădeau ca popicele. S-ar fi zis că muşcau zăpada.

Alaltăieri, am ajuns la Molodeţno, unde Caulaincourt a redactat faimosul buletin, al 29-lea. Divizia Marchand, trimisă de la Wilna, ne-a ajuns aici aducându-ne provizii: alimente şi muniţii. După două zile de mers, oamenii ei nu se mai deosebesc de ai noştri.

De ieri, suntem la Smorgoni de unde îţi scriu. Nu mai este chiar atât de frig. A răsărit soarele.

Tată, trebuie să-ţi spun din nou că am remuşcări fiindcă am părăsit-o pe sărmana mea vară, care mi-a salvat de două ori viaţa, dar ce puteam face? Ţăranul care o însoţea părea puternic şi sănătos. Vorbesc ruseşte, au bani, ceea ce dă totdeauna bune rezultate printre locuitorii săraci din regiune. Sper că s-au putut ascunde la nişte ţărani tot atât de ospitalieri ca şi cei care ne-au găzduit în noaptea trecută.

Cred, tată, că nici dumneata, nici eu nu am fost drepţi cu Agnès. S-a născut într-o epocă îngrozitoare. Şi-a petrecut tinereţea într-o lume răscolită, mai rea poate, din multe puncte de vedere, decât cea dinainte. S-a «descurcat», cum se spune în popor, fără niciun sprijin moral sau material. Ne mai dă oare mâna să fim profesori de morală?

În timpul călătoriei la Quebec, cu toate că eram plin de prejudecăţi împotriva ei, i-am admirat curajul şi caracterul. În sfârşit, am putut s-o cunosc mai bine, întâi la Moscova, apoi la Smolensk. A dovedit un calm, un sânge rece şi o stăpânire de sine demne de admirat.

Avem toate motivele să ne temem pentru ea. Soarta ei crudă îi va fi astfel pe măsură.

Cât despre împărat, el va încerca să fugă, încercând să-şi salveze tronul care se clatină. Adineauri i-a reunit pe cei câţiva mareşali şi generali care au supravieţuit. Mi s-a părut în culmea amăgirii. A spus: «Trebuie ca ofiţerii să păstreze o disciplină severă, ca soldaţii să exercite între ei o supraveghere riguroasă şi să pedepsească, chiar ei, pe cei care o încalcă».

Da, a îndrăznit să spună asta în momentul când se ducea să se prăvălească pe o sofa, grăbindu-se către Marie-Louise!

La Moscova, i-am spus că putea câştiga războiul, că putea juca adevăratul său rol *eliberându-i pe şerbi*. S-a făcut că nu ne aude. Doar e ginerele împăratului Austriei!

Se pare că el ia numai partea bună a lucrurilor: «Încercările prin care trece Franţa, a adăugat el, vor face să înceteze geloziile, punând capăt neliniştilor pe care le-a generat influenţa sa. În Europa nu trebuie să vedem decât un duşman: colosul rus».

I-a spus lui Caulaincourt care mi-a repetat (uimit) cele auzite, că la întoarcere are de gând să viziteze departamentele lipsite de comunicaţii, să construiască drumuri, canale, să dea curs liber comerţului şi să încurajeze industria! A încheiat: «Sunt foarte multe de făcut în Franţa».

Gândeşte-te, tată, că toate astea le spunea la Smorgoni!

Plecarea împăratului îi va demoraliza pe sărmanii supravieţuitori, care şi-au lăsat fraţii, prietenii cei mai buni, unii chiar nevestele, să crape ca nişte câini în stepa asta infernală.

Sper că o duci bine cu sănătatea, ca şi Isabelle şi micul meu Enguerrand? În curând va fi bărbat. Ce te gândeşti să faci din el? La anul sau peste doi ani îl vei înscrie, negreşit, la vreo universitate. Rogu-te, tată, să nu fie o şcoală militară. Insuflă-i oroare faţă de războaiele care ne-au făcut atâta rău şi dumitale şi mie, ba poate ne vor mai face încă.

Iată-mă azi general fără soldaţi, având o singură speranţă: aceea de a supravieţui, mergând până la Wilna, în ariergardă. Dar a supravieţui nu prezintă pentru mine prea mult interes.

Fiul tău, Atala."

Florensac e copleşit. Îşi scoate ochelarii şi se freacă la ochi. Şi-i pune din nou pentru a reciti scrisoarea pe-ndelete.

Cu câteva luni în urmă, întorcându-se de la Paris, s-a simțit bătrân și inutil. Senzație nouă și neplăcută. Apoi s-a îmbolnăvit Isabelle. A trebuit s-o îngrijească. A fost mai întâi o îndeletnicire care l-a ocupat zi de zi, apoi oră de oră și în cele din urmă clipă de clipă, cu toate că venise în grabă, de la Bordeaux, o călugăriță.

Isabelle a murit fără să se știe din ce cauză. Nu s-a împotrivit bolii, ca și cum viața n-ar mai fi avut nicio însemnătate pentru ea.

Ludovic și-a dat seama de locul pe care îl ocupa în viața lui această siluetă tăcută, această umbră mereu prezentă și mereu absentă, pe cât de eficace pe atât de mută.

Nu-l părăsește gândul că această nepoată atât de fragilă n-a trecut prin viață decât pentru a suferi din dragoste și a crește cu mare grijă un copil fără tată.

Trebuie totuși să-l consoleze pe băiat, să-i alunge senzația înfiorătoare că de aci înainte va avea drept tovarăș numai un bătrân flecar. Ceea ce i-a dăruit lui Ludovic o fulgerătoare vitalitate. Trebuia să trăiască până când Atala, salvat din zăpezile rusești, va renunța la glorie pentru a se-ngriji de domeniu. Ludovic va ști să-l convingă și la nevoie să-l constrângă.

Recitind scrisoarea, oftează, ascunzând-o în buzunarul hainei sale strânse pe corp. Devenind cam zgârcit, folosește pe acasă boarfele vechi. De altfel, haina asta îl cam strânge. Începe să facă burtă, rămânând totuși slab.

Se va întoarce Atala? Sau stepa rusească îl va uni definitiv cu Agnès? Stepa rusească, nu Saint-Laurent.

Ludovic oftează, se ridică, își ia bastonul. Va trebui poate, să trăiască, să conducă și să hotărască încă mulți ani până când Enguerrand-Ludovic va ajunge la vârsta când să devină stăpânul domeniului.

*

Drumul până la Wilna nu se mai isprăvește. Puțini oameni vor supraviețui nopții de 6 spre 7 decembrie. Totul e să fii dintre aceștia. Wilna și cupolele sale!

Dar Wilna nu este decât o haltă. Rușii se apropie. La drum! Cu trei sute de oameni, generali, colonei, ofițeri, grenadiri, de-a valma, Ney conduce jalnica „ariergardă" a armatei fantomă. Câțiva ostași mai târăsc totuși un tun. Din timp în timp se opresc ca să mai tragă o salvă pentru a-i face pe ruși să creadă că armata franceză există încă. Dar și acest tun trebuie părăsit din lipsă de forțe și de muniții.

Atala, pe care piciorul degerat îl face să se strâmbe de durere, își dă seama că nu va mai putea merge multă vreme. E sfârșitul.

— Nu mai suntem decât la câteva leghe de Kowno, spune Ney.

În faţa lor, văd un om care înaintează sprijinindu-se într-un baston, oprindu-se uneori, pentru a porni din nou, şchiopătând. Curând mica trupă îl ajunge pe fugar: este mareşalul Berthier.

Ca şi Wilna, Kowno a fost prădat pe primii supravieţuitori. Străzile sunt acoperite de cadavre.

Nu e totuşi sfârşitul coşmarului. În faţă se află Polonia, iar în spate sunt cazacii. Dar la Kowno sunt case, e foc.

Cum de-a ajuns în hambarul ăsta? Cine l-a adus aici? Dârdâie de febră când, brusc, durerea din picior îl trezeşte. Un grenadir în uniformă apare în uşă şi salută milităreşte. Atala se freacă la ochi. Coşmarul continuă, fără îndoială. De mult timp nu mai există nici ofiţeri, nici soldaţi ci numai fantome, cadavre în perspectivă.

— Domnule general, îi spune grenadirul, m-a trimis mareşalul Ney. Mi-a spus că v-au culcat în hambarul ăsta. Trebuie să părăsim Kowno fiindcă riscăm să fim încercuiţi de cazaci.

Buimăcit, Atala îşi scutură, cu un gest reflex, firele de paie amestecate prin păr. Încearcă să se scoale, dar nu reuşeşte. Grenadirul se apropie şi îl ajută să se ridice. Când vrea să-şi pună piciorul pe pământ, Atala scoate un strigăt de durere. Arsura e de nesuportat.

— Vreţi să vă duc eu, domnule general?

— Cum de te ţii atât de bine? îl întreabă Atala.

— Fiindcă nu viu de la Smolensk. Noi aşteptam aici. Azi dimineaţă ne-am îmbrăcat în ţinută pentru a fi trecuţi în revistă de regele Murat. Dar regele Murat a plecat.

— Ajută-mă.

Grenadirul îl susţine. Atala pleacă într-un picior.

— Unde e mareşalul?

— În casă, domnule general.

Intră amândoi. O încăpere mare, o masă pe care fumegă o oală cu supă. Ofiţerii stau pe bănci. Ney s-a bărbierit, îşi înalţă capul.

— A fost un noroc, Florensac, că până la Kowno nu era mai mult de o leghe, îi spune el.

— Retragerea continuă, adaugă Ney. Câteva mii de oameni încearcă să ajungă în Prusia. Câţi vor reuşi? Prinţul Eugène are, dacă pot îndrăzni să mă exprim astfel, comanda. Iar eu trebuie să asigur ariergarda, cu câteva puşti. Aşa-i legea războiului. Ai noroc Florensac, trăieşti şi nu poţi înainta.

— Ştiţi bine, domnule mareşal, că ruşii nu iau prizonieri.

— De aceea nu te vor lua nici pe dumneata, cel puţin aşa sper, îi răspunde Ney. Dispunem de o sanie şi de un chirurg. Acesta din urmă îţi va examina piciorul şi îl va amputa la nevoie. Sania te va duce spre Prusia.

Un ofiţer s-a ridicat. Se apropie de Atala, îi smulge cizma, făcându-l să urle, apoi ciorapul. Clatină din cap.

— Vă voi amputa trei degete, altfel se vor cangrena.

Atala e culcat imediat pe masa care s-a golit, în timp ce chirurgul îşi pregăteşte instrumentele.

— Vei ajunge la Königsberg, îi explică Ney. Regele Prusiei este aliatul nostru, cel puţin sper că mai este încă. Ca să suporţi cu stoicism durerea, îţi voi citi mesajul pe care i-l vei duce împăratului, la Paris.

Bisturiul taie carnea. Atala scoate un geamăt înfundat. Sudoarea îi acoperă tâmplele. Se aude scârţâitul tăişului pe os.

„Sire, citeşte calm Ney. Cele câteva sărmane rămăşiţe din ceea ce a fost armata se scurg cum pot spre Prusia, sub comanda (?) prinţului Eugène, după dezertarea regelui Murat. Voi încerca să reţin, împreună cu câţiva voluntari, cât mai mult timp cu putinţă pe cazacii care ne hărţuie din spate. În realitate, nu mai este o armată în retragere, ci sunt două mii de fantome.

Moartea a lovit mai mult de o sută de mii de oameni fără deosebire de grad, căci nu credem că ruşii să se împovăreze cu prizonieri.

Garda însăşi nu mai numără decât câteva sute de supravieţuitori. Armata nu mai este altceva decât o coloană înşirată pe o lungime de câteva leghe, în drum spre Prusia orientală, mareşali şi generali mergând pe jos împreună cu trupa.

Armata, sire, nu mai există."

Atala scoate un urlet şi leşină. Când îşi revine, crede că visează. Închide ochii din nou.

— Agnès! îngaimă el.

Piciorul îl doare îngrozitor. Înseamnă că n-a murit. Ridică pleoapele. Agnès surâzătoare e aplecată deasupra lui. Îi şterge cu o batistă fruntea udă de sudoare.

— N-au vrut să mă lase să intru în timpul operaţiei, dragul meu, îi spune ea cu duioşie. Le era teamă că voi leşina odată cu tine. Trebuie să fi suferit mult.

— Unde suntem? îngăimă el din nou.

— La Kowno, dragul meu. Ai rămas destul de mult timp fără cunoştinţă. Mareşalul Ney a trebuit să plece pentru a încerca să-i atragă pe cazaci spre sud. Mi-a dat plicul pe care trebuie să-l duci împăratului.

Atala înalţă capul şi îşi priveşte piciorul bandajat. Chirurgul se apropie.

— Eu rămân aici, spune acesta. În toate casele sunt răniţi. Să sperăm că ruşii nu-mi vor face de petrecanie. În câteva ore vor fi aici.

Apoi, întorcându-se spre Agnès:

— Acoperiți-i bine piciorul. La popasuri, înconjurați-l cu sticle calde.

Apoi, prinzându-l pe Atala de subsuoară:

— Vă voi susține până la sanie. Puteți face efortul de a ridica piciorul drept?

Atala are o amețeală:

— Când veți fi în sanie, acoperiți-vă bine cu păturile. Un nas degerat e mai supărător decât un deget de la picior.

În vreme ce chirurgul ajutat de Agnès îl coboară de pe masă, el reușește să o întrebe:

— Agnès! Cum de-ai ajuns aici?

— Uiți, dragul meu, că sunt rusoaică și prințesă? Asta m-a ajutat mult. Am călătorit cu ofițerii avangărzii lui Kutuzov pe care i-am întâlnit în fața Berezinei. Au fost cumpliți, necruțători. Dar, la urma urmei, dragul meu, voi sunteți invadatorii! Nu puteam să fac nimic pentru tine, decât să mă rog. Datorită armatei ruse, care vă precede și vă încercuiește, sunt la Kowno de trei zile. Un general rus, prieten cu soțul meu, m-a ajutat să pătrund aici pentru a-i da informații. E fără doar și poate o vocație! M-am întâlnit chiar cu Murat înainte de plecarea lui. M-a mai liniștit puțin. Te văzuse la Wilna. Dar de la Wilna, drumul a fost fatal. Eram moartă de îngrijorare și nu puteam face nimic. În sfârșit, ați sosit!

Sania e trasă în fața ușii, vizitiul și Natașa s-au și instalat. Chirurgul și Agnès îl așază pe Atala, grămădind pături peste el, apoi Agnès se strecoară alături.

— E interzis să deschizi gura în timpul drumului, dragul meu. Încearcă să dormi. Cu puțin noroc vom trece frontiera Prusiei în noaptea asta.

Natașa se întoarce și surâde. Vizitiul dă bice cailor. Chirurgul își scoate căciula de blană într-un larg salut. Sania pornește, în timp ce Agnès acoperă fața lui Atala cu o blană groasă.

*

— Ei bine! constată Napoleon, întoarcerea nu s-a desfășurat chiar atât de rău. Franța e calmă. Am fi putut să-l găsim pe Malet la putere, baricade pe străzi. Ar fi putut să mă scuipe în față.

Împăratul nu arată bine deloc, are fața buhăită, gălbuie, iar ochii îi lucesc tare de tot. Își trece mâna șovăitoare peste părul rărit.

— Va trebui să perseverăm, să reîncepem, continuă el cu o voce obosită. Am făcut o greșeală: am crezut că voi obține într-un an ceea ce nu putea reuși decât în două campanii.

În fața lui este așezat, în spațiosul birou al castelului Saint-Cloud, arhicancelarul Cambacérès , duce de Parma, care, după obiceiul său, e foarte elegant, pudrat și chiar fardat ușor cu o umbră de ruj pe obraji.

— Vă stă în putinţă, sire, să reparaţi lucrurile. Armata se reface pe malurile Niemenului.

Talleyrand, aşezat pe un alt fotoliu, insinuează:

— Cred că ar trebui negociată pacea! Tăiaţi părţile bolnave! Încercarea va fi grea, dar stăpâniţi încă statele romane, Piemontul, Toscana şi Olanda! Majestatea voastră poate solicita medierea socrului său.

— Cu rușii mă voi descurca! strigă împăratul lovind cu pumnul în masă. Trebuie!

Talleyrand dă din cap.

— Nu am deplină încredere în regele Prusiei, sire, îi este încă teamă de Majestatea voastră, dar pentru câtă vreme?

— Dacă aș semna o pace nedemnă, aș fi pierdut în ţară, urlă împăratul înfuriat. Cum să sacrific o parte fără a abandona totul?

— Redaţi Spania regelui său, sugerează cu tact Talleyrand.

Se aud ciocănituri în uşă:

— Intră! ordonă împăratul.

Se prezintă un ofiţer.

— Dădusem ordin să nu fiu deranjat! mârâie Napoleon.

— Sire, am crezut că pot îndrăzni să… spune ofiţerul.

— Te-ai înşelat! Nu vi se cere decât să ascultaţi.

— Prinţesa Epancin vine de la Kowno cu un mesaj al mareşalului Ney.

Napoleon se ridică dintr-un salt. Cei doi miniştri fac la fel. Toţi trei se întorc spre uşa în cadrul căreia se profilează Agnès, aplecată într-o reverenţă.

— Ce s-a întâmplat, prinţesă? se miră împăratul. Dumneavoastră sunteţi cea care…

— Mareşalii Berthier şi Ney l-au însărcinat pe generalul Florensac, spune ea. Eu l-am însoţit fiindcă starea sănătăţii sale era foarte îngrijorătoare.

— La obiect! La obiect! întrerupe împăratul.

— Numai printr-o minune ne-am putut continua drumul, spline Agnès. Majestatea voastră nu ştie, desigur, că generalul prusac York a evacuat Königsbergul? Am ajuns totuşi la Berlin.

— Ce tot spuneţi?

— La Berlin generalul de Florensac nu a avut încredere în nimeni. Pentru asta m-a însărcinat să vă aduc acest plic.

I-l întinde. Napoleon se repede, îl citeşte cu aviditate în timp ce Agnès continuă:

— Starea lui s-a agravat în timpul călătoriei. A fost nevoie să i se taie piciorul care se cangrenase. A trebuit să-l las la spital şi să pornesc imediat la drum, în urma ordinului său expres.

Napoleon n-o ascultă. Citeşte şi recitează teribilul mesaj. Apoi cade în fotoliu, cu ochii în gol. Se lasă o tăcere grea. În sfârşit, murmură ca pentru sine:

— Marea Armată nu mai există. Murat a fugit, Eugène rătăceşte de-a curmezişul Poloniei cu câteva fantome.

Îşi înalţă capul. Privirea sa trece de la Talleyrand la Cambacérès , apoi revine la scrisoarea fatală. Dintr-odată chipul i se înăspreşte.

— Dacă avem nevoie de sânge proaspăt, contingentul 1813 numără o sută patruzeci de mii de oameni. Mai sunt o sută de mii în Garda naţională. Ce ar putea să ne furnizeze Confederaţia Rinului şi regatul Neapolelui?

— Aveţi două sute cincizeci de mii de oameni în Spania, insinuează Talleyrand.

— Niciodată! protestează împăratul înălţându-şi umărul stâng. S-ar arunca în braţele englezilor. Dacă aş ceda un deget, mi s-ar cere un stânjen, apoi din stânjen în stânjen, ar sfârşi prin a-mi smulge totul.

Se ridică.

— Ei bine! Trebuie să pornim la treabă.

O priveşte pe Agnte şi surâde:

— Să sperăm că vărul dumneavoastră va ieşi din impas. E un viteaz. Păcat! L-aş fi făcut mareşal.

Pe pragul uşii, Agnès se pleacă într-o reverenţă.

Napoleon vine repede spre ea şi-i ia mâna:

— Mă tem că nu v-am spus „mulţumesc”. Dar nu e greu să fii ingrat cu aducătorii unor veşti rele. Cele pe care mi le-aţi adus sunt cumplite. Armata mea, Garda mea, dispărute… Murat fugit. M-am gândit adesea la sfaturile pe care mi le-aţi dat la Moscova. Dacă le-aş fi urmat, nu ne-am afla aici.

Îi sărută mâna.

— Vă salut, prinţesă. Sunteţi o supravieţuitoare a Marii Armate. Aţi dat dovadă de mare curaj. Regret că ordinul meu nu poate fi decernat şi femeilor. V-aş fi făcut cavaler al Legiunii de onoare.

Simte că devine confuz. Se domină.

— Încercaţi să ajungeţi cât mai curând la generalul de Florensac, prinţesă. Înştiinţaţi-l că îl fac Mare Ofiţer. Dacă îmi amintesc bine, de la Eylau e comandor, nu? Uraţi-i din partea mea grabnică însănătoşire. Cele mai mari nenorociri au şi părţi bune. Nu-i aşa că dumneavoastră aţi găsit la Moscova ceea ce căutaţi la Quebec? Vă veţi căsători fiindcă e văduv. Veţi avea mulţi copii. Franţa va avea nevoie de ei. Adio, prinţesă.

Se răsuceşte pe călcâie, revine la birou cu privirea dură. Sună dintr-un clopoţel.

— Să fie căutat de urgenţă ducele de Feltre. Ministrul de război are multe de făcut.

Oftează.

— Negocierile nu vor fi uşoare, domnule de Talleyrand.

*

„Vă scriu în grabă această scrisoare, pentru a vă spune că fiul dumneavoastră este în afară de pericol. Scrisoarea pe care v-a scris-o de la Smorgoni nu v-a liniştit decât prea puţin dacă aţi aflat ce s-a întâmplat ulterior cu Marea Armată. Atala a trăit un adevărat calvar, dar Dumnezeu a vrut ca el să fie printre cei câţiva supravieţuitori de la Kowno.

Am izbutit să ajungem la Königsberg şi apoi la Berlin unde a trebuit să i se amputeze piciorul stâng care începuse să se cangreneze. L-am lăsat acolo şi am venit la Paris unde aveam de îndeplinit o misiune. Când am plecat, viaţa lui nu mai era în pericol.

Ne-am înţeles că imediat ce va fi posibil, să fie transportat la Mainz, unde îl voi găsi sau, de nu, îl voi aştepta.

Situaţia din Prusia nu mi se pare prea sigură şi tocmai de aceea l-am rugat să părăsească Berlinul de îndată ce călătoria nu va mai însemna pentru el un risc prea mare.

În orice caz, fiul dumneavoastră nu va fi niciodată mareşal al Franţei. Împăratul îl face Mare Ofiţer al Legiunii de onoare. Desigur că va accepta fără a suferi prea mult să nu participe la tragedia care se pregăteşte. Căci, fără îndoială, Napoleon va duce războiul până la ultimul francez. Slavă domnului, acela nu va fi Atala.

Aş adăuga că am proiectat să ne căsătorim, dacă ne daţi consimţământul. Suntem văduvi şi unul şi celălalt, am trecut prin destule încercări (poate necesare?) până să ajungem aici.

Sper că veţi accepta să mă numiţi fiica dumneavoastră, că veţi accepta ca Atala şi cu mine să venim la Florensac. Ne iubim poate din prima zi fără ca viaţa să ne fi îngăduit să ne dăm seama. Încercarea din Canada n-a fost fericită, dar ne-am regăsit la Moscova. Avem încredere unul în altul. Nu cer decât să trăiesc alături de el. Avem nevoie amândoi de o fericire liniştită.

Mi-ar plăcea să-l cunosc pe Enguerrand-Ludovic care este acum un băiat mare, de cincisprezece ani. Mă tem de felul în care mă va primi. Dacă mă veţi accepta ca fiică, pot să vă rog să-l faceţi să înţeleagă legătura noastră? Vă jur că îi voi fi, nu o mamă, desigur, ci *o prietenă*. Nu va trebui să afle prea brusc despre hotărârea noastră. Aş dori să-l pregătiţi pentru sosirea intrusei.

Cu respect, semnez

Agnès de Vaudreml.”

După expedierea scrisorii, Agnès trebuie să aştepte încă două zile pentru a obţine actele, necesare şi semnătura împăratului. Profită de acest prilej ca să o viziteze pe Jeannette Hulin. Aceasta îi spune că maxilarul zdrobit de Malet l-a făcut să sufere mult pe guvernatorul militar al Parisului. Dar i-a salvat, poate, viaţa. Hulin a fost considerat inapt să plece în Rusia şi în Spania unde lucrurile se pare că au luat o întorsătură periculoasă, Wellington reluând ofensiva împotriva lui Suchet.

La patruzeci şi opt de ani, Jeannette este o femeie aproape bătrână cu obrajii plini şi părul cărunt. Şi-a păstrat ochii frumoşi şi surâsul plăcut.

— Te întorci de departe, constată ea. Hulin de asemenea. Ai remarcat că după ce oamenii scapă cu viaţă din cele mai îngrozitoare catastrofe, se spune că au avut „mult noroc"? Fără îndoială că ar fi avut şi mai mult dacă n-ar fi participat la ele. Dar de! Trebuie să acceptăm norocul! Ţie, micuţa mea, nu noroc îţi doresc, ci fericire.

Râde conducând-o:

— Când mă gândesc că socrul tău mă însărcinase să te ţin prizonieră şi că ai şters-o! Orice s-ar spune, am trăit într-o epocă ciudată!

Adaugă:

— Parisul se agită. Numai de n-ar avea necazuri Hulin al meu! Ieri împăratul a fost huiduit în Piaţa Concordiei.

*

Ajungând la Mainz, peste câteva zile, Agnès constata că marele oraş renan a fost transformat într-o fortăreaţă. Recruţii fac exerciţii, printre ei sunt italieni, elveţieni, germani, mercenari. Sunt şi tineri francezi, nişte copii aproape, care abia dacă au împlinit optsprezece ani. De la Mainz la Wiesbaden, malurile Rinului sunt o imensă tabără militară.

Cu multă greutate Agnès închiriază o cameră. Oraşul e plin de ofiţeri, de prostituate, de traficanţi, tot vălmăşagul ce însoţeşte două sute de mii de oameni!

Agnès îi scrie lui Atala, deşi fără îndoială curierul nu va ajunge la Berlin. Se spune că ţarul şi-a făcut intrarea acolo, că alianţa noastră cu Prusia e ruptă, că ura împotriva Franţei a ajuns la paroxism.

Să scapi de englezi şi de ruşi pentru a fi prins la Berlin ar fi într-adevăr absurd.

Chiar a doua zi după sosire, Agnès e denunţată. Un ofiţer o cheamă, o interoghează. Ea izbucneşte în râs:

— Credeţi că sunt spioană?

Îi întinde, drept bilet de liberă trecere, hârtia semnală de împărat prin care e autorizată să-şi întâlnească logodnicul, pe generalul de Florensac la Koblentz.

— Generalul de Florensac? întreabă un ofiţer care tocmai intrase. Sunteţi desigur prinţesa Epancin? Veneam să anunţ garda de eventuala dumneavoastră sosire.

— Nu-i aşa că Atala e aici? îl întreabă.

— Din păcate nu, doamnă, răspunde ofiţerul.

Agnès păleşte, ofiţerul se grăbeşte s-o liniştească:

— A plecat ieri în Franţa. Trebuia să vă prevenim dacă veneaţi la Mainz.

— A plecat! îngaimă ea. De ce a plecat?

Descumpănirea ei nu-i priveşte pe oamenii aceştia. Ca un automat, pleacă, merge la întâmplare pe stradă. Aude pe cineva alergând după ea.

— Doamnă! Doamnă! strigă o voce gâfâită.

Se întoarce. E ofiţerul.

— M-am gândit, îi spune în grabă. Cred că am înţeles de ce colonelul…

— Nu e adevărat că a plecat! Nu vrea să mă mai vadă? De ce? Dar de ce?

Se clatină. El o susţine de braţ.

— Unde e?

— Cu mareşalul Ney la Schaffenburg, la câţiva kilometri de aici, pe Main. Mareşalul îşi trece în revistă recruţii. Generalul de Florensac e nenorocit, doamnă. Trebuie să-l înţelegeţi. Sunt sigur însă că nu greşesc ducându-vă la el. Numai dumneavoastră puteţi să-i redaţi gustul de viaţă. Înţelegeţi, doamnă, este din cauza piciorului. Mi-a spus, înainte de a pleca, că un invalid cu picior de lemn trebuie să se ascundă.

— Nerodul! mârâie Agnès furioasă. Deci nu are încredere în mine?

Peste o oră, Agnès intră în baraca unde s-a instalat mareşalul Ney. Drept, puternic, falnic în haina sa albastră brodată, examinează o hartă militară agăţată în perete. La zgomotul uşii care se deschide, se întoarce.

— Eram sigur că veţi rămâne totuşi! exclamă el înaintând spre ea. Atala a venit aici ca să vă întâlnească… dar, în ultimul minut, s-a temut. Veniţi.

O ia de braţ şi o conduce. A început să cadă ploaia transformând drumul într-un lac de noroi cleios. Ney merge cu paşi mari, Agnès îl urmează cu paşi mărunţi. Ploaia îi biciuie faţa, îi udă machiajul. În curând e leoarcă şi plină de noroi ca un câine.

Mareşalul se opreşte în faţa unei uşi pe care o deschide cu brutalitate.

— Florensac? strigă el.

Apoi se dă la o parte pentru a-i face loc lui Agnès să între.

E o odăiţă de ofiţer. Atala şade la fereastră citind o carte. Se ridică, apoi se împiedică în piciorul de lemn. Agnès aleargă spre el.

— Idiotule! Idiotul meu drag!
Mareşalul Ney închide uşa discret şi pleacă prin ploaia care s-a înteţit.

EPILOG (1833)

Fragment din jurnalul lui Ludovic de Florensac

Totul are un sfârşit, în afară de mine, desigur, fiindcă ieri s-a serbat centenarul meu. Nu credeam că am atâţia prieteni. Au venit de pretutindeni. Astăzi mă simt puţin obosit, dar nu-i nimic, *ça ira*, cum cântam altădată.

E multă vreme de când n-am mai deschis jurnalul. Nu s-a mai întâmplat nimic în viaţa mea, nimic în afară de doliuri. Când eşti prea bătrân nu-ţi mai poţi face procesul: nu mai ai martori.

Din fericire, mai există şi naşteri: nevasta lui Enguerrand-Ludovic, Geneviève, a născut un tânăr, Atala, primul meu strănepot. Puteam avea mai mulţi, dar când s-a născut Atala, la Rivière-du-Loup, împlinisem treizeci şi cinci de ani: vârsta de acum a lui Enguerrand-Ludovic.

Acesta face o strălucită carieră de inginer. Vine rar să ne vadă. Nevasta lui e cam înţepată. În casă la ei, aşa cum se spune, cântă găina. În fine, nu mă pot plânge, fiindcă mi-au dăruit cinci strănepoţi: Isabelle care are zece ani, Louise şapte ani, Marie-Amélie cinci, Françoise trei şi în sfârşit Atala! Primul băiat!

Din căsătoria cu Agnès, Atala a avut un fiu şi o fiică: Alain, născut în 1813, a şi împlinit nouăsprezece ani, iar Jeannette, fina generălesei Hulin, cincisprezece.

Dinastia familiei de Florensac pare asigurată mulţumită lui Atala. Îmi spunea uneori în glumă că de asta m-am dus în 1792 să-l aduc din Canada.

Fiul meu ne-a părăsit acum cinci ani. Nu s-a refăcut niciodată pe deplin după teribila încercare din Rusia. Timp de cincisprezece ani, Agnès i-a fost o tovarăşă admirabilă. Bietul băiat suferea mai puţin de urmările războiului decât de ceea ce se numeşte azi un „complex". În zadar îi tot spuneam că pierderea braţului meu la Yorktown în 1781, adică la jumătatea drumului lungii mele vieţi, nu m-a împiedicat să fac o sumedenie de isprăvi după aceea, şi chiar să evadez la Bastilia în '89!

Când părea morocănos, Agnès glumea spunând că are oroare de „bipezi". Era totuşi mereu abătut.

Agnès s-a dovedit o nevastă desăvârşită şi o mamă admirabilă, Alain e un băiat de viitor, iar Jeannette e încântătoare. La cincizeci şi trei de ani, Agnès e încă foarte frumoasă! O priveam ieri, în plin soare, turnând vinul de Florensac, în paharele invitaţilor noştri cu aceeaşi autoritate cu care îi îndrumă pe lucrătorii de la viile mele.

De multă vreme ea e stăpâna aici: de la întoarcerea la casa părintească, adică de prin 1813. Da! S-au împlinit douăzeci de ani de când i-am dat ei frâiele gospodăriei. Afacerile sunt prospere.

Când ne-a părăsit Atala, am primit o foarte frumoasă scrisoare de la prinţesa Borghese. De la căderea lui Bonaparte, trăia la Roma, în palatul său

din Pincio. Acolo a murit anul trecut. Mi-a scris că Atala a fost pentru ea „o rază de soare". Se gândea adesea la el. Nu i-am arătat scrisoarea lui Agnès.

Un alt prieten pe care aş fi vrut să-l am ieri alături de mine este dragul meu Grégoire. În 1830 mi-a scris o scrisoare delirantă de bucurie: revedea Republica. A fost repede dezamăgit. Republica s-a spulberat. Totuşi nu cred că din această pricină a murit peste un an.

Ieri au fost aici toţi ai mei: Enguerrand-Ludovic cu scorpia de nevastă-sa, cei cinci copii ai lor, printre ei şi micul Atala, care a fost insuportabil fiindcă îi cresc primii dinţi, Agnès cu cei doi copii ai ei, Alain şi Jeannette.

Bătrâna mea prietenă, marchiza de Curzon, a fost mai puţin rezistentă decât mine. Era doar cu un an mai mare, dar n-a putut supravieţui Restauraţiei. Am auzit că Ludovic al XVIII-lea a primit-o destul de prost. I-a reproşat că a pactizat cu Imperiul, în timp ce el îi alinta pe Talleyrand şi Fouché! Şi toţi mareşalii care s-au întors pe dos, precum vestele, numai ca să-şi păstreze privilegiile şi titlurile!

Pe mine, nefiind regicid, m-au lăsat în pace.

Cât despre Hulin, el şi-a făcut declaraţia de supunere lui Ludovic al XVIII-lea, dar a reluat guvernarea Parisului în timpul celor O sută de zile. Din fericire, nu l-au împuşcat, ca pe Ney. După un exil de câţiva ani în Belgia, împreună cu Jeannette, amnistia i-a permis să se întoarcă la Paris şi chiar să se pensioneze.

Erau amândoi aici, ieri. Frumosul Hulin este o ruină. La falca sa ruptă, la deformarea toracelui, s-a adăugat o boală de ochi. E complet orb. Jeannette nu se dezlipeşte de el. Ea a atins vârsta pe care ar fi avut-o azi nepoata mea Isabelle şi bietul Atala. Jeannette mai are, cum se spune, „rămăşiţe de frumuseţe", dar nu mai râde prea des. Hulin o repede şi o brutalizează. O înjură ca la uşa cortului, cum se zicea pe vremea Revoluţiei. Sau, poate, se mai spune şi acum?

Agnès s-a străduit să-i găzduiască pe unii dintre ei, să-i hrănească şi să le dea de băut tuturor. Aseară erau cu toţi mulţumiţi.

Ziarele de la Paris au vorbit de mine. Nu e centenar cine vrea. Spuneau că am avut o viaţă bogată: pierderea Canadei, eliberarea Americii, pregătirea Revoluţiei, evadarea de la Bastilia, alegerea ca deputat în Convenţie şi faptul că am supravieţuit Thermidorului. Mă felicită (şi) pentru că am dispărut de pe scena politică la naşterea Imperiului, uitând că în acea vreme împlinisem şaptezeci şi unu de ani.

Un ziarist a venit chiar de la Bordeaux. Mi-a pus întrebări indiscrete. Am sfârşit prin a mă răsti la el. Mă bătea la cap, cum spunea Barras.

Printre scrisorile necunoscuţilor care m-au felicitat (oamenii îţi scriu cu orice prilej) am avut veşti de la o veche prietenă. Chiar aceea care a fost cauza

(sau una din cauzele) primelor necazuri conjugale ale nepoatei mele Isabelle. Ei da! Thérésia Cabarrus, fosta amantă a ginerelui meu Gilbert, fosta doamnă Tallien, prinţesă de Caravan-Chimay, mă felicită că sunt atât de bătrân. I-am răspuns că nu am niciun merit în asta. Îmi vorbeşte de întâlnirea noastră în închisoarea Carmeliţilor (în 94) şi de vâlva pe care a făcut-o atunci evadarea mea. Mă încunoştinţează că un temnicer a plătit-o cu propriul lui cap. Sunt retrospectiv dezolat. Frumoasa Thérésia, care ar fi putut deveni împărătească dacă nu l-ar fi aruncat pe Bonaparte în braţele Rosei-Joséphine, este şi ea prinţesă. Copiii ei descind din Filip cel Bun. Am auzit că a devenit obeză din cauză că se îndoapă cu dulciuri.

Apoi mi s-a făcut o surpriză, o adevărată surpriză. Spre prânz, o caretă neaşteptată i-a adus la Florensac pe prefect şi pe generalul comandant al regiunii. Agnès cunoştea secretul fiindcă tacâmurile lor erau puse. Eu nu ştiam nimic. În numele regelui francezilor, am fost făcut cavaler al Legiunii de onoare. Cauza este, bineînţeles, vechimea. Cum n-am aderat la Imperiu, Bonaparte m-a ignorat. Bourbonii au menţinut ordinul înfiinţat de el, restabilind totuşi şi pe cel al Sfântului Spirit. Fiul lui Philippe-Egalité (pe care l-am cunoscut bine când stăteam nu departe de tatăl său, la Convenţie), devenit rege la rândul său, a aflat că mai sunt încă pe lumea asta. În numele regelui francezilor, prefectul m-a învestit cavaler.

Iar acum, îmi voi lua bastonul şi voi face o plimbare pe domeniu. Culesul viilor se anunţă bun, mi-a spus Agnès. Voi veni pe urmă să mă instalez pe terasă şi voi privi cum soarele asfinţeşte de partea cealaltă a Garonnei. Mi-am trăit viaţa. Mă pot retrage. Nu sunt însă grăbit. Viaţa are şi bucurii. Şi apoi, habar n-am ce mă aşteaptă, dincolo.